

Evaluatie pilot preventie vechtscheidingen en pilot regierechter echtscheidingen

M.V. Antokolskaia, L.M. Coenraad, M. Tomassen-
van der Lans, C.J.W. van den Berg, J. Kaljee, H.N. Roorda,
C.C.J.H. Bijleveld, C. Finkenauer, G. de Groot,
M. Dirkse, T. Schellevis, M.C. Sijtsma

Colofon

Raad voor de rechtspraak
Postbus 90613
2509 LP Den Haag

Deze publicatie verschijnt in het kader van het wetenschappelijk onderzoeksprogramma van de Raad voor de rechtspraak. Uitgave daarvan betekent niet dat de inhoud het standpunt van de Raad voor de rechtspraak weergeeft.

Onderzoek in opdracht van de Raad voor de rechtspraak, uitgevoerd door de Vrije Universiteit Amsterdam

Begeleidingscommissie

Voorzitter

Prof. Dr. E.S. (Esther) Kluwer
Universiteit Utrecht en Radboud universiteit,
bijzonder hoogleraar

Leden

Mr. M. (Monique) Fiege
Rechtbank Rotterdam, senior rechter team
familie

Mr. D.J. (Deirdre) Klijn
Rechtbank Noord-Nederland, familierechter

Mr. H. (Hasse-Eva) de Haan
Beleidsmedewerker Ministerie van Veiligheid
en Justitie

Mr. J.R. (Julia) Mantz
Beleidsmedewerker Ministerie van Veiligheid
en Justitie

Dr. H.G.E. (Suzan) Verberk
Wetenschappelijk adviseur Raad voor de
rechtspraak

De integrale tekst van dit rapport is gratis te downloaden van:

www.rechtspraak.nl/Organisatie/Raad-Voor-De-Rechtspraak

Rubriek: wetenschappelijk onderzoek

Uitgever

Sdu Uitgevers BV, Den Haag

Vormgeving

Corps, Den Haag

Opmaak binnenwerk

LINE UP boek en media bv, Groningen

Februari 2017

© Staat der Nederlanden (Raad voor de rechtspraak)
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, in een voor anderen toegankelijk gegevensbestand worden opgeslagen of worden openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Raad voor de rechtspraak. De toestemming wordt hierbij verleend voor het verveelvoudigen, in een gegevensbestand toegankelijk maken of openbaar maken waarvoor geen geldelijke of andere tegenprestatie wordt gevraagd en ontvangen en waarbij deze uitgave als bron wordt vermeld.

Opdrachtgever: Raad voor de rechtspraak
22 december 2016

Onderzoeksteam:

Prof. dr. mr. M.V. Antokolskaia

Dr. C.J.W. van den Berg

Prof. dr. mr. L.M. Coenraad

Mr. J. Kaljee

Mr. R. Roorda

Dr. mr. M. Tomassen-van der Lans

Prof. dr. mr. C.C.J.H. Bijleveld

Prof. dr. C. Finkenauer

Prof. dr. mr. G. de Groot

M. Dirkse MSc

T. Schellevis

M.C. Sijtsema

Evaluatie pilot preventie vechtscheidingen en pilot regierechter echtscheidingen

Inhoudsopgave

Gebruikte afkortingen	6
Samenvatting	7
1. Inleiding. Twee pilots	7
2. Methodes van het empirisch onderzoek	8
3. Resultaten evaluatie	10
4. Eindconclusies en aanbevelingen	17
1 Inleiding	20
1.1 De pilots	22
2 Normatief-juridisch onderzoek	30
Deel A. Procesregie	30
2.1 Regierechter	30
2.2 Regiezitting	36
2.3 Appointering op Maat	40
2.4 Piketmediation tijdens schorsing bij voorlopige voorzieningen	41
Deel B. Inhoudelijke regie	43
2.5 Conflictdiagnose	43
Deel C. Ketenregie	48
2.6 Uniform hulpaanbod	48
2.7 Conclusies en aandachtspunten	50
3 Onderzoeksvragen empirisch deel	55
3.1 Rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen	56
3.2 Rechtbank Rotterdam	61
4 Beschrijving methoden empirisch deel	67
4.1 Dossieronderzoek	67
4.2 Enquêteonderzoek rechters	70
4.3 Enquêteonderzoek partijen	72
4.4 Enquêteonderzoek advocaten	74
4.5 Interviews rechters	75

4.6	Interviews hulpverleners bij de rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen	76
4.7	Expertmeetings	76
4.8	Spiegelbijeenkomst bij de rechtbank Rotterdam	78
5	Antwoorden	79
5.1	Rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen	79
5.2	Rechtbank Rotterdam	88
6	Beschouwing	99
6.1	Rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen	99
6.2	Rechtbank Rotterdam	103
7	Eindconclusies en aanbevelingen	107
7.1	Rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen	107
7.2	Rechtbank Rotterdam	108
Bijlagen	110	
Bijlage 1	Onderzoeksresultaten	111
Bijlage 2	Scoringsformulier dossieronderzoek	156
Bijlage 3	Scoringsformulier voorlopige voorzieningen rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen	170
Bijlage 4	Vragenlijst rechters rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen	171
Bijlage 5	Vragenlijst rechters rechtbank Rotterdam	176
Bijlage 6	Vragenlijst partijen rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen	181
Bijlage 7	Vragenlijst partijen rechtbank Rotterdam	193
Bijlage 8	Vragenlijst advocaten rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen	205
Bijlage 9	Vragenlijst advocaten rechtbank Rotterdam	212
Bijlage 10	Interviewschema rechters rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen	221
Bijlage 11	Topiclijst gezamenlijk interview secretarissen rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen	226
Bijlage 12	Interviewschema rechters rechtbank Rotterdam	228
Bijlage 13	Interviewschema hulpverleners rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen	234
Lijst van verkort aangehaalde bronnen		238

Gebruikte afkortingen

BW	Burgerlijk Wetboek	RIGG	Regionale Inkooporganisatie Groninger Gemeenten
KEI	Programma Kwaliteit en Innovatie rechtspraak, waarvan de wet Vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht deel uitmaakt	RNN	Rechtbank Noord-Nederland
LOVF	Landelijk Overleg Vakinhoud Familie- en Jeugdrecht	RR	Rechtbank Rotterdam
MvT	Memorie van toelichting	Rv	Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering
ONS	Ouderschap na scheiding	Rv-nw	Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, onder KEI
OTS	Ondertoezichtstelling	V&J	(Ministerie van) Veiligheid en Justitie
PS	Procesreglement Scheiding	VOVO	Voorlopige voorziening
Rb	Rechtbank	VWS	(Ministerie van) Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Samenvatting

1. Inleiding. Twee pilots

Conflictueuze scheidingen en de schadelijke gevolgen daarvan voor ouders en kinderen staan volop in de belangstelling van politiek, rechtspraak, rechtspraktijk, media en wetenschap.

Bijna gelijktijdig heeft zowel de rechtbank Noord-Nederland als de rechtbank Rotterdam het initiatief genomen tot pilots waarvan het gemeenschappelijke doel is een kwalitatief betere behandeling van echtscheidingszaken door de rechter, leidend tot verbeterde conflictoplossing. In dit rapport wordt verslag gedaan van een evaluatieonderzoek naar de beide pilots door onderzoekers van de Vrije Universiteit Amsterdam.

De evaluatie van de pilot in de rechtbank Noord-Nederland getiteld 'Preventie vechtscheidingen', betreft de locatie Groningen. De pilot liep van 1 juni 2013 tot 1 april 2015 en betrof alle echtscheidingszaken op tegenspraak waarbij minderjarige kinderen waren betrokken. Deze pilot bestond uit de volgende vijf maatregelen:

1. de maatregel 'Eén echtscheiding, één rechter', inhoudende dat één rechter de echtscheiding en de nevenverzoeken van het begin tot het einde onder zich heeft;
2. de maatregel 'Appointering op maat', inhoudende dat de zittingsduur afhankelijk is van de voorafgaand aan de zitting ingeschatte complexiteit van de zaak;
3. de maatregel 'Piketmediation', inhoudende dat partijen tijdens een schorsing van de voorlopige voorzieningenzitting kunnen trachten gedurende anderhalf uur, onder begeleiding van een op de rechtbank aanwezige piketmediator, een oplossing in onderling overleg te vinden voor hun geschil;
4. de maatregel 'Uniformering en realiseren van hulpaanbod' houdt in dat door ketenregie door de rechtbank Noord-Nederland in de drie noordelijke provincies een uniform, uit zes maatregelen bestaand hulpaanbod tot stand komt dat door de gemeenten wordt gefinancierd; en
5. de maatregel 'Interne opleiding van rechters en medewerkers op het gebied van conflictdiagnose'. Bij de rechtbank

Noord-Nederland heeft rechtbankbreed een cursus conflictdiagnose plaatsgevonden. Het specifieke opleidingstraject voor de familieteams heeft echter nog niet plaatsgevonden en daarmee valt deze vijfde maatregel buiten het bestek van de pilot en dus ook buiten dit onderzoek.

De evaluatie van de pilot 'Regierechter echtscheidingen' in de rechtbank Rotterdam betreft de beide locaties Rotterdam en Dordrecht. De pilot liep van 1 april 2015 tot 1 april 2016. De evaluatie betreft alle echtscheidingszaken op tegenspraak waarbij minderjarige kinderen zijn betrokken en geen ouderschapsplan is overgelegd. De pilot bestaat uit drie maatregelen:

1. de maatregel 'Eén gezin, één rechter', inhoudende dat alle procedures betreffende de kinderen van ouders die over de kinderen strijden in beginsel steeds bij dezelfde rechter (de zogenoemde regierechter) terugkomen;
2. de maatregel 'Regiezitting bij echtscheidingsverzoeken', inhoudende dat echtscheidingszaken op eenzijdig verzoek waarbij minderjarige kinderen zijn betrokken en waarin het ouderschapsplan ontbreekt, versneld op zitting (een zogenoemde regiezitting) worden gezet. Tijdens deze zitting worden slechts de verzoeken die zien op de kinderen behandeld, in beginsel met uitzondering van de kinderalimentatie;
3. de maatregel van het verder opleiden van rechters in conflictdiagnose en interventie-

mogelijkheden, inhoudende dat rechters een cursus krijgen waarvan de coachmatrix een onderdeel is.

Voorafgaand aan het onderzoek van de pilots met behulp van empirische methodes is een normatief-juridisch onderzoek verricht, met het doel het empirische onderzoek van aanvang af in te bedden in de relevante juridische achtergronden en randvoorwaarden van beide pilots.

2. Methodes van het empirisch onderzoek

In het onderzoek is een multi-method- en multi-informant-aanpak gebruikt. Dit betekent dat verschillende onderzoeksmethoden gebruikt zijn en verschillende informanten zijn geraadpleegd.

Allereerst is in dit onderzoek gebruikgemaakt van objectief meetbare gegevens afkomstig uit de echtscheidingsdossiers. De gegevens uit de dossiers in de controle- en interventiegroepen zijn vergeleken op de uitkomstvariabelen. Voor het onderzoek naar de pilot in de rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen is gebruikgemaakt van een historische steekproef van zaken ingestroomd vóór ingang van de pilot, die in het kader van dit onderzoek de controlegroep vormen. Deze controlegroep (104 zaken) is vergeleken met de interventiegroep (104 zaken). In de rechtbank Rotterdam zijn gedurende de looptijd van de pilot de pilotzaken ten behoeve van de maatregel 'de regiezitting' random voor de

helft aan de interventiegroep en voor de helft aan de controlegroep toegewezen. Door deze random toewijzing was het mogelijk om de uitkomsten van het dossieronderzoek in deze twee groepen te vergelijken met betrekking tot de regiezitting. Ten aanzien van het onderzoek naar de andere maatregelen van de pilot is geen sprake van een controlegroep. De zaken in de interventiegroep en de controlegroep zijn voor deze maatregelen gezamenlijk bekeken. In totaal zijn in Rotterdam 75 zaken in de interventiegroep en 83 zaken in de controlegroep bij de analyse betrokken.

Naast de objectieve gegevens uit het dossieronderzoek is ook een aantal subjectieve informatiebronnen gebruikt. Zo zijn er vragenlijsten afgenomen bij de rechters die de pilotzaken behandelen en bij de partijen die bij de zaken betrokken zijn. Deze relatief korte vragenlijsten zijn opgesteld met als doel de informatie uit de dossieronderzoeken met betrekking tot de (de-)escalatie van het conflict aan te vullen.

In Groningen zijn in totaal aan het einde van de looptijd van het onderzoek 12 vragenlijsten door de rechters ingevuld. In Rotterdam zijn aan het einde van de looptijd van het onderzoek in totaal 68 vragenlijsten door de rechters ingevuld: 52 vragenlijsten ten aanzien van zaken uit de interventiegroep en 16 vragenlijsten ten aanzien van zaken uit de controlegroep. In Groningen is slechts 1 vragenlijst door een partij ingevuld. Het was daarmee niet mogelijk de gegevens uit de vragenlijsten voor partijen te koppelen aan de gegevens uit het dossieronderzoek. In Rotterdam zijn in

totaal 14 vragenlijsten door partijen volledig ingevuld. De lage respons heeft implicaties voor de analyse gehad: alleen een beperkt aantal uitkomsten uit de vragenlijst is beschrijvend gebruikt om resultaten uit het dossieronderzoek te ondersteunen.

Naast de hiervoor beschreven instrumenten is een enquêteonderzoek gehouden onder advocaten die de partijen in de voor het onderzoek geselecteerde zaken hebben bijgestaan. Deze vragenlijst had als doel (subjectieve) meningen van de advocaten over de pilotmaatregelen in kaart te brengen. In Groningen zijn 11 vragenlijsten door advocaten ingevuld. Dit is een te gering aantal voor een kwantitatieve analyse. In Rotterdam zijn 35 vragenlijsten door advocaten ingevuld. Ook hier is sprake van een te gering aantal ingevulde vragenlijsten om kwantitatieve analyse mogelijk te maken. De gegevens zijn daarom met behulp van beschrijvende analyses verwerkt.

Om de meer ingewikkelde evaluatieve vragen te beantwoorden, zijn met bij de pilots betrokken rechters – alle vijf betrokken rechters in Groningen en de acht meest betrokken rechters in Rotterdam – interviews gehouden. In Groningen zijn ook interviews gehouden met vier hulpverleners van instanties die het uniforme hulpaanbod aanbieden en met een medewerker namens de gemeenten.

Om feedback op de voorlopige resultaten te krijgen, zijn per pilot twee expertmeetings georganiseerd, één voor rechters en juridisch medewerkers van de rechtbanken, en één voor andere professioneel betrokkenen.

In de rechtbank Rotterdam heeft daarnaast een spiegelbijeenkomst met partijen, advocaten en andere professionals plaatsgevonden. Hierbij waren drie partijen aanwezig, vijf advocaten en vier medewerkers van de Raad voor de Kinderbescherming. Tijdens de spiegelbijeenkomst vond onder de leiding van twee getrainde gespreksleiders een kringgesprek plaats. De gespreksleiders vroegen aan de deelnemers hoe zij onder andere de toepassing van de coachmatrix ervaren hebben en welke wensen zij eventueel hebben. Bij de pilot betrokken rechtbankmedewerkers (rechters en juridisch medewerkers) waren samen met de onderzoekers als toehoorder achterin de zaal aanwezig, zonder zich in het gesprek te mengen. Het doel is dat de op de achtergrond aanwezige personen meer zicht krijgen op het perspectief van procespartijen en overige procesdeelnemers.

3. Resultaten evaluatie

Rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen

Maatregel 1. Regierechter: één echtscheiding, één rechter

Uit het onderzoek is gebleken dat het tijdens de looptijd van het onderzoek goed is gelukt de maatregel 'Eén echtscheiding, één rechter' te realiseren (85% van alle interventiezaken: 88 van 104 zaken). Belangrijke voordelen van de maatregel zijn de bekendheid van de rechter met partijen en een efficiënte behandeling door goede regievoering door de rechter. Uit

het onderzoek blijkt dat randvoorwaarden voor uitvoering van deze maatregel een continuïteit in rechters bij een gerecht en voldoende flexibiliteit bij het roosteren zijn. Deze randvoorwaarden konden tijdens de looptijd van het onderzoek in voldoende mate gerealiseerd worden, gelet op voornoemd resultaat van 85%.

Vanwege het risico op *confirmation bias* bij rechters – het bewust of onbewust bevestiging zoeken van een eerder gegeven oordeel of ingenomen standpunt – is schending van het beginsel van objectieve onpartijdigheid in het normatief-juridisch onderzoek als aandachtspunt aangemerkt. Krachtens deze pilotmaatregel kon de rechter dezelfde partijen immers tijdens meerdere zittingen treffen en kon hij meerdere (tussen)beschikkingen over hen geven. In dit onderzoek lijkt schending van het beginsel van objectieve onpartijdigheid van de rechter echter slechts een theoretisch risico. De maatregel leverde volgens de rechters zelf in de praktijk geen strijd op met dit beginsel. Door partijen is ook geen beroep gedaan op schending van dit beginsel. Uit dit onderzoek kan niet afgeleid worden in hoeverre deze specifieke maatregel een effect op de-escalatie heeft gehad.

Maatregel 2. Appointering op maat: bepalen van zittingsduur

Uit het onderzoek blijkt dat de maatregel in de praktijk in veel gevallen tot een juiste inschatting van de zittingsduur door de appointerende secretarissen heeft geleid. In geval van een langere zittingsduur dan voorzien,

was dit dikwijls het gevolg van nieuwe ontwikkelingen ná het appointeren of van onvoorziene omstandigheden op de zitting.

Uit het onderzoek bleek dat in de interventiegroep significant vaker dan in de controlegroep slechts één zitting heeft plaatsgevonden. Als mogelijke verklaring hiervoor is aangevoerd dat het appointeren op maat ertoe heeft geleid dat de initiële zitting beter gebruikt kon worden, waardoor zaken minder vaak op ondergeschikte punten aangehouden hoefden te worden.

Over het de-escalerend effect van deze concrete maatregel kan in dit onderzoek geen conclusie worden getrokken.

Maatregel 3. Piketmediation tijdens schorsing bij voorlopige voorzieningen

In slechts 11% (vijf zaken) van de in het onderzoek betrokken 45 voorlopige-voorzieningen-procedures is doorverwezen naar piketmediation. Piketmediation wordt derhalve niet vaak ingezet. De maatregel van piketmediation is derhalve minder geslaagd in deze pilot. Uit het onderzoek blijkt dat sprake is van twee belangrijke oorzaken van de beperkte inzet van piketmediation. De eerste oorzaak betreft de kosten van piketmediation; partijen moeten deze zelf dragen. Partijen lijken een voorkeur te hebben voor het sinds 1 januari 2015 door de gemeenten gefinancierde – en voor partijen dus gratis – uniforme hulpaanbod, het ONS-traject in het bijzonder. Inderdaad blijkt het aantal verwijzingen naar het traject Ouderschap na scheiding (ONS) hoger te zijn in de interventiegroep dan in de controlegroep.

De tweede oorzaak voor het tegenvallend gebruik van mediation betreft de vertrouwelijkheid van mediation. In het normatief-juridisch onderzoek is beschreven dat vertrouwelijkheid een wezenlijk kenmerk van mediation is. Vanwege het grote belang van vertrouwelijkheid voor mediation is slechts een beperkte terugkoppeling naar de rechter mogelijk na een mediationtraject. Dit kan zorgen voor een blokkade op de zitting na een mislukt mediationtraject: de rechter merkt dat er iets aan de hand is, maar kan dit niet of onvoldoende met partijen bespreken omdat zij tot geheimhouding verplicht zijn over hetgeen tijdens de mislukte mediation aan de orde is gekomen. Voor rechters is dit een serieus knelpunt rond piketmediation. Zij wijzen daarbij op de vergelijking met in het bijzonder het ONS-traject, waarbij wel sprake is van een terugkoppeling naar de rechter na afloop van dat traject.

Zowel vanwege het kostenaspect als vanwege de mogelijkheid tot terugkoppeling heeft het uniform hulpaanbod, het ONS-traject in het bijzonder, een aanzuigende werking ten koste van de inzet van piketmediation. Over de beperkte inzet van piketmediation vindt reeds overleg plaats tussen de rechtbank en de betrokken piketmediators, om zo tot een verbetering van de toepassing van piketmediation te komen.

Uit het onderzoek blijkt dat zowel rechters als piketmediators positieve effecten van piketmediation op de-escalatie melden, zoals snelle *empowerment* en het in een vroeg stadium met elkaar in gesprek zijn door par-

tijen in plaats van het tegenover elkaar staan ten overstaan van de rechter.

Maatregel 4. Uniformering en realiseren uniform hulpaanbod

Op basis van het onderzoek kan geconcludeerd worden dat de ketenregie door de rechtbank Noord-Nederland heeft geleid tot realisering van een uniform en voldoende gefinancierd hulpaanbod per 1 januari 2015. Het overleg tussen rechtbank, gemeenten en hulpinstanties heeft een palet van hulpvormen opgeleverd die goed op elkaar en bij de verschillende escalatiegraden van een conflict aansluiten.

Bij de uitvoering van de maatregel was continuïteit van het reeds bestaande hulpaanbod uitgangspunt, vanwege het belang van de rechtbank om te kunnen blijven verwijzen naar de grotere aanbieders. Uit het onderzoek blijkt dat rechters behoefte hebben aan uitbreiding van het aanbod, onder meer met mogelijkheden voor deskundige omgang, interventies voor mensen met een laag IQ, een psychiatrische stoornis of multiproblematiek en een verwijzingsmogelijkheid naar een forensisch mediator.

Het verdient aanbeveling met deze wensen van individuele rechters rekening te houden bij het samenstellen van het uniform hulpaanbod. In het normatief-juridisch deel van het onderzoek was immers aandacht gevraagd voor de vraag in hoeverre een uniform hulpaanbod strookt met de autonomie van de individuele rechter bij het nemen van een (verwijs)beslissing. In dit opzicht is het positief

dat uit het onderzoek blijkt dat bij de nieuwe aanbesteding rekening wordt gehouden met verder maatwerk in het aanbod.

Hoewel dit niet statistisch getoetst kon worden, lijkt in de interventiezaken in vergelijking met de controlezaken vaker te zijn verwezen naar hulp. Naar de aard van de hulp beschouwd, wordt in vergelijking met de controlezaken in interventiezaken vaker naar het – ook voor de pilot reeds bestaande – ONS-traject verwezen en minder vaak naar reguliere mediation (dus niet piket-mediation). Blijkens het onderzoek wordt de strakke procedure bij verwijzing naar het uniform hulpaanbod – waarbij snel contacten konden worden opgestart tussen partijen en hulpverleners – als een groot voordeel genoemd. Ook de voorwaardelijke opdracht door de rechter, in zijn verwijsbeschikking naar het ONS-traject, aan de Raad voor de Kinderkinderbescherming om te kijken of aanvullend raadsonderzoek nodig is indien het ONS-traject mislukt, levert een tijdswinst van maanden op. Door met name advocaten wordt wel gewezen op langere wachttijden bij hulpinstanties.

Zoals uit het normatief-juridisch deel van dit onderzoek bleek, heeft de rechter volgens de Hoge Raad een vergaande inspanningsverplichting ten aanzien van het inzetten van maatregelen in ouderschapsconflicten, omgangconflicten in het bijzonder (HR 17 januari 2014, *NJ* 2014/154). De mogelijkheid tot verwijzing door de rechter naar het uniform hulpaanbod sluit aan bij deze vergaande inspanningsverplichting van de rechter.

Uit het empirisch deel van dit onderzoek blijkt dat de rechter bij het uitoefenen van zijn verwijzbevoegdheid de grenzen die de partijautonomie met zich brengt, serieus neemt. Zo is door rechters weinig naar het voor kinderen bedoelde hulptraject KIES verwezen. De in het onderzoek hiervoor gevonden verklaring is dat het vanwege de partijautonomie aan de ouders zou zijn om een verwijzing naar KIES voor hun kind bij de rechter aan te kaarten, maar dat ouders dit zelden doen. Ook achten rechters het, mede gelet op de partijautonomie, niet hun taak een psychiatrische stoornis vast te stellen om vervolgens naar bijpassende hulp te kunnen verwijzen.

In het normatief-juridisch deel van dit onderzoek is aandacht gevraagd voor de rol van een gerecht dat als ketenregisseur door middel van afspraken betrokken is bij de hulp die gemeenten inkopen bij hulpaanbieders. Past dit wel bij de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht? Uit het empirisch deel van dit onderzoek blijkt niet van principiële of praktische bezwaren bij betrokkenen op dit punt. Over de ketenregie door de rechtbank zijn alle betrokkenen positief.

De-escalatie

Zoals hiervoor bleek, kan over het effect van de afzonderlijke maatregelen op de-escalatie op basis van dit onderzoek geen uitspraak worden gedaan. In deze pilot werd voorts met het totaalpakket van maatregelen een effect op de-escalatie beoogd. In het onderzoek is derhalve ook het effect op de-escalatie van de pilot als geheel betrokken. Daartoe is in de

eerste plaats de afname van het aantal geschillen waarover de rechter uiteindelijk heeft beslist in interventiezaken vergeleken met de afname daarvan in controlezaken. Daartoe is zowel in interventiezaken als controlezaken het percentage van de afname van de geschillen bepaald ten opzichte van het totale aantal geschillen aan het begin van de procedure. Bij vergelijking van deze percentages lijkt in interventiezaken het aantal geschillen over de hoofdverblijfplaats van het kind, over de verdeling van de zorg- en opvoedingstaken, en vooral over kinderalimentatie meer afgenomen te zijn dan in de controlezaken. Het verschil in afname tussen de interventiegroep en de controlegroep is echter in geen van de genoemde gevallen significant. De overige nevenvoorzieningen laten voor interventiezaken en voor controlezaken een vergelijkbare afname van het aantal geschillen zien.

Dat ten aanzien van drie belangrijke gevolgen van scheiding voor de kinderen (hoofdverblijfplaats, verdeling van zorg- en opvoedingstaken en kinderalimentatie) het aantal geschillen meer lijkt af te nemen in de interventiegroep dan in de controlegroep is goed nieuws. Deze grotere afname van geschillen in de interventiegroep kan op basis van dit onderzoek echter niet zonder meer aan de pilot toegeschreven worden. Door de vergelijking van een historische sample met een meer recente sample kunnen periode-effecten ten grondslag liggen aan de uitkomsten. Hierdoor is een causale uitspraak over de invloed van de pilot op de uitkomsten niet mogelijk. Aan deze resultaten kunnen derhalve geen conclu-

sies over het effect op de-escalatie van de pilot worden verbonden.

Voorts is tussen de interventiegroep en de controlegroep een vergelijking gemaakt voor wat betreft het aantal zaken waarin een ouderschapsplan tot stand is gekomen. Uit het onderzoek blijkt dat slechts kleine verschillen bestaan tussen zaken in de beide groepen, waarbij in zaken in de controlegroep iets vaker ouderschapsplannen tot stand zijn gekomen dan in zaken in de interventiegroep. Hoewel dit resultaat dus iets gunstiger uitvalt voor de controlegroep, kunnen uit deze resultaten evenmin conclusies over het effect op (de-) escalatie worden getrokken.

Over het effect op de-escalatie van deze pilot als geheel zijn op basis van het onderzoek derhalve geen duidelijke conclusies te trekken, hoewel wel enkele positieve resultaten zijn gevonden. Nader onderzoek is nodig om hierover uitsluitsel te kunnen geven.

Doorlooptijden

In de interventiegroep is de gemiddelde doorlooptijd significant korter dan in de controlegroep. Met dit resultaat strookt dat ook de gemiddelde tijdsduur tussen het laatste verweerschrift en de eerste zitting in de interventiegroep korter is dan in de controlegroep. Aangezien, zoals hiervoor bleek, in interventiezaken vaker naar hulp is verwezen dan in de controlegroep zou, vanwege de met de verwijzing gepaard gaande aanhouding van de zaak, verwacht kunnen worden dat de gemiddelde doorlooptijd in interventiezaken juist zou zijn toegenomen. Dit blijkt dus niet het

geval te zijn en dat is een positief resultaat. Zoals reeds bleek wordt als mogelijke verklaring hiervoor genoemd dat het appointeren op maat ertoe heeft geleid dat de initiële zitting beter gebruikt kon worden, waardoor zaken minder vaak op ondergeschikte punten aangehouden hoefden te worden. In dit verband is gewezen op het hiervoor ook reeds vermelde onderzoeksresultaat dat in de interventiegroep vaker slechts één zitting plaatsvindt dan in de controlegroep. Nader onderzoek zou kunnen uitwijzen of er daadwerkelijk een causaal verband bestaat tussen het appointeren op maat, het aantal zittingen in een zaak en de doorlooptijden.

Rechtbank Rotterdam

Maatregel 1. Eén gezin, één rechter

Tijdens de looptijd van de pilot is het in 88% van de bodemprocedurezaken gelukt om dezelfde rechter op een zaak te houden. In de voorlopige-voorzieningenprocedures is het in slechts een kwart van de zaken gelukt. Uit het onderzoek blijkt dat randvoorwaarden voor een structurele goede uitvoering van de maatregel continuïteit in rechters bij een gerecht en voldoende flexibiliteit bij het roosteren zijn. De rechters, advocaten en medewerkers van de Raad voor de Kinderbescherming beoordelen de maatregel over het algemeen als succesvol. Als voordelen van de maatregel noemen zij de efficiënte en krachtige regie door de rechter, betere samenhang tussen de voorzieningen en betere toepassing van de interventies. Het enige mogelijke nadeel dat

is aangegeven, is het gevaar van schending van de objectieve onpartijdigheid van de rechter. Volgens de rechters en de advocaten is dat gevaar echter slechts een vooral theoretische mogelijkheid die zich in de praktijk zelden voordoet.

Het (de-)escalerend effect van de maatregel kan in het kader van dit onderzoek niet worden aangetoond.

Maatregel 2. Regiezitting bij echtscheidingsverzoeken zonder ouderschapsplan

Uit dit onderzoek komt duidelijk naar voren dat aan de uitgangspunten van deze maatregel gedurende de pilot niet consequent gehoor is gegeven. Van het uitgangspunt dat de verzoeken betreffende kinderen tijdens de regiezitting apart zouden worden behandeld, is systematisch afgeweken. Wanneer de zaken zich daartoe volgens de rechters leenden, kwamen ook andere onderwerpen dan die betreffende de kinderen tijdens de regiezittingen aan bod. Ook van het uitgangspunt dat de rechter geen inhoudelijke beslissingen zou moeten nemen, werd systematisch afgeweken. Hoe systematisch deze afwijking was, kan worden afgeleid uit het feit dat in de helft van de zaken in de interventiegroep slechts één zitting heeft plaatsgevonden en slechts in een kwart van de interventiezaken vervolgzittingen hebben plaatsgevonden. Dat betekent dat in meer dan de helft van de zaken de rechters de regiezitting hadden aangegrepen om alle verzoeken versneld te behandelen en meteen een beslissing te geven. In meer dan de helft

van de zaken kwam de regiezitting neer op een versnelde geconcentreerde behandeling van alle verzoeken. Hiermee is in de meerderheid van de interventiezaken derhalve niet afgeweken van het in het normatief-juridisch deel van deze studie besproken wettelijk uitgangspunt van de geconcentreerde behandeling. Dat heeft grote implicaties voor dit onderzoek, omdat de maatregel is onderzocht zoals hij in de praktijk daadwerkelijk is toegepast en niet zoals die oorspronkelijk is bedacht. Dat betekent dat over de effecten van de maatregel zoals beoogd geen uitspraken kunnen worden gedaan.

De door de rechters gekozen pragmatische benadering zorgde voor een significante tijdswinst in de behandeling van de zaken met regiezittingen.

Wat de afname van geschillen betreft, heeft de maatregel echter geen winst opgeleverd. Bij geschillen over de kinderen is de afname in de controlegroep sterker, en bij geschillen over de volwassenen is de afname juist in de interventiegroep sterker. Hoewel dit verschil niet significant is, is dit resultaat markant, omdat de interventiegroep juist een interventie ondergaat om de geschillen omtrent de kinderen te reduceren. De verklaring voor deze constatering kan worden gezocht in het feit dat de partijen door de versnelde behandeling minder tijd hadden om er zelf uit te komen. Het kan zijn dat rechters in de zaken die op regiezitting komen sneller geneigd waren om het heft in eigen handen te nemen en knopen door te hakken.

In het normatief-juridische deel van dit onderzoek is aandacht gevraagd voor eventuele nadelige effecten van de verkorte termijn voor verweer na zelfstandig verzoek. In het empirisch deel van het onderzoek zijn aanwijzingen te vinden dat de verkorting van de verweertermijn partijen wellicht eerder tot procederen heeft bewogen, omdat soms de onderhandelingen onderbroken moesten worden vanwege het indienen van het verweerschrift. Een zeer voorzichtige conclusie kan worden getrokken dat als de zaak langer duurt, partijen meer kans hebben door onderhandelen overeenstemming te bereiken. Voorts maakte het onderzoek duidelijk dat het ontbreken van een ouderschapsplan door rechters niet werd gezien als een optimale graadmeter voor de mate van conflict tussen de partijen, omdat advocaten het conflict op papier soms steviger aanzetten of juist als minder ernstig presenteren. Het ontbreken van het ouderschapsplan werd daarmee geen geschikt criterium voor de selectie van zaken voor regiezittingen bevonden.

Met betrekking tot de de-escalerende werking van de maatregel als geheel kunnen geen harde conclusies worden getrokken. De beschikbare kwalitatieve data laten zien dat de respondenten veel moeite hadden om de de-escalerende werking van de maatregel als geheel te beoordelen. De subjectieve beleving van de professionals was dat de regiezitting op zich de-escalierend werkt, maar er werd ook gesuggereerd dat de regiezitting in sommige gevallen escalierend werkt omdat partijen in een (te) vroeg stadium, wanneer

het conflictniveau nog hoog was en de emoties rauw, over de zaken moesten nadenken.

Maatregel 3. Rechters beter opleiden in conflictdiagnose en interventiemogelijkheden

De rechters hebben een tweedaagse cursus gehad waarvan de coachmatrix een onderdeel was. De coachmatrix is een tool waarmee de rechter tijdens de zitting krachtig regie kan voeren. Deze tool bestaat uit vier fasen. In de eerste fase staat het verzamelen van de feiten centraal, in de tweede fase tracht de rechter door middel van vragen aan partijen het daadwerkelijke probleem boven tafel te krijgen, in fase 3 wordt gezocht naar een positief geformuleerd doel van partijen, waarna tot besluit in fase 4 de vraag centraal staat met welke actie(s) partijen dit doel kunnen bereiken.

Uit dit onderzoek is gebleken dat de meningen van de rechters over de coachmatrix zeer verdeeld zijn. Sommige rechters waren er enthousiast over en pasten deze graag toe in de zaken die zich daarvoor leenden. Een minderheid van de rechters was er principieel op tegen en vond dat toepassing van de coachmatrix niet binnen de taakopvatting van de rechter past. Nog een andere groep rechters had geen principiële bezwaren tegen de coachmatrix, maar vond dat het gebruik ervan niet bij hen past. De meeste rechters die de coachmatrix wel hebben toegepast, pasten deze niet integraal en niet strikt volgens het boekje toe, omdat zij aanbevolen model te strak vonden. De toepassing van de coachmatrix werd door de rechters die deze

gebruikten, door professionals en door partijen als positief ervaren. Van de advocaten die vragen met betrekking tot de toepassing van de coachmatrix in concrete zaken hebben beantwoord, vond de grote meerderheid dat het bespreken door de rechter van de emotionele kant van de zaak de-escalierend werkte, binnen de rechtelijke taken viel en door partijen niet als verwarrend werd ervaren. Advocaten en andere professionals die los van hun ervaringen in concrete zaken om hun mening zijn gevraagd, hebben enige bezorgdheid geuit over de rechter die naar hun mening te veel op de stoel van de mediator zou gaan zitten.

4. Eindconclusies en aanbevelingen

Rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen

Uit dit onderzoek blijkt dat het is gelukt drie van de vier onderzochte pilotmaatregelen succesvol uit te voeren: de maatregel 'één echtscheiding, één rechter', de maatregel van het appointeren op maat en de maatregel van het uniform hulpaanbod. De maatregel van piketmediation is minder geslaagd in deze pilot. Door rechters is immers slechts zeer beperkt naar piketmediation verwezen.

In het onderzoek zijn enkele positieve resultaten gevonden. Zo lijkt het aantal geschillen over de hoofdverblijfplaats van het kind, over de verdeling van de zorg- en opvoedingstaken en over kinderalimentatie in interventiezaken meer te zijn afgenomen dan in controleza-

ken. Deze positieve resultaten kunnen echter niet zonder meer aan de pilot worden toegeschreven. Over het effect op de-escalatie van deze pilot als geheel zijn op basis van het onderzoek dan ook geen duidelijke conclusies te trekken. Nader onderzoek is nodig om hierover uitsluitsel te kunnen geven.

Een ander positief resultaat is de significant kortere gemiddelde doorlooptijd in de interventiezaken in vergelijking met de gemiddelde doorlooptijd in de controlezaken. Met dit resultaat strookt een andere positieve bevinding: in de interventiegroep vonden significant minder vaak vervolgzittingen plaats dan in de controlegroep. Dit is een opvallend positief resultaat, omdat in vergelijking met controlezaken in interventiezaken vaker naar hulp lijkt te zijn verwezen – hetgeen aanhouding van de zaak impliceert. Een mogelijke verklaring voor het resultaat dat desondanks sprake is van een afname van het aantal vervolgzittingen is dat door het appointeren op maat de initiële zitting beter benut kan worden, waardoor minder vaak aanhouding op onderschikte punten nodig is. Ook hiernaar zou nader onderzoek gedaan kunnen worden.

Naast voornoemde suggesties voor nader onderzoek vloeit uit het onderzoek nog een aantal concrete aanbevelingen voort. Voor een structurele uitvoering van de eerste maatregel 'Eén echtscheiding, één rechter' is het voortdurend realiseren van de randvoorwaarden – continuïteit in rechters bij een gerecht en voldoende flexibiliteit bij het roosteren – van belang.

Het onderzoek levert voorts een aantal suggesties op die tot een verbetering van het appointeren op maat zouden kunnen leiden. Daarbij kan in het bijzonder gedacht worden aan het ontwikkelen van automatisering waardoor screeningsgegevens in verschillende zaken tussen dezelfde partijen gekoppeld kunnen worden, waardoor bij het appointeren geprofiteerd kan worden van reeds verkregen kennis in een eerdere zaak tussen partijen. Ook kan de advocatuur een rol krijgen bij het inschatten van de complexiteit van de zaak (triage). Dit betekent dat rechtbank en advocatuur al in een eerder stadium van de procedure zouden moeten samenwerken. Wat de maatregel van het uniform hulpaanbod betreft, zou vervolgonderzoek kunnen uitwijzen in hoeverre het na de aanbesteding vernieuwde hulpaanbod nog beter aansluit bij de behoeftes van rechters, partijen, hulpverleners, de Raad voor de Kinderbescherming en andere betrokkenen. Nu door zowel rechters als piketmediators wel positieve effecten van piketmediation op de-escalatie worden gemeld, verdient het aanbeveling de mogelijkheden te onderzoeken tot het vergroten van de inzet van deze maatregel. Overwogen kan worden piketmediation toe te voegen aan het door de gemeenten gefinancierde hulpaanbod, zodat de financiële drempel voor partijen wordt weggenomen. Voorts zou door betrokkenen gezamenlijk gezocht kunnen worden naar een werkbare modus waarbij de rechter, omwille van conflicthantering, wel enige inhoudelijke terugkoppeling krijgt over hetgeen tijdens het

mediationstraject is voorgevallen, zonder dat de voor mediation belangrijke vertrouwelijkheid wezenlijk geschonden wordt. Gedacht kan worden aan het per geval door de rechter maken van een afweging tussen het belang van vertrouwelijkheid van mediation enerzijds en het belang van conflicthantering anderzijds.

Rechtbank Rotterdam

Uit dit onderzoek blijkt dat een van de vier pilotmaatregelen 'Eén gezin, één rechter' als een succes kan worden beschouwd. Aan de maatregel 'Regiezitting bij echtscheidingsverzoeken zonder ouderschapsplan' is op grote schaal in aangepaste wijze gegeven: in meer dan de helft van de zaken kwam de regiezitting neer op een versnelde geconcentreerde behandeling van alle verzoeken. De maatregel 'Rechters beter opleiden in conflictdiagnose en interventiemogelijkheden' is enigszins succesvol ingevoerd, met die kanttekening dat de rechters over de toepassing van de coachmatrix verdeeld blijven. In het kader van dit onderzoek is een aantal positieve effecten gemeten. De maatregel 'Eén gezin, één rechter' leidt volgens rechters, advocaten en medewerkers van de Raad voor de Kinderbescherming tot een betere regie door de rechter, een betere samenhang in de behandeling van verzoeken en een betere toepassing van de interventies. De doorlooptijden in de zaken met de regiezittingen zijn significant korter dan in de controlegroep, de zaken komen sneller op zitting en worden

vaak in één zitting afgehandeld. Dat levert een grote tijdswinst op.

Er is geen ondersteuning gevonden voor een positief effect van de regiezitting op de-escalatie. Alhoewel er zeker positieve effecten werden gerapporteerd, merkten rechters en advocaten op dat de regiezitting ook contraproductief kan werken. De regiezitting kon namelijk in sommige gevallen escalierend werken omdat partijen in een (te) vroeg stadium, wanneer het conflictniveau nog hoog was en de emoties rauw, over de zaken moesten nadenken. Nader onderzoek is nodig om hierover uitsluitsel te kunnen geven. Daarvoor moet onder meer worden onderzocht in hoeverre de partijen uit de interventie- en controlegroep na de scheiding in een vervolgproude verder procederen over de kinderen.

Op basis van dit onderzoek kan een aantal aanbevelingen worden gedaan. De maatregel 'Eén gezin, één rechter' verdient het zonder meer om te worden gecontinueerd.

De maatregel 'Regiezittingen' kan ook worden gecontinueerd, maar vraagt om meer maatwerk. Rechters moeten meer vrijheid krijgen om mede naar aanleiding van de inbreng van advocaten te bepalen welke zaken zich voor de behandeling op een regiezitting lenen. Vervolgens moeten rechters in samenspraak

met advocaten maatwerk kunnen leveren bij het bepalen welke verzoeken in welke volgorde op de regiezitting moeten worden behandeld en welke inhoudelijke beslissingen op welk moment moeten worden genomen. Daarbij moeten advocaten extra aandacht besteden aan het stadium waarin het conflict tussen partijen zich bevindt. Waar daartoe de mogelijkheid bestaat, moeten partijen voldoende tijd krijgen om met behulp van advocaten en/of mediation er zelf uit te komen. Met andere woorden: geconcentreerde snelle behandeling van de zaak als de kenmerken van de zaak dit toelaten, en anders meer tijd om de partijen de gelegenheid te bieden zelf een deel van de conflictpunten op te lossen. De coachmatrix moet vrijblijvend en op vrijwillige basis door rechters worden toegepast. Het dient niet onderdeel van een professionele standaard te worden. De rechters moeten meer training in conflict diagnose en conflictbeheersing krijgen. De rechters die de coachmatrix toepassen, moeten de vrijheid behouden om naar eigen inzicht onderdelen en technieken daarvan te gebruiken. De ontwerpers van de coachmatrix zouden kunnen overwegen om minder rigide vormen van de coachmatrix te ontwerpen en meer variatie in de toepassing ervan mogelijk te maken.

Inleiding

Conflictueuze scheidingen en de schadelijke gevolgen daarvan voor ouders en kinderen staan volop in de belangstelling van onder meer politiek, rechtspraak, advocatuur en mediators, hulpaanbieders, de Raad voor de Kinderbescherming, Jeugdzorg Nederland, gemeenten, de media en wetenschap. De Kinderombudsman heeft een belangrijke rol gespeeld bij het (opnieuw) op de politieke agenda zetten van het onderwerp. Tegelijk met zijn adviesrapport 'Vechtende ouders, het kind in de knel' (hierna: Adviesrapport) werd op 31 maart 2014 het 'Uitvoeringsplan verbeteren situatie kinderen in een (v)echtscheiding' (hierna: Uitvoeringsplan 2014) door de betrokken staatssecretarissen van Veiligheid en Justitie (V&J) en van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) gepresenteerd. De staatssecretarissen gaven aan dat het Adviesrapport betrokken was bij het opstellen van het Uitvoeringsplan.¹ Inmiddels is op 20 juli 2015 een tweede, geactualiseerde versie van het

Uitvoeringsplan verschenen (hierna: Uitvoeringsplan 2015).²

De conflictueuze, voor kinderen schadelijke scheidingen worden in de politiek en vooral ook in de media *geframed* als 'vechtscheiding'. De betrokken staatssecretarissen hebben hiervoor gekozen omdat zij in de praktijk merken 'dat de benaming "vechtscheiding", hoewel niet onomstreden, bijdraagt aan gemeenschappelijke beeldvorming over de aard van de problematiek.³ Er is (nog) geen eenduidige definitie van wat een vechtscheiding zou zijn, maar kennelijk creëert de term wel een gevoel van urgentie.⁴ Zo'n kleine vijftien jaar geleden, toen ook al sprake was van veel (politieke) aandacht voor het onderwerp, was overigens de term 'scheidings- en omgangproblematiek' politiek in zwang.⁵ Zowel de negen aanbevelingen van de Kinderombudsman in zijn Adviesrapport⁶ als de doelen en acties in het Uitvoeringsplan zijn ingedeeld volgens de vier fasen van het Actie-

1. Brief van 31 maart 2014, met de eerste versie van het Uitvoeringsplan. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2014/04/01/de-positie-van-kinderen-in-een-vechtscheiding-verbeteren>.
2. Brief van 20 juli 2015, met de tweede versie van het Uitvoeringsplan. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2015/07/23/tk-voortgang-uitvoeringsplan-verbeteren-situatie-kinderen-in-een-vechtscheiding>.
3. Brief van 3 november 2014. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2014/11/05/tk-voortgang-uitvoeringsplan-verbeteren-situatie-kinderen-in-een-vechtscheiding>.
4. Geurts en Ter Voert 2014/18 zetten een aantal definities van het begrip 'vechtscheiding' op een rij.
5. Coenraad 2011, p. 25 e.v.
6. Kinderombudsman 2014, p. 35 e.v.

plan Kinderen Veilig:⁷ 1. voorkomen, 2. signaleren, 3. stoppen en 4. schade beperken.⁸ In het Uitvoeringsplan is dit doorvertaald naar de aanpak van vechtscheidingen.

Bijna gelijktijdig heeft zowel de rechtbank Noord-Nederland (RNN) als de rechtbank Rotterdam (RR) het initiatief genomen tot pilots waarvan het gemeenschappelijke doel is te komen tot een kwalitatief betere behandeling van echtscheidingszaken leidend tot verbeterde conflictoplossing.⁹ Het gaat hierbij om een betere behandeling van echtscheidingszaken door de rechter. Beide pilots bestaan namelijk uit een aantal maatregelen die de rechterlijke scheidingsprocedure betreffen. De pilot bij de rechtbank Noord-Nederland is getiteld 'Preventie vechtscheidingen' en de pilot bij de rechtbank Rotterdam 'Regierechter echtscheidingen'. De pilots bij de beide rechtbanken worden vermeld in het Uitvoeringsplan en vallen daarin onder fase 2 (Signaleren van een vechtscheiding) en fase 3 (Stoppen van een vechtscheiding).¹⁰

In dit rapport wordt verslag gedaan van een evaluatieonderzoek naar de twee pilots. De evaluatie is erop gericht om te bevorderen dat de gerechten kunnen beoordelen of de pilots slagen in hun doelstelling, en of de resultaten kunnen worden vertaald in concrete voorstellen voor *best practices* met het oog op eventuele uitbreiding van de regiefunctie van de rechter in andere gerechten.

Het onderzoek start met een normatief-juridisch onderzoek waarin wordt gekeken naar de verhouding van de verschillende pilotmaatregelen tot het huidige recht en KEI, en naar welke punten vanuit normatief-juridisch perspectief aandacht verdienen in dit onderzoek. Vervolgens wordt in het empirische deel van het evaluatieonderzoek de praktijk in aanhangige zaken onderzocht. Voor de betrokken partijen zijn het zaken over een ingrijpende gebeurtenis in hun leven, een scheiding waarbij kinderen zijn betrokken. Dit rapport illustreert dat de gerechten in staat zijn ook dergelijk onderzoek mogelijk te maken en actuele inzichten te verwerven over innovatieve initiatieven in de zaaksbehandeling.

Dit inleidende deel van het rapport bevat een beschrijving van de verschillende pilotmaatregelen. De normatief-juridische studie staat in het tweede hoofdstuk centraal. In de daaropvolgende twee hoofdstukken worden de onderzoeksvragen voor het empirisch onderzoek (hoofdstuk 3) en de methoden van het empirisch onderzoek (hoofdstuk 4) uiteengezet. In hoofdstuk 5 worden de onderzoeksvragen van het empirische deel beantwoord en in hoofdstuk 6 wordt een beschouwing gegeven op basis van deze onderzoeksresultaten. In hoofdstuk 7 wordt afgesloten met eindconclusies en aanbevelingen. Voor een uitgebreide weergave van de onderzoeksresultaten wordt verwezen naar bijlage 1 bij dit rapport.

7. Actieplan aanpak kindermishandeling 2012-2016: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/richtlijnen/2011/11/28/actieplan-aanpak-kindermishandeling-2012-2016-kinderen-veilig>.

8. Brief van 31 maart 2014. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2014/04/01/de-positie-van-kinderen-in-een-vechtscheiding-verbeteren>

9. Aldus de Startnotitie onderzoek en het Uitvoeringsplan 2015, p. 3.

10. Uitvoeringsplan 2014 en 2015.

1.1 De pilots

Beide pilots bestaan uit een aantal maatregelen die de rechterlijke scheidingsprocedure betreffen. Per rechtbank beoogt zowel iedere maatregel afzonderlijk als het geheel aan maatregelen bij te dragen aan het hiervoor genoemde gemeenschappelijke doel van een kwalitatief betere behandeling van echtscheidingszaken leidend tot verbeterde conflictoplossing.¹¹

Pilot Preventie vechtscheidingen (RNN)

De pilot in de rechtbank Noord-Nederland betreft drie locaties: Assen, Groningen en Leeuwarden en liep van 1 juni 2013 tot 1 april 2015. De pilot betreft alle echtscheidingszaken op tegenspraak waarbij minderjarige kinderen zijn betrokken en bestaat uit de volgende vijf maatregelen:

1. één echtscheiding, één rechter;
2. appointering op maat: bepalen van zittingsduur;
3. piketmediation tijdens schorsing bij voorlopige voorzieningen;
4. interne opleiding van rechters en medewerkers op het gebied van conflict diagnose;
5. uniformering en realiseren hulpaanbod.

In overleg met de rechtbank is besloten om slechts de locatie Groningen te betrekken in het onderzoek door de VU, nu alleen bij die locatie alle maatregelen binnen de looptijd van het onderzoek waren ingevoerd.

Pilot Regierechter echtscheidingen (RR)

De pilot in de rechtbank Rotterdam betreft de beide locaties Rotterdam en Dordrecht. De pilot liep van 1 april 2015 tot 1 april 2016. De pilot, voor zover relevant voor dit onderzoek,¹² betreft alle echtscheidingszaken op tegenspraak waarbij minderjarige kinderen zijn betrokken en geen ouderschapsplan is overgelegd. De pilot bestaat uit drie maatregelen:

1. één gezin, één rechter;
2. regiezitting bij echtscheidingsverzoeken zonder ouderschapsplan;
3. rechters verder opleiden in conflict diagnose en interventiemogelijkheden.

In beide pilots gaat het om het voeren van regie door de rechter of de rechtbank. Daarbij worden in de Startnotitie onderzoek van 31 oktober 2014 voor dit project drie vormen van regie onderscheiden: procesregie door de rechter, inhoudelijke regie door de rechter en ketenregie door de rechtbank. Deze verschillende vormen van regie en de bijbehorende maatregelen hadden verschillende doelen: de-escalatie van het conflict, verbeteren van beslissingen over het hulpaanbod, snellere doorlooptijden en het realiseren van een uniform hulpaanbod. De maatregelen en de doelen van de maatregelen in beide pilots zijn in de Startnotitie door de Raad voor de rechtspraak als volgt (primair) bij de verschillende vormen van regie ondergebracht.

11. Startnotitie onderzoek en het Uitvoeringsplan 2015, p. 3.

12. De maatregel 'één gezin, één rechter' heeft ook betrekking op andere procedures, maar dit onderzoek is beperkt tot de werking van de maatregel in de echtscheidingsprocedure.

Tabel 1. Pilotmaatregelen en hun doelen

<i>Doelen</i>	<i>Interventies RR</i>	<i>Interventies RNN</i>
De-escalatie conflict/niet verder oplopen conflict	<u>Procesregie:</u> Eén gezin, één rechter Regiezitting	<u>Procesregie:</u> Eén echtscheiding, één rechter Appointering op maat Piketmediation
Betere beslissingen over hulpaanbod (meer succesvolle interventies)	<u>Inhoudelijke regie:</u> Opleiding Verbetering kennis sociale kaart	<u>Inhoudelijke regie:</u> Opleiding Beslismodel
Snellere doorlooptijden	Gevolg van proces- en inhoudelijke regie	X
Realiseren van een uniform, adequaat gefinancierd hulpaanbod	X	<u>Ketenregie:</u> (Proces)afspraken met hulpverleners over (verwijzing naar) hulpaanbod Inventariseren van de interne behoefte in de rechtbank m.b.t. hulpaanbod Afstemming met gemeenten over financiering hulpaanbod

De verschillende maatregelen van beide pilots worden in het navolgende afzonderlijk nader beschreven.

Procesregie

Maatregel 1 (RNN). Regierechter: één echtscheiding, één rechter

Eén rechter heeft de echtscheiding met het verzoek om nevenvoorzieningen van het be-

gin tot het einde onder zich (locatie: Groningen en Assen, invoering 1 juni 2013). De rechter heeft kennis van het conflict, de partijen, de gemaakte afspraken tussen partijen en eerdere uitspraken. Echtscheidingen met meerdere nevenvoorzieningen worden behandeld op één zitting en blijven na aanhouding onder dezelfde rechter.

Het gaat hier om een uitgangspunt waarvan afgeweken kan worden op praktische gron-

den, maar ook als bijvoorbeeld de onafhankelijkheid van de rechter op een bepaald moment in het geding zou komen.

De maatregel houdt in dat in één bodemzaak de echtscheiding met nevenverzoeken in beginsel door één rechter wordt behandeld. Voorlopige voorzieningen en kort geding maken derhalve geen deel uit van deze maatregel.

Maatregel 1 (RR). Eén gezin, één rechter (RR)

Het uitgangspunt hierbij is dat ouders die strijden over de kinderen in beginsel bij dezelfde rechter blijven (de zogenoemde regierechter), die kennis heeft van het conflict, de partijen, de gemaakte afspraken tussen partijen en eerdere uitspraken. Dit betekent dat alle zaken waarbij minderjarigen betrokken zijn en die te maken hebben met het beëindigen van de relatie van hun ouders – in principe – door dezelfde rechter behandeld worden. Eén rechter heeft de zaak van het begin tot het einde onder zich.

Het gaat hierbij om de volgende verzoekschriften:

- echtscheidingsverzoeken waarbij gezag, hoofdverblijfplaats en zorgregeling in geschil is;
- voorlopige voorzieningen (als partijen ouders zijn van minderjarige(e)n);
- gezag;
- zorg- of omgangsregeling;¹³
- wijziging hoofdverblijf;¹⁴
- artikel 253a BW-zaken;
- vervangende toestemming erkenning;
- paspoortzaken.

13. Voor zover bij gezag- en omgangszaken een eerste verzoek ondertoezichtstelling (OTS) is ingediend, worden deze verzoeken gezamenlijk behandeld door dezelfde rechter. De rechter kan, indien hij dit nodig acht, ook een verlengingsverzoek OTS meenemen in de behandeling van een gezag- en omgangszaak. Voor het overige vallen OTS-zaken niet onder de pilot.

14. Exclusief de zogeheten verhuiszaken die meervoudig worden afgedaan op speciaal daarvoor geplande zittingen.

De pilot ziet derhalve ook op vervolgpcedures na de echtscheidingsprocedure en procedures over de regelingen voor kinderen van ouders die nooit een formele relatie hebben gehad. Dit onderzoek is echter beperkt tot de echtscheidingsprocedure en de daarbij behorende nevenvoorzieningen en voorlopige voorzieningen. Ook binnen een echtscheidingsprocedure kunnen meerdere zittingen plaatsvinden en meerdere beschikkingen worden afgegeven.

Maatregel 2 (RR). Regiezing bij echtscheidingsverzoeken zonder ouderschapsplan

Echtscheidingszaken op eenzijdig verzoek waarbij minderjarige kinderen zijn betrokken en het ouderschapsplan ontbreekt, zijn versneld op zitting (een zogenoemde regiezing) gezet, waarbij slechts de verzoeken die zien op de kinderen worden behandeld, met uitzondering van de kinderalimentatie, tenzij het geschil met betrekking tot de kinderalimentatie overzichtelijk is en partijen gezamenlijk verzoeken dit geschil ook inhoudelijk op de eerste zitting te bespreken.

Van de echtscheidingszaken zonder ouderschapsplan, waarvan het verweerschrift na 1 april 2015 is ingediend, is gedurende de looptijd van de pilot en het onderzoek (1 april 2015-1 april 2016) random 50 procent van de zaken via de nieuwe werkwijze behandeld en

50 procent volgens de reeds bestaande procedures en werkwijze.

De eerste zitting is een regiezitting van 45 minuten. Op deze zitting worden in beginsel alleen de zaken met betrekking tot de kinderen behandeld. Eventuele overige nevenverzoeken worden in beginsel later, tijdens een vervolgzitting, behandeld. Alle nevenvoorzieningen worden wel door de rechter en secretaris voorafgaand aan de regiezitting uitgebreid voorbereid, opdat de rechter ter zitting een duidelijk en compleet beeld heeft van hetgeen zich afspeelt in de desbetreffende zaak om ter zitting de verdere procedure en behandeling van de overige verzochte nevenvoorzieningen met partijen te bespreken. Het Planningsbureau roept voor de regiezittingen ook de raadsvertegenwoordiger op. Indien het kind waarop de zaak betrekking heeft 12 jaar of ouder is, wordt het kind uitgenodigd voor het kindgesprek op dezelfde dag voorafgaand aan de zitting.

De regiezitting wijkt op twee belangrijke punten af van de normale procedure op tegenspraak zonder ouderschapsplan: ten eerste wegens de versnelde termijn waarop zaken op zitting worden geplaatst en ten tweede omdat tijdens de regiezitting in beginsel alleen de gevolgen van de scheiding voor de kinderen worden behandeld. Op beide punten wordt hierna ingegaan.

Versneld op zitting

Meteen na indiening van het verweerschrift worden aan de advocaten van partijen per brief de verhinderdata voor de te plannen

regiezitting gevraagd. Daarnaast wordt aan partijen een aanbodbrief voor mediation verzonden. Zodra de verhinderdata binnen zijn, wordt de zaak, door het Planningsbureau, op een regiezitting over vier weken gepland. Deze korte termijn lijkt te zijn ingegeven door de gedachte dat vroeger interventie door de rechter (verdere) escalatie van het conflict kan voorkomen.¹⁵

Opdat de regiezitting op die korte termijn van vier weken ook daadwerkelijk plaatsvindt, zijn de in artikel 7.4 procesreglement Scheiding neergelegde mogelijkheden voor uitstel van de mondelinge behandeling niet van toepassing in de pilot. Partijen kunnen slechts *gezamenlijk* een verzoek tot uitstel van de zitting doen vanwege mediation of vanwege verdere onderhandelingen tussen partijen. Vereist is dat het verzoek tot uitstel schriftelijk wordt onderbouwd met de reeds genomen of verder te nemen stappen om overeenstemming te bereiken betreffende het ouderschapsplan. Het verzoek tot uitstel dient uiterlijk twee weken vóór de zitting te zijn ingediend. Van deze beperkte mogelijkheid tot uitstel van de versnelde regiezitting gaat enerzijds het signaal uit dat de versnelde regiezitting serieus te nemen is en anderzijds het signaal dat mediation en een oplossing in onderling overleg de voorkeur genieten boven een procedure voor en beslissing van de rechter. Om de termijn van vier weken voor de regiezitting te kunnen realiseren, geldt voor het verweerschrift op het zelfstandig verzoek in de pilotzaken voorts geen verlengde verweertermijn voor zover dit verzoek betrekking heeft

15. Vgl. Kluwer 2013, p. 9 en 101.

op de kinderen.¹⁶ Hiermee wordt afgeweken van de artikelen 6 jo. 5.2 van het procesreglement Scheiding krachtens welke het eerste verzoek tot uitstel voor de indiening van het verweerschrift op zelfstandig verzoek altijd wordt toegestaan voor een termijn van maximaal vier weken. Dit betekent dat in de pilot het verweerschrift op het zelfstandig verzoek betreffende de kinderen binnen vier weken¹⁷ vanaf het moment van de brief waarbij van partijen de verhinderdata worden opgevraagd, moet worden ingediend, zodat het verweerschrift tijdig voor de regiezitting binnen is.

Geen geconcentreerde behandeling

Hoofdregel in de pilotmaatregel is dat op de regiezitting alleen de zaken met betrekking tot de kinderen behandeld worden. Dit is een afwijking van het beginsel van de geconcentreerde behandeling van artikel 818 lid 5 Rv krachtens welk beginsel alle verzochte nevenvoorzieningen zo veel mogelijk tijdens dezelfde zitting in hun onderlinge samenhang worden besproken.

De regiezitting duurt 45 minuten en staat in het teken van het ontbreken van het ouderschapsplan. Op de regiezitting wordt besproken waarom partijen niet tot een gezamenlijk ouderschapsplan zijn gekomen. De rechter inventariseert de onderwerpen die partijen nog verdeeld houden. Voor de regiezittingen wordt standaard de vertegenwoordiger van de Raad voor de Kinderbescherming opgeroepen, zodat deze de rechter ter zitting kan adviseren (art. 810 Rv).

Tijdens de regiezitting onderzoekt de rechter samen met partijen welke afdoeningswijze(n) of vervolgstappen geboden zijn. Daarbij kan de rechter de zogenoemde coachmatrix toepassen. De rechter kan ter zitting zelf trachten de zaak te schikken, partijen voor onderhandelingen ter plekke de gang op sturen of de mogelijkheid van verwijzing naar mediation onderzoeken (art. 818 lid 2 Rv). Als vervolgstap kan voorts gedacht worden aan verwijzing naar het omgangshuis, het vragen van een onderzoek van de Raad voor de Kinderbescherming of het vaststellen van een voorlopige omgangsregeling.

Indien ter zitting blijkt dat de mogelijkheid om tot een gezamenlijk ouderschapsplan te komen niet haalbaar is, worden de nevenvoorzieningen die betrekking hebben op de kinderen inhoudelijk besproken, zodat de rechter daarover, al dan niet na een vervolgzitting, een beslissing kan nemen.

In beginsel komt de kinderalimentatie, in afwijking van het beginsel van de geconcentreerde behandeling, niet op de regiezitting aan de orde. Indien het geschil met betrekking tot de kinderalimentatie overzichtelijk is, kunnen partijen echter gezamenlijk verzoeken dit geschil ook inhoudelijk op de regiezitting te bespreken. Partijen dienen in dat geval de onderbouwende stukken uiterlijk tien dagen vóór de zitting in te dienen.

Aan het einde van de regiezitting bespreekt de rechter de verdere procedure en behandeling van de overige verzochte nevenvoorzieningen. Eventuele overige nevenverzoeken – die niet de kinderen betreffen – worden in

16. Het verweerschrift op een zelfstandig verzoek is geregeld in art. 282 lid 4 jo. 816 lid 4 Rv en art. 6 PS.

17. Termijn van art. 6 PS.

beginsel later behandeld tijdens een vervolgzitting. In geval van bijvoorbeeld verwijzing naar mediation of een raadsonderzoek zullen ook de verzoeken omtrent de kinderen doorgaans op een vervolgzitting terugkomen. De rechter kan hierover ter regiezitting afspraken maken met partijen en aan de hand van de afspraken meteen een nieuwe zittingsdatum inplannen. De praktijk leert echter dat het plannen van de vervolgzitting doorgaans na de regiezitting door het Planningsbureau gebeurt. Zo is in geval van een mediationtraject of een raadsonderzoek de vervolgzitting niet meteen ter regiezitting te plannen.

Maatregel 2 (RNN). Appointering op maat: bepalen van zittingsduur (RNN)

De zittingsduur is hierbij afhankelijk van de complexiteit van de zaak (locatie: Groningen, invoering 1 juni 2013). In elke echtscheidingszaak maakt een ervaren gerechtssecretaris voorafgaand aan de zitting met behulp van een korte checklist een inschatting van de complexiteit van de zaak (juridisch, financieel, ernst conflict, en aantal nevenverzoeken) en het risico van escalatie. De behandelingsduur wordt daaraan aangepast. De zittingstijd varieert van een half uur tot twee uur. De minderjarige kinderen die betrokken zijn bij de te behandelen echtscheiding worden op dezelfde dag door dezelfde rechter gehoord.

Maatregel 3 (RNN). Piketmediation tijdens schorsing bij voorlopige voorzieningen (RNN)

Bij de maatregel piketmediation bij voorlopige voorzieningen (locatie: Groningen, invoering 1 januari 2015) kunnen partijen tijdens de zitting worden verwezen naar een mediator en dezelfde dag beginnen met mediation.

Elke maandag vinden de voorlopige voorzieningenzittingen plaats. In deze procedure kunnen ouders voorlopige maatregelen, onder andere over de regelingen voor de kinderen, verzoeken die gelden voor de duur van de echtscheidingsprocedure. Tijdens deze zittingen is een mediator op de rechtbank aanwezig. De voorlopige voorzieningen worden in beginsel door de rechter zo behandeld dat een beschikking afgegeven kan worden, maar er bestaat de mogelijkheid om de zitting gedurende 1,5 uur te schorsen. Gedurende deze schorsing kunnen partijen trachten met hulp van de mediator op de rechtbank zelf tot afspraken te komen.

Na deze 1,5 uur komen zij met de mediator terug bij dezelfde rechter en secretaris en kunnen dan aangeven op welke punten zij overeenstemming hebben bereikt (en die dus laten vastleggen in de beschikking), en op welke punten de rechter alsnog moet beslissen. De advocaten kunnen na de schorsing mee terug naar de rechtszaal, maar dat hoeft niet. Er vindt geen nadere behandeling meer plaats. Het gaat enkel nog om het mededelen van het resultaat van de mediation.

Uitgangspunt is dat de voorlopige voorziening direct wordt afgedaan. Er wordt niet aangehouden in afwachting van verdere gesprekken

met de mediator. Deze kunnen wel plaatsvinden in het kader van de bodemprocedure echtscheiding.

Deze mediation ter schorsing is een normale doorverwijzing naar een mediator: er wordt voor de eerste twee uren een instaptarief van € 75 per persoon gehanteerd en er kan een toevoeging voor worden aangevraagd.

Inhoudelijke regie

Maatregel 4 (RNN). Interne opleiding van rechters en medewerkers op het gebied van conflict diagnose (RNN)

Deze maatregel is gericht op opleiding van rechters en medewerkers van de ondersteuning, gericht op conflict diagnose, escalerende factoren en maatwerk bij het inzetten van hulp. Door het volgen van de opleiding zouden rechters en medewerkers meer inzicht moeten krijgen in het ontstaan en verloop van typen conflicten tussen ouders. Dit zou moeten leiden tot snelle en adequate verwijzingen naar het hulpaanbod.

Het specifieke opleidingstraject voor de familie teams heeft nog niet plaatsgevonden en valt dus buiten het bestek van de pilot en daarmee buiten dit onderzoek.

Maatregel 3 (RR). Rechters verder opleiden in conflict diagnose en interventiemogelijkheden (RR)

Om inhoudelijk de juiste keuze te maken is het van belang dat rechters in staat zijn een goede conflict diagnose te stellen en de juiste instrumenten in te zetten. Voor dit laatste

kunnen rechters gebruikmaken van een sociale kaart waarop staat aangegeven welke hulpverlening ingezet kan worden.

Verder hebben rechters in het najaar van 2014 een tweedaagse cursus gehad waarvan de coachmatrix een onderdeel was. De coachmatrix wordt thans door een aantal rechters toegepast tijdens de zittingen. Hierbij wordt gebruikgemaakt van een vragenmodel waarmee door de rechter nadrukkelijk aandacht wordt gegeven aan het menselijke proces van scheiden. Het doel van het inzetten van de matrixmethode is om partijen hun autonomie (terug) te geven, zodat zij zo veel mogelijk zelf de verantwoordelijkheid nemen voor het oplossen van hun geschillen.

De coachmatrix moet rechters in staat stellen om met partijen op een gestructureerde wijze binnen een kort tijdsbestek te onderzoeken of partijen ervoor voelen weer samen de verantwoordelijkheid te nemen voor hun geschilpunten. De methode doet een sterk appel op partijen om zelf naar voren te komen met waar het ze echt om te doen is.

Ketenregie

Maatregel 5 (RNN). Uniformering en realiseren hulpaanbod (RNN)

De rechtbank Noord-Nederland was van mening dat het ongewenst was dat, na 1 januari 2015, per gemeente verschillen in het beschikbare hulpaanbod voor scheidende ouders en hun kinderen zouden ontstaan.

Daarom heeft de rechtbank zich ingezet voor het tot stand brengen van een uniform hul-

paanbod in de drie noordelijke provincies bij verwijzing vanuit de rechtbank (locaties Assen, Groningen, Leeuwarden, en het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden, locatie Leeuwarden, invoering 1 januari 2015 en verlengd voor 2016). Vanuit de rechtbank op alle drie locaties en de locatie Leeuwarden van het gerechtshof kan in echtscheidingszaken en gezag- en omgangszaken doorverwezen worden naar de volgende zes vormen van hulp voor ouders en kinderen:

1. ONS: ouderschap na scheiding (voor de ouders: ten behoeve van de communicatie): Elker;
2. KIES (coaching voor kinderen in echtscheidingsituaties): Elker;
3. begeleide omgang: Omgangscentrum (professioneel, incl. rapportage): Elker;
4. traumahulp/begeleiding voor ouders die geen omgang of contact kunnen hebben met een kind: Jeugdhulp Friesland, Yorneo (Drenthe) en Elker (Groningen);
5. begeleide omgang: BOR Humanitas (vrijwillig, zonder rapportage);
6. gespecialiseerd traject 'Kinderen uit de knel' voor 'zware gevallen': Fier Fryslan en Yorneo.

Deze zes hulptrajecten worden bij een verwijzing vanuit de rechtbank op voorhand gefinancierd door de woonplaatsgemeente van het kind, mits de kinderen wonen in Noord-Nederland. Er vindt in dat kader geen nadere inhoudelijke toets door de gemeente plaats.

Normatief-juridisch onderzoek

Het normatief-juridisch onderzoek heeft tot doel het empirische onderzoek van aanvang af in te bedden in de relevante achtergronden en juridische randvoorwaarden van beide pilots. In het onderzoek zijn de wetsgeschiedenis, het huidige juridische kader aan de hand van beginselen van burgerlijk procesrecht, wetgeving en jurisprudentie, het aanstaande juridische kader onder KEI¹ en (voornamelijk) juridische literatuur en wetenschappelijk onderzoek betrokken.

In deze normatief-juridische studie staan de volgende onderzoeksvragen centraal:

1. Hoe verhouden de maatregelen in beide pilots zich tot het huidige recht en tot KEI?
2. Welke punten verdienen vanuit normatief-juridisch perspectief aandacht?

In beide pilots gaat het om regie door de individuele rechter of door de rechtbank. Zoals reeds bleek, worden in deze pilots diverse vormen van regie onderscheiden: procesregie door de rechter, inhoudelijke regie door de rechter en ketenregie door de rechtbank. De maatregelen in beide pilots zijn (primair) bij een van deze vormen van regie ondergebracht. De verdeling van de maatregelen over de drie vormen van regie is leidend voor de opzet van deze studie. In deel A staan de procesregie en de daarbij behorende maatregelen centraal, in deel B komen de bij de inhoudelijke regie behorende maatregelen aan de orde en in deel C de maatregel die onder ketenregie valt. Daarbij zullen verwante maatregelen in beide rechtbanken in dezelfde paragraaf behandeld worden.

Deel A. Procesregie

2.1 Regierechter

In deze paragraaf staan de maatregelen 'Eén echtscheiding, één rechter' (RNN) en 'Eén gezin, één rechter' (RR) centraal. Deze maatregelen

sluiten aan bij aanbeveling 6 van de Kinderombudsman in zijn Adviesrapport, inhoudende dat de rechter sterker de regie moet nemen bij escalatie. De gedachte is dat één vaste rechter escalatie tussen partijen

1. KEI is het programma 'Kwaliteit en innovatie rechtspraak', waarvan het – in de zomer van 2016 door de Eerste Kamer aangenomen – wetsvoorstel Vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht deel uitmaakt (*Kamerstukken I 2014/15, 34 059, nr. A*). In deze studie wordt deze herziening van het procesrecht, in navolging van wat in de praktijk gebruikelijk is, met KEI aangeduid.

eerder kan signaleren en dan passend kan ingrijpen, aldus het Uitvoeringsplan.²

Eerdere initiatieven

Het concept van een regierechter die een scheidingszaak en de daarin verzochte nevenvoorzieningen van begin tot einde onder zich heeft, is niet nieuw. De Tilburgse studie 'Kitty's ketens' bevatte reeds in 2009 als kernvoorstel de regierechter voor scheidingszaken.³ In datzelfde jaar vonden bij de rechtbanken Den Haag en Utrecht de pilots 'De regierechter in echtscheidingszaken' als onderdeel van de pilot 'Conflictoplossing op maat' plaats. Ook in deze pilots werd in scheidingszaken voorzien in een rechter bij wie alle geschilpunten rond de scheiding geconcentreerd waren, zodat partijen ook na aanhouding van een zitting weer met dezelfde rechter te maken kregen. Aan de pilot konden scheidende ouders met kinderen tot en met 15 jaar deelnemen.⁴

De Haagse pilot is geëvalueerd.⁵ Daaruit bleek onder meer dat in 59 procent van de gevallen een vervolgzitting nodig was; deze vonden drie tot negen maanden na de eerste zitting plaats.⁶ De betrokken rechters gaven aan dat de vervolgzittingen bij voorkeur niet lang na de eerste zitting gepland moesten

worden, zodat zij de bevindingen van de eerste zitting nog goed voor ogen hadden.⁷ In de evaluatie van de Haagse pilot stond echter vooral de regiezitting centraal, dus daarover meer in paragraaf 2.2, in welke paragraaf de regiezitting in de onderhavige pilot bij de rechtbank Rotterdam wordt behandeld.⁸

Verhouding van de maatregelen tot het huidige recht

Eén echtscheiding, één rechter

In beide rechtbanken geldt in de onderhavige pilot het principe van 'één echtscheiding, één rechter'.⁹ Deze maatregel houdt in de kern in dat eenzelfde rechter de zaak onder zich heeft totdat hij een einduitspraak heeft gedaan op alle in het inleidend verzoekschrift gedane verzoeken, dus ook die omtrent de nevenvoorzieningen. Deze maatregel beoogt de continuïteit in de behandeling van de echtscheiding en daarmee verband houdende nevenverzoeken te waarborgen. Ook worden hiermee de echtscheiding en de verzochte nevenvoorzieningen procedureel als eenheid gezien.

Bij dit uitgangspunt van procedurele eenheid sluit het recente voorstel van de commissie Wolfsen aan om voor de gehele echtscheiding, inclusief de nevenverzoeken (en de

2. Uitvoeringsplan 2014, p. 4.

3. Kitty's ketens 2009, p. 95. Waarover ook Vlaardingerbroek e.a. 2009, p. 125 en 127.

4. Pel 2009/4.

5. Vlaardingerbroek e.a. 2009. Zie ook Vlaardingerbroek en De Hoon 2010. Zie over de ervaringen in de Utrechtse pilot: Chin-A-Fat en Prinsen 2010.

6. Vlaardingerbroek e.a. 2009, p. 36. Vlaardingerbroek en De Hoon 2010, p. 128 en 130.

7. Vlaardingerbroek en De Hoon 2010, p. 128.

8. Vlaardingerbroek en De Hoon 2010, p. 125.

9. De Rotterdamse maatregel 'één gezin, één rechter' omvat immers ook de maatregel 'één echtscheiding, één rechter'.

appels) één toevoeging in te voeren voor on- en minvermogene partijen.¹⁰ Een andere variant van dit eenheidsdenken zien we in België waar in familiezaken wordt gewerkt volgens de principes 'één familie – één dossier' en 'één kind – één dossier'. Daarbij wordt de 'gerechtelijke geschiedenis' van een familie respectievelijk een kind in één dossier ondergebracht 'om enerzijds te zorgen voor coherentie tussen de beslissingen en anderzijds de debatten te beperken tot wat strikt noodzakelijk is voor de oplossing van het geschil'.¹¹

Er is in Nederland geen wettelijke regel die het principe van 'één echtscheiding, één rechter' expliciet voorschrijft. Er zijn evenmin aanwijzingen dat dit principe naar huidig recht uit het systeem van de wet zou voortvloeien. Weliswaar schrijft artikel 818 lid 5 Rv een geconcentreerde behandeling voor, inhoudende dat de behandeling van de echtscheiding en de daarbij verzochte nevenvoorzieningen indien mogelijk in één zitting geschiedt.¹² Achterliggende gedachte hiervan is dat de nevenvoorzieningen dikwijls samenhangen en op deze wijze door dezelfde rechter in hun onderlinge samenhang behandeld kunnen worden.¹³

Van het uitgangspunt van de geconcentreerde behandeling wordt in de praktijk echter dikwijls afgeweken doordat niet alle onderwerpen na de mondelinge behandeling afgerond kunnen worden en de zaak op een of meer

punten aangehouden wordt. Denk bijvoorbeeld aan aanhouding vanwege een raadsonderzoek of een poging tot mediation. Wanneer de zaak daarna weer op zitting komt, schrijft de wet noch het Procesreglement Scheiding voor dat dezelfde rechter de zaak dan verder behandelt en de eindbeschikking geeft. In de praktijk is het ook lang niet altijd dezelfde rechter die de zaak na hervatting behandelt, waarschijnlijk vanwege rooster-technische redenen.¹⁴

Het principe van 'één echtscheiding, één rechter' sluit aan bij het actuele idee van de individuele rechter als zaaksbehandelaar. Zoals hierna zal blijken (her)introduceert KEI de behandelend zaaksrechter die een zaak van begin tot eind onder zich heeft. Dat op dit punt nu al in civiele zaken een andere wind waait, leidt Den Tonkelaar af uit het arrest HR 31 oktober 2014, NJ 2015/181 waarin de Hoge Raad de regel formuleert dat de rechter ten overstaan van wie de mondelinge behandeling heeft plaatsgevonden, behoudens bijzondere omstandigheden, de rechter is die de daarop volgende beslissing geeft. Volgens Den Tonkelaar is de behandelend zaaksrechter in de civiele procedure hiermee terug van weggeweest: 'Het is niet meer "als de regel maar door een rechter toegepast wordt", maar "de behandelend rechter moet de regels toepassen".'¹⁵ Het idee van een behandelend zaaksrechter die de civiele zaak van begin tot eind onder zich heeft, is volgens

10. Commissie Wolfsen 2015, p. 146 e.v. In het Uitvoeringsplan 2015 wordt deze mogelijkheid van een toevoeging van twee jaar in scheidingszaken ook genoemd.

11. Brouwers 2015, p. 20, vgl. voorts p. 22 e.v.

12. In de pilot in Rotterdam wordt van dit beginsel van de geconcentreerde behandeling bewust afgeweken.

13. Vgl. Coenraad 2015, p. 54.

14. Vgl. ook A-G Langemeijer in zijn conclusie vóór HR 31 oktober 2014, NJ 2014/181, nrs. 2.6-2.8.

15. Den Tonkelaar 2015, p. 106.

Den Tonkelaar zo vernieuwend en hervormend dat hij ervoor pleit het arrest de naam Hervormingsdag-arrest te geven.¹⁶

Eén gezin, één rechter

Het principe van 'één gezin, één rechter', zoals dit in de Rotterdamse pilot geldt, gaat nog veel verder dan 'één echtscheiding, één rechter'. De eerstgenoemde maatregel houdt immers niet alleen in dat dezelfde rechter de gehele scheidingsprocedure inclusief de daarbij behorende nevenverzoeken behandelt, maar *alle* zaken tussen dezelfde ouders waarbij minderjarigen betrokken zijn en die te maken hebben met het beëindigen van de relatie van hun ouders, ongeacht of deze ouders getrouwd zijn geweest. Ook met de scheiding samenhangende voorlopige voorzieningen en vervolprocedures na scheiding worden in beginsel door dezelfde rechter behandeld. In deze maatregel is derhalve niet slechts sprake van een behandelend zaaksrechter, maar veeleer van een behandelend *gezinsrechter*.

Anders dan voor de behandelend zaaksrechter is voor de behandelend gezinsrechter ook geen direct aanknopingspunt in het huidige recht te vinden. Anderzijds verzet het recht zich ook niet zonder meer tegen deze concentratie van verschillende zaken tussen dezelfde partijen bij eenzelfde rechter. Het gegeven dat eenzelfde rechter tussen dezelfde partijen in dezelfde zaak of in een verwante zaak reeds

eerder (voorlopig) heeft geoordeeld, kan echter wel vragen oproepen rond de objectieve onpartijdigheid van de rechter. Dit aandachtspunt komt hierna aan de orde.

KEI: behandelend zaaksrechter

Hiervoor kwam al kort ter sprake dat het idee van 'één echtscheiding, één rechter' past binnen het nieuwe procesrecht onder KEI. Blijkens de memorie van toelichting bij KEI krijgen de gerechten de opdracht het mogelijk te maken dat een zaak al in een vroeg stadium van de procedure aan een rechter wordt toebedeeld. Dit is de behandelend zaaksrechter, die bijvoorbeeld, ambtshalve of op verzoek van partijen, in een vroeg stadium van de procedure krachtens artikel 30o lid 1 sub c Rv-nw een regiezitting kan plannen voorafgaand aan de mondelinge behandeling.¹⁷

Zonder dat de wet dit met zoveel woorden formuleert, blijkt uit het systeem van de wet en uit de parlementaire geschiedenis dat het *dezelfde* rechter is die een specifieke zaak behandelt en dus onder meer het dossier bestudeert, de regiezitting en de mondelinge behandeling doet en tussen- en eindoordelen geeft.¹⁸ Onder KEI zal dan ook, anders dan thans, in geval van aanhouding van een mondelinge behandeling op de voet van 30o lid 1 sub c Rv-nw de vervolgzitting in de regel wederom door dezelfde behandelend zaak-

16. Den Tonkelaar 2015, p. 106 en 112. Zie ook HR 15 april 2016, ECLI:NL:HR:2016:662.

17. *Kamerstukken II* 2014/15, 34 059, nr. 3, p. 23-24, 27, p. 71, p. 75. Naast de behandelend zaaksrechter blijft het blijkens de memorie van toelichting voor gerechten mogelijk een 'variant rolrechter' te hebben, al dan niet in de vorm van een regiebureau die de zaaksregie deels op zich kan nemen: *Kamerstukken II* 2014/15, 34 059, nr. 3, p. 14. Waarover ook Teuben en Jansen 2015, p. 9.

18. Zie in het bijzonder *Kamerstukken II* 2014/15, 34 059, nr. 3, p. 26-29 waar nader wordt ingegaan op de regievoering door de rechter onder KEI. Zo ook Den Tonkelaar 2015, p. 105 e.v.

rechter gedaan worden. De maatregel ‘één echtscheiding, één rechter’ in de pilots waarbij dezelfde rechter de gehele echtscheidingsprocedure met bijbehorende nevenverzoeken onder zich houdt totdat op alle punten uit het inleidend verzoekschrift tot scheiding c.a. een eindbeschikking is gegeven, sluit hierbij goed aan.

Objectieve onpartijdigheid in het geding?

De beide pilotmaatregelen worden door beide rechtbanken als uitgangspunt en niet als absolute regel geformuleerd. De rechtbank Noord-Nederland noemt twee redenen voor afwijking van de hoofdregel: praktische gronden en het in het geding komen van de onafhankelijkheid van de rechter. Op die laatste, principiële, grond zoomen we in deze paragraaf in. Het gaat daarbij naar onze mening in het bijzonder om de objectieve onpartijdigheid van de rechter.

De onpartijdigheid van de rechter wordt in de *Leidraad onpartijdigheid en nevenfuncties in de rechtspraak*, onder verwijzing naar HR 18 november 1997, NJ 1998/244, als volgt gedefinieerd:¹⁹

‘het afwezig zijn van uitzonderlijke omstandigheden die zwaarwegende aanwijzingen opleveren dat de rechter een vooringenomenheid koestert, althans dat de dienaar-

gaande bestaande vrees objectief gerechtvaardigd is.’

Bij de beide maatregelen in de pilot zou de objectieve onpartijdigheid in het geding kunnen zijn. Blijkens de *Aanbeveling wrakingsprotocol gerechtshoven en rechtbanken* gaat het bij objectieve aspecten om ‘feiten of omstandigheden die, ongeacht de persoonlijke instelling van de rechter, grond geven om te vrezen dat een rechter niet onpartijdig is, waarbij ook de (te vermijden) schijn van partijdigheid van belang is.’²⁰

De vraag is derhalve in hoeverre eerdere betrokkenheid van de rechter bij eenzelfde zaak (één echtscheiding, één rechter) of van de rechter bij een andere zaak of zaken tussen dezelfde partijen (één gezin, één rechter) tot schending van het beginsel van objectieve onpartijdigheid kan leiden.

In rechtspraak en literatuur wordt in dit opzicht niet snel schending van de objectieve onpartijdigheid aangenomen. Wat de eerdere betrokkenheid van de rechter in eenzelfde zaak betreft, bijvoorbeeld door het geven van een of meer (inhoudelijke) tussenuitspraken, is vaste rechtspraak van de Hoge Raad – met een beroep op de eisen van een behoorlijke rechtspleging²¹ – dat dit geen schending van de onpartijdigheid oplevert.²² Hierbij speelt ongetwijfeld het karakter van de Nederlandse civiele procedure mee dat door A-G Lange-meijer als volgt is verwoord:²³

19. Sub 1.7. www.rechtspraak.nl.

20. Aanbeveling wrakingsprotocol gerechtshoven en rechtbanken, p. 1. www.rechtspraak.nl.

21. Waarover kritisch Asser Procesrecht/Giesen 1 2015/252, die meent dat het hierbij vooral om efficiënte rechtspleging gaat. Voor de pilots geldt dit echter in ieder geval niet.

22. HR 30 juni 1989, NJ 1990/382; HR 16 januari 2009, NJ 2009/562. Steun voor deze lijn is te vinden bij Smits 2008, p. 314-316

23. In zijn conclusie vóór HR 16 januari 2009, NJ 2009/562, sub 2.6.

‘Het is typisch voor het Nederlandse burgerlijke procesrecht dat in veel gevallen niet een geconcentreerde behandeling (in één mondelinge behandeling, gevolgd door één schriftelijke uitspraak) plaatsvindt, maar het rechterlijk oordeel wordt gespreid over opeenvolgende schriftelijke vonnissen in dezelfde instantie.’

Ook indien de rechter eerder in een andere zaak tussen dezelfde partijen een oordeel heeft gegeven – vaak over dezelfde kwestie of daarmee direct verband houdend – komen rechters toch vaak tot het oordeel dat de objectieve onpartijdigheid niet in het geding is. Zo heeft de wrakingskamer geoordeeld dat van schending van de onpartijdigheid geen sprake was in de volgende gevallen: dezelfde rechter oordeelde zowel in een OTS-zaak als in een daaropvolgende gezag- en omgangszaak over dezelfde minderjarige, terwijl gezag en omgang ook reeds aan de orde waren gekomen tijdens de OTS-zaak;²⁴ dezelfde rechter heeft zowel een voorlopige voorziening als de daarop volgende bodemzaak tussen dezelfde partijen behandeld;²⁵ dezelfde rechter die een voorlopige voorziening heeft gegeven, behandelt vervolgens de wijzigingsprocedure van die voorziening ex artikel 824 lid 2 Rv.²⁶ Dit zijn gevallen die

denkbaar zijn in de pilot bij de rechtbank Rotterdam.

Er is echter ook een ander, kritischer geluid te beluisteren omtrent de onpartijdigheid van een rechter die al eerder bij de aanhangige zaak of andere zaken tussen dezelfde partijen betrokken is geweest. Zo wijst Giesen, onder verwijzing naar A-G Langemeijer²⁷ en met een beroep op het mensenrechtenperspectief (art. 6 EVRM), op het gevaar van de *confirmation bias*, waarbij de rechter bewust of onbewust op zoek gaat naar bevestiging van zijn eerder gegeven oordeel.²⁸ A-G Langemeijer meent in dat verband dan ook dat bij de rechtzoekende een objectief gerechtvaardigde vrees voor vooringenomenheid van de rechter kan bestaan indien de rechter in een bodemprocedure dezelfde is die reeds een voorlopige voorziening over hetzelfde geschilpunt tussen partijen heeft gegeven. In de Rotterdamse pilot is een geval als dit zeker niet uitgesloten.²⁹

Interessant is in dit verband aanbeveling 16 van de *Leidraad onpartijdigheid en nevenfuncties in de rechtspraak*, die als een waarschuwing aan rechters voor *confirmation bias* opgevat zou kunnen worden:

24. Rb Limburg, 16 december 2013, ECLI:NL:RBLIM:2013:12756.

25. Rb Noord-Nederland 11 december 2014, ECLI:NL:RBNNE:2014:6655.

26. Rb Rotterdam 23 januari 2014, ECLI:NL:RBROT:2014:599.

27. In zijn conclusie vóór HR 16 januari 2009, NJ 2009/562, sub 2.5.

28. Asser Procesrecht/Giesen 1 2015/251-267.

29. In zijn conclusie vóór HR 16 januari 2009, NJ 2009/562, sub 2.5.

'3.12. Eerdere bemoeienis met een zaak of met partijen

Aanbeveling 16

De rechter dient zich ervan bewust te zijn dat zijn onpartijdigheid ter discussie kan komen te staan vanwege zijn eerdere bemoeienis als rechter met een bepaalde zaak.

Voorts kan de onpartijdigheid van de rechter worden beïnvloed indien hij herhaaldelijk zaken van eenzelfde procespartij behandelt.'

In beide pilots zou het goed zijn als rechters zich in ieder geval bewust zijn van het gevaar van *confirmation bias*. Ook zou de suggestie van Giesen overwogen kunnen worden dat de rechters zich hiervan openlijk rekenschap geven door na een voorlopig oordeel in dezelfde zaak of een eindoordeel in een eerdere zaak tussen dezelfde partijen een gemotiveerde afweging te maken of zij wel opnieuw een beslissing moeten geven aan deze partijen, van welke afweging zij verslag doen.

Tot besluit van dit onderdeel nog kort iets over KEI. Nu in KEI de behandelend zaaksrechter een centrale plaats inneemt, zou verwacht mogen worden dat ook over een principeel punt als de (objectieve) onpartijdigheid van deze regierechter – die mogelijk meerdere (tussen)oordelen in eenzelfde zaak heeft gegeven – voorwerp van discussie geweest

zou zijn. Dat blijkt echter niet het geval te zijn. In de literatuur over KEI, die inmiddels goed op gang is gekomen, krijgt de vraag naar de objectieve onpartijdigheid van de rechter geen aandacht. En ook in de parlementaire discussie komt het punt er wat bekaaid vanaf. Slechts bij de behandeling van de KEI-regels in hoger beroep en cassatie heeft de CDA-fractie in de Tweede Kamer, hoewel 'content met de voorgestelde regierol voor de rechter' de minister gevraagd 'of het optreden van de rechter hem niet vatbaarder zal maken voor een toenemend beklag door de procespartijen over deze gewijzigde rol.'³⁰ De minister van Veiligheid en Justitie heeft daarop als volgt geantwoord:

*'Hoewel het niet is uitgesloten dat het aantal wrakingsverzoeken zal toenemen als gevolg van de sterkere regierol van de rechter, is daar op dit moment geen aanwijzing voor. De regierol heeft immers enkel betrekking op het procedurele verloop van de zaak, niet op de inhoud ervan.'*³¹

2.2 Regiezitting

In deze paragraaf staat de maatregel 'Regiezitting bij echtscheidingsverzoeken zonder ouderschapsplan' centraal die in de rechtbank Rotterdam is ingevoerd.

30. Kamerstukken II 2014/15, 34 138, nr. 5, p. 4.

31. Kamerstukken II 2014/15, 34 138, nr. 6, p. 7.

Eerdere initiatieven

Ook in de reeds genoemde pilots 'Regierechter in echtscheidingszaken' bij de rechtbanken Den Haag en Utrecht in 2009 vonden regiezittingen plaats die destijds gericht waren op het vinden van een geschikte afdoeningsvorm: schikken, verwijzen naar mediation of beslis-sing door de rechter.³² De huidige pilot in de rechtbank Rotterdam wijkt echter op een aantal wezenlijke punten af van de genoemde eerdere pilots. Om te beginnen in omvang. In de huidige pilot heeft gedurende de looptijd van het onderzoek (1 april 2015-1 april 2016) random in de helft van alle zaken een regiezitting plaatsgevonden. In de Haagse pilot ging het om slechts 28 scheidingszaken en in de Utrechtse pilot om 16 scheidingszaken.³³ Een ander verschil is dat tijdens de regiezittingen in de pilots uit 2009 alle nevenverzoeken geconcentreerd werden behandeld tijdens de regiezitting overeenkomstig artikel 818 lid 5 Rv.³⁴ In de huidige pilot bij de rechtbank Rotterdam worden in beginsel slechts de nevenverzoeken met betrekking tot de kinderen op de regiezitting behandeld. Overigens bleek uit de Haagse pilot dat nog in 59 procent van de pilotgevallen (tegenover 15 procent in de normale procedures) een vervolgzitting nodig was.³⁵

De pilotmaatregel regiezitting vergeleken met de normale procedure

In deze maatregel binnen de pilot in Rotterdam wordt het ontbreken van het ouderschapsplan beschouwd als een signaal voor een potentiële vechtscheiding. Ook door de betrokken staatssecretarissen³⁶ en de Kinderombudsman³⁷ wordt het niet tot stand komen van een ouderschapsplan in verband gebracht met een signaal voor escalatie van een zaak. In de pilot vindt in de helft van de echtscheidingsprocedures op tegenspraak zonder ouderschapsplan in een vroeg stadium van de procedure een regiezitting plaats waarin de gevolgen van de scheiding voor de kinderen centraal staan. Doel van deze maatregel is vermindering van de escalatie van het conflict door een vroege interventie door de rechter. De regiezitting sluit goed aan bij de 'nieuwe doelen' van de mondelinge behandeling die De Bock noemt, zoals 'het bereiken van een schikking tussen partijen, het verwijzen naar mediation of het maken van afspraken met partijen over het verdere verloop van de procedure (instructie of regie).'³⁸ Gedurende de looptijd van de pilot (1 april 2015-1 april 2016) zal de andere helft van de echtscheidingszaken op tegenspraak zonder ouderschapsplan volgens de normale procedure plaatsvinden. De selectie van de zaken voor de pilot geschiedt random, dus zonder

32. Vlaardingerbroek en De Hoon 2010, p. 125.

33. Combrink, Klijn, Pel en Verberk 2009, p. 90.

34. Vlaardingerbroek en De Hoon 2010, p. 127, Vlaardingerbroek e.a. 2009, p. 6 en 36.

35. Vlaardingerbroek e.a. 2009, p. 36.

36. Brief van 20 juli 2015, p. 3. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2015/07/23/tk-voortgang-uitvoeringsplan-verbeteren-situatie-kinderen-in-een-vechtscheiding>.

37. Kinderombudsman 2014, p. 37.

38. De Bock 2015, nr. 45.

enige vorm van voorselectie op geschiktheid voor een regiezitting.³⁹

De regiezitting in scheidingszaken bij de rechtbank Rotterdam is een mondelinge behandeling in de zin van de artikelen 279 jo. 818 Rv. Krachtens deze artikelen vindt in echtscheidingsprocedures op tegenspraak waarbij minderjarige kinderen betrokken zijn altijd een mondelinge behandeling plaats. In lijn daarmee bepaalt aanbeveling 2 van de *Aanbevelingen van het LOVF over het ouderschapsplan* dan ook dat als – ondanks een aanmaning – geen ouderschapsplan is overgelegd en wel verweer is gevoerd, een mondelinge behandeling volgt om de afwezigheid van het krachtens artikel 815 lid 2 Rv vereiste ouderschapsplan met partijen te bespreken.⁴⁰ Overeenkomstig artikel 809 Rv jo. artikel 11 PS worden kinderen van 12 jaar en ouder in de gelegenheid gesteld voorafgaand aan de regiezitting te worden gehoord. Tot zover dus niets nieuws onder de zon.

De regiezitting wijkt op twee belangrijke punten af van de normale procedure op tegenspraak zonder ouderschapsplan. Ten eerste de versnelde termijn waarop zaken op zitting worden geplaatst en ten tweede worden tijdens de regiezitting in beginsel alleen de gevolgen van de scheiding voor de kinderen behandeld. Op beide punten wordt hierna ingegaan.

Versneld op regiezitting

Krachtens deze maatregel wordt de zaak versneld op een regiezitting binnen vier weken na ontvangst van de verhinderdata van partijen gepland. Deze korte termijn is ingegeven door de gedachte dat vroeger interventie door de rechter (verdere) escalatie van het conflict kan voorkomen.⁴¹ Om de termijn van vier weken te kunnen realiseren, geldt voor het verweerschrift op het zelfstandig verzoek in de pilotzaken onder meer geen verlengde verweertermijn voor zover dit verzoek betrekking heeft op de kinderen.⁴² Hiermee wordt afgeweken van de artikelen 6 jo. 5.2 van het Procesreglement Scheiding krachtens welke het eerste verzoek tot uitstel voor de indiening van het verweerschrift op zelfstandig verzoek altijd wordt toegestaan voor een termijn van maximaal vier weken. Dit betekent dat in de pilot het verweerschrift op het zelfstandig verzoek betreffende de kinderen binnen vier weken⁴³ vanaf het moment van de brief waarbij van partijen de verhinderdata worden opgevraagd, moet worden ingediend, zodat het verweerschrift tijdig voor de regiezitting binnen is. Voor het verweerschrift op het *inleidend* verzoek (het verzoek van de oorspronkelijk verzoeker) geldt echter wel onverkort een verlengde verweertermijn, waarbij de verweertermijn van ten minste zes weken op het eerste uitstelverzoek altijd met maximaal vier weken verlengd wordt.⁴⁴

39. De rechtbank Rotterdam heeft aangegeven na de looptijd van de pilot wel met een vorm van selectie te zullen werken.

40. www.rechtspraak.nl.

41. Vgl. Kluwer 2013, p. 9 en 101.

42. Het verweerschrift op een zelfstandig verzoek is geregeld in art. 282 lid 4 jo. 816 lid 4 Rv en art. 6 PS.

43. Termijn van art. 6 PS.

44. Zie art. 4.1 en 5.2 PS.

Nu de verweerder op het zelfstandig verzoek (oorspronkelijk verzoeker) dus een beduidend kortere periode heeft voor de voorbereiding van zijn verweerschrift dan de wederpartij voor zijn verweerschrift op het inleidend verzoek, kan men zich afvragen of eerstgenoemde in dit opzicht wel gelijke proceskansen heeft. Daarbij moet echter wel bedacht worden dat oorspronkelijk verzoeker reeds in het verzoekschrift heeft moeten aangeven waarom partijen er niet in zijn geslaagd een ouderschapsplan op te stellen en zal daarin krachtens de substantiëringsplicht ook al aangegeven moeten zijn hoe verzoeker denkt over de gevolgen van de scheiding voor de kinderen. Dit laatste neemt niet weg dat het verschil in de beide verweertermijnen bij de evaluatie van de maatregel zal worden meegenomen om te zien of het in de praktijk niet tot substantiële problemen of onrechtvaardige situaties heeft geleid.

Geen geconcentreerde behandeling

Hoofdregeel in de pilotmaatregel is dat op de regiezitting alleen de zaken met betrekking tot de kinderen behandeld worden. Dit is een afwijking van het beginsel van de geconcentreerde behandeling van artikel 818 lid 5 Rv krachtens welk beginsel alle verzochte nevenvoorzieningen zo veel mogelijk tijdens dezelfde zitting in hun onderlinge samenhang worden besproken.

De hiervoor beschreven afwijking in de pilot van het beginsel van geconcentreerde behandeling tijdens de regiezitting moet gelet op

de praktijk overigens wel wat gerelativeerd worden. Alle nevenvoorzieningen worden door zowel rechter als secretaris uitgebreid voorbereid zoals bij een normaal echtscheidingsverzoek op tegenspraak. De rechter ter regiezitting heeft derhalve een duidelijk en compleet beeld van hetgeen zich afspeelt in de desbetreffende zaak.

In de praktijk komt het ook wel eens voor dat de rechters tijdens de regiezitting wel alle nevenverzoeken – zowel die betreffende de kinderen als de overige nevenverzoeken – in onderlinge samenhang behandelen, waardoor geen vervolgzitting meer nodig is. Ook komt het voor dat partijen na de regiezitting er zelf uitkomen of dat ze slechts nog stukken hoeven door te sturen. In deze zaken vindt ook geen vervolgzitting meer plaats.

Het voorgaande leidt tot twee aandachtspunten. Aan het beginsel van de geconcentreerde behandeling van artikel 818 lid 5 Rv ligt de gedachte ten grondslag dat nevenverzoeken in hun onderlinge samenhang door de rechter behandeld kunnen worden. Nu in deze pilot van dit beginsel wordt afgeweken, zal bij de evaluatie van de pilot worden nagegaan of desondanks aan de samenhang tussen alle nevenverzoeken wel voldoende recht wordt gedaan.

Dat in de pilot na een regiezitting vaak een vervolgzitting plaatsvindt, leidt bovendien tot de vraag voor wie de kosten zijn. Ter zitting in scheidingszaken kunnen partijen weliswaar ook zonder advocaat verschijnen,⁴⁵ maar partijen zullen doorgaans toch hun advocaten

45. Art. 279 lid 3 Rv.

naar de vervolgzitting(en) meenemen en daar-
aan zijn kosten verbonden. Ook dit is der-
halve, mede vanuit het oogpunt van toegang
tot de rechter en van hoor en wederhoor, een
aandachtspunt, nu de behandeling van de
nevenverzoeken in de pilot over regiezitting
en vervolgzitting worden verdeeld.

Zoals reeds bleek, introduceert KEI in artikel
30o lid 1 sub c Rv-nw de regiezitting voor de
civiele procedure, die door de behandelend
zaaksrechter, ambtshalve of op verzoek van
partijen, bij voorkeur in een vroeg stadium van
de procedure – voorafgaand aan de schriftel-
ijke stukkenwisseling of de mondelinge be-
handeling – gepland kan worden.⁴⁶ Blijkens de
memorie van toelichting kan de rechter tijdens
de regiezitting ‘met partijen overleggen over
de wijze waarop de procedure het meest
doelmatig kan worden voortgezet’.⁴⁷ ‘Regiezit-
ting’ is onder KEI overigens geen wettelijke
term. De regiezitting is een ‘andere zitting’ in
de zin van artikel 30o lid 1 sub c Rv-nw.⁴⁸

Regiezitting na voorlopige voorzieningen

Bijzondere aandacht vergt nog de regiezitting
na een voorlopige voorzieningenprocedure.
Uitgangspunt is dat de regiezitting bij de-
zelfde rechter gepland wordt als degene die
ook de voorlopige voorzieningen heeft ge-
daan. Nu de regiezitting op een korte termijn
gepland moet worden, waarbij niet alleen met
de beschikbaarheid van de desbetreffende
rechter, maar ook met de verhinderdata van
de betrokken advocaten rekening gehouden

moet worden, verdient derhalve de vraag
aandacht of het praktisch steeds mogelijk zal
zijn de maatregel van ‘één gezin, één rechter’
waar te maken. Voorts kan de vraag gesteld
worden hoe doelmatig het is een snelle regie-
zitting te plannen als nog niet lang voordien
voorlopige voorzieningen zijn getroffen.

2.3 Appointering op Maat

Geconcentreerde behandeling op maat

Bij de rechtbank Noord-Nederland, locatie
Groningen worden de zittingen op maat ge-
appointeerd, waarbij de zittingsduur varieert
van een half uur tot twee uur. Ook dit is een
vorm van regie die maatwerk mogelijk maakt.
Anders dan bij de regiezittingen van de recht-
bank Rotterdam wordt in deze Groningse
maatregel niet afgeweken van het beginsel
van geconcentreerde behandeling van alle
verzochte nevenvoorzieningen (art. 818 lid 5
Rv). Vanuit het oogpunt van evaluatie van de
beide maatregelen is dit verschil interessant.
Zoals ook buiten de pilotperiode gebruikelijk
is, worden kinderen in deze maatregel op
dezelfde dag door de zittingsrechter gehoord.
Om recht te doen aan de uit het beginsel van
hoor en wederhoor voortvloeiende eis dat de
rechter tijdens de zitting aan de ouders kort
en zakelijk weergeeft wat de kinderen hebben
verklaard, dient dit horen van de kinderen
voorafgaand aan de zitting te gebeuren.⁴⁹

46. *Kamerstukken II 2014/15*, 34 059, nr. 3, p. 23-24, 27, p. 71, p. 75.

47. *Kamerstukken II 2014/15*, 34 059, nr. 3, p. 23-24, vgl. ook p. 71.

48. *Kamerstukken II 2014/15*, 34 059, nr. 3, p. 23-24.

49. Vgl. art. 8.4 PS.

Lessen uit het verleden en aandachtspunt voor de toekomst?

Uit de eerdere Haagse pilot 'De regierechter in echtscheidingszaken', waarvan de opzet wel wezenlijk anders was dan de huidige pilot, bleek dat een lange zittingsduur door rechters als zwaar werd ervaren. De zittingen in die pilot duurden anderhalf tot twee uur en in een enkel geval drie uur per zaak. Daarbij bleek dat een lange zittingsduur geen garantie is dat daadwerkelijk het hele conflict behandeld kon worden.⁵⁰

Bedacht moet wel worden dat in de Haagse pilot de zitting ook een opzet had waarbij veel zaken aan de orde werden gesteld. Aan de hand van diagnostische vragen was er voor zowel het menselijke, het zakelijke als het juridische proces van scheiden aandacht.⁵¹

Dat kan er mede aan bijgedragen hebben dat de zittingen destijds 'als zeer intensief en vermoeiend' werden ervaren, waarbij een rechter verzuchtte 'Ik had het gevoel dat ik zes schotels tegelijk in de lucht draaiende moest zien te houden.'⁵² In ieder geval verdienen de lange zittingen aandacht bij de evaluatie van de onderhavige maatregel.

Een aandachtspunt voor de toekomst is de vraag of dergelijk maatwerk bij de appointering onder KEI eenvoudig te realiseren zal zijn.

2.4 Piketmediation tijdens schorsing bij voorlopige voorzieningen

Bij de maatregel 'piketmediation' bij de rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen gaat het om de mogelijkheid van mediation in een vroeg stadium van de rechterlijke procedure. Uit onderzoek blijkt dat ter voorkoming van escalatie van conflicten snelle interventie in een vroeg stadium is vereist.⁵³ Deze maatregel biedt de mogelijkheid van een dergelijke vroege interventie. Bovendien sluit de maatregel aan bij onderzoek waaruit blijkt dat mediation in een vroeg stadium van de echtscheidingsprocedure, wanneer het conflict nog niet al te zeer geëscaleerd is, tot een hoger overeenstemmingspercentage en grotere tevredenheid van partijen leidt dan mediation later in de procedure.⁵⁴

De positieve resultaten van eerdere experimenten met echtscheidings- en omgangsbemiddeling vanaf 1999 hebben geleid tot een gefaseerde invoering vanaf 2005 van een verwijzingsvoorziening naar mediation bij de gerechten.⁵⁵ In 2009 is deze verwijzingsmogelijkheid door de rechter naar mediation voor scheidingsprocedures in de wet neergelegd (art. 818 lid 2 Rv). Krachtens deze bepaling kan de rechter echtgenoten naar een mediator verwijzen met als doel de echtgenoten in onderling overleg tot afspraken over een of meer gevolgen van de echtscheiding te laten komen.

50. Vlaardingerbroek e.a. 2009, p. 35 en p. 40; Vlaardingerbroek en De Hoon 2010, p. 129.

51. Vlaardingerbroek e.a. 2009, p. 6; Vlaardingerbroek en De Hoon 2010, p. 126 e.v.

52. Vlaardingerbroek e.a. 2009, p. 35.

53. Kluwer 2013, p. 101.

54. Guiaux, Ter Voert en Zwenk 2009, p. 14 e.v. Zie ook reeds Chin-A-Fat en Steketee 2002, p. 14.

55. Chin-A-Fat en Steketee 2002; Combrink-Kuiters, Niemeijer en Ter Voert 2003.

De verwijsmogelijkheid in deze maatregel van piketmediation tijdens voorlopige voorzieningen heeft met artikel 818 lid 2 Rv derhalve een wettelijke grondslag. Voor piketmediation gelden dan ook de voor reguliere mediation wezenlijke kenmerken van vrijwilligheid en vertrouwelijkheid. Blijkens de memorie van toelichting bij artikel 818 lid 2 Rv geschiedt de verwijzing naar mediation door de rechter, conform vaste rechtspraak van de Hoge Raad,⁵⁶ op geheel vrijwillige basis.⁵⁷ Partijen zijn vrij in hun beslissing aan mediation deel te nemen en het staat hun ook te allen tijde vrij een reeds aangevangen mediation weer af te breken. De vertrouwelijkheid van mediation moet waarborgen dat partijen tijdens de mediation vrijelijk durven en kunnen praten, zodat ook onderliggende belangen en conflicten ter sprake kunnen komen.⁵⁸ De vertrouwelijkheid van mediation brengt met zich dat in een rechterlijke procedure na een mislukte mediation geen inhoudelijke terugkoppeling naar de rechter over hetgeen tijdens de mediation is voorgevallen, kan plaatsvinden.

De voorlopige voorzieningenprocedure is vaak de eerste stap van een van beide partijen naar de rechter en daarmee een signaal dat van (enige) conflictescalatie sprake is. Krachtens artikel 821 lid 2 Rv dient de zitting

reeds plaats te vinden in de derde week na die waarin de voorlopige voorziening is verzocht. Tijdens deze zitting kan de rechter partijen naar mediation verwijzen die dan ook ter plekke plaatsvindt. Daartoe wordt de zitting gedurende anderhalf uur geschorst. Deze gang van zaken is enigszins te vergelijken met partijen die tijdens de zitting op de gang gaan onderhandelen, met dit verschil dat deze onderhandelingen onder begeleiding van een (piket)mediator plaatsvinden.

Na hervatting van de zitting wordt de zaak hoe dan ook afgedaan: de rechter kan onderdelen waarover partijen overeenstemming hebben bereikt in zijn beschikking opnemen (zodat deze krachtens artikel 819 Rv van een executoriale titel zijn voorzien) en over de resterende onderdelen een beslissing geven. Piketmediation is een vorm van mediation naast rechtspraak, maar dan in de variant van een *pressure cooker*.⁵⁹ Voordeel van deze aanpak is dat er geen tijdsverlies is als de mediation niet slaagt. De zaak wordt immers niet aangehouden, maar zal dan eindigen met een beslissing van de rechter. Deze piketmediation van anderhalf uur biedt de mogelijkheid van mediation in de vroege fase van de scheidingsprocedure die de behandeling van de voorlopige voorzieningen is.

56. HR 20 januari 2006, NJ 2006/75 en HR 27 juni 2008, ECLI:NL:HR:2008:BD2710.

57. *Kamerstukken II* 2004/5, 30 145, nr. 3, p. 18.

58. Coenraad 2011, p. 52-56.

59. Zie over mediation naast rechtspraak ook:

<https://www.rechtspraak.nl/Hoe-werkt-het-recht/mediation-naast-rechtspraak>.

Deel B. Inhoudelijke regie

2.5 Conflictdiagnose

In dit deel staan de volgende maatregelen centraal:

1. de Interne opleiding van rechters en medewerkers op het gebied van conflict-diagnose (RNN); en
2. rechters beter opleiden in conflict-diagnose en interventiemogelijkheden (RR).

Vergaande inspanningsverplichting voor de rechter

In aanbeveling 6 van zijn Adviesrapport stelt de Kinderombudsman voor dat de rechter sterker regie moet nemen. Hij plaatst deze aanbeveling in fase 3 van het *Actieplan Kinderen Veilig*,⁶⁰ de fase van het stoppen van de strijd. Hij denkt daarbij aan een rechter die door het inzetten van instrumenten, zoals forensische mediation, het omgangshuis, een raadsonderzoek of een beslissing van de rechter, in een vroeg stadium partijen dwingt hun strijd te staken. Hij gaat daarbij ook in op de eisen die in dit verband aan de rechter te stellen zijn.⁶¹

‘Een dergelijke “regierechter” moet beschikken over diagnostisch en analytisch vermogen en moet kennis hebben van de verschillende doorverwijsmogelijkheden die er bestaan. In de opleiding van familierechters moet hier aandacht voor zijn.’

Het belang van deze aanbeveling van de Kinderombudsman wordt door de beide verantwoordelijke staatssecretarissen in november 2014 onderschreven, waarbij zij verwijzen naar de onderhavige pilots waarbinnen ‘ook aandacht [is] voor wat verder nog nodig is om de rol van regierechter goed te kunnen vervullen. Zo is het belangrijk dat de rechter goed opgeleid is om ter zitting het onderliggende conflict te herkennen, bekend is met de sociale kaart en weet welke interventie het beste werkt bij welk type conflict.’

In het Uitvoeringsplan van juli 2015 wordt bovendien gewezen op de ‘verstreckende taak’ die rechters hebben bij het toepassen van middelen om omgang tussen ouder en kind tot stand te brengen. Daarbij wordt verwezen naar de uitspraak van de Hoge Raad van 17 januari 2014, NJ 2014/154, waarin de Hoge Raad tot het volgende oordeel komt (r.o. 3.5):

‘Indien de rechter de gronden welke de met het gezag belaste ouder aanvoert om geen medewerking te verlenen aan de totstandkoming of de uitvoering van een omgangsregeling ongenoegzaam acht, dient hij op korte termijn alle in het gegeven geval gepaste maatregelen te nemen om de met het gezag belaste ouder ertoe te bewegen daaraan alsnog medewerking te verlenen. Deze gehoudenheid berust op de uit art. 8 EVRM voortvloeiende

60. Actieplan aanpak kindermishandeling 2012-2016: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/richtlijnen/2011/11/28/actieplan-aanpak-kindermishandeling-2012-2016-kinderen-veilig>.

61. Kinderombudsman 2014, p. 37; vgl. voorts p. 34.

verplichting van de nationale autoriteiten, onder wie de rechter, zich zoveel mogelijk in te spannen om het recht op “family life” tussen ouders en hun kinderen mogelijk te maken.’

Blijkens vaste rechtspraak van het EHRM gaat het daarbij niet om een resultaatsverplichting, maar om een inspanningsverplichting voor de rechter.⁶² Gelet op de uitspraak van de Hoge Raad is het wel een serieuze verplichting; hij dient immers ‘op korte termijn alle gepaste maatregelen te nemen’.⁶³ Belangrijk is die korte termijn, omdat voorkomen moet worden dat in omgangsconflicten het tijdsverloop de uitkomst van het geschil bepaalt en het frustreren van de totstandkoming of uitvoering van de omgangsregeling door de ouder bij wie het kind verblijft, kan lonen.⁶⁴ Nu dus sprake is van een vergaande inspanningsverplichting voor de rechter ten aanzien van het inzetten van maatregelen in ouderschapsconflicten, omgangsconflicten in het bijzonder, is de vraag hoe rechters daarbij gefaciliteerd kunnen worden. In de pilots wordt daarin op twee manieren voorzien. In de eerste plaats wordt ingezet op het vergroten van de kennis van rechters van het hulpaanbod en de maatregelen die hij in kan

zetten. In de tweede plaats wordt geïnvesteerd in het opleiden van de rechter om de juiste conflict diagnose en de juiste keuze uit het hulpaanbod te maken. Het gaat hierbij om inhoudelijke zaaksregie door de individuele rechter. Beide onderdelen van de pilots worden in het navolgende vanuit normatief-juridisch perspectief nader beschouwd.

Vergroten van de kennis van interventie maatregelen

Het hulpaanbod aan ouders in scheiding is enorm. Het hulpaanbod op meer landelijk niveau is inmiddels aardig goed in kaart gebracht. Zo geeft de Kinderombudsman in zijn Adviesrapport een uitgebreid overzicht van instrumenten en interventies.⁶⁵ Hij deelt deze om te beginnen in aan de hand van de vier fasen van het *Actieplan Kinderen veilig*: 1. strijd voorkomen, 2. strijd signaleren, 3. strijd stoppen en 4. schade beperken.⁶⁶ Daarnaast maakt hij een indeling naar drie groepen ouders: de harmonieuze groep, de groep die professionele begeleiding nodig heeft en de groep in de vechstand.⁶⁷ Zo ontstaat een matrix, waaruit een, in de woorden van het Adviesrapport, ‘redelijk dekkend aanbod’ blijkt.⁶⁸

62. EHRM 17 april 2012, zaak 805/09. AG sub 2.11 en A-G Langemeijer voor HR 28 maart 2014, NJ 2014/237, sub 2.6.

63. Vgl. Chin-A-Fat 2014/61 die het in deze over een ‘zware inspanningsverplichting’ voor de rechter heeft.

64. Zie over de factor tijd in dit verband: Wortmann in haar noot bij HR 17 januari 2014, NJ 2014/154 en bij HR 28 maart 2014, NJ 2014/237; zie voorts Chin-A-Fat 2014/61.

65. Kinderombudsman 2014, p. 19-31.

66. Actieplan aanpak kindermishandeling 2012-2016: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/richtlijnen/2011/11/28/actieplan-aanpak-kindermishandeling-2012-2016-kinderen-veilig>.

67. Vgl. ook Geurts en Ter Voert 2014/18, die ook in het kader van de evaluatie van het ouderschapsplan een dergelijke driedeling hanteren.

68. Kinderombudsman 2014, p. 31-32.

Specifiek voor omgangsconflicten somt A-G Langemeijer uitvoerig de door de rechter in te zetten maatregelen op die te vinden zijn in de parlementaire geschiedenis, jurisprudentie en literatuur en in boek 1 BW,⁶⁹ naar welk overzicht de Hoge Raad vervolgens in zijn uitspraak verwijst.⁷⁰

De Kinderombudsman geeft in meer signalerende zin een overzicht van hulpaanbod in het buitenland.⁷¹ Specifiek voor omgangsconflicten heeft het WODC, mede in het kader van het Uitvoeringsplan,⁷² recentelijk een eerste onderzoek gedaan naar maatregelen ter effectivering van omgangsregelingen in de Verenigde Staten en in andere Europese landen. Vanwege de onderzoeksmethode zijn de resultaten van dit WODC-onderzoek indicatief van aard waarbij de onderzoekers aangeven dat nader onderzoek nodig is.⁷³

Naast kennis van het landelijke en – ter inspiratie – zelfs buitenlandse aanbod zal een rechter vooral ook behoefte hebben aan kennis van het regionale hulpaanbod. In de pilot bij de rechtbank Rotterdam heeft dit zich vertaald in de ontwikkeling van de sociale kaart van Rotterdam en Dordrecht. De sociale kaart bevat een overzicht van en (praktische en inhoudelijke) informatie over de regionale overheids- en particuliere instanties die hulp aanbieden bij scheiding. Voorts bevat de sociale kaart een overzicht van trainingen en

cursussen voor kinderen en/of ouders bij scheiding.

In de pilot bij de rechtbank Noord-Nederland is een uniform hulpaanbod voor de drie noordelijke provincies gerealiseerd. Vanuit de rechtbank op alle drie locaties (Assen, Groningen, Leeuwarden) en de hoflocatie Leeuwarden kan in echtscheidingszaken en gezag- en omgangszaken doorverwezen worden naar zes vormen van hulp voor ouders en kinderen. In paragraaf 2.6 wordt hierop nader ingegaan.

Conflictdiagnose en taakopvatting van de rechter

Bij de rechtbank Noord-Nederland heeft rechtbankbreed een cursus conflictdiagnose plaatsgevonden. Zoals hiervoor gemeld, heeft het specifieke opleidingstraject voor de familieteam nog niet plaatsgevonden en valt dit dus buiten het bestek van de pilot en daarmee buiten dit onderzoek.

In zijn aanbeveling 6 verwijst de Kinderombudsman naar het zogeheten Vragenmodel.⁷⁴ Hiermee wordt in de pilot bij de rechtbank Rotterdam gewerkt. De rechters hebben daartoe een tweedaagse cursus gehad waarvan de coachmatrix, die een vragenmodel ter zitting biedt, een onderdeel was. Dit vragenmodel bestaat uit vier fasen (zie figuur 1). In de eerste fase staat het verzamelen van de feiten centraal, een activiteit waarmee de rechter

69. A-G Langemeijer vóór HR 17 januari 2014, *NJ* 2014/154, sub 2.8-2.10. Zie naast de door hem genoemde literatuur in het bijzonder ook Hinskens-Van Neck 2014/47 (terzijde: gerechtsauditeur bij de Hoge Raad). Zie voorts de overzichten van maatregelen in Van Leuven e.a. 2015, p. 237 en Van Leuven en Chin-A-Fat 2012, p. 129 e.v.

70. HR 17 januari 2014, *NJ* 2014/154, r.o. 3.4. Zie ook HR 28 maart 2014, *NJ* 2014/237, r.o. 3.3.2.

71. Kinderombudsman 2014, p. 27 e.v.

72. Uitvoeringsplan 2015.

73. Geurts en Sportel 2015, p. 85 e.v.

74. Kinderombudsman 2014, p. 37.

Figuur 1. Coachmatrix

vertrouwd is. In de tweede fase tracht de rechter door middel van vragen aan partijen het daadwerkelijke probleem boven tafel te krijgen. Wanneer dit probleem of de problemen duidelijk zijn, kan in fase 3 gezocht worden naar een positief geformuleerd doel van partijen, dat in veel gevallen het omgekeerde van het in fase 2 gevonden probleem zal zijn. Tot besluit staat in fase 4 de vraag centraal hoe, met welke actie(s), partijen dit doel kunnen bereiken.

Een van de in het oog springende kenmerken van de coachmatrix zit in de fasen 2 (probleem) en 3 (doel) waarin de rechter partijen naar hun emoties en gevoelens kan vragen om zo sneller tot de kern van het conflict te geraken.

Smilde en Van Leuven geven onder meer de volgende voorbeelddialoog weer tussen een rechter die het vragenmodel toepast en een vrouw in een scheidingsprocedure:⁷⁵

‘Rechter: Mevrouw, wat is voor u het probleem?’

Mevrouw: Ik voel me niet serieus genomen.

Rechter: En wat is dat voor gevoel... is dat boos of...

Mevrouw: Boos ... en ook verdrietig.’

Met dit voorbeeld illustreren zij dat de rechter de vrouw helpt vaag omschreven gevoelens te vertalen naar een van de vijf volgende basisemoties: boos, bang, bedroefd, blij en body, waarbij body staat voor ‘een onbestemd gevoel waarbij men zich slecht voelt zonder dat iemand kan benoemen waar het zit en welk gevoel erbij hoort’.⁷⁶

Met een dergelijke aandacht voor de menselijke kant van scheiden is al langere tijd in scheidingszaken ervaring opgedaan, waarbij de rechter diagnostische vragen stelt en ook meer persoonlijke vragen niet worden geschuwd. Naast Van Leuven, hebben ook andere rechters van hun positieve ervaringen hiermee verslag gedaan.⁷⁷

Met het stellen van diagnostische vragen en de nadrukkelijke aandacht van de rechter voor het menselijke proces van scheiden was ook al ervaring opgedaan in de Haagse pilot ‘De regierechter in echtscheidingszaken’. Uit het evaluatieonderzoek door Vlaardingebroek

75. Smilde en Van Leuven 2013, p. 317-318. Vgl ook Kitty’s ketens 2009, p. 100 waarin al werd betoogd dat de regierechter voor scheidingszaken kennis moet hebben van psychosociale processen.

76. Smilde en Van Leuven 2013, p. 317.

77. Labohm 2008, p. 51 e.v.; Labohm 2009, p. 147 e.v. Zie voorts het interview met de Utrechtse rechter Penders in: Chin-A-Fat en Prinsen 2010, p. 8. Vgl. voorts De Hoon over een pilot met een comparitierechter in civiele, niet familierechtelijke procedure: De Hoon 2010, p. 12 e.v.

e.a. blijkt dat partijen en advocaten hierover (overwegend) positief waren. Partijen voelden zich gehoord. Opvallend bij deze eerdere pilot was ook dat de rechter meer met partijen dan met hun advocaten in gesprek was. Uit de eerste resultaten destijds bleek voorts dat in de pilotzaken het aantal ingestelde hoger beroepen aanzienlijk lager en het aantal schikkingen en verwijzingen naar mediation juist hoger lag dan bij de gewone scheidingsprocedures.⁷⁸

Naast deze succesverhalen zijn er ook kanttekeningen te plaatsen bij de aandacht van de rechter voor het menselijke proces van scheiden. Smilde en Van Leuven zeggen hierover:⁷⁹

‘Zorgen betreffen het geworstel met de eigen taakopvatting als familierechter en de zuigkracht van de vertrouwde manier van werken. Het expliciet vragen naar gevoelens (wat nieuw en onwennig is) en de eigen onzekerheid over het kunnen hanteren van heftige emoties wakkert het verlangen naar de eigen veilige manier van werken aan. De familierechters vrezen ook dat hun zittingen zullen uitlopen en vragen zich af of de bereikte resultaten zullen bestendigen.’

Het punt van de taakopvatting van de rechter is een principiële punt waarover men, en (civiele) rechters in het bijzonder, van mening kunnen verschillen. De Bock heeft hierover gesteld.⁸⁰

‘Kenmerkend voor de rechterlijke bemoeienis met een conflict of geschil is dat die bemoeienis in tijd en omvang zeer beperkt is (...) Dat de rechter met die ene beslissing de achterliggende problemen van een of zelfs beide partijen én maatschappelijke problemen op kan lossen, is een irreële gedachte. De rechter weet te weinig, heeft een te kortstondige bemoeienis en is daarvoor bovendien niet in de positie. Dat laatste is een belangrijk punt, omdat daarmee gezegd is dat het ook niet de taak van de rechter is om problemen van mensen op te lossen. (...) De rechter kan niet voorkomen dat mensen verzeild raken in een vechtscheiding.’

Bij De Groot vinden we wel een pleidooi voor rechtspraak als vorm van conflictoplossing, waarbij de conflictoplossende rechter voorziet in materiële en immateriële behoeften van partijen. Volgens De Groot vergt het verder kijken dan de juridische dimensie van een conflict ‘creativiteit en vernieuwingszin’ en vooral ‘moed’ van de rechter.⁸¹

Toepassing van de coachmatrix raakt het principiële punt van de taakopvatting van de rechter. In de pilot bij de rechtbank Rotterdam zijn rechters dan ook niet verplicht het model toe te passen. Bovendien hangt het van de zaak af of de zitting zich voor toepassing van het vragenmodel leent. In het empirisch onderzoek wordt de toepassing van de coachmatrix in de praktijk nader beschouwd.

78. Vlaardingerbroek e.a. 2009, p. 41; Voorts Vlaardingerbroek en De Hoon 2010, p. 129-130.

79. Smilde en Van Leuven 2013, p. 319.

80. De Bock 2015, nr. 77.

81. De Groot 2012, p. 3 e.v., in het bijzonder, p. 9-10 en 14-15.

Deel C. Ketenregie

2.6 Uniform hulpaanbod

Samenwerking tussen rechtbank, gemeenten en hulpaanbieders

In de vorige maatregelen ging het om de proces- respectievelijk inhoudelijke regie door de *individuele rechter*. In deze maatregel van 'Uniformering en realiseren hulpaanbod' bij de rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen gaat het om ketenregie door de *rechtbank als geheel*. Centraal in deze maatregel staat de samenwerking tussen de rechtbank, gemeente en een aantal regionale hulpaanbieders. Het belang van samenwerking tussen rechtspraak, gemeenten en hulpverleners in het kader van echtscheiding wordt door zowel de betrokken staatssecretarissen als de Raad voor de rechtspraak erkend.⁸² Deze samenwerking draagt immers bij aan het streven naar het verbeteren van de infrastructuur van hulpverlening en juridische procedures.⁸³ Deze maatregel sluit aan bij aanbevelingen 4 en 6 van de Kinderombudsman. Onder aanbeveling 4 ('Versterken triage aan de voorkant: sneller passende hulp') spreekt de Kinderombudsman de gemeenten aan op hun verantwoordelijkheid onder de nieuwe, inmiddels ingevoerde Jeugdwet:

'Gemeenten moeten, in voorbereiding op hun nieuwe taken op het vlak van jeugdzorg vanaf 2015, echtscheidingsproblematiek specifiek opnemen in het zorgaanbod en bewerkstelligen dat er op alle niveaus passend zorgaanbod beschikbaar is.'

In hun reacties op deze aanbeveling van de Kinderombudsman erkennen ook de beide betrokken staatssecretarissen de verantwoordelijkheid van de gemeenten in dezen onder de Jeugdwet.⁸⁴ In zowel de eerste (maart 2014) als tweede (juli 2015) versie van het Uitvoeringsplan wordt in het bijzonder op de taak van gemeenten gewezen in het kader van de ondersteuning van omgang.⁸⁵ In de tweede versie van het Uitvoeringsplan wordt daarnaast – wederom in het kader van omgang – een nieuw doel geformuleerd: 'Inzicht in (verdere) mogelijkheden tot effectuering van de omgang' (fase 3). Ook hierbij wordt op de verantwoordelijkheid van gemeenten gewezen:

'Ook het juiste hulpaanbod bij gemeenten, met een omgangshuis, is hierin belangrijk.'

Daarnaast wijst het Uitvoeringsplan 2015 in dit kader van de effectuering van omgang, onder verwijzing naar HR 17 januari 2014, NJ 2014/154, op de rol van de rechter. Daarbij

82. Brief van 20 juli 2015 van de staatssecretarissen van V&J en VWS: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2015/07/23/tk-voortgang-uitvoeringsplan-verbeteren-situatie-kinderen-in-een-vechtscheiding>. Zie voorts de brief van 18 januari 2016 van de voorzitter van de Raad voor de rechtspraak: <https://www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/factsheet-algemeen-overleg-familierechtelijke-onderwerpen.pdf>.

83. Brief van 3 november 2014 van de staatssecretarissen van V&J en VWS. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2014/11/05/tk-voortgang-uitvoeringsplan-verbeteren-situatie-kinderen-in-een-vechtscheiding>.

84. Bijlage bij de brief van 3 november 2014 van de staatssecretarissen van V&J en VWS (zie vorige voetnoot). Zie

wordt in het Uitvoeringsplan de pilot regierechter bij de rechtbank Rotterdam genoemd, omdat een regierechter ‘snel zicht heeft op stagnerende omgang’.⁸⁶ Daarmee wordt uitvoering gegeven aan aanbeveling 6 van de Kinderombudsman die de rechter maant tot het sterker nemen van de regie bij escalatie van het conflict.⁸⁷

Uit het voorgaande blijkt dat zowel gemeenten als de rechter elk hun verantwoordelijkheid hebben bij echtscheidings- en in het bijzonder omgangsconflicten. Vreemd genoeg noemt het Uitvoeringsplan 2015 in het kader van de mogelijkheden tot effectuering van de omgang niet expliciet de onderhavige ketenregiemaatregel van rechtbank Noord-Nederland. Door de unieke samenwerking tussen rechtspraak, gemeenten en een aantal regionale hulpaanbieders voorziet deze pilot immers in voorzieningen ter ondersteuning en effectuering van omgang, twee belangrijke doelstellingen volgens het Uitvoeringsplan 2015 in de fase van ‘Stoppen van echtscheiding’ (fase 3).⁸⁸

Door afspraken tussen rechtspraak, gemeenten en hulpaanbieders binnen deze pilot kan de individuele rechter snel maatwerk leveren door te verwijzen naar een van de zes vormen van hulpverlening, waarbij de gemeente de hulp op voorhand financiert. Vanuit het oogpunt van conflictbeheersing is dit positief.

Bovendien zou men kunnen stellen dat de individuele rechter goed geholpen wordt in zijn oordeel of een hulpaanbieder ‘voldoende gekwalificeerd’ is om omgangsbegeleiding te bieden. Dit oordeel komt immers aan de rechter toe, aldus de Hoge Raad in HR 28 maart 2014, NJ 2014/237 (r.o. 3.3.2).⁸⁹

‘In dit verband kan de rechter onder meer van partijen verlangen dat zij zich bij de totstandkoming of de uitvoering van een (voorlopige) omgangsregeling laten begeleiden door een derde of een instelling die daartoe naar zijn oordeel voldoende gekwalificeerd is.’

Men zou echter ook kritische vragen kunnen stellen over de rol van een gerecht dat als ketenregisseur door middel van afspraken betrokken is bij de hulp die gemeenten inkoop bij hulpaanbieders. Past dit wel bij de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht? En hoe zit het met de autonomie van de individuele rechter die uit een van de zes hulpverleningstrajecten moet kiezen, omdat de hulp anders niet door de gemeente wordt betaald? Dergelijke vragen zullen bij de evaluatie van de pilot aan de orde komen.

voorts de acties zoals geformuleerd in beide versies van het Uitvoeringsplan onder het doel ‘Ondersteuning bij de organisatie van preventief hulpaanbod bij (echt)scheiding door gemeenten, vooruitlopend op de transitie van de jeugdzorg’ (fase 1) en onder het doel ‘Verbeterde inzet van omgangsondersteunende voorzieningen’ (fase 3).

85. Zie de acties zoals geformuleerd in beide versies van het Uitvoeringsplan onder het doel ‘Verbeterde inzet van omgangsondersteunende voorzieningen’ (fase 3).

86. Uitvoeringsplan 2015, p. 6.

87. Kinderombudsman 2014, p. 37.

88. Uitvoeringsplan 2015, p. 6.

89. Zie vooral ook de mooie beschouwing over omgangshuizen in de conclusie van A-G Langemeijer vóór deze

Snelheid

Gelet op het belang van snelle interventie ter voorkoming van verdere escalatie of ter voorkoming van tijdsverloop als beslissende factor in omgangsgeschillen is een sterk punt van deze maatregel dat de verwijzing in praktisch opzicht strak georganiseerd is en goed doorzacht is.

In geval van doorverwijzing vanuit de zitting naar een van de zes trajecten vult de rechter direct na de zitting een formulier in, dat verstuurd wordt naar een centraal e-mailadres (één per provincie). Dit formulier maakt als (gedeeltelijk) proces-verbaal van de zitting onderdeel uit van het procesdossier op de rechtbank. Vanaf het moment van inzenden zal de hulp aan de ouders en/of de kinderen kunnen worden ingezet. De (tussen)beschikking van de rechtbank volgt later en wordt in kopie doorgezonden aan de hulpverlener. Bij Ouderschap na scheiding, Begeleide omgang door professionals en Kinderen uit de knel vindt na het traject terugkoppeling door de hulpverlener plaats naar de rechtbank. Bij een mislukt traject wordt de rapportage aan de rechtbank, aan partijen, maar ook direct aan de Raad voor de Kinderbescherming gezonden. Dat dit zal gebeuren als het traject onverhoopt mislukt, wordt op de zitting al met partijen besproken. Naar aanleiding van de rapportage meldt een speciaal advies-team van de Raad voor de Kinderbescherming aan de rechtbank of een raadsonderzoek zal plaatsvinden. Als dat gebeurt, wordt de zaak aangehouden totdat het raadsonderzoek

is afgerond en wordt daarna een zitting gepland. Als op basis van de negatieve eind-rapportage geen raadsonderzoek noodzakelijk wordt geacht door het adviesteam van de Raad voor de Kinderbescherming, wordt direct een zitting gepland.

De oorspronkelijke tussenbeschikking bevat al de voorwaardelijke opdracht aan de Raad voor de Kinderbescherming om te bezien of hij een onderzoek noodzakelijk acht als het traject mislukt, en als hij dat noodzakelijk vindt, dit onderzoek direct te starten. Deze strak georganiseerde werkwijze voorkomt tijdsverlies.

2.7 Conclusies en aandachtspunten

De hiervoor beschreven pilotmaatregelen bij de rechtbank Noord-Nederland en de rechtbank Rotterdam beogen bij te dragen aan een kwalitatief betere behandeling van echtscheidingszaken leidend tot verbeterde conflictoplossing. Uit het empirische onderzoek zal moeten blijken in hoeverre dat doel wordt behaald met de verschillende maatregelen. In dit deel van het rapport is een normatieve-juridische studie verricht. Daarmee wordt het empirische onderzoek van aanvang af ingebed in de relevante achtergronden en juridische randvoorwaarden van beide pilots. In deze normatief-juridische studie stonden de volgende onderzoeksvragen centraal:

1. Hoe verhouden de maatregelen in beide pilots zich tot het huidige recht en tot KEI (wet Vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht)?

uitspraak. Vgl. ook Hinskens-Van Neck 2014/47.

90. HR 20 januari 2006, NJ 2006, 75.

2. Welke punten verdienen vanuit normatief-juridisch perspectief aandacht?

Vraag 1. Verhouding maatregelen tot het huidige recht en het recht onder KEI

Het antwoord op de eerste vraag zal per maatregel of cluster van maatregelen beantwoord worden. Om te beginnen hebben beide rechtbanken een pilot rond de **regierechter**. In de rechtbank Noord-Nederland, locaties Groningen en Assen gold de maatregel 'één echtscheiding, één rechter' en in de rechtbank Rotterdam de nog verderstrekende maatregel van 'één gezin, één rechter'. De regierechter als behandelend zaaksrechter (Noord-Nederland) of behandelend 'gezinsrechter' (Rotterdam) past goed binnen de plannen rond KEI die voorzien in een regisserend zaaksrechter.

De rechtbank Rotterdam heeft in het kader van de procesregie een maatregel waarbij random de helft van de echtscheidingszaken op eenzijdig verzoek zonder ouderschapsplan versneld op een zogeheten **regiezitting** van 45 minuten wordt geplaatst. Enerzijds sluit deze maatregel goed aan bij het streven naar een snelle interventie in geval van een (dreigende) conflictueuze scheiding. Anderzijds heeft de verweerder op het zelfstandig verzoek betreffende kinderen een substantieel kortere verweertermijn dan de verweerder op het inleidend verzoek, waarmee van het Procesreglement Scheiding wordt afgeweken. Voorts wordt in deze maatregel afgeweken van het beginsel van geconcentreerde behandeling, zoals neergelegd in artikel 818 lid 5

Rv, krachtens welk beginsel alle verzochte nevenvoorzieningen zo veel mogelijk tijdens dezelfde zitting in hun onderlinge samenhang worden besproken. Op de regiezitting worden in beginsel immers alleen de gevolgen van de scheiding voor de kinderen behandeld en komen de andere scheidingsgevolgen tijdens een vervolgzitting aan de orde.

Een andere vorm van procesregie is te vinden bij de rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen waar de pilotmaatregel **appointering op maat** is ingevoerd. De zittingsduur varieert, afhankelijk van de complexiteit van de zaak, van een half uur tot twee uur. Bij deze maatregel wordt wel vastgehouden aan het beginsel van de geconcentreerde behandeling (art. 818 lid 5 Rv).

De procesregiemaatregel **piketmediation tijdens schorsing bij voorlopige voorzieningen** bij de rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen houdt in dat de rechter partijen tijdens de voorlopige voorzieningenzitting naar mediation kan verwijzen. De zitting wordt in geval van verwijzing gedurende 1,5 uur geschorst. Tijdens deze schorsing kunnen partijen trachten met hulp van de mediator op de rechtbank zelf tot afspraken te komen. Piketmediation is derhalve een vorm van mediation naast rechtspraak, maar dan in een *pressure cooker*-variant. Voordeel van deze aanpak is dat er geen tijdsverlies is als de mediation in dat anderhalve uur niet slaagt. De zaak wordt immers niet aangehouden, maar zal dan eindigen met een beslissing van de rechter.

Een ander voordeel van deze maatregel is dat deze aansluit bij onderzoek waaruit blijkt dat mediation in een vroeg stadium van de echtscheidingsprocedure, wanneer het conflict nog niet al te zeer geëscaleerd is, tot een hoger overeenstemmingspercentage en grotere tevredenheid van partijen leidt dan mediation later in de procedure. Het gaat dus om een vroege interventie, zonder tijdsverlies. De verwijsmogelijkheid in deze maatregel van piketmediation tijdens voorlopige voorzieningen heeft met artikel 818 lid 2 Rv bovendien een wettelijke grondslag. Deze verwijzing naar mediation door de rechter geschiedt conform vaste rechtspraak van de Hoge Raad op geheel vrijwillige basis.⁹⁰ Bovendien geldt ook in het kader van deze maatregel onverkort het voor mediation belangrijke beginsel van vertrouwelijkheid.

Enkele maatregelen binnen de pilots bij de rechtbanken hebben betrekking op inhoudelijke regie door de rechter. Bij de rechtbank Rotterdam is ingezet op het vergroten van de kennis van de rechter van het hulpaanbod en de maatregelen die hij in kan zetten door de **nadere opleiding van rechters op het gebied van conflictdiagnose, met behulp van de coachmatrix in het bijzonder, en interventiemogelijkheden**. In dat kader is bij die rechtbank Rotterdam ook een **sociale kaart** ontwikkeld, waarop staat aangeven welke hulpverlening ingezet kan worden. Bij de rechtbank Noord-Nederland is een **uniform hulpaanbod** voor de drie noordelijke provincies gerealiseerd, waardoor de individu-

ele rechter in deze pilot inhoudelijk regie kan voeren en snel maatwerk kan leveren door te verwijzen naar een van de zes vormen van hulpverlening (waarover nog nader hierna in het kader van ketenregie). In de rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen heeft geen specifieke opleiding van rechters in het kader van deze pilot plaatsgevonden. Deze maatregelen sluiten aan bij de volgens de Hoge Raad vergaande inspanningsverplichting voor de rechter ten aanzien van het inzetten van maatregelen in ouderschapsconflicten, omgangconflicten in het bijzonder (HR 17 januari 2014, NJ 2014/154). Van ketenregie door het gerecht is tot slot sprake bij de maatregel **uniformering en realiseren hulpaanbod** bij de rechtbank Noord-Nederland. Door de unieke samenwerking tussen rechtspraak, gemeenten en een aantal regionale hulpaanbieders is een uniform hulpaanbod van zes hulpvormen gerealiseerd, waarbij de gemeente de hulp op voorhand financiert. Gelet op het belang van snelle interventie ter voorkoming van verdere escalatie of ter voorkoming van tijdsverloop als beslissende factor in omgangsgeschillen is een sterk punt van deze maatregel dat de verwijzing in praktisch opzicht strak georganiseerd en goed doordacht is.

Vraag 2. Aandachtspunten vanuit normatief-juridisch perspectief

Ook het antwoord op de tweede vraag – welke punten vanuit normatief-juridisch perspectief aandacht behoeven – zal per maatregel of cluster van maatregelen beant-

woord worden. Ten aanzien van de beide varianten van de **regierechter** – ‘één echtscheiding, één rechter’ (Goningen) en de nog verderstreckende maatregel van ‘één gezin, één rechter’ (Rotterdam) – speelt in beide pilots het risico van *confirmation bias*, doordat de rechter bewust of onbewust op zoek gaat naar bevestiging van zijn eerder gegeven oordeel. In het empirische deel van het onderzoek zal nadrukkelijk aandacht worden besteed aan het punt van de objectieve onpartijdigheid van de rechter. In de interviewschema’s voor rechters is voor beide rechtbanken een vraag opgenomen die het risico van *confirmation bias* en de objectieve onpartijdigheid van de rechter betreft. Ten aanzien van de maatregel bij de rechtbank Rotterdam waarbij random de helft van de echtscheidingszaken op eenzijdig verzoek zonder ouderschapsplan versneld op een zogeheten **regiezitting** van 45 minuten wordt geplaatst, wijzen wij vanuit normatief-juridisch perspectief op een aantal aandachtspunten. Ten eerste heeft de verweerder op het zelfstandig verzoek betreffende kinderen zoals hiervoor bleek een substantieel kortere verweertermijn dan de verweerder op het inleidend verzoek. Het verschil in duur van beide verweertermijnen zal aandacht krijgen bij de evaluatie van de maatregel om te zien of het in de praktijk niet tot substantiële problemen of onrechtvaardige situaties heeft geleid. Daartoe zijn betrokkenen in het empirisch deel van dit onderzoek specifiek gevraagd naar hun ervaringen met de verkorting van de verweertermijn.

Bij de evaluatie van de pilot zal voorts moeten blijken of ondanks de hiervoor genoemde afwijking van het beginsel van geconcentreerde behandeling – doordat de gevolgen voor de kinderen eerst apart tijdens de versnelde regiezitting worden behandeld – wel voldoende recht kan worden gedaan aan de samenhang tussen alle nevenverzoeken, ook die verzoeken die niet de kinderen betreffen. Ook over dit punt is een specifieke onderzoeksvraag gesteld.

Dat in de pilot na een regiezitting vaak een vervolgzitting plaatsvindt, leidt bovendien tot de vraag wie verantwoordelijk is voor de kosten. Daarbij denken wij in het bijzonder aan de kosten van procesvertegenwoordiging van partijen door hun advocaten tijdens de vervolgzitting. Mede vanuit het oogpunt van toegang tot de rechter en van hoor en wederhoor is dit een normatief aandachtspunt dat echter geen deel uitmaakt van het empirische onderzoek.

Naast voornoemde meer fundamentele aandachtspunten ten aanzien van de maatregel van de regiezitting roept deze maatregel de vraag op of het enkele ontbreken van het ouderschapsplan inderdaad een goed selectie criterium is om een zaak op een speciale regiezitting te zetten. Dit zal mede uit de evaluatie van deze maatregel moeten blijken. Hierover is dan ook een specifieke onderzoeksvraag in het empirisch deel van dit onderzoek opgenomen. Voorts verdient de vraag aandacht of het bij de regiezitting na voorlopige voorzieningen praktisch steeds haalbaar zal zijn dat de regiezitting door

dezelfde rechter wordt gedaan als de rechter in de voorlopige voorzieningenprocedure ('één gezin, één rechter').

Zoals bleek, geldt bij de maatregel **piketmediation tijdens schorsing bij voorlopige voorzieningen** bij de rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen onverkort het beginsel van vertrouwelijkheid van mediation. Dit beginsel brengt met zich dat in een rechterlijke procedure na een mislukte mediation geen inhoudelijke terugkoppeling naar de rechter kan plaatsvinden over hetgeen tijdens de mediation is voorgevallen. In het empirisch onderzoek zal aandacht besteed worden aan de vraag in hoeverre in het bijzonder de vertrouwelijkheid van mediation volgens betrokkenen een knelpunt is bij de uitvoering van de maatregel.

Bij de rechtbank Rotterdam is geïnvesteerd in het verder opleiden van rechters om de juiste conflict diagnose en de juiste keuze uit het hulpaanbod te maken. Onderdeel van de cursus bij de rechtbank Rotterdam is de zogeheten **coachmatrix**, die een vragenmodel ter zitting biedt. Kenmerkend voor de coachmatrix is dat de rechter daarbij ook aandacht heeft voor de emoties en gevoelens van partijen om zo sneller tot de kern van het conflict te geraken. Met de nadrukkelijke aandacht van de rechter voor het menselijke proces van scheiden was al – met succes – ervaring opgedaan in de Haagse pilot 'De regierechter in echtscheidingszaken'. Een principieel punt van aan-

dacht is echter wel de vraag of het tot de taakopvatting van de rechter behoort om met partijen hun emoties en gevoelens te bespreken. Hierover kunnen rechters van mening verschillen. De rechters in de pilot bij de rechtbank Rotterdam zijn dan ook niet verplicht het model toe te passen.

Wat de maatregel **uniformering en realiseren hulpaanbod** bij de rechtbank Noord-Nederland betreft, kunnen tot slot kritische vragen gesteld worden over de rol van een gerecht dat als ketenregisseur betrokken is bij de hulp die gemeenten inkopen bij hulpaanbieders. Past dit wel bij de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht? En hoe zit het met de autonomie van de individuele rechter die uit een van de zes vormen van hulpverlening moet kiezen, omdat de hulp anders niet door de gemeente wordt betaald? Dergelijke vragen krijgen in het empirische deel van dit onderzoek aandacht.

Uit deze normatief-juridische studie blijkt dat het brede pakket aan pilotmaatregelen bij beide rechtbanken goed inspeelt op actuele ontwikkelingen. Daarbij sluiten de meeste maatregelen goed aan bij het huidige of aanstaande (KEI-)procesrechtelijk kader. Zoals hiervoor bleek, zijn er echter ook enkele fundamentele en praktische punten die bij het evaluatieonderzoek aandacht behoeven.

Onderzoeksvragen empirisch deel

In dit deel van het rapport zijn de onderzoeksvragen die in het onderzoek centraal stonden opgenomen. De onderzoeksvragen zijn voor het onderzoek in Groningen in de eerste plaats per maatregel geformuleerd. Daarnaast is ten aanzien van de pilot in Groningen een aantal overkoepelende onderzoeksvragen gesteld over het effect van het totale pakket aan maatregelen op de geschillen tussen partijen (de-escalatie) en op de doorlooptijd van de zaken. Voor het onderzoek in Rotterdam hebben de vragen over deze onderwerpen betrekking op specifieke maatregelen van de pilot en worden daarom alle onderzoeksvragen per maatregel beschreven.

In dit overzicht wordt onderscheid gemaakt tussen vragen gericht op de procesevaluatie

en vragen die zich richten op de effectevaluatie. Met de eerste groep vragen wordt de uitvoering in de praktijk van de verschillende pilotmaatregelen onderzocht, de tweede groep vragen onderzoekt verschillende effecten van de maatregelen, bijvoorbeeld op het aantal zittingen, doorlooptijden en op het conflict tussen partijen.

3.1 Rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen

Tabel 2. Onderzoeksvragen per maatregel en ingezette onderzoeksinstrumenten (RNN)

Vraag	Onderzoeksinstrument
Maatregel 1. Regierechter: één echtscheiding, één rechter	
Procesevaluatie	
1. In hoeverre lukt het om het uitgangspunt 'één echtscheiding, één rechter' in de praktijk te realiseren?	Dossieronderzoek Interviews rechters Expertmeeting rechtbankmedewerkers Expertmeeting professionals
2. Hoe ervaren de rechters en de andere betrokkenen de zittingen gehouden van 1 juni 2013 tot 1 januari 2015?	Interviews rechters Expertmeeting rechtbankmedewerkers Enquête advocaten Expertmeeting professionals
3. Welke knelpunten doen zich daarbij voor?	Interviews rechters Expertmeeting rechtbankmedewerkers Expertmeeting professionals
4. Welke oplossingsmogelijkheden zijn er voor de knelpunten?	Interviews rechters Expertmeeting rechtbankmedewerkers Expertmeeting professionals
Effectevaluatie	
5. Hoe verhoudt het aantal zittingen in het kader van de afdoening van 'één echtscheiding, één rechter' zich tot de situatie in het recente verleden?	Dossieronderzoek
6. In hoeverre is er volgens de betrokkenen (partijen, advocaten, RvdK, rechters) sprake van (de-)escalatie of van het stoppen van verdere escalatie?	Interviews rechters Enquête advocaten Expertmeeting rechtbankmedewerkers Expertmeeting professionals

Tabel 2. Onderzoeksvragen per maatregel en ingezette onderzoeksinstrumenten (RNN), vervolg

Vraag	Onderzoeksinstrument
Maatregel 2. Appointering op maat: bepalen van zittingsduur	
Procesevaluatie	
1. In hoeverre leidt de appointering op maat tot de juiste inschatting van de zittingsduur die voldoende ruimte biedt voor de behandeling van alle relevante onderwerpen?	Vragenlijsten rechters Interviews gerechtssecretarissen Interviews rechters Enquête advocaten Expertmeeting rechtbankmedewerkers Expertmeeting professionals
2. In hoeverre beschikken de gerechtssecretarissen betrokken bij de appointering over de noodzakelijke kennis om een juiste conflictdiagnose te stellen?	Interviews rechters Interviews gerechtssecretarissen Expertmeeting rechtbankmedewerkers Expertmeeting professionals
Effectevaluatie	
3. In hoeverre is er volgens de betrokkenen (partijen, advocaten, RvdK, rechters) sprake van (de-)escalatie of van het stoppen van verdere escalatie?	Expertmeeting rechtbankmedewerkers Expertmeeting professionals
Maatregel 3. Piketmediation tijdens schorsing bij voorlopige voorzieningen	
Procesevaluatie	
1. Hoe vaak is naar piketmediation doorverwezen?	Dossieronderzoek Interviews rechters Expertmeeting rechtbankmedewerkers Expertmeeting professionals
Effectevaluatie	
2. Hoe vaak zijn partijen tot afspraken gekomen bij de piketmediation?	Dossieronderzoek Interviews rechters Enquête advocaten

Tabel 2. Onderzoeksvragen per maatregel en ingezette onderzoeksinstrumenten (RNN), vervolg

Vraag	Onderzoeksinstrument
3. Hoe ervaren rechters en betrokken professionals piketmediation?	Interviews rechters Expertmeeting rechtbankmedewerkers Expertmeeting professionals
4. In hoeverre is er volgens de betrokkenen (partijen, advocaten, RvdK, rechters) sprake van (de-)escalatie of van het stoppen van verdere escalatie?	Interviews rechters Enquête advocaten Expertmeeting professionals Expertmeeting rechtbankmedewerkers

Maatregel 4. Uniformering en realiseren hulpaanbod

Procesevaluatie

1. Leidt de ketenregie van de rechtbank Noord-Nederland tot realisering van een uniform, adequaat en gefinancierd hulpaanbod per 1 januari 2015?	
1.1. Hoe is door de diverse betrokkenen (hulpverleners, gemeenten en de rechtbank zelf) de regie door de rechtbank op het gebied van verbetering en uniformering van het hulpaanbod ervaren?	Interviews rechters Interviews hulpverleners Expertmeeting rechtbankmedewerkers Expertmeeting professionals
1.2. Heeft de regiefunctie van de rechtbank volgens de diverse betrokkenen daadwerkelijk geleid tot een adequaat, uniform aanbod waarnaar door de rechtbank kan worden verwezen?	Interviews rechters Expertmeeting rechtbankmedewerkers Vragenlijsten rechters Interviews hulpverleners Enquête advocaten Expertmeeting professionals

Tabel 2. Onderzoeksvragen per maatregel en ingezette onderzoeksinstrumenten (RNN), vervolg

Vraag	Onderzoeksinstrument
1.3. Wat zijn de knelpunten rond het hulpaanbod en hoe kan het aanbod worden verbeterd?	Interviews rechters Expertmeeting rechtbankmedewerkers Interviews hulpverleners Expertmeeting professionals Enquête advocaten
1.4. Heeft de regie door de rechtbank ertoe geleid dat de gemeenten daadwerkelijk de noodzakelijke hulpverlening (als gevolg van de overheveling van Rijkstaken naar gemeentelijke taken) financieren?	Interviews rechters Expertmeeting rechtbankmedewerkers Interviews hulpverleners Expertmeeting professionals Enquête advocaten
Effectevaluatie	
2. Leidt de inhoudelijke regie van de rechter direct tot een goede verwijzing in het kader van het hulpaanbod?	
2.1. Zijn de rechters van mening dat zij beter in staat zijn om adequate beslissingen over het hulpaanbod te nemen?	Interviews rechters Expertmeeting rechtbankmedewerkers
2.2. Hoe ervaren advocaten, hulpverleners en medewerkers van de Raad voor de Kinderbescherming de kwaliteit van doorverwijzing door de rechter sinds de invoering van het uniforme hulpaanbod?	Expertmeeting professionals Interviews hulpverleners Enquête advocaten
2.3. Hoe vaak en naar welke vorm van hulpverlening wordt verwezen?	Dossieronderzoek
2.4. Is het door de rechter bepaalde hulpaanbod succesvol (in termen van de-escalatie) als gevolg van de ingezette interventies?	Dossieronderzoek Interviews rechters Interviews hulpverleners Enquête advocaten

Tabel 2. Onderzoeksvragen per maatregel en ingezette onderzoeksinstrumenten (RNN), vervolg

Vraag	Onderzoeksinstrument
Dynamiek van conflict(de-)escalatie	
Effectevaluatie	
1. Leidt de regie door de rechter tot de-escalatie van het conflict, dan wel het niet verder escaleren van het conflict?	
1.1. Hoe verhoudt het aantal geschillen in de interventiegroep zich tot het aantal geschillen in de controlegroep?	Dossieronderzoek
1.2. Hoe verhoudt de afname van het aantal geschillen waarover de rechter beslist in de interventiegroep zich tot de afname daarvan in de controlegroep?	Dossieronderzoek
1.3. In hoeveel zaken is een ouderschapsplan tot stand gekomen en in hoeverre is dit compleet?	Dossieronderzoek
1.4. In hoeverre is er volgens de betrokkenen (partijen, advocaten, RvdK, rechters) sprake van (de-)escalatie of van het stoppen van verdere escalatie?	Vragenlijsten rechters Enquête advocaten
Doorlooptijden	
Effectevaluatie	
1. Hoe verhouden de doorlooptijden van datum indiening verzoekschrift echtscheiding tot eindbeschikking in interventiezaken zich tot die doorlooptijden in controlezaken?	
2. Hoe verhoudt de tijdsduur tussen het laatste verweerschrift en de eerste zitting in interventiezaken zich tot de tijdsduur tussen het laatste verweerschrift en de eerste zitting in controlezaken?	Dossieronderzoek

3.2 Rechtbank Rotterdam

Tabel 3. Onderzoeksvragen per maatregel en ingezette onderzoeksinstrumenten (RR)

Vraag	Onderzoeksinstrument
Maatregel 1. Eén gezin, één rechter	
Procesevaluatie	
1. In hoeverre lukt het om het uitgangspunt 'één gezin, één rechter' te realiseren?	Dossieronderzoek
2. Hoe zijn de ervaringen met het beleid en welke knelpunten doen zich daarbij voor, en hoe kunnen deze worden opgelost?	Interviews rechters Enquête advocaten Expertmeeting rechtbankmedewerkers Expertmeeting professionals
Effectevaluatie	
3. Worden voorlopige voorzieningen en nevenvoorzieningen in grotere onderlinge samenhang besproken?	Interviews rechters Enquête advocaten
4. Stelt deze maatregel de rechter beter in staat om tijdig de juiste interventies toe te passen?	Interviews rechters Enquête advocaten
5. In hoeverre draagt de maatregel bij aan (de-)escalatie of het stoppen van verdere escalatie?	Interviews rechters Enquête advocaten Expertmeeting rechtbankmedewerkers Expertmeeting professionals
6. Draagt de maatregel bij tot een meer efficiënte behandeling van de zaak?	Interviews rechters Enquête advocaten

Tabel 3. Onderzoeksvragen per maatregel en ingezette onderzoeksinstrumenten (RR), vervolg

Vraag	Onderzoeksinstrument
Maatregel 2. Regiezitting bij echtscheidingsverzoeken zonder ouderschapsplan	
Procesevaluatie	
1. Ervaringen van de betrokkenen met de aparte versnelde behandeling van de voorzieningen betreffende kinderen zonder inhoudelijke beslissingen	Expertmeeting rechtbankmedewerkers Expertmeeting professionals
a. Aparte behandeling	Interviews rechters Enquête advocaten Expertmeeting rechtbankmedewerkers Expertmeeting professionals
b. Versnelde behandeling	Interviews rechters Enquête advocaten Expertmeeting rechtbankmedewerkers Expertmeeting professionals
c. Verkorting verweertermijn	Interviews rechters Enquête advocaten Expertmeeting rechtbankmedewerkers Expertmeeting professionals
d. Geen inhoudelijke beslissingen	Interviews rechters Enquête advocaten Expertmeeting rechtbankmedewerkers Expertmeeting professionals

Tabel 3. Onderzoeksvragen per maatregel en ingezette onderzoeksinstrumenten (RR), vervolg

Vraag	Onderzoeksinstrument
2. Ontbreken ouderschapsplan als criterium voor de selectie van zaken voor regiezittingen	Interviews rechters Enquête advocaten Expertmeeting rechtbankmedewerkers Expertmeeting professionals
3. Moeten regiezittingen worden gecontinueerd?	Interviews rechters Enquête advocaten Expertmeeting professionals Expertmeeting rechtbankmedewerkers Expertmeeting professionals
Effectevaluatie	
4. In hoeverre slaagt de rechtbank erin om in de regiezitting het verdere traject t.b.v. de behandeling van de zaak goed uit te zetten?	Interviews rechters Enquête advocaten
5. Wordt de duur van een regiezitting van 45 minuten als voldoende ervaren?	Dossieronderzoek
6. Hoe verhouden de doorlooptijden van zaken in de interventiegroep zich tot de doorlooptijden van zaken in de controlegroep?	Dossieronderzoek
7. Hoe verhoudt de tijdsduur tussen het laatste verweerschrift en de regiezitting in zaken in de interventiegroep zich tot de tijdsduur tussen het laatste verweerschrift en de eerste zitting in zaken in de controlegroep?	Dossieronderzoek

Tabel 3. Onderzoeksvragen per maatregel en ingezette onderzoeksinstrumenten (RR), vervolg

Vraag	Onderzoeksinstrument
8. Hoe verhoudt het aantal zittingen tussen de indiening van het verzoekschrift en de eindbeschikking in zaken in de interventiegroep zich tot het aantal zittingen in zaken in de controlegroep?	Dossieronderzoek Interviews rechters
9. Leidt de regie door de rechter tot de-escalatie van het conflict, dan wel het niet verder escaleren van het conflict?	
a. Hoe verhouden de geschillen in de interventiegroep zich tot de geschillen in de controlegroep?	Dossieronderzoek Enquête advocaten Expertmeeting rechtbankmedewerkers Expertmeeting professionals
b. Hoe verhoudt de afname van de geschillen in de interventiegroep zich tot de afname in de controlegroep?	Dossieronderzoek
c. In hoeverre draagt de regiezitting bij aan de totstandkoming van een (compleet) ouderschapsplan?	Dossieronderzoek
d. In hoeverre draagt de regiezitting bij aan (de-)escalatie of het stoppen van verdere escalatie?	Dossieronderzoek Interviews rechters Enquête advocaten Vragenlijsten rechters Vragenlijsten partijen Expertmeeting rechtbankmedewerkers Expertmeeting professionals

Tabel 3. Onderzoeksvragen per maatregel en ingezette onderzoeksinstrumenten (RR), vervolg

Vraag	Onderzoeksinstrument
Maatregel 3. Rechters beter opleiden in conflictdiagnose en interventiemogelijkheden	
Procesevaluatie	
1. In hoeverre wordt de coachmatrix door de rechters tijdens de zitting toegepast?	Dossieronderzoek Vragenlijsten rechters Interviews rechters Expertmeeting rechtbankmedewerkers
Effectevaluatie	
2. In hoeverre beschikken de rechters en secretarissen over de voor het stellen van een conflictdiagnose noodzakelijke kennis?	Interviews rechters
3. Zijn de betrokken rechters van mening dat ze door de opleiding en verbetering van informatie over de sociale kaart beter in staat zijn om beslissingen over het hulpaanbod te nemen?	Interviews rechters Expertmeeting professionals
4. Wat is de ervaring van rechters en andere betrokken professionals met betrekking tot de coachmatrix?	
a. Cursus over de coachmatrix	Interviews rechters
b. Ervaring met de toepassing van de coachmatrix	Interviews rechters Enquête advocaten Expertmeeting rechtbankmedewerkers Expertmeeting professionals
c. Draagt toepassing van de coachmatrix bij aan het bereiken van overeenstemming door partijen tijdens de zitting?	Interviews rechters Expertmeeting rechtbankmedewerkers

Tabel 3. Onderzoeksvragen per maatregel en ingezette onderzoeksinstrumenten (RR), vervolg

Vraag	Onderzoeksinstrument
d. Draagt toepassing van de coachmatrix bij tot de de-escalatie van het conflict tussen de partijen?	Interviews rechters Enquête advocaten Expertmeeting rechtbankmedewerkers Expertmeeting professionals
e. Past de coachmatrix binnen de taakopvatting van de rechter?	Interviews rechters Enquête advocaten Expertmeeting rechtbankmedewerkers Expertmeeting professionals

Beschrijving methoden empirisch deel

In het huidige onderzoek is een multi-method- en multi-informant-aanpak gebruikt. Dit betekent dat verschillende onderzoeksmethoden gebruikt zijn en verschillende informanten zijn geraadpleegd. Het onderzoek betreft twee pilots, uitgevoerd door de rechtbank Noord-Nederland, waarbij het onderzoek zich beperkt tot locatie Groningen, en de rechtbank Rotterdam, locaties Rotterdam en Dordrecht. De opzet van deze pilots is beschreven in de inleiding van dit onderzoek. In hoofdstuk 3 is te zien welke onderzoeksmethoden voor de beantwoording van de verschillende onderzoeksvragen zijn ingezet. In dit hoofdstuk wordt per onderzoeksmethode de werkwijze beschreven en wordt per onderzoeksmethode omschreven welke gegevens konden worden verzameld en in hoeverre

hiermee de oorspronkelijke doelstelling met betrekking tot de dataverzameling is behaald.

4.1 Dossieronderzoek

Allereerst is in dit onderzoek gebruikgemaakt van objectief meetbare gegevens afkomstig uit de echtscheidingsdossiers. De meer feitelijke en eenvoudige evaluatieve vragen worden beantwoord met behulp van dit dossieronderzoek. Er is daarbij onder andere gekeken naar het aantal en de duur van de zittingen, de aard van de geschillen, de wijzigingsverzoeken en de verzoeken om nevenvoorzieningen, de doorlooptijd van de zaken, de behaalde overeenstemming over de geschillen en het aantal rechters dat bij de zaak is betrokken. Voor beide pilots is gebruikge-

maakt van een interventiegroep en een controlegroep. De variabelen voor het dossieronderzoek zijn opgenomen in een scoringsformulier (bijlage 2), dat telkens door de onderzoekers voor alle in dit onderzoek betrokken zaken is ingevuld. De dossiers in de interventiegroep worden hierna ook wel interventiezaken genoemd, en de dossiers in de controlegroep controlezaken.

Ten aanzien van de pilotmaatregel piketmediation is bij de rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen een apart beperkt dossieronderzoek verricht, aangezien deze maatregel betrekking heeft op de voorlopige voorzieningenprocedures. Hiervoor is gebruikgemaakt van een kort scoringsformulier (bijlage 3).

De gegevens uit de dossiers in de controle- en interventiegroepen zijn vergeleken op de uitkomstvariabelen. Voor de meer inhoudelijke kwalitatieve variabelen (zoals aard van de beslissingen) is een beschrijvende analyse uitgevoerd: door het beschrijven van de patronen, ondersteund door enkele tabellen, worden de ontwikkelingen in de zaken beschreven en geanalyseerd. Voor de analyse van de overige variabelen, zoals variabelen die meten in welke fase het conflict zich bevindt, of wat de kwaliteit van de afhandeling was, is gebruikgemaakt van eenvoudige statistische vergelijkingen met kruistabellen en chi-kwadraattoetsen of van groepsvergelijkingen t-toetsen dan wel non-parametrische toetsen.

Omdat de variabelen in het dossieronderzoek naar de piketmediation eenvoudige kwantitatieve vragen betreffen, zijn deze gegevens met behulp van frequentietellingen geanalyseerd.

Noord-Nederland, locatie Groningen

Voor het onderzoek naar de pilot in de rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen is gebruikgemaakt van een historische steekproef die in het kader van dit onderzoek de controlegroep vormt. Deze controlegroep zal worden vergeleken met de interventiegroep; voor beide groepen zijn dossiers geselecteerd van echtscheidingszaken op tegenspraak waarbij een conflict bestond over de regelingen voor de minderjarige kinderen.

Bij de start van het onderzoek werd ernaar gestreefd om in totaal 300 dossiers in het onderzoek te betrekken: 150 dossiers in de controlegroep en 150 dossiers in de interventiegroep. Gedurende het onderzoek is besloten om dit aantal terug te brengen naar 100 dossiers voor zowel de interventiegroep als de controlegroep, dus 200 dossiers in totaal. Deze beslissing is genomen op grond van efficiëntieoverwegingen met het oog op de voortgang van het onderzoek en de voor het onderzoek beschikbare periode. Uiteindelijk zijn 104 dossiers in de controlegroepen gescoord en 104 dossiers in de interventiegroep, 208 dossiers in totaal.

Initieel was het doel dat de interventiegroep geheel zou bestaan uit dossiers van na 1 januari 2015, de datum waarop alle pilotmaatregelen zijn ingevoerd. Gebleken is echter dat de beoogde N (100 dossiers) niet kon worden gehaald als alleen zaken met instroomdatum na 2015 werden meegenomen in het onderzoek, omdat de instroom lager was dan tevoren verwacht. Er is daarom voor gekozen om

ook zaken in het onderzoek te betrekken die zijn ingestroomd voor 1 januari 2015, maar na 1 juni 2013, de datum vanaf wanneer de pilotmaatregelen gefaseerd zijn ingevoerd. De zaken die zijn ingestroomd na 1 juni 2013 zijn chronologisch geselecteerd naar uitstroomdatum terug in de tijd vanaf september 2016 totdat de beoogde aantallen werden bereikt. De controlegroep omvat zaken die zijn uitgestroomd tussen januari 2012 en mei 2013, dus voordat de pilotmaatregelen zijn ingevoerd. Voor deze periode is gekozen om een steekproef te krijgen die in tijd zo dicht mogelijk zit op de interventiegroep, opdat periode-effecten zo min mogelijk een vertekende rol spelen.

Aan het einde van de dataverzameling is nog een extra check uitgevoerd door middel van een t-toets voor onafhankelijke steekproeven om de vergelijkbaarheid van de twee groepen te beoordelen. Hieruit is gebleken dat de interventiegroep en de controlegroep niet significant verschillen op specifieke kenmerken, zoals het geslacht van de aanvrager, het gemiddelde aantal minderjarige kinderen die betrokken zijn en de aard van de geschillen voor het begin van de echtscheidingsprocedure. Aangezien de twee groepen niet verschillen op de hiervoor genoemde kenmerken en de tijdsperiode voor de historische sample zo gekozen is dat deze zo dicht mogelijk op de huidige sample zit, gaan wij ervan uit dat beide groepen vergeleken kunnen worden. De steekproef van dossiers betreffende piketmediation tijdens schorsing bij voorlopige voorzieningen bestaat uit alle afgeronde voor-

lopige voorzieningenzaken die zijn ingestroomd na 1 januari 2015 – het tijdstip van de invoering van de maatregel van piketmediation tijdens schorsing bij voorlopige voorzieningen – en zijn uitgestroomd voor 1 mei 2016. Dit betreft in totaal 45 dossiers.

Rotterdam

Per 1 april 2015 is in Rotterdam gestart met de random toewijzing van pilotzaken aan de interventiegroep en de controlegroep ten behoeve van maatregel 2, de regiezitting. Door deze random toewijzing is het mogelijk om de uitkomsten van het dossieronderzoek in deze twee groepen te vergelijken met betrekking tot de regiezitting. Ten aanzien van het onderzoek naar de andere maatregelen van de pilot is geen sprake van een controlegroep. De zaken in de interventiegroep en de controlegroep zijn voor deze maatregelen gezamenlijk bekeken.

De werkwijze bij de random toewijzing is als volgt: alle eenzijdige echtscheidingsverzoeken met minderjarige kinderen waarbij een ouderschapsplan ontbreekt, worden op het moment dat een verweerschrift wordt ingediend (verzoek op tegenspraak) door de administratie van de rechtbank random voor de interventiegroep (gele sticker) of de controlegroep (blauwe sticker) gemarkeerd. De helft van deze zaken wordt dus random aan een traject toegewezen waarin een regiezitting plaatsvindt; in het kader van het onderzoek naar de maatregel van de regiezitting vormen deze zaken de interventiegroep. De andere helft

van de zaken wordt volgens de reeds bestaande procedures en werkwijze behandeld; deze zaken vormen de controlegroep in het kader van het onderzoek naar de maatregel regiezitting.

Aan het einde van de dataverzameling is een randomisatiecheck uitgevoerd door middel van een t-toets voor onafhankelijke streekproeven om te beoordelen of de toewijzing van zaken aan de interventiegroep en de controlegroep echt willekeurig is geweest. Hieruit bleek dat de beide groepen niet significant verschillen op vooraf bekende kenmerken, zoals het geslacht van de aanvrager, het gemiddelde aantal minderjarige kinderen die betrokken zijn en de aard van de geschillen voor het begin van de echtscheidingsprocedure. Aangezien de interventiegroep en de controlegroep op deze kenmerken niet van elkaar verschillen, is de randomisatie succesvol en kunnen de uitkomsten tussen beide groepen met elkaar vergeleken worden.

Bij de start van het onderzoek werd ernaar gestreefd om in totaal 300 dossiers in het onderzoek te betrekken: 150 dossiers in de interventiegroep en 150 dossiers in de controlegroep. Alle zaken die zijn ingestroomd tussen 1 april 2015 en 1 april 2016 en die zijn uitgestroomd voor 1 september 2016 zijn in het onderzoek meegenomen.

Het doel van 150 zaken in beide groepen is, vanwege het lagere aantal ingestroomde dossiers, niet gehaald. Er zijn tussen 1 april 2015 en 1 april 2016 in totaal 230 zaken ingestroomd. Hiervan zijn 169 zaken voor 1 sep-

tember 2016 uitgestroomd. 158 zaken konden in het onderzoek worden betrokken; 11 zaken zijn verwijderd: 9 vanwege afwezigheid van minderjarige kinderen, 1 omdat het niet om een huwelijk bleek te gaan en 1 zaak waarbij de echtscheiding is ingetrokken in verband met een verzoening. In totaal zijn er 75 zaken in de interventiegroep en 83 zaken in de controlegroep bij de analyse betrokken. De 61 nog lopende zaken zijn wel zover als mogelijk gescoord. Hiervan konden 53 lopende zaken worden gescoord, maar deze kunnen maar zeer beperkt in het onderzoek worden meegenomen omdat veel gegevens nog ontbreken omdat de zaken nog niet zijn afgerond. Bij de presentatie van de resultaten wordt waar dat mogelijk is ook ingegaan op de gegevens uit de lopende zaken; deze worden dan apart besproken.

4.2 Enquêteonderzoek rechters

Naast de objectieve gegevens uit het dossieronderzoek worden ook subjectieve informatiebronnen gebruikt. Zo zijn er vragenlijsten afgenomen bij de rechters die de pilotzaken behandelen. Deze relatief korte vragenlijsten (zie bijlage 4 voor de rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen en bijlage 5 voor de rechtbank Rotterdam) zijn opgesteld met als doel de informatie uit de dossieronderzoeken met betrekking tot de (de-)escalatie van het conflict aan te vullen. De vragenlijsten zijn onder andere gebaseerd op de escalatieladder van Glasl (1982) en de Quality of Coparental Communication Scale

van Ahrons (1981). Deze twee gevalideerde meetinstrumenten zijn in de vragenlijst zodanig aangepast dat de rechters aan de hand van de beperkte interactie met de partijen tijdens de zittingen de vragen goed konden beantwoorden. De gestelde vragen gaan over de algemene indruk van de rechters met betrekking tot de mate van conflict tussen ouders, de inschatting van de ernst van het conflict, het verloop van de zitting, de effecten van de eventuele coaching door de rechter en de eventuele inzet van het hulpaanbod of interventies.

De beschrijvende analyse van deze gegevens is gedaan met behulp van frequentietellingen.

Noord-Nederland, locatie Groningen

In Groningen werden de vragenlijsten door de administratie verspreid onder de rechters.

Inkomende zaken werden op het moment dat een zitting werd gepland door de administratie in de database Civiel gemarkeerd als 'onderzoeksdossier' als het een echtscheidingsverzoek op tegenspraak betrof waarbij conflicten speelden over de regelingen voor minderjarige kinderen. Dagelijks draaide de administratie rolijsten uit voor de rechters en griffiers; wanneer op deze lijst een zaak gemarkeerd stond voor onderzoek voegde de administratie een vragenlijst voor de rechter bij. De ingevulde vragenlijsten werden vervolgens weer via de administratie afgegeven aan de onderzoekers.

Voor dit onderdeel werd ernaar gestreefd om door de rechters ingevulde vragenlijsten te

verzamelen met betrekking tot elke zitting van alle in het onderzoek betrokken zaken. Het doel was om in 100 tot 150 zaken na de zitting vragenlijsten uit te delen aan de rechters. Daarbij werd uitgegaan van een respons van ongeveer 50 procent waardoor we minimaal 50 vragenlijsten in het onderzoek zouden kunnen betrekken. De vragenlijsten zouden vervolgens aan de gegevens uit het dossieronderzoek gekoppeld worden.

In totaal zijn aan het eind van de looptijd van het onderzoek 12 vragenlijsten door de rechters ingevuld. De beoogde aantallen zijn daarmee niet gehaald. Naast een lagere respons is de oorzaak hiervan gelegen in het feit dat, zoals beschreven, de instroom van pilotzaken in 2015 lager was dan verwacht; hierdoor konden minder vragenlijsten worden uitgedeeld. Anderzijds is ook de looptijd van het onderzoek korter geworden. Anders dan aanvankelijk was voorzien kon pas vanaf 19 oktober 2015 worden gestart met het uitdelen van de vragenlijsten. In de periode daarvoor is de vragenlijst ontwikkeld en voorgelegd aan de begeleidingscommissie, en is met de rechtbank een werkwijze ontwikkeld ten aanzien van het uitzetten van de vragenlijsten.

Deze twee knelpunten hebben implicaties gehad voor de analyses: er zijn minder toetsende en meer beschrijvende analyses ingezet. De informatie is daarnaast aangevuld met gegevens uit de interviews en de expertmeetings.

Rotterdam

Door de projectsecretaris is een overzicht bijgehouden van de zittingen in de interventie- en de controlegroep. De betrokken rechters in deze zaken zijn vervolgens door de projectsecretaris benaderd met het verzoek om de vragenlijst te printen en na elke zitting in te vullen. De ingevulde vragenlijsten werden via de griffier en de projectsecretaris afgegeven aan de onderzoekers.

Vanaf 1 juli 2015 zijn alle rechters die zijn betrokken bij de geselecteerde zaken op deze manier benaderd en is aan hen gevraagd om de vragenlijsten in te vullen. In de periode daarvoor is de vragenlijst ontwikkeld en voorgelegd aan de begeleidingscommissie, en is met de rechtbank een werkwijze ontwikkeld ten aanzien van het uitzetten van de vragenlijsten.

Voor dit onderdeel werd ernaar gestreefd om door de rechters ingevulde vragenlijsten te verzamelen voor elke zitting van alle in het onderzoek betrokken zaken. Het doel was om in 200 tot 300 zaken na de zitting vragenlijsten uit te delen aan de rechters. Daarbij werd uitgegaan van een respons van ongeveer 50 procent waardoor we minimaal 100 vragenlijsten in het onderzoek zouden kunnen betrekken, 50 vragenlijsten met betrekking tot de interventiegroep en 50 vragenlijsten met betrekking tot controlegroep. De vragenlijsten zouden vervolgens aan de gegevens uit het dossieronderzoek gekoppeld worden. In totaal zijn aan het eind van de looptijd van het onderzoek 68 vragenlijsten door de rech-

ter ingevuld, 52 vragenlijsten ten aanzien van zaken uit de interventiegroep en 16 vragenlijsten ten aanzien van zaken uit de controlegroep. Een respons van 32,2%. De respons ten aanzien van de interventiegroep is daarmee veel hoger dan verwacht en de beoogde aantallen worden daarom gehaald voor de interventiegroep, ondanks de lagere instroom van zaken in de pilot (zie paragraaf 4.1 Dossieronderzoek). De respons ten aanzien van de controlegroep is echter veel lager. Na de start van het onderzoek bleek dat de rechters voornamelijk vragenlijsten invulden over zaken uit de interventiegroep omdat de veronderstelling was dat die interessant waren voor het onderzoek. Rechters is naar aanleiding van deze bevinding verzocht om ook de vragenlijsten in te vullen met betrekking tot de controlegroep. Het aantal ingevulde vragenlijsten voor beide groepen is echter niet meer gelijkgetrokken. Ten aanzien van de maatregel van de regierechter zijn daarom beschrijvende analyses uitgevoerd bij de vergelijking van de controlegroep en de interventiegroep.

4.3 Enquêteonderzoek partijen

Naast de vragenlijst voor rechters is ook een vragenlijst ontwikkeld voor de bevraging van de betrokken partijen (bijlage 6 voor rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen en bijlage 7 voor rechtbank Rotterdam). Deze vragenlijst is opgesteld op vergelijkbare wijze met de vragenlijst voor rechters, om zo de vergelijking van informatie te bevorderen. Daarbij is, meer dan bij de vragenlijsten voor

rechters mogelijk was, aangesloten bij de escalatieladder van Glasl (1982) en de Quality of Coparental Communication Scale van Ahrons (1981). Dit, omdat wordt verondersteld dat partijen in vergelijking tot rechters meer inzicht hebben in hun conflict. De subjectieve informatie die verkregen wordt uit deze vragenlijst draagt bij aan de beantwoording van de evaluatieve vraag naar het conflict-(de-)escalerende effect van de pilots. De respondenten vullen onder andere vragen in over het contact met de kinderen en de ex-partner, de door hen ervaren mate van conflict met de ex-partner over de verzorging en opvoeding van de kinderen, de inzet van het hulpaanbod door de rechter en de tevredenheid over de uitkomst van de zitting en de gang van zaken. Initieel was het doel om zes maanden na de invulling van de eerste lijst aan de partijen een tweede lijst toe te sturen om verdere gegevens te verzamelen over de dynamiek van het (de-)escalatieniveau. Gezien de lage respons op de eerste vragenlijst (zie de beschrijving hieronder) is ervoor gekozen om dit deel van het onderzoek niet uit te voeren.

Bij beide rechtbanken zijn de betrokken partijen op twee momenten op de hoogte gebracht van het huidige onderzoek en om deelname daaraan verzocht. De eerste kennisgeving vond plaats tezamen met de oproep voor de zitting (deze werd in Groningen ongeveer acht weken en in Rotterdam ongeveer vier weken voorafgaande aan de zitting verstuurd). Bij deze oproep werd door de administratie een informatiebrief over het onderzoek naar de advocaten gestuurd met daarbij

aangehecht een informatiebrief voor partijen. De advocaat werd verzocht de informatiebrief voor partijen aan de cliënt door te sturen. Het tweede moment van benadering was op de dag van de zitting. Door de bode werd een brief aan partijen verstrekt met informatie over het onderzoek en de vragenlijst en een inschrijfformulier voor deelname aan het onderzoek. Het inschrijfformulier kon weer bij de bode worden ingeleverd. Vervolgens werd een digitale link naar de vragenlijst aan de betreffende partij verstuurd.

Noord-Nederland, locatie Groningen

Vanaf 19 oktober 2015 zijn partijen verzocht mee te werken aan het onderzoek. In de periode daarvoor is de vragenlijst ontwikkeld en voorgelegd aan de begeleidingscommissie, en is met de rechtbank een werkwijze ontwikkeld ten aanzien van het uitzetten van de vragenlijsten. In de zaken met een zitting voor 16 december 2015 zijn de eerste informatiebrieven nagezonden, in de zaken met de zitting vanaf 16 december zijn de informatiebrieven bij de oproep verzonden. Het doel was om door partijen ingevulde vragenlijsten te verzamelen over zo veel mogelijk zittingen van de in het onderzoek betrokken zaken. Het doel was in 100 tot 150 zaken vragenlijsten uit te delen aan de partijen. Daarbij werd uitgegaan van een respons van ongeveer 20 procent waardoor we minimaal 40 vragenlijsten in het onderzoek zouden kunnen betrekken.

Zoals hiervoor beschreven was de instroom van zaken lager dan verwacht en konden daardoor minder vragenlijsten worden uitgedeeld. De respons was daarnaast zeer laag; uiteindelijk is slechts 1 vragenlijst ingevuld. Het was daarmee niet mogelijk de gegevens uit de vragenlijsten voor partijen te koppelen aan de gegevens uit het dossieronderzoek.

Rotterdam

De eerste zittingen in de geselecteerde zaken vonden plaats in juli 2015 en de partijen zijn vanaf 1 augustus 2015 verzocht mee te werken aan het onderzoek. Voordien is de vragenlijst ontwikkeld en voorgelegd aan de begeleidingscommissie, en is met de rechtbank een werkwijze ontwikkeld ten aanzien van het uitzetten van de vragenlijsten. Het doel was om door partijen ingevulde vragenlijsten te verzamelen over zo veel mogelijk zittingen van de in het onderzoek betrokken zaken. Het streven was om in 200 tot 300 zaken na de zitting vragenlijsten uit te delen aan partijen. Daarbij werd uitgegaan van een respons van ongeveer 20 procent waardoor we 80 vragenlijsten in het onderzoek zouden kunnen betrekken, ongeveer 40 vragenlijsten met betrekking tot zaken uit de interventiegroep en 40 vragenlijsten met betrekking tot zaken uit de controlegroep. De vragenlijsten zouden vervolgens aan de gegevens uit het dossieronderzoek gekoppeld worden. Er hebben in totaal 143 zittingen plaatsgevonden waarbij de bode is verzocht de informatie

aan partijen uit te delen. In totaal zijn 14 vragenlijsten door partijen volledig ingevuld, 15 vragenlijsten zijn geopend maar niet, dan wel onvolledig ingevuld en derhalve onbruikbaar. Zowel het aantal zittingen als de respons is hiermee lager dan verwacht. Dat heeft implicaties voor de analyse: alleen een beperkt aantal uitkomsten uit de vragenlijst zal beschrijvend gebruikt worden om resultaten uit het dossieronderzoek te ondersteunen.

4.4 Enquêteonderzoek advocaten

In de periode mei tot september 2016 is een enquêteonderzoek gehouden onder advocaten die de partijen in de voor het onderzoek geselecteerde zaken hebben bijgestaan (zie bijlage 8 voor de rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen en bijlage 9 voor de rechtbank Rotterdam).

Deze vragenlijst had als doel (subjectieve) meningen van de advocaten over de pilotmaatregelen in kaart te brengen. Er is onder andere gevraagd naar hun mening over de effecten van de maatregelen op de behandeling van zaken, de kwaliteit van de beslissingen, de (mate van) onderlinge samenhang tussen de behandeling van verzoeken om voorlopige en nevenvoorzieningen, de (de-)escalatie van het conflict, de duur van de zitting en de toepassing van de interventies. De verspreiding van de vragenlijsten onder de advocaten is voor de rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen, en de rechtbank Rotterdam op gelijke wijze gedaan. De onderzoekers hebben bijgehouden welke advoca-

ten betrokken zijn bij de voor het onderzoek geselecteerde zaken. De benodigde informatie hierover is door de onderzoekers verzameld uit het zaaksregistratiesysteem Civiel. Door de rechtbanken is toestemming verleend om de betreffende advocaten te benaderen. De e-mailadressen van de desbetreffende advocatenkantoren zijn opgezocht via de website van de Nederlandse Orde van Advocaten (www.advocatenorde.nl). Naar dit e-mailadres is een bericht gestuurd met informatie over het onderzoek en een link naar de digitale vragenlijst.

De advocaten kregen een aantal algemene vragen voorgelegd en een aantal vragen over specifieke maatregelen van de pilot. Deze laatste vragen werden overgeslagen als een advocaat aangaf geen ervaring te hebben met een specifieke maatregel. Sommige vragen zijn daarom door minder advocaten beantwoord. In de resultaten wordt bij elk onderwerp aangegeven hoeveel advocaten een bepaalde vraag voorgelegd hebben gekregen.

Noord-Nederland, locatie Groningen

De voor het onderzoek relevante dossiers zijn vanaf 19 oktober 2015 door de rechtbank geoormerkt in het zaaksregistratiesysteem Civiel. De bij deze zaken betrokken advocaten konden daarom voor het onderzoek benaderd worden met het verzoek om een vragenlijst in te vullen. In totaal konden 43 advocaten benaderd worden. Er zijn 11 vragenlijsten (26%) volledig ingevuld.

Dit is een te gering aantal voor een kwantitatieve analyse. Deze gegevens zijn daarom met behulp van beschrijvende analyses verwerkt.

Rotterdam

Alle advocaten die betrokken waren bij de zaken in de interventiegroep en die ervaring hebben met regiezittingen zijn benaderd met het verzoek om de vragenlijst in te vullen. In totaal konden 124 advocaten benaderd worden. Van de 124 uitgenodigde advocaten hebben 35 advocaten (28%) de vragenlijsten volledig ingevuld.

Ook hier is sprake van een te gering aantal ingevulde vragenlijsten om kwantitatieve analyse mogelijk te maken. De gegevens zijn daarom met behulp van beschrijvende analyses verwerkt.

4.5 Interviews rechters

Naast het verzoek om een korte vragenlijst in te vullen voor een voor het onderzoek geselecteerde zaak zijn tegen het einde van de onderzoeksperiode, in mei-juni 2016, interviews gehouden met bij de pilots betrokken rechters. Deze interviews hadden als doel de meer ingewikkelde evaluatieve vragen te beantwoorden. De face-to-face semigestructureerde interviews werden gehouden aan de hand van interviewschema's (zie bijlage 10 voor Noord-Nederland, locatie Groningen en bijlage 12 voor Rotterdam). Het interviewschema is bedoeld om tijdens de interviews systematisch te kunnen werken en geen on-

derwerpen te vergeten, en is niet limitatief. Niet elk onderwerp hoeft in elk interview even uitvoerig aan de orde te komen. De interviewverslagen zijn geanonimiseerd en verwerkt in een gezamenlijk interviewrapport. Naast de rechters zijn bij de rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen, ook de bij de maatregel appointering op maat betrokken secretarissen bevraagd over hun ervaringen met deze maatregel. Hiervoor is als leidraad een topiclijst gebruikt, die naar de appointering op maat vraagt (bijlage 11).

Noord-Nederland, locatie Groningen

De opzet van het onderzoek was om de rechters die de meeste ervaring hebben met de maatregelen uit de pilot te interviewen. Bij de rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen, zijn echter alle familierechters die te maken hebben gehad met de pilotmaatregelen geïnterviewd omdat dit maar een kleine groep is, in totaal vijf rechters. Daarnaast zijn over de maatregel 'appointering op maat' de drie daarbij betrokken secretarissen geïnterviewd.

De gegevens uit de interviews zijn met behulp van een inhoudsanalyse beschreven.

Rotterdam

De opzet van het onderzoek was om de rechters die de meeste ervaring hebben met de maatregelen uit de pilot te interviewen. Voor deze interviews zijn in Rotterdam door de projectsecretaris acht rechters geselecteerd.

Deze rechters hadden op 1 februari 2016 de meeste ervaring met regiezittingen, zodat zij naar verwachting een goed beeld konden schetsen van hun ervaringen met de pilotmaatregelen.

De gegevens uit de interviews zijn met behulp van een inhoudsanalyse beschreven.

4.6 Interviews hulpverleners bij de rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen

Een van de maatregelen van de pilot bij de rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen, is de invoering van een uniform en door de gemeente gefinancierd hulpaanbod per 1 januari 2015. Om deze maatregel te evalueren zijn interviews afgenomen met vier hulpverleners van de betrokken instanties en een medewerker van de RIGG (Regionale Inkooporganisatie Groninger Gemeenten). In semigestructureerde interviews is informatie verzameld over ervaringen met de uniformering en realisering van het hulpaanbod en de evaluatie van het succes van de opgelegde interventies. De semigestructureerde face-to-face-interviews zijn gehouden aan de hand van een interviewschema (zie bijlage 13). De gegevens uit de interviews zijn met behulp van een inhoudsanalyse beschreven.

4.7 Expertmeetings

In oktober 2016 zijn per pilot twee expertmeetings georganiseerd, één voor rechters en juridisch medewerkers van de rechtbanken, en

één voor andere professioneel betrokkenen (advocaten, Raad voor de Kinderbescherming, mediators en hulpverleners). Tijdens de expertmeetings zijn de voorlopige resultaten voorgelegd, verkregen door middel van de hiervoor beschreven methodes.

Het doel van de expertmeetings was tweeledig. Enerzijds om aan de rechters, juridisch medewerkers en de betrokken externe professionals, die een belangrijk deel van het werk in de pilots hebben verricht, informatie over de bevindingen te geven. Anderzijds om voor de onderzoekers feedback te krijgen op de bevindingen. Op die manier konden, waar zinvol, bevindingen door de onderzoekers nader worden getoetst en uitgediept, en konden eventueel resterende onduidelijkheden nader geduid worden door de deelnemers aan de expertmeetings.

Noord-Nederland, locatie Groningen

Voor de bijeenkomst met rechters, secretarissen en stafjuristen zijn alle bij de pilot betrokken rechters en medewerkers uitgenodigd. Het streven was dat bij de bijeenkomst minimaal tien deelnemers aanwezig zouden zijn, waarvan minimaal vier rechters en drie secretarissen. De bijeenkomst heeft plaatsgevonden op 14 oktober 2016 en hierbij waren één rechter en twee juridisch medewerkers aanwezig. De aantallen zijn derhalve niet gehaald. Voor de expertmeeting met de professionals zijn bij de pilotzaken betrokken vertegenwoordigers van de Raad voor de Kinderbescherming en mediators uitgenodigd. De contact-

gegevens van deze personen zijn verstrekt door de rechtbank. Daarnaast zijn alle advocaten (57) alsmede de vertegenwoordigers van de hulpaanbieders uitgenodigd. Tot slot zijn medewerkers van de RIGG (Regionale Inkooporganisatie Groninger Gemeenten) uitgenodigd om deel te nemen. Het streven was dat bij de bijeenkomst minimaal tien deelnemers aanwezig zouden zijn, waaronder minimaal drie advocaten, één raadsmedewerker, drie vertegenwoordigers van hulpaanbieders en één mediator. De bijeenkomst heeft plaatsgevonden op 12 oktober 2016 en hierbij waren twee advocaten, drie hulpverleners, twee medewerkers van de Raad voor de Kinderbescherming, drie medewerkers van gemeenten of de RIGG en vier mediators aanwezig. Bij deze bijeenkomst zijn de aantallen derhalve wel gehaald.

De gegevens uit de bijeenkomsten zijn met behulp van een inhoudsanalyse beschreven.

Rotterdam

Voor de bijeenkomst met rechters, secretarissen en stafjuristen zijn alle bij de pilot betrokken rechters en medewerkers uitgenodigd. Het streven was dat bij de bijeenkomst minimaal tien deelnemers aanwezig zouden zijn. De bijeenkomst heeft plaatsgevonden op 4 oktober 2016 en hierbij waren vijf rechters en één secretaris aanwezig. De gewenste aantallen zijn niet geheel gehaald. Voor de expertmeeting met de professionals zijn bij de pilotzaken betrokken vertegenwoordigers van de Raad voor de Kinderbescherming

ming en alle advocaten (104) uitgenodigd. De gegevens van de betrokken raadsvertegenwoordigers zijn door de rechtbank aan de onderzoekers verstrekt. Het streven was dat bij de bijeenkomst minimaal tien deelnemers aanwezig zouden zijn, waaronder minimaal drie advocaten, één raadsmedewerker en één mediator. De bijeenkomst heeft plaatsgevonden op 11 oktober 2016 en hierbij waren zeven advocaten en drie medewerkers van de Raad voor de Kinderbescherming aanwezig. Er was geen mediator aanwezig maar voor het overige zijn de gewenste aantallen gehaald. De gegevens uit de bijeenkomsten zijn met behulp van een inhoudsanalyse beschreven.

4.8 Spiegelbijeenkomst bij de rechtbank Rotterdam

De rechtbank Rotterdam wilde in september-oktober 2016 twee spiegelbijeenkomsten organiseren. Eén waarvoor partijen uit (afgesloten) zaken uit de interventiegroep zouden worden uitgenodigd, en één met advocaten en medewerkers van de Raad voor de Kinderbescherming die betrokken waren bij zaken uit de interventiegroep. Het doel van deze bijeenkomsten was om informatie te verkrijgen over de beleving door partijen, advocaten en raadsmedewerkers van de toepassing van de coachmatrix door de rechter en over de effecten van de toepassing van de coachmatrix op de partijen.

Tijdens een spiegelbijeenkomst vindt onder de leiding van twee getrainde gespreksleiders een kringgesprek plaats. De deelnemers zitten in een hoefijzervorm. De gespreksleiders vragen aan de deelnemers hoe zij de toepassing van de coachmatrix ervaren hebben en welke wensen zij eventueel hebben. Bij de pilot betrokken rechtbankmedewerkers (rechters en juridisch medewerkers) zijn samen met de onderzoekers als toehoorder achterin de zaal aanwezig en mogen zich niet in het gesprek mengen. Het doel is dat de op de achtergrond aanwezige personen meer zicht krijgen op het perspectief van de procespartijen. Aansluitend aan de spiegelbijeenkomst reflecteren de aanwezige rechters en juridisch medewerkers op de uitkomsten.

Vanwege een lage respons is het niet gelukt om twee aparte bijeenkomsten te organiseren. Daarom heeft een gemengde bijeenkomst met professionals en partijen plaatsgevonden op 11 oktober 2016. Voor deze bijeenkomst zijn alle partijen en alle advocaten en raadsmedewerkers uit de zaken in de interventiegroep en de zaken in de controlegroep benaderd. Uiteindelijk waren hierbij drie partijen aanwezig en vijf advocaten en vier medewerkers van de Raad voor de Kinderbescherming.

De uitkomsten van de spiegelbijeenkomst zijn geanonimiseerd verwerkt in het onderzoeksrapport. De gegevens van de spiegelbijeenkomst zijn met behulp van een inhoudsanalyse beschreven.

Antwoorden

In dit gedeelte van het rapport worden de onderzoeksresultaten aan de hand van de onderzoeksvragen beantwoord. Voor een uitgebreide onderbouwing van de antwoorden verwijzen wij naar de onderzoeksresultaten in bijlage 1 bij dit rapport.

NB Alleen wanneer expliciet in de tekst genoemd wordt dat de resultaten significant zijn, is dit het geval. Wanneer alleen verschillen beschreven worden, zijn deze niet significant en is enige voorzichtigheid geboden bij de interpretatie van de uitkomst. De mogelijkheid bestaat dat de uitkomst op basis van toeval gevonden is.

5.1 Rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen

Ten aanzien van de rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen worden de onderzoeksvragen eerst per maatregel beantwoord. Vervolgens wordt het mogelijke effect van het totale pakket aan maatregelen behandeld op 1) de-escalatie en 2) doorlooptijden.

Maatregel 1. Regierechter: één echtscheiding, één rechter

Procesevaluatie

1. In hoeverre lukt het om het uitgangspunt 'één echtscheiding, één rechter' te realiseren?

Deze vraag kan op basis van de objectieve informatie uit het dossieronderzoek met zekerheid worden beantwoord (zie bijlage 1 (Onderzoeksresultaten), paragraaf 1.1, tabel 6). Uit het dossieronderzoek blijkt dat in Groningen het merendeel van de echtscheidingsprocedures in interventiezaken door één rechter is behandeld: 88 van de 104 zaken (85%). De resultaten uit het dossieronderzoek stroken met het beeld dat naar voren komt uit de interviews met de rechters en de resultaten uit de expertmeeting met rechtbankmedewerkers. De algemene indruk onder hen is dat het is gelukt dit uitgangspunt te realiseren. Randvoorwaarden voor uitvoering van deze maatregel zijn een continuïteit in rechters bij een gerecht en voldoende flexibiliteit bij het roosteren.

2. Hoe ervaren de rechters en de andere betrokkenen de zittingen gehouden van 1 juni 2013 tot 1 januari 2015?

Blijkens de interviews en expertmeetings zijn zowel de rechters als de externe professionals positief over deze maatregel. Als voordelen worden onder meer de bekendheid van de rechter met partijen en met de zaak, en een efficiënte behandeling door goede regievoering genoemd.

3. Welke knelpunten doen zich daarbij voor?

Door de rechters wordt aangegeven dat de knelpunten vooral te maken hebben met de praktische uitvoerbaarheid van de maatregel, vanwege de bezetting van de rechters, verhinderdata van advocaten, verhinderdata van partijen in combinatie met de beperkte zittingsdata.

Rechters zijn zich bewust van een mogelijk knelpunt rond hun objectieve onpartijdigheid als zij vaker dezelfde partijen zien. Ze zijn daar zelf alert op. Zo nodig wordt de zaak na intern overleg overgedragen aan een collega. Door partijen is op het gebrek aan objectieve onpartijdigheid geen beroep gedaan.

4. Welke oplossingsmogelijkheden zijn er voor de knelpunten?

Zoals reeds bleek, zijn randvoorwaarden voor uitvoering van deze maatregel een continuïteit in rechters bij een gerecht en voldoende flexibiliteit bij het roosteren. Vanuit de Raad voor de Kinderbescherming is de suggestie gedaan de maatregel uit te breiden door ernaar te streven steeds ook dezelfde

raadsmedewerker of andere betrokken professionals op een zaak te houden.

Effectevaluatie

5. Hoe verhoudt het aantal zittingen in het kader van de afdoening van 'één echtscheiding, één rechter' zich tot de situatie in het recente verleden?

Uit het dossieronderzoek blijkt dat in interventiezaken significant vaker slechts één zitting heeft plaatsgevonden (72 van 104 zaken, 69%) dan in controlezaken (56 van 104 zaken, 54%). In laatstgenoemde zaken vonden vaker dan in interventiezaken twee of drie zittingen plaats. Ook werd in de controlezaken vaker geen zitting gehouden dan in de interventiezaken (zie bijlage 1 (Onderzoeksresultaten), paragraaf 1.1, Maatregel 1, vraag 5).

Op het eerste gezicht lijkt derhalve sprake te zijn van een afname van het aantal zittingen in interventiezaken, hetgeen een positief effect zou zijn. Uit het onderzoek kan echter niet worden afgeleid in hoeverre dit een direct effect is van deze maatregel.

6. In hoeverre is er volgens de betrokkenen (partijen, advocaten, RvdK, rechters) sprake van (de-)escalatie of van het stoppen van verdere escalatie?

Drie van de vijf rechters geven aan dat de maatregel van 'één echtscheiding, één rechter' een positief effect op de-escalatie heeft, met name vanwege de regie op het proces en de bekendheid van de rechter met partijen. Een andere rechter vindt het effect op de-escalatie moeilijk te beoordelen.

Vier van de negen advocaten (44%) kennen behoorlijk veel tot veel invloed op de-escalatie aan de maatregel toe, maar evenveel advocaten hebben hier een neutraal oordeel over (zie bijlage 1 (Onderzoeksresultaten), paragraaf 1.1, figuur 2). Het gaat daarbij om zeer geringe aantallen, zodat deze oordelen geenszins representatief en uitsluitend illustratief zijn.

Al met al kan geconcludeerd worden dat in het onderzoek geen ondersteuning is gevonden voor een positief effect van de maatregel op de-escalatie. Alhoewel zeker positieve effecten zijn gerapporteerd, zijn de subjectieve oordelen van rechters en advocaten verdeeld en bovendien afkomstig van slechts een gering aantal respondenten. Nader onderzoek is derhalve nodig om uitsluitsel te kunnen geven over het de-escalerend effect van de maatregel.

Maatregel 2. Appointering op maat: bepalen van zittingsduur

Procesevaluatie

1. In hoeverre leidt de appointering op maat tot de juiste inschatting van de zittingsduur die voldoende ruimte biedt voor de behandeling van alle relevante onderwerpen?

Rechters, secretarissen en advocaten zijn positief over het juist inschatten van de zittingsduur door secretarissen in het kader van deze maatregel (zie nader bijlage 1 (Onderzoeksresultaten), paragraaf 1.1, maatregel 2, vraag 1). Knelpunten doen zich met name voor in geval van ontwikkelingen tussen het

moment van appointeren en de zitting, zoals escalatie of wisseling van advocaten. Ook onvoorziene omstandigheden tijdens de zitting zoals de aanwezigheid van tolken kunnen leiden tot een langere duur dan aanvankelijk ingeschat. Complexe scheidingszaken dienen volgens betrokkenen bij voorkeur aan het eind van de dag gepland te worden, zodat er ruimte is voor uitloop.

2. In hoeverre beschikken de gerechtssecretarissen betrokken bij de appointering over de noodzakelijke kennis om een juiste conflict diagnose te stellen?

Rechters zijn over het algemeen positief over de mogelijkheden van de bij de maatregel betrokken secretarissen om de zittingsduur juist in te schatten. De secretarissen geven aan dat nog winst is te behalen door automatisering voor de koppeling van de screening in voorlopigevoorzieningszaken en de screening in bodemzaken. Ook is door zowel rechtbank als advocatuur gewezen op de mogelijkheid en wenselijkheid van triage. Advocaten zouden een rol kunnen krijgen bij triage en zo de rechtbank behulpzaam kunnen zijn bij de inschatting van de complexiteit van de zaak en het appointeren op maat.

Effectevaluatie

3. In hoeverre is er volgens de betrokkenen (partijen, advocaten, RvdK, rechters) sprake van (de-)escalatie of van het stoppen van verdere escalatie?

Over het effect van de maatregel op de-escalatie van het conflict kan uit het onderzoek geen conclusie worden getrokken.

Maatregel 3. Piketmediation tijdens schorsing bij voorlopige voorzieningen

Procesevaluatie

1. Hoe vaak is doorverwezen naar piketmediation?

In de 45 gescoorde voorlopige voorzieningen-procedures is slechts 5 keer doorverwezen naar piketmediation (11%, zie bijlage 1 (Onderzoeksresultaten), paragraaf 1.1, figuur 3). Rechters en mediators bevestigen dat zeer weinig gebruik is gemaakt van piketmediation. Mediators gaven wel aan dat in hun beleving het aantal verwijzingen iets hoger ligt dan slechts de vijf keer die uit het onderzoek blijkt. Bedacht moet echter worden dat het dossieronderzoek op een beperkte periode betrekking heeft en dat buiten die periode natuurlijk ook verwijzingen naar piketmediation hebben plaatsgevonden. Dit zou kunnen verklaren waarom de beleving en ervaring van de mediators afwijkt van de resultaten van het dossieronderzoek.

Effectevaluatie

2. Hoe vaak zijn partijen tot afspraken gekomen bij de piketmediator?

In de 5 van 45 zaken waarbij gebruik is gemaakt van piketmediation is in 4 gevallen de mediation gedeeltelijk geslaagd, waarbij niet duidelijk is in hoeverre de afspraken bruikbaar zijn voor het ouderschapsplan. Bij

1 zaak is de mediation niet geslaagd, dat wil zeggen: partijen zijn niet tot overeenstemming gekomen.

Rechters geven aan dat piketmediation tot werkbare afspraken voor het ouderschapsplan leidt. Vier van de elf advocaten die de enquête hebben ingevuld, hebben ervaring met piketmediation. Anders dan de rechters geven zij alle vier aan dat piketmediation bijna nooit tot voor het ouderschapsplan bruikbare afspraken heeft geleid. Zie nader bijlage 1 (Onderzoeksresultaten), paragraaf 1.1, maatregel 3, vraag 2.

3. Hoe ervaren de rechters en betrokken professionals piketmediation?

Zowel rechters als mediators betreuren het dat piketmediation weinig wordt toegepast. Door beide beroepsgroepen worden twee belangrijke redenen genoemd voor het tegenvallend gebruik. Ten eerste wordt gewezen op het kostenaspect. Het uniform hulpaanbod – het ONS-traject in het bijzonder – heeft aanzuigende werking nu dit, in tegenstelling tot (piket)mediation gratis is voor partijen. De tweede reden is de vertrouwelijkheid van mediation. Rechters vinden enige terugkoppeling na een mislukte piketmediation belangrijk, omdat het kan bijdragen aan de-escalatie op de zitting als het conflict open besproken kan worden. Partijen en mediator zijn echter tot geheimhouding verplicht over hetgeen tijdens de mislukte mediation aan de orde is gekomen, waardoor terugkoppeling naar de rechter over mediation niet mogelijk is. Voor rechters is dit een serieus knelpunt

rond piketmediation. Zij wijzen daarbij in het bijzonder naar het ONS-traject, waarbij wel sprake is van een terugkoppeling naar de rechter na afloop van dat traject. Over deze problematiek vinden gesprekken plaats tussen de rechtbank en de mediators, om zo tot een verbetering van de toepassing van piketmediation te komen.

4. In hoeverre is er volgens de betrokkenen (partijen, advocaten, RvdK, rechters) sprake van (de-)escalatie of van het stoppen van verdere escalatie?

Rechters en mediators hebben positieve effecten van piketmediation op de-escalatie ervaren. Zij wijzen daarbij op de *empowerment* van partijen in een vroeg stadium van de procedure. Aandachtspunt is wel het mogelijk escalierend effect van een mislukte mediation. Belangrijk is in dat verband de link die door rechters is gelegd met de geheimhoudingsplicht in mediation, die tijdens de zitting na een mislukte mediation blokkerend kan werken omdat het conflict niet voldoende open besproken kan worden.

Maatregel 4. Uniformering en realiseren uniform hulpaanbod

Procesevaluatie

1. Leidt de ketenregie van de rechtbank Noord-Nederland tot realisering van een uniform, adequaat en gefinancierd hulpaanbod per 1 januari 2015?

1.1 Hoe is door de diverse betrokkenen (hulpverleners, gemeenten en de rechtbank zelf) de regie door de rechtbank op het gebied van verbetering en uniformering van het hulpaanbod ervaren?

Hulpverleners, de medewerker van de RIGG (Regionale Inkooporganisatie Groninger Gemeenten) en ook rechters zelf zijn tevreden over de ketenregie door de rechtbank op het gebied van verbetering en uniformering van het hulpaanbod. De regie heeft geleid tot een vergaande samenwerking tussen hulpverleners onderling en met de rechtbank en tot een strakke procedure. Ook staat nu de hulp bij echtscheidingen op de gemeentelijke agenda.

1.2 Heeft de regiefunctie van de rechtbank volgens de diverse betrokkenen daadwerkelijk geleid tot een adequaat, uniform aanbod waarnaar door de rechtbank kan worden verwezen?

Over het uniform aanbod zijn rechters, hulpverleners en de medewerker van de RIGG (Regionale Inkooporganisatie Groninger Gemeenten) positief. Het aanbod is volgens hen adequaat, goed doordacht en sluit aan bij de verschillende escalatiegraden van een conflict. De advocaten zijn verdeeld over de vraag of het aanbod adequaat is: vier van de elf advocaten geven aan dat het hulpaanbod adequaat is, één advocaat is het hiermee oneens en de overige zes advocaten zijn neutraal of geven aan het niet te weten. Deze meningen zijn niet nader toegelicht door de advocaten.

De strakke procedure waarbij het eerste contact tussen partijen en hulpverlening snel kan worden opgestart, wordt door zowel rechters als hulpverleners als een groot voordeel genoemd.

1.3 Wat zijn de knelpunten rond het hulpaanbod en hoe kan het aanbod worden verbeterd?

Door alle betrokkenen worden ook knelpunten gemeld. Zo is het bestaande aanbod weliswaar goed, maar nog niet volledig. Suggesties voor uitbreiding van het aanbod betreffen onder andere meer mogelijkheden voor omgang onder deskundige begeleiding, interventies voor mensen met een laag IQ, een psychiatrische stoornis of multiproblematiek en een mogelijkheid tot doorverwijzing naar een forensisch mediator. Continuïteit van zorg is bij het bepalen van het uniform hulpaanbod uitgangspunt geweest vanwege het belang van de rechtbank om te kunnen blijven verwijzen naar de grote aanbieders. In dit verband is door de Raad voor de Kinderbescherming als knelpunt genoemd dat het voor kleinere aanbieders die geschikte hulp kunnen bieden nu moeilijker is om er tussen te komen. Bij de nieuwe aanbesteding van 2016-2017 wordt hiermee rekening gehouden, aldus een vertegenwoordiger van de gemeenten. Zowel rechters als advocaten noemen wachttijden bij hulpinstanties als knelpunt. Eén rechter nuanceert echter door te wijzen op de efficiënte aanpak: op de dag van de zitting gaat meteen een melding naar de hulpinstan-

tie en die neemt binnen een week contact op met partijen.

1.4 Heeft de regie door de rechtbank ertoe geleid dat de gemeenten daadwerkelijk de noodzakelijke hulpverlening (als gevolg van de overheveling van rijkstaken naar gemeentelijke taken) financieren?

Zowel rechters als hulpverleners zijn van mening dat de financiering op voorhand door de gemeenten een sterk punt is en goed werkt in de praktijk.

Effectevaluatie

2. Leidt de inhoudelijke regie van de rechter direct tot een goede verwijzing in het kader van het hulpaanbod?

2.1 Zijn de rechters van mening dat zij beter in staat zijn om adequate beslissingen over het hulpaanbod te nemen?

In de interviews geven de vijf rechters aan dat ze door bekendheid met de interventies binnen het uniforme hulpaanbod beter kunnen doorverwijzen, passend bij de escalatiegraad van het conflict.

De rechters melden daarnaast meerdere knelpunten bij verwijzing naar hulpverlening. Zo zou de bekendheid bij advocaten met de hulpverleningsvormen beter kunnen. Ook het eigen kennisniveau van rechters bij het nemen van een beslissing al dan niet te verwijzen zou beter kunnen, melden sommige rechters. Rechters constateren dat ze weinig naar het voor kinderen bedoelde hulptraject KIES verwijzen. Hiervoor zijn rechters afhankelijk van de ouders: vanwege de partijautonomie is

het aan de ouders om een verwijzing naar KIES aan te kaarten, maar die doen dat zelden. Scholen zouden hierin mogelijk een rol kunnen hebben. Hulpverleners hebben op dit punt aangegeven dat het kan dan helpen als de rechter aangeeft een verwijzing naar KIES in het belang van het kind te achten, waardoor een ouder toch toestemming geeft. Rechters zouden zich hierin wellicht minder lijdelijk moeten opstellen, aldus de hulpverleners.

Overige knelpunten die door de rechters zijn genoemd, zijn signalen van een van beide partijen dat de hulpverlener partijdig is, dat soms sprake is van samenloop met een reeds door de huisarts ingezet hulptraject en dat de trajecten waarnaar verwezen is niet altijd effectief zijn, waarna de zaak toch weer op zitting komt.

2.2 Hoe ervaren advocaten, hulpverleners en medewerkers van de Raad voor de Kinderbescherming de kwaliteit van doorverwijzing door de rechter sinds de invoering van het uniforme hulpaanbod?

Hulpverleners zijn van mening dat de rechter in veel gevallen juist verwijst en dat de doorverwijzing door de rechter verbeterd is sinds invoering van het uniform hulpaanbod. Het hulpaanbod is duidelijker op elkaar afgestemd. Ook in procedureel opzicht is sprake van een verbetering door de strakke procedure waardoor het eerste contact tussen partijen en hulpverleners snel tot stand komt. De hulpverleners geven wel aan dat de verwijzing

eigenlijk in een vroeger stadium dan door de rechter zou moeten plaatsvinden.

Tijdwinst wordt geboekt doordat de rechtbank in de beschikking waarbij naar hulp wordt verwezen reeds aan de Raad voor de Kinderbescherming een voorwaardelijke opdracht geeft om te kijken of aanvullend raadsonderzoek nodig is indien het ONS-traject mislukt. Een adviesteam van de Raad besluit na een mislukt ONS-traject al dan niet onderzoek te doen. Hiermee wordt volgens betrokkenen een tijdwinst geboekt van zes tot negen maanden, doordat de zaak niet eerst weer naar de rechter terug hoeft voor een beslissing over aanvullend raadsonderzoek.

Een door de hulpverleners gemeld knelpunt betreft de door rechters opgelegde omgangsregelingen waarbij sprake is van deskundige begeleiding door een hulpinstantie. Deze begeleiding kan de hulpinstantie in praktisch opzicht niet altijd realiseren. Een hulpverlener gaf aan dat de rechter slechts een bepaalde structuur voor de omgang zou moeten opnemen en de invulling daarvan verder aan de hulporganisatie zou moeten overlaten.

Waar hulpverleners pleiten voor meer terughoudendheid van rechters bij het opleggen van omgangsregelingen, zijn advocaten juist van oordeel dat de rechter minder vaak naar hulp moet verwijzen, maar sneller duidelijkheid moet bieden door het geven van een (voorlopige) beslissing. Zij voeren daartoe aan dat een hulptraject lang duurt en daarmee ook de onzekerheid en de kans op escalatie. Deze tegengestelde standpunten moeten worden gezien tegen de achtergrond van de

niet altijd strokende belangen van hulpverleners en advocaten.

2.3 Hoe vaak en naar welke vorm van hulpverlening wordt verwezen?

In de interventiezaken lijkt in vergelijking met de controlezaken vaker door de rechter naar een hulpvorm te zijn verwezen. Naar de aard van de interventie beschouwd, is in interventiezaken vaker naar het ONS-traject en minder vaak naar mediation verwezen in vergelijking met controlezaken (zie bijlage 1 (Onderzoeksresultaten), paragraaf 1.1, maatregel 4, tabel 7).

2.4 Is het door de rechter bepaalde hulpaanbod succesvol (in termen van de-escalatie) als gevolg van de ingezette interventies?

Voor het beantwoorden van deze vraag is gekeken naar de verwijzingen naar reguliere mediation en het ONS-traject. Dit zijn namelijk de hulpvormen waarnaar door de rechter is verwezen in zowel interventie- als controlegroep en waarover door de mediator respectievelijk de hulpinstantie terugkoppeling naar de rechter heeft plaatsgevonden over het al dan niet geslaagd zijn van de interventie. In de interventiezaken is gebleken dat in zes gevallen het doel van de interventie is behaald. In twee gevallen betreft dit mediation (100%) en in vier gevallen het ONS-traject (24%). In zes andere zaken waar ONS is ingezet is het doel niet behaald (35%) en in vijf gevallen is het doel deels behaald (38%). In de controlegroep is gebleken dat mediation in drie zaken succesvol was (43%) en ook

drie keer voldeed de ingezette ONS-interventie aan de gestelde succescriteria (43%). Mediation is twee keer mislukt (29%) en was één keer gedeeltelijk succesvol (14%). Eén keer is ONS niet succesvol gebleken (14%) en de andere keer is gedeeltelijk het doel van het ONS-traject behaald (14%). Zie bijlage 1 (Onderzoeksresultaten), paragraaf 1.1, maatregel 4, tabel 8.

Gevraagd naar het door hen ervaren effect van het uniform hulpaanbod op de-escalatie zijn rechters over het algemeen positief. Daarbij worden in het bijzonder de snelle start van het hulptraject en het aansluiten van het hulpaanbod bij de verschillende escalatiegraden van een conflict genoemd. Hulpverleners zijn verdeeld over het effect van het uniform hulpaanbod op de-escalatie: sommigen rapporteren dat de hulp in 50% van de gevallen de-escalerend werkt, anderen menen dat het de-escalerend effect niet zonder meer aan de pilot toegeschreven kan worden omdat de hulpverlening ook anderszins volop in ontwikkeling is.

De-escalatie

Effectevaluatie

1. Leidt de regie door de rechter tot de-escalatie van het conflict, dan wel het niet verder escaleren van het conflict?

1.1 Hoe verhoudt het aantal geschillen in de interventiegroep zich tot het aantal geschillen in de controlegroep?

Met geschil is hier bedoeld het juridische geschil over een nevenvoorziening waarover

bij de rechter een verzoek is ingediend. Uit het dossieronderzoek bleek dat bij aanvang van de echtscheidingsprocedure het aantal geschillen over nevenvoorzieningen ten aanzien van kinderen in de interventie- en de controlegroep niet veel van elkaar verschilden (zie bijlage 1 (Onderzoeksresultaten), paragraaf 1.2, tabel 9, eerste twee kolommen). Ook het aantal ingetrokken voorzieningen was in beide groepen ongeveer gelijk (zie bijlage 1 (Onderzoeksresultaten), paragraaf 1.2, tabel 9, laatste twee kolommen).

1.2 Hoe verhoudt de afname van het aantal geschillen waarover de rechter beslist in de interventiegroep zich tot de afname daarvan in de controlegroep?

In het onderzoek is het effect van de pilotmaatregelen op de-escalatie ook gemeten

door de afname van het aantal geschillen waarover de rechter beslist te vergelijken in interventiezaken en controlezaken. Zoals in tabel 4 te zien is, zijn er verschillen gevonden in de afname van het aantal geschillen in interventiezaken en controlezaken. Voor alle onderwerpen is een (iets) grotere percentuele afname van geschillen te zien in interventiezaken dan in controlezaken. Een groter verschil is gevonden ten aanzien van de geschillen over de hoofdverblijfplaats, over de verdeling van de zorg- en opvoedingstaken en, vooral, over de kinderalimentatie. De overige nevenvoorzieningen laten een vergelijkbare afname zien voor beide groepen. In interventiezaken is dus sprake van een (iets) grotere afname van het aantal geschillen dan in controlezaken, maar dit verschil is niet significant.

Tabel 4. Aard van het geschil en afname van het aantal geschillen waarover de rechter beslist

Onderwerp	Geschil aan einde van procedure				% Afname			
	Interventie-groep		Controle-groep		Interventie-groep		Controle-groep	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Hoofdverblijfplaats	14	37,8	13	41,9	23	62,2	1	54,8
							7	
Verdeling zorg- en opvoedingstaken	22	33,3	17	31,5	44	66,7	3	63,0
							4	
Kinderalimentatie	25	35,2	35	47,3	45	63,4	3	45,9
							4	
Verdeling huwelijksgemeenschap	12	26,1	10	25,0	33	71,7	2	70,0
							8	
Partneralimentatie	16	45,7	21	53,8	17	48,6	1	43,6
							7	

Bron: dossieronderzoek.

1.3 In hoeveel zaken is een ouderschapsplan tot stand gekomen en in hoeverre is dit compleet?

In 30% van de interventiezaken (31 van de 104 zaken) is een ouderschapsplan tot stand gekomen tijdens de echtscheidingsprocedure. Dit levert een niet-significant verschil op met het aantal keer dat in controlezaken een ouderschapsplan tot stand is gekomen (39%, 41 van de 104 zaken). In twee derde van alle zaken (interventie- en controlegroep) is het ouderschapsplan niet compleet.

1.4 In hoeverre is er volgens de betrokkenen (zoals: rechters, advocaten, RvdK) sprake van (de-)escalatie of van het stoppen van verdere escalatie?

Op basis van de onderzoeksresultaten kan geen conclusie worden getrokken over het effect volgens de betrokkenen op de-escalatie van de pilot als geheel. Zie nader bijlage 1 (Onderzoeksresultaten), paragraaf 1.2, vraag 1.4.

Doorlooptijden

Effectevaluatie

1. Hoe verhouden de doorlooptijden van datum indiening verzoekschrift echtscheiding tot eindbeschikking in interventiezaken zich tot die doorlooptijden in controlezaken?

De gemiddelde doorlooptijd van datum indiening verzoekschrift echtscheiding tot eindbeschikking is in interventiezaken significant korter dan in controlezaken ($t(185,1) = 2,020$, $p < 0,05$). Gemiddeld duurde een interventie-

zaak 367 dagen (SD 176,8) en een controlezaak 427 dagen (SD 245,9).

2. Hoe verhoudt de tijdsduur tussen het laatste verweerschrift en de eerste zitting in interventiezaken zich tot de tijdsduur tussen het laatste verweerschrift en de eerste zitting in controlezaken?

De gemiddelde tijdsduur tussen het laatste verweerschrift en de eerste zitting was in interventiezaken 157 dagen (SD 102,8) en in controlezaken 186 dagen (SD 98,2). Het verschil tussen beide gemiddelden is niet significant ($t(141) = 1,673$, $p = 0,098$).

5.2 Rechtbank Rotterdam

In dit gedeelte van het rapport worden de onderzoeksresultaten in de rechtbank Rotterdam aan de hand van de onderzoeksvragen beantwoord. Daarbij worden de onderzoeksvragen per maatregel beantwoord.

Maatregel 1. Eén gezin, één rechter

Vooraf moet worden opgemerkt dat de maatregel één gezin, één rechter pilotbreed is toegepast. Dat wil zeggen dat de maatregel van toepassing was op alle echtscheidingszaken met minderjarige kinderen op tegenspraak waar het ouderschapsplan ontbrak en die zijn ingestroomd tijdens de pilot. Dat betekent dat in het kader van het dossieronderzoek voor deze maatregel geen controlegroep bestaat. Uit het dossieronderzoek konden dus objectieve gegevens worden

gehaald, maar er konden geen vergelijkingen worden gemaakt.

Procesevaluatie

1. In hoeverre lukt het om het uitgangspunt één gezin, één rechter te realiseren?

Deze vraag kon op basis van de objectieve informatie uit het dossieronderzoek met zekerheid worden beantwoord. In de bodemprocedures lukte dit in 88% van de gevallen. Met betrekking tot de voorlopige voorzieningen en bodemprocedures lukte het grotendeels niet: slechts 23% van de gevallen is door één rechter behandeld.

2. Hoe zijn de ervaringen met het beleid en welke knelpunten doen zich daarbij voor, en hoe kunnen deze worden opgelost?

Rechters, advocaten en andere deskundigen waren positief over deze maatregel. De knelpunten hadden te maken met de technisch-organisatorische en personele kant: de roostering, de volle agenda's, de overbelasting en de uitval van de rechters.

De zorg over objectieve onpartijdigheid van de rechter is hiervoor in het normatief-juridische deel van dit rapport beschreven als een theoretische mogelijkheid, maar in de praktijk hebben rechters en advocaten dit niet als een reëel probleem ervaren. De rechters waren er wel bedacht op dat het kon spelen en dat er soms een frisse blik nodig zou kunnen zijn om te voorkomen dat een tunnelvisie ontstond. Van de 21 advocaten die deze vraag in de enquête hebben beantwoord, hebben 16 advocaten nooit zorgen over de objectieve

onpartijdigheid van de rechter gehad en hebben 3 advocaten soms zorgen hierover gehad. Deze zorgen hebben echter niet tot wrakingsverzoeken geleid. De expertmeeting met de professionals bevestigde het beeld dat objectieve onpartijdigheid van de rechter door de advocaten niet als een reëel probleem bij het beleid 'één gezin, één rechter' werd ervaren.

Effectevaluatie

3. Worden voorlopige voorzieningen en nevenvoorzieningen in grotere onderlinge samenhang besproken?

De rechters gaven aan dat wanneer de hele zaak door één rechter werd behandeld, de samenhang tussen de voorzieningen beter was. Van de 35 advocaten hebben 21 advocaten deze vraag in de enquête beantwoord. Daarvan gaven 12 (57%) aan dat in vergelijking met de controlegroep er meer samenhang is in de behandeling van verzoeken tot nevenvoorzieningen, 4 (19%) stonden er neutraal tegenover en 4 (19%) waren het er niet mee eens dat sprake was van meer samenhang. Tijdens de expertmeeting waren de professionals erg enthousiast over de maatregel en vonden zij dat het tot meer samenhang, regie en consistentie in de afhandeling van de zaak heeft geleid.

4. Stelt deze maatregel de rechter beter in staat om tijdig de juiste interventies toe te passen?

De rechters vonden dat dit grotendeels wel het geval was als dezelfde rechter de hele zaak behandelde, inclusief de voorlopige

voorzieningenprocedures. De rechter had meer overzicht, kende partijen beter en kon sneller terugkoppelen naar eerdere afspraken. Volgens het enquêteonderzoek vonden 9 (43%) van de 21 advocaten die deze vraag in de enquête hebben beantwoord (totaal 35 vragenlijsten) dat de maatregel had bijgedragen aan meer samenhang in het toegepaste hulpaanbod.

5. In hoeverre draagt de maatregel bij aan (de-)escalatie of het stoppen van verdere escalatie van het conflict?

Omdat deze maatregel pilotbreed is toegepast, ontbreekt er een controlegroep waarmee het de-escalerend effect van de maatregel in het kader van het dossieronderzoek kon worden vergeleken. Derhalve waren de onderzoekers bij het beoordelen van de de-escalatie op de kwalitatieve data aangewezen (interviews rechters en expertmeetings). Rechters en advocaten waren aarzelend om het de-escalerend effect van de maatregel te evalueren. Een minderheid van de advocaten en rechters had een duidelijke mening daarover. Van de 35 advocaten hebben 21 advocaten de vraag over de de-escalerende werking van de maatregel beantwoord. Hiervan vonden 8 advocaten dat deze de-escalerend werkte, 11 wisten het niet en 4 waren het oneens met deze stelling. Deze aantallen zijn zodanig klein dat de resultaten slechts als illustratie kunnen dienen. Ook rechters gaven geen duidelijk beeld van de de-escalerende werking van de maatregel. Sommigen waren van mening dat de maatregel bijdroeg aan de de-escalatie

omdat de rechter meer kon sturen en beter afspraken kon maken, bijvoorbeeld al tijdens een kort geding of een voorlopige voorzieningenprocedure. Anderen hadden moeite met het beantwoorden van deze vraag en gaven aan dat zij hier te weinig zicht op hebben. Over het de-escalerende effect van deze maatregel kan op basis van dit onderzoek derhalve geen conclusie worden getrokken.

6. Draagt de maatregel bij aan een meer efficiënte behandeling van de zaak?

In de interviews vonden de rechters dat de maatregel aan een meer efficiënte behandeling van de zaken bijdraagt. Zij gaven vooral aan het als prettig te ervaren niet alles opnieuw te moeten bespreken met partijen en dat de partijen en de rechter elkaar kennen. De rechter had minder voorbereidingstijd nodig en kon eenvoudig gebruikmaken van eerdere aantekeningen ten aanzien van het dossier. Daarnaast kreeg de rechter meer grip op de zaak en meer overzicht.

Maatregel 2. Regiezitting bij echtscheidingsverzoeken zonder ouderschapsplan

Procesevaluatie

1. Ervaringen van de betrokkenen met de aparte versnelde behandeling van de voorzieningen betreffende kinderen zonder inhoudelijke beslissingen

a. Aparte behandeling

De rechters gaven in hun interviews aan dat de aparte behandeling van verzoeken betref-

fende kinderen een goede zaak is in de procedures die zich niet lenen voor een versnelde geconcentreerde behandeling van alle verzoeken. Volgens hen moet de rechter de vrijheid behouden om zelf te bepalen welke verzoeken tijdens de regiezittingen worden behandeld. De aparte behandeling zet het beleid 'kinderen eerst' duidelijk neer, maar het conflict tussen de partijen gaat vaak niet alleen over kinderen en onopgeloste financiële geschillen kunnen in de weg staan van de oplossing van de geschillen over kinderen. De advocaten waren voorzichtig positief over deze maatregel en plaatsen bij hun beoordeling dezelfde kanttekeningen als de rechters. Van de 35 advocaten hebben 25 advocaten deze vraag in de enquête beantwoord. Hier van gaven 17 advocaten (68%) aan dat de aparte behandeling van verzoeken betreffende kinderen voor een betere focus op het belang van de kinderen heeft gezorgd (zie figuur 7 van bijlage 1).

b. Versnelde behandeling

Het belang van de versnelde behandeling van verzoeken betreffende kinderen werd door de meerderheid van de rechters en andere professionals onderschreven. Het merendeel van de rechters gaf aan dat de versnelde behandeling sneller duidelijkheid schept en ervoor zorgt dat meteen een stappenplan kan worden gemaakt. Andere rechters benadrukten dat tijdens de versnelde behandeling het conflict tussen de partijen vaak nog erg vers is. Dat heeft zijn voordelen en zijn nadelen. Eenzijds is het conflict nog in ontwikkeling,

en zijn de mensen nog kneedbaar omdat zij zichzelf nog niet helemaal hebben ingegraven. Anderzijds krijgen de partijen weinig tijd om er zelf uit te komen en is er vaak ook nog veel gaande in de zaak, waardoor soms nog te weinig duidelijk is om het conflict al te kunnen oplossen. 20 (80%) van de 25 advocaten die deze vraag in de enquête hebben beantwoord, gaven aan dat de versnelde behandeling in het belang is van partijen en de kinderen die betrokken zijn in de zaak.

c. Verkorting verweetermijn

De uitspraken van de advocaten over de afwijking van het procesreglement, inhoudend dat voor het verweerschrift op zelfstandig verzoek geen verlengde verweetermijn geldt, moeten in samenhang met het vorige vraagstuk worden gezien. De advocaten gaven in de enquête aan dat zij zelf geen probleem met deze afwijking hebben, maar tijdens de expertmeeting werd wel gezegd dat door de verkorte verweetermijn de onderhandelingen tussen de partijen soms moesten worden onderbroken, waardoor de partijen niet meer de kans hadden om er zelf uit te komen.

d. Geen inhoudelijke beslissingen

Tijdens de regiezitting zouden in principe geen inhoudelijke beslissingen moeten worden genomen door de rechter, zodat de rechter zich uitsluitend op de-escalatie van het conflict kan concentreren.

Uit de interviews met de rechters bleek echter dat zij hiermee vooral pragmatisch zijn omgegaan. De rechters gaven aan dat zij vaak naar

aanleiding van de regiezittingen waar nodig inhoudelijke voorlopige beslissingen en tussenbeschikkingen hebben gegeven, maar wanneer de zaken zich ertoe leenden ook zaken meteen hadden afgehandeld. Een gedeelde opinie was dat de rechter de vrijheid moet houden om tijdens de regiezitting gewoon inhoudelijke beslissingen te nemen. Daarbij werd opgemerkt dat het in sommige zaken heel handig was dat de combinatie regiezitting/vervolgzitting bestond en een traject kon worden uitgezet, maar het in veel zaken ook gewoon bleef bij een regiezitting, en er ook ruimte moest blijven om de zaak in een (regie)zitting af te ronden. De gegevens uit de enquête van de advocaten bevestigden dit beeld. 12 advocaten (34%) van de 35 advocaten die deze vraag hebben beantwoord, gaven aan dat er tijdens de regiezitting waarbij zij de partijen hebben bijgestaan inhoudelijke beslissingen genomen werden door de rechter; slechts 3 advocaten (9%) gaven aan dat dit niet is gebeurd. De meerderheid van de advocaten (63%) gaf vervolgens aan dat zij vonden dat tijdens of na regiezittingen inhoudelijke beslissingen moeten kunnen worden genomen.

2. Ontbreken ouderschapsplan als criterium voor de selectie van zaken voor regiezittingen
Met betrekking tot de criteria voor de selectie van de zaken voor regiezittingen lagen de meningen van rechters en advocaten dicht bij elkaar. Het merendeel van de rechters vond dat het ontbreken van het ouderschapsplan op zichzelf geen goed selectiecriterium is. De

rechters pleitten voor een combinatie van de kenmerken van het dossier (zoals het ontbreken van het ouderschapsplan, het ontbreken van een voorlopige voorzieningenprocedure en een viergesprek) en een verzoek van de advocaten. Van de 25 advocaten die deze vraag in de enquête hebben beantwoord, waren 15 advocaten (60%) van mening dat de zaken door de advocaten in overleg met de partijen moeten worden geselecteerd, en 7 (28%) konden zich in deze stelling niet vinden. 16 advocaten (64%) vonden daarnaast dat het ontbreken van een ouderschapsplan een goed selectiecriterium is, terwijl 7 (28%) het daarmee oneens waren.

3. Moeten regiezittingen volgens de betrokkenen worden gecontinueerd?

De regiezittingen zijn na de afloop van de pilot gecontinueerd en de rechters vonden dat een goede zaak. Van de 35 advocaten hebben 25 advocaten deze vraag in de enquête beantwoord. Van deze advocaten hebben 17 advocaten aangegeven dat de regiezittingen na afloop van de pilot moeten worden gecontinueerd, 7 advocaten zijn hier tegen.

Effectevaluatie

4. In hoeverre slaagt de rechtbank erin om in de regiezitting het verdere traject ten behoeve van de behandeling van de zaak goed uit te zetten?

Bij de beantwoording van deze vraag is het belangrijk te beseffen dat in de helft van de zaken met een regiezitting geen sprake was

van een verder traject omdat de zaak na één zitting werd afgedaan. Slechts in ruim een kwart van de zaken met de regiezittingen waren er één of meer vervolgzittingen, en was er dus ook een verder traject geweest. De rechters waren van mening dat het uitzetten van een vervolgetraject aardig lukte en dat de combinatie regiezitting en vervolgzitting goed werkte. Tijdens de interviews hadden de rechters aangegeven in sommige gevallen met het oog op de vervolgzitting heel planmatig bezigt te zijn. Van de 35 advocaten hebben 25 advocaten deze vraag in de enquête beantwoord. 12 (48%) van deze 25 advocaten vonden dat de rechters erin slagen om tijdens zittingen het traject voor de verdere behandeling van de zaak goed uit te zetten. Slechts 2 advocaten (8%) waren het hiermee oneens.

5. Wordt de duur van een regiezitting van 45 minuten als voldoende ervaren?

De definitieve zittingsduur in de interventiegroep is gemiddeld bijna 3 minuten korter dan de geplande zittingsduur. In drie kwart van de zaken hebben de rechters de zittingsduur als voldoende ervaren. In de interviews hebben de rechters toegelicht dat 45 minuten over het algemeen voldoende tijd is, zeker als alleen de onderwerpen met betrekking tot de kinderen worden besproken. Vaak was er ook nog tijd om andere zaken te bespreken. Ruim de helft van de advocaten vond 45 minuten voldoende.

Op basis van deze gegevens kan worden geconcludeerd dat 45 minuten voor de regiezitting over het algemeen voldoende is en

door de rechters en advocaten grotendeels als voldoende wordt beleefd.

6. Hoe verhouden de doorlooptijden van zaken in de interventiegroep zich tot de doorlooptijden van zaken in de controlegroep?

Aan de hand van het dossieronderzoek is geconstateerd dat de doorlooptijden in de interventiegroep significant korter waren dan in de controlegroep als gekeken wordt naar de tijd tussen de datum van indiening verzoekschrift tot datum eindbeschikking. Gemiddeld duurde een zaak uit de interventiegroep 241 dagen, en een zaak uit de controlegroep 276 dagen. Het verschil tussen de beide gemiddelden is significant.¹

7. Hoe houdt de tijdsduur tussen het laatste verweerschrift en de regiezitting in zaken in de interventiegroep zich tot de tijdsduur tussen het laatste verweerschrift en de eerste zitting in zaken in de controlegroep?

Als gekeken wordt naar het moment van het indienen van het (eerste) verweerschrift tot de eindbeschikking zijn de doorlooptijden in de interventiegroep ook korter. In de interventiegroep duurde een procedure dan gemiddeld 172 dagen en in de controlegroep 196 dagen. Het verschil tussen de beide gemiddelden is marginaal significant.²

8. Hoe houdt het aantal zittingen tussen de indiening van het verzoekschrift en de eindbeschikking in zaken in de interventiegroep zich tot het aantal zittingen in zaken in de controlegroep?

1. $t(154) = 2,268, p < 0,05$.

2. $t(153) = 1,869, p < 0,10$.

De gemiddelde duur tussen de indiening van het verweerschrift en de regiezitting in de interventiegroep was ook aanzienlijk korter dan de gemiddelde duur tussen de indiening van het verweerschrift en de eerste zitting in de controlegroep. In de interventiegroep was dit gemiddeld 90 dagen, en in de controlegroep 145 dagen. Het verschil tussen beide gemiddelden is significant.³

In de interventiegroep was het aantal zittingen gemiddeld significant hoger⁴ dan in de controlegroep. In de interventiegroep is in een kleine 20% van de zaken geen zitting gehouden, in de helft van de zaken is één zitting, en in een kwart van de zaken zijn twee of meer zittingen gehouden. Voor de controlegroep geldt dat in bijna 30% van de zaken geen zitting plaats heeft gevonden, in 60% van de zaken één zitting en in 11% van de zaken hebben 2 of meer zittingen plaatsgevonden. Rechters verklaarden het feit dat in de interventiegroep niet veel vervolgzittingen plaatsvonden met de gedachte dat vaak alle geschillen al tijdens de regiezitting opgelost waren. In de zaken waar de vervolgzittingen wel voorkomen was de reden meestal het aanhouden van de zaak voor mediation of een raadsonderzoek.

9. Leidt de regie door de rechter tot de-escalatie van het conflict, dan wel het niet verder escaleren van het conflict?

a. Hoe verhouden de geschillen in de interventiegroep zich tot de geschillen in de controlegroep?

Uit het dossieronderzoek bleek dat het gemiddelde aantal geschillen bij de aanvang van de zaak in de interventie- en de controlegroep ongeveer gelijk was. Het ongeveer gelijke aantal geschillen bij de aanvang van de zaken was te verwachten, omdat de zaken voor de interventie- en controlegroep random zijn toegewezen.

b. Hoe verhoudt de afname van de geschillen in de interventiegroep zich tot de afname in de controlegroep?

De interventiegroep en de controlegroep verschillen in de mate waarin geschillen afnemen. Tabel 5 laat de afname zien per onderwerp waarover geschil is. Wanneer gekeken wordt naar het totaal aantal geschillen over de kinderen lijkt de afname in de controlegroep sterker, en bij geschillen over de volwassenen lijkt de afname in de interventiegroep sterker; dit verschil is echter niet significant. Dit is markant, omdat de interventiegroep juist een interventie ondergaat om de geschillen omtrent de kinderen te reduceren. Volgens de rechters zou een verklaring wellicht kunnen zijn dat, omdat zaken in de interventiegroep eerder op zitting kwamen, het conflict op dat moment nog groter was, waardoor het moeilijker kon zijn om partijen naar elkaar toe te bewegen dan wanneer het enige tijd geduurd heeft voordat de zaak op zitting kwam. Een andere verklaring die werd genoemd, was dat de regiezitting wellicht escalerend zou kunnen werken omdat de partijen in een te vroeg stadium, wanneer het conflict

3. $t(118) = 6,137, p < 0,001$.

4. Wanneer de gemiddelden van beide typen zaken bekeken worden, blijkt er ook een significant verschil te zijn tussen het gemiddelde aantal zittingen in de controlegroep (0,86 zittingen) en in de interventiegroep (1,11 zittingen) ($t(156) = -2,299, p < 0,05$).

Tabel 5. Aard van het geschil en afname van het aantal geschillen waarover de rechter beslist

Onderwerp	Geschil aan einde van procedure				% afname			
	Interventie-groep		Controle-groep		Interventie-groep		Controle-groep	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>N</i>	%
Hoofdverblijfplaats	10	43,5	8	29,6	13	56,5	19	70,4
Verdeling zorg- en opvoedingstaken	17	32,7	11	22,4	34	65,4	38	77,6
Kinderalimentatie	23	49,9	21	38,9	24	49,0	32	59,3
Gebruik echtelijke woning	6	30,0	10	34,5	14	70,0	16	55,2
Verdeling huwelijksgemeenschap	15	33,3	19	37,3	28	62,2	30	58,8
Partneralimentatie	15	48,4	19	55,9	15	48,4	15	44,1

Bron: dossieronderzoek.

nog zo pril was, met de zaken aan de slag moesten.

c. In hoeverre draagt de regiezitting bij aan de totstandkoming van een (compleet) ouderschapsplan?

Een andere meting van de dynamiek van de geschillen over kinderen in interventie- en controlegroep – de totstandkoming van een ouderschapsplan tijdens de procedure – liet geen verschillen tussen interventie- en controlegroep zien. Uit het dossieronderzoek bleek dat in beide typen zaken een ouderschapsplan in de helft van zaken tijdens de procedure tot stand was gekomen. In de helft van deze zaken was het ouderschapsplan echter

niet compleet. Deze data zeggen niets over een afname van het geschil, want het was niet bekend of en over welke onderdelen van het ouderschapsplan bij de aanvang van de zaak er geschillen tussen de partijen waren.

d. In hoeverre draagt de regiezitting bij aan (de-)escalatie of het stoppen van verdere escalatie

Aangezien afname van geschillen niet hetzelfde is als afname van conflicten (niet ieder geschil gaat altijd met een conflict gepaard en niet elk conflict hoeft tot een juridisch geschil te leiden), kunnen we uit de bevindingen uit het voorgaande niet afleiden dat de regiezitting escalierend werkt. Zoals reeds geconsta-

teerd, heeft onze poging tot het meten van de-escalatie via de escalatieladder geen bruikbare resultaten opgeleverd.

De de-escalerende werking van de maatregel is meer kwalitatief en algemeen onderzocht aan de hand van de interviews met rechters en de antwoorden van de advocaten op de enquête. De rechters waren zeer voorzichtig in hun uitspraken over de (de)-escalerende werking van de maatregel, en uit hun antwoorden bleek geen eenduidige conclusie te trekken. De versnelde aparte behandeling van de verzoeken betreffende kinderen op een regiezitting gaf volgens de rechters de mogelijkheid om sneller in te grijpen in de conflicten over de kinderen, maar werkte niet altijd de-escalierend omdat, zoals eerder vermeld, het conflict tussen de partijen vaak niet alleen over kinderen gaat en onopgeloste financiële geschillen in de weg kunnen staan aan de oplossing van de geschillen over kinderen. Ook het de-escalerende effect van de versnelde behandeling staat volgens de bevroagde rechters niet vast: aan de ene kant kan het conflict verder escaleren als lang met de zitting wordt gewacht. Aan de andere kant kan het verloop van de tijd de partijen juist de gelegenheid geven om tot rust te komen en hun emoties te laten bedaren. Ook de advocaten hadden niet een uitgesproken mening dat de regiezitting de-escalierend werkte. Slechts 34% vond dat dit zeker het geval is. Een ander instrument dat gebruikt werd om meteen na de regiezitting een beeld te krijgen van de (de)-escalerende werking, waren de vragenlijsten die de rechters en de partijen na

afloop van de zittingen verzocht zijn in te vullen. De rechters werd gevraagd om op een schaal van 0 tot 9 in te vullen hoe zij het conflict tussen partijen inschatten voor aanvang van de zaak. Na de zitting werd aan hen wederom gevraagd deze schaal in te vullen. Voor de rechters in interventiezaken hebben 52 de vragenlijsten volledig ingevuld. In de interventiegroep werd een gemiddelde conflictafname van 1,5 waargenomen. Voor de controlegroep zijn slechts 16 vragenlijsten volledig ingevuld. Gemiddeld genomen werd door de rechters daar een conflictafname van 2,3 gerapporteerd. Van de 14 partijen die na de afloop van de regiezitting de vragenlijst hebben ingevuld, heeft de helft aangegeven dat de regiezitting positieve invloed heeft gehad op het verminderen van de conflicten over kinderen tussen de respondent en de ex-partner. Deze aantallen zijn zodanig klein dat ook daaraan geen harde conclusies kunnen worden verbonden. Door gebrek aan vergelijkend materiaal met betrekking tot de controlegroep kan geen vergelijking tussen de soorten zaken worden gemaakt.

Al met al concluderen we dat we geen ondersteuning hebben kunnen vinden voor een positief effect van de regiezitting op de-escalatie. Alhoewel er zeker positieve effecten werden gerapporteerd, merkten rechters en advocaten op dat de regiezitting ook contraproductief kan werken. Nader onderzoek is hier nodig om uitsluitsel te geven.

Maatregel 3. Rechters beter opleiden in conflictdiagnose en interventiemogelijkheden

Procesevaluatie

1. In hoeverre wordt de coachmatrix door de rechters tijdens de zitting toegepast?

Het onderzoek naar de toepassing van de coachmatrix laat zien dat zelfs onder de rechters veel onduidelijkheden bestaan over wat deze toepassing eigenlijk inhoudt. Sommige rechters spreken van een dergelijke toepassing slechts wanneer de coachmatrix integraal wordt toegepast, andere ook wanneer deze gedeeltelijk is toegepast. Om die reden was het moeilijk vast te stellen hoe vaak de coachmatrix in het kader van de pilot daadwerkelijk is toegepast. Dit aantal ligt ergens tussen 8 en 33 zaken op een totaal van 158 zaken.

Effectevaluatie

2. In hoeverre beschikken de rechters en secretarissen over de voor het stellen van een conflictdiagnose noodzakelijke kennis?

De rechters hebben geen specifieke cursus over conflictdiagnose gehad, maar wel een cursus over de coachmatrix, waarover meer in subvraag 4a hierna.

3. Zijn de betrokken rechters van mening dat ze door de opleiding en verbetering van informatie over de sociale kaart beter in staat zijn om beslissingen over het hulpaanbod te nemen?

De rechters hebben geen specifieke cursus over de toepassing van het hulpaanbod gehad. Over de sociale kaart waren de menin-

gen van de rechters verdeeld. Veel rechters vonden het hulpaanbod ondoorzichtig omdat het per regio versnipperd is. Andere rechters gaven aan de kaart een verbetering te vinden, vooral omdat deze een overzicht biedt van de interventies en van de wachtlijsten.

De bevroagde professionals hadden niet het idee dat sinds de pilot de interventies beter of anders werden toegepast.

4. Wat is de ervaring van rechters en andere betrokken professionals met betrekking tot de coachmatrix?

a. Cursus over de coachmatrix

Volgens de rechters heeft de cursus over de coachmatrix meer inzicht gegeven in hoe het conflictniveau vastgesteld kan worden. Het merendeel van de rechters gaf aan behoefte aan meer opleiding te hebben en heeft tijdens de interviews een opsomming gegeven van de aanvullende vaardigheden en kennis die zij graag zouden willen opdoen.

b. Ervaring met de toepassing van de coachmatrix

Tijdens de interviews is gebleken dat sommige rechters de coachmatrix principieel nooit toepassen omdat zij daarvan geen voorstander zijn. Anderen zijn er in principe niet tegen, maar pasten hem niet toe omdat het niet bij 'hun persoonlijke stijl ter zitting past'; of omdat het te veel energie kost. Het merendeel van de rechters die de coachmatrix wel toepassen, paste deze niet integraal toe en niet strikt 'volgens het boekje'.

Uit de enquête van advocaten komt naar voren dat zij en hun cliënten het tijdens de zitting bespreken van emoties door de rechter als positief ervaren. Meer dan de helft van de bevroegde advocaten vindt de toepassing van de coachmatrix niet verwarrend voor de partijen. Volgens de helft van deze advocaten hebben hun cliënten het bespreken van emoties tijdens de zitting als positief ervaren. Maar toen tijdens de expertmeeting dieper werd doorgevraagd, bleek dat de daar aanwezige professionals hierover toch veel aarzeling hadden. Zij vonden dat de rechter te weinig kennis, ervaring en ruimte heeft om op – zoals zij dit kenschetsen – de stoel van de mediator te gaan zitten.

c. Draagt toepassing van de coachmatrix bij aan het bereiken van overeenstemming door partijen tijdens de zitting?

De rechters geven aan dat voorop moet worden gesteld dat ook los van de coachmatrix ter zitting aandacht aan emoties kan worden besteed. De rechters die de coachmatrix hebben toegepast, verklaarden dat het vooral hielp om de partijen zover te krijgen om met behulp van mediation met elkaar te gaan praten. Volgens de rechters werkte het in sommige zaken, en dan lukte het om een vastgelopen zaak los te trekken of om de ex-partners tot overeenstemming te brengen. In andere zaken lukte het niet en dan stopten zij er direct weer mee. Het effect was erg afhankelijk van de zaak en van partijen.

d. Draagt toepassing van de coachmatrix bij tot de de-escalatie van het conflict tussen de partijen?

Objectieve gegevens over daadwerkelijke de-escalerende effecten van de toepassing van de coachmatrix konden in het kader van dit onderzoek niet worden verkregen. De rechters die de coachmatrix toepasten, vonden dat het zoals vermeld in sommige gevallen hielp om de partijen zover te krijgen om met behulp van mediation met elkaar te gaan praten. Het effect op de oplossing van geschillen was volgens de rechters wisselend en hing van de zaak en de partijen af. Ruim de helft van de bevroegde advocaten vond dat het bespreken van de emotionele kant van het geschil de-escalierend werkt.

e. Past de coachmatrix binnen de taakopvatting van de rechter?

Een meerderheid van de rechters is van mening dat de coachmatrix een goed instrument voor de rechter is en binnen de rechterlijke taken valt. Volgens hen is een rechter geen hulpverlener maar heeft de rechter tot taak een juiste beslissing te nemen; daarvoor moet de rechter ook weten wat de partijen drijft. Een minderheid van de rechters heeft principiële bezwaren tegen de toepassing van de coachmatrix. Zij vinden dat dit niet binnen de taakopvatting van de rechter past. Bijna drie kwart van de bevroegde advocaten vond dat de behandeling van emoties in een zaak behoort tot de taak van de rechter.

Beschouwing

In dit deel van het rapport worden de empirische onderzoeksbevindingen per rechtbank nader geduid en met elkaar in verband gebracht, mede gelet op de aandachtspunten die uit het normatief-juridisch onderzoek voortvloeien.

6.1 Rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen

Maatregel 1. Regierechter: één echtscheiding, één rechter

Tijdens de looptijd van het onderzoek is het goed gelukt de maatregel 'Een echtscheiding, één rechter' te realiseren (88 (85%) van 104 interventiezaken). Belangrijke voordelen van de maatregel zijn de bekendheid van de rechter met partijen en een efficiënte behandeling door goede regievoering door de rechter. Uit het onderzoek blijkt dat randvoorwaarden voor uitvoering van deze maatregel een continuïteit in rechters bij een gerecht en voldoende flexibiliteit bij het roosteren zijn. Deze randvoorwaarden konden tijdens de looptijd van het onderzoek in voldoende mate gerealiseerd worden, gelet op voornoemd resultaat van 85%.

Vanwege het risico op *confirmation bias* – het bewust of onbewust bevestiging zoeken van een eerder gegeven oordeel of ingenomen standpunt – is schending van het beginsel van objectieve onpartijdigheid in het normatief-juridisch onderzoek als aandachtspunt aangemerkt. Krachtens deze pilotmaatregel kon de rechter dezelfde partijen immers tijdens meerdere zittingen treffen en kon hij meerdere (tussen)beschikkingen over hen geven. In dit onderzoek lijkt schending van het beginsel van objectieve onpartijdigheid van de rechter echter slechts een theoretisch risico. De maatregel leverde volgens de rechters zelf in de praktijk geen strijd op met dit beginsel. Door partijen is ook geen beroep gedaan op schending van dit beginsel.

Uit dit onderzoek kan niet afgeleid worden in hoeverre deze specifieke maatregel een effect op de-escalatie heeft gehad.

Maatregel 2. Appointering op maat: bepalen van zittingsduur

Uit het onderzoek blijkt dat de maatregel in de praktijk in veel gevallen tot een juiste inschatting van de zittingsduur door de appointerende secretarissen heeft geleid. In geval

van een langere zittingsduur dan voorzien, was dit dikwijls het gevolg van nieuwe ontwikkelingen ná het appointeren of van onvoorziene omstandigheden op de zitting.

Uit het onderzoek blijkt dat in de interventiegroep significant vaker dan in de controlegroep slechts één zitting heeft plaatsgevonden. Als mogelijke verklaring hiervoor is aangevoerd dat het appointeren op maat ertoe heeft geleid dat de initiële zitting beter gebruikt kon worden, waardoor zaken minder vaak op ondergeschikte punten aangehouden hoefden te worden (zie ook hierna onder 'Doorlooptijden').

Over het de-escalierend effect van deze concrete maatregel kan uit dit onderzoek geen conclusie worden getrokken.

Maatregel 3. Piketmediation tijdens schorsing bij voorlopige voorzieningen

In slechts 11% (5 zaken) van de in het onderzoek betrokken 45 voorlopige voorzieningenprocedures is doorverwezen naar piketmediation. Piketmediation wordt derhalve niet vaak ingezet.

Uit het onderzoek blijkt dat sprake is van twee belangrijke oorzaken van de beperkte inzet van piketmediation. De eerste oorzaak betreft de kosten van piketmediation, nu partijen deze zelf moeten dragen. Partijen lijken een voorkeur te hebben voor het door de gemeenten gefinancierde – en voor partijen dus gratis – uniforme hulpaanbod, het ONS-traject in het bijzonder. Inderdaad blijkt het aantal verwijzingen naar het ONS-traject hoger te zijn in de interventiegroep dan in de

controlegroep (zie ook hierna onder maatregel 4).

De tweede oorzaak voor het tegenvallend gebruik van mediation betreft de vertrouwelijkheid van mediation. In het normatief-juridisch onderzoek is beschreven dat vertrouwelijkheid een wezenlijk kenmerk van mediation is. Vanwege het grote belang van vertrouwelijkheid voor mediation is slechts een beperkte terugkoppeling naar de rechter mogelijk na een mediationstraject. Dit kan zorgen voor een blokkade op de zitting na een mislukte mediationstraject: de rechter merkt dat er iets aan de hand is, maar kan dit niet of onvoldoende met partijen bespreken, omdat zij tot geheimhouding verplicht zijn over hetgeen tijdens de mislukte mediation aan de orde is gekomen. Voor rechters is dit een serieus knelpunt rond piketmediation. Zij wijzen daarbij op de vergelijking met in het bijzonder het ONS-traject, waarbij wel sprake is van een terugkoppeling naar de rechter na afloop van dat traject. Zowel vanwege het kostenaspect als vanwege de mogelijkheid tot terugkoppeling heeft het uniform hulpaanbod, het ONS-traject in het bijzonder, een aanzuigende werking ten koste van de inzet van piketmediation. Over de beperkte inzet van piketmediation vindt reeds overleg plaats tussen de rechtbank en de betrokken piketmediators, om zo tot een verbetering van de toepassing van piketmediation te komen.

Uit het onderzoek blijkt dat zowel rechters als piketmediators positieve effecten van piketmediation op de-escalatie melden, zoals snelle *empowerment* en het in een vroeg

stadium met elkaar in gesprek zijn in plaats van tegenover elkaar te staan ten overstaan van de rechter.

Maatregel 4. Uniformering en realiseren uniform hulpaanbod

Op basis van het onderzoek kan geconcludeerd worden dat de ketenregie door de rechtbank Noord-Nederland tot realisering van een uniform en voldoende gefinancierd hulpaanbod per 1 januari 2015 heeft geleid. Het overleg tussen rechtbank, gemeenten en hulpinstanties heeft een palet van hulpvormen opgeleverd die goed op elkaar en bij de verschillende escalatiegraden van een conflict aansluiten.

Bij de uitvoering van de maatregel was continuïteit van het reeds bestaande hulpaanbod uitgangspunt, vanwege het belang van de rechtbank om te kunnen blijven verwijzen naar de grotere aanbieders. Uit het onderzoek blijkt dat rechters behoefte hebben aan uitbreiding van het aanbod, onder meer met mogelijkheden voor deskundige omgang, interventies voor mensen met een laag IQ, een psychiatrische stoornis of multiproblematiek en een verwijzingsmogelijkheid naar een forensisch mediator.

Het verdient aanbeveling met deze wensen van individuele rechters rekening te houden bij het samenstellen van het uniform hulpaanbod. In het normatief-juridisch deel van het onderzoek is immers aandacht gevraagd voor de vraag in hoeverre een uniform hulpaanbod strookt met de autonomie van de individuele rechter bij het nemen van een (verwijs)beslis-

sing. In dit opzicht is het positief dat uit het onderzoek blijkt dat bij de nieuwe aanbesteding rekening wordt gehouden met verder maatwerk in het aanbod.

Hoewel dit niet statistisch getoetst kon worden, lijkt in interventiezaken in vergelijking met controlezaken vaker te zijn verwezen naar hulp. Naar de aard van de hulp beschouwd, wordt in interventiezaken vaker naar het, ook voor de pilot reeds bestaande, ONS-traject en minder vaak naar reguliere mediation (dus niet piketmediation) verwezen in vergelijking met de controlezaken. Ook uit het onderzoek naar de maatregel van piketmediation bleek reeds dat het door de gemeenten gefinancierde ONS-traject aanzuigende werking heeft, hetgeen mede het tegenvallend gebruik van piketmediation kan verklaren.

Blijkens het onderzoek wordt de strakke procedure bij verwijzing naar het uniform hulpaanbod, waarbij snel contacten konden worden opgestart tussen partijen en hulpverleners, als een groot voordeel genoemd. Ook de voorwaardelijke opdracht door de rechter, in zijn verwijsbeschikking naar het ONS-traject, aan de Raad voor de Kinderkinderbescherming om te kijken of aanvullend raadsonderzoek nodig is indien het ONS-traject mislukt, levert een tijdswinst van maanden op. Door met name advocaten wordt wel gewezen op langere wachttijden bij hulpinstanties.

Zoals uit het normatief-juridisch deel van dit onderzoek bleek, heeft de rechter volgens de Hoge Raad een vergaande inspanningsverplichting ten aanzien van het inzetten van

maatregelen in ouderschapsconflicten, omgangsconflicten in het bijzonder (HR 17 januari 2014, NJ 2014/154). De mogelijkheid tot verwijzing door de rechter naar het uniform hulpaanbod sluit aan bij deze vergaande inspanningsverplichting van de rechter.

Uit het empirisch deel van dit onderzoek blijkt dat de rechter bij het uitoefenen van zijn verwijzbevoegdheid de grenzen die de partijautonomie met zich brengt, serieus neemt. Zo is door rechters weinig naar het voor kinderen bedoelde hulptraject KIES verwezen. De in het onderzoek hiervoor gevonden verklaring is dat het vanwege de partijautonomie aan de ouders zou zijn om een verwijzing naar KIES voor hun kind bij de rechter aan te kaarten, maar dat ouders dit zelden doen. Ook achten rechters het, mede gelet op de partijautonomie, niet hun taak een psychiatrische stoornis vast te stellen om vervolgens naar bijpassende hulp te kunnen verwijzen.

In het normatief-juridisch deel van dit onderzoek is aandacht gevraagd voor de rol van een gerecht dat als ketenregisseur door middel van afspraken betrokken is bij de hulp die gemeenten inkopen bij hulpaanbieders. Past dit wel bij de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht? Uit het empirisch deel van dit onderzoek blijkt niet van principiële of praktische bezwaren bij betrokkenen op dit punt. Over de ketenregie door de rechtbank zijn alle betrokkenen positief.

De-escalatie

Zoals hiervoor bleek, kan over het effect van afzonderlijke maatregelen op de-escalatie op basis van dit onderzoek geen uitspraak worden gedaan. In deze pilot werd voorts met het totaalpakket van maatregelen een effect op de-escalatie beoogd. In het onderzoek is derhalve ook het effect op de-escalatie van de pilot als geheel betrokken. Daartoe is in de eerste plaats de afname van het aantal geschillen waarover de rechter uiteindelijk heeft beslist in zaken in de interventiegroep vergeleken met de afname daarvan in zaken in de controlegroep. In interventiezaken lijkt het aantal geschillen over de hoofdverblijfplaats van het kind en over de verdeling van de zorg- en opvoedingstaken meer afgenomen te zijn dan in de controlegroep. Ook ten aanzien van kinderalimentatie is sprake van een grotere afname van geschillen in interventiezaken in vergelijking met de controlegroep. Het verschil in afname tussen de interventiegroep en de controlegroep is echter in geen van de genoemde gevallen significant. De overige nevenvoorzieningen laten voor interventiezaken en voor controlezaken een vergelijkbare afname zien.

Dat ten aanzien van drie belangrijke gevolgen van scheiding voor de kinderen (hoofdverblijfplaats, verdeling van zorg- en opvoedingstaken en kinderalimentatie) het aantal geschillen meer lijkt af te nemen in de interventiegroep dan in de controlegroep is goed nieuws. Deze grotere afname van geschillen in de interventiegroep kan op basis van dit onderzoek echter niet zonder meer aan de pilot toegeschre-

ven worden. Door de vergelijking van een historische sample met een meer recente sample kunnen periode-effecten ten grondslag liggen aan de uitkomsten. Hierdoor is een causale uitspraak over de invloed van de pilot op de uitkomsten niet mogelijk. Aan deze resultaten kunnen derhalve geen conclusies over het effect van de pilot op de-escalatie worden verbonden.

Voorts is tussen de interventiegroep en de controlegroep een vergelijking gemaakt voor wat betreft het aantal zaken waarin een ouderschapsplan tot stand is gekomen. Uit het onderzoek blijkt dat slechts kleine verschillen bestaan tussen zaken in de beide groepen, waarbij in zaken in de controlegroep iets vaker ouderschapsplannen tot stand zijn gekomen dan in zaken in de interventiegroep. Hoewel dit resultaat dus iets gunstiger uitvalt voor de controlegroep, kunnen uit deze resultaten evenmin conclusies over het effect op (de-)escalatie worden getrokken.

Over het effect op de-escalatie van deze pilot als geheel zijn op basis van het onderzoek derhalve geen duidelijke conclusies te trekken, hoewel wel enkele positieve resultaten zijn gemeten. Nader onderzoek is nodig om hierover uitsluitsel te kunnen geven.

Doorlooptijden

In de interventiegroep is de gemiddelde doorlooptijd significant korter dan in de controlegroep. Met dit resultaat strookt dat ook de gemiddelde tijdsduur tussen het laatste verweerschrift en de eerste zitting in de interventiegroep korter is dan in de controlegroep.

Aangezien, zoals hiervoor bleek, in interventiezaken vaker naar hulp lijkt te zijn verwezen dan in de controlegroep zou, vanwege de met de verwijzing gepaard gaande aanhouding van de zaak, verwacht kunnen worden dat de gemiddelde doorlooptijd in interventiezaken juist zou zijn toegenomen. Dit blijkt niet het geval te zijn en dat is een positief resultaat. Zoals reeds bleek wordt als mogelijke verklaring hiervoor genoemd dat het appointeren op maat ertoe heeft geleid dat de initiële zitting beter gebruikt kon worden, waardoor zaken minder vaak op ondergeschikte punten aangehouden hoefden te worden. In dit verband is gewezen op het reeds vermelde onderzoeksresultaat dat in de interventiegroep significant vaker slechts één zitting plaatsvond dan in de controlegroep. Uit deze onderzoeksresultaten kan echter niet de conclusie getrokken worden dat er een causaal verband bestaat tussen het appointeren op maat, het aantal zittingen in een zaak en de doorlooptijden, vanwege mogelijke vertekende periode-effecten vanwege de vergelijking van een historische sample met een meer recente sample.

Nader onderzoek zou kunnen uitwijzen of tussen het appointeren op maat, het aantal zittingen in een zaak en de doorlooptijden inderdaad een causaal verband bestaat.

6.2 Rechtbank Rotterdam

Maatregel 1. Eén gezin, één rechter

Tijdens de looptijd van de pilot is het in 88% van de bodemprocedurezaken gelukt om

dezelfde rechter op een zaak te houden. In de voorlopige voorzieningenprocedures is het in slechts een kwart van de zaken gelukt. Uit het onderzoek blijkt dat randvoorwaarden voor een structurele goede uitvoering van de maatregel een continuïteit in rechters bij een gerecht en voldoende flexibiliteit bij het roosteren zijn.

De rechters en professionals beoordelen de maatregel over het algemeen als succesvol. De voordelen van de maatregel zijn de efficiënte en krachtige regie door de rechter, betere samenhang tussen de voorzieningen en betere toepassing van de interventies. Het enige mogelijke nadeel dat is aangegeven, is het gevaar van schending van de objectieve onpartijdigheid van de rechter. Volgens de respondenten is dat gevaar echter slechts een vooral theoretische mogelijkheid die zich in de praktijk zelden voordoet.

Het (de-)escalerende effect van de maatregel kan in het kader van dit onderzoek niet worden aangetoond.

Maatregel 2. Regiezitting bij echtscheidingsverzoeken zonder ouderschapsplan

Uit dit onderzoek komt duidelijk naar voren dat de uitgangspunten van deze maatregel al in het kader van de pilot om pragmatische redenen zijn aangepast. Van het uitgangspunt dat de verzoeken betreffende kinderen tijdens de regiezitting apart worden behandeld, is om pragmatische redenen systematisch afgeweken. Wanneer de zaken zich daartoe leenden, kwamen ook andere onderwerpen dan die

betreffende de kinderen tijdens de regiezittingen aan bod. Ook van het uitgangspunt dat de rechter geen inhoudelijke beslissingen zou moeten nemen, werd systematisch afgeweken. Hoe systematisch deze afwijking was, kan worden afgeleid uit het feit dat in de helft van de zaken in de interventiegroep slechts één zitting heeft plaatsgevonden en slechts in een kwart van de interventiezaken vervolgzittingen hebben plaatsgevonden. Dat betekent dat in meer dan de helft van de zaken de rechters de regiezitting hebben aangegrepen om alle verzoeken versneld te behandelen en meteen een beslissing te nemen. In meer dan de helft van de zaken kwam de regiezitting neer op een versnelde geconcentreerde behandeling van alle verzoeken. Hiermee is in de meerderheid van de interventiezaken derhalve niet afgeweken van het in het normatief-juridische deel van deze studie besproken wettelijk uitgangspunt van de geconcentreerde behandeling. Dat heeft grote implicaties voor dit onderzoek omdat de maatregel is onderzocht zoals hij in de praktijk daadwerkelijk is toegepast en niet zoals die oorspronkelijk is bedacht.

Deze pragmatische benadering zorgde voor een significante tijdswinst in de behandeling van de zaken met regiezittingen.

Wat de afname van geschillen betreft, heeft de maatregel echter geen winst opgeleverd. Bij geschillen over de kinderen is de afname in de controlegroep sterker, en bij geschillen tussen de volwassenen is de afname juist in de interventiegroep sterker. Hoewel dit verschil niet significant is, is dit resultaat markant

omdat de interventiegroep juist een interventie ondergaat om de geschillen omtrent de kinderen te reduceren. De verklaring voor deze constatering kan worden gezocht in het feit dat de partijen door de versnelde behandeling minder tijd hadden om er zelf uit te komen. Het kan zijn dat rechters in de zaken die op regiezitting kwamen sneller geneigd waren om het heft in eigen handen te nemen en knopen door te hakken.

In het normatief-juridische deel van dit onderzoek is aandacht gevraagd voor eventuele nadelige effecten van de verkorte termijn voor verweer na zelfstandig verzoek. In het empirisch deel van het onderzoek zijn aanwijzingen te vinden dat ook de verkorting van de verweertermijn partijen wellicht eerder tot procederen heeft bewogen. Een zeer voorzichtige conclusie kan worden getrokken dat als de zaak langer duurt, partijen meer kans hebben door onderhandelen overeenstemming te bereiken. Het ontbreken van een ouderschapsplan op zich werd niet gezien als een optimale graadmeter voor de mate van conflict tussen de partijen en was geen geschikt criterium voor de selectie van de zaken voor de regiezittingen.

Aangezien afname van geschillen niet hetzelfde is als afname van conflicten (niet ieder geschil gaat altijd met een conflict gepaard en niet elk conflict hoeft tot een juridisch geschil te leiden), kunnen we uit de voormelde bevindingen niet afleiden dat de regiezitting de-escalerend of escalerend werkt. Onze poging tot meten van de-escalatie via de escalatielad-

der heeft geen bruikbare resultaten opgeleverd.

Met betrekking tot de de-escalerende werking van de maatregel als geheel kunnen dan ook geen harde conclusies worden getrokken. De beschikbare kwalitatieve data laten zien dat de respondenten veel moeite hadden om de de-escalerende werking van de maatregel als geheel te beoordelen. De subjectieve beleving van de professionals was dat de regiezitting op zich de-escalerend werkt, maar er werd ook gesuggereerd dat de regiezitting in sommige gevallen escalerend werkt omdat partijen in een (te) vroeg stadium, wanneer het conflictniveau nog hoog was en de emoties rauw, over de zaken moesten nadenken.

Maatregel 3. Rechters beter opleiden in conflictdiagnose en interventiemogelijkheden

Uit dit onderzoek is gebleken dat de meningen van de rechters over de coachmatrix zeer verdeeld zijn. Sommige rechters zijn er enthousiast over en passen deze graag toe in de zaken die zich daarvoor lenen. Een minderheid van de rechters was er principieel op tegen en vond dat de toepassing van de coachmatrix niet binnen de taakopvatting van de rechter past. In het normatief-juridische onderzoek is reeds geopperd dat de taakopvatting van de rechter een mogelijk aandachtspunt zou zijn bij de coachmatrix, hetgeen in het empirisch onderzoek deels wordt bevestigd. Nog een andere groep rechters heeft geen principiële bezwaren tegen de coachmatrix, maar vond dat het gebruik ervan niet bij hen past. De meerderheid van de rechters die

de coachmatrix wel heeft toegepast, paste deze niet integraal en niet strikt volgens het boekje toe, omdat zij het aanbevolen model veel te strak vonden. De toepassing van de coachmatrix werd door de rechters die deze gebruiken, door professionals en door partijen als positief ervaren. Van de advocaten die vragen met betrekking tot de toepassing van de coachmatrix in concrete zaken hebben beantwoord, vond de grote meerderheid dat het bespreken door de rechter van de emotionele kant van de zaak de-escalerend werkt, binnen de rechtelijke taken valt en door par-

tijen niet als verwarrend wordt ervaren. Advocaten en andere professionals die los van hun ervaringen in concrete zaken om hun mening zijn gevraagd, hebben enige bezorgdheid geuit over de rechter die naar hun mening te veel op de stoel van de mediator zou gaan zitten.

Opvallend is dat de rechters geen speciale cursus over conflictdiagnose hebben gehad, terwijl conflictdiagnose en conflictbeheersing centraal staan in de pilot. Veel rechters gaven aan wel behoefte aan een dergelijke cursus te hebben.

Eindconclusies en aanbevelingen

7.1 Rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen

Uit dit onderzoek blijkt dat het is gelukt drie van de vier onderzochte pilotmaatregelen succesvol uit te voeren: de maatregel 'één echtscheiding, één rechter', de maatregel van het appointeren op maat en de maatregel van het uniform hulpaanbod. De maatregel van piketmediation is minder geslaagd in deze pilot. Door rechters is immers slechts zeer beperkt naar piketmediation verwezen.

In het onderzoek zijn enkele positieve resultaten gevonden. Zo lijkt het aantal geschillen over de hoofdverblijfplaats van het kind, over de verdeling van de zorg- en opvoedingstaken en over kinderalimentatie meer te zijn afgenomen in interventiezaken dan in controlezaken. Deze positieve resultaten kunnen echter niet zonder meer aan de pilot worden toegeschreven. Over het effect op de-escalatie van deze pilot als geheel zijn op basis van het onderzoek dan ook geen duidelijke conclusies te trekken. Nader onderzoek is nodig om hierover uitsluitsel te kunnen geven.

Een ander positief resultaat is de significant kortere gemiddelde doorlooptijd in de interventiezaken in vergelijking met de gemiddelde doorlooptijd in de controlezaken. Met dit resultaat strookt een andere positieve bevinding: in de interventiegroep vinden significant minder vaak vervolgzittingen plaats dan in de controlegroep. Dit is een opvallend positief resultaat, omdat in interventiezaken vaker naar hulp lijkt te zijn verwezen – hetgeen aanhouding van de zaak impliceert – in vergelijking met controlezaken. Een mogelijke verklaring voor het resultaat dat desondanks sprake is van een afname van het aantal vervolgzittingen is dat door het appointeren op maat de initiële zitting beter benut kan worden, waardoor minder vaak aanhouding op onderschikte punten nodig is. Een causaal verband tussen het appointeren op maat, het aantal zittingen in een zaak en de doorlooptijden kan op basis van dit onderzoek niet worden vastgesteld, wederom vanwege de eerder vermelde periode-effecten. Ook hiernaar zou nader onderzoek gedaan kunnen worden. Naast voornoemde suggesties voor nader onderzoek vloeit uit het onderzoek nog een

aantal concrete aanbevelingen voort. Voor een structurele uitvoering van de eerste maatregel één echtscheiding, één rechter is het voortdurend realiseren van de randvoorwaarden – een continuïteit in rechters bij een gerecht en voldoende flexibiliteit bij het roosteren – van belang.

Het onderzoek levert voorts een aantal suggesties op die tot een verbetering van het appointeren op maat zouden kunnen leiden. Daarbij kan in het bijzonder gedacht worden aan het ontwikkelen van automatisering waardoor screeningsgegevens in verschillende zaken tussen dezelfde partijen gekoppeld kunnen worden, waardoor bij het appointeren geprofiteerd kan worden van reeds verkregen kennis in een eerdere zaak tussen partijen.

Ook kan de advocatuur een rol krijgen bij het inschatten van de complexiteit van de zaak (triage). Dit betekent dat rechtbank en advocatuur al in een eerder stadium van de procedure zouden moeten samenwerken.

Wat de maatregel van het uniform hulpaanbod betreft, zou vervolgonderzoek kunnen uitwijzen in hoeverre het na de aanbesteding vernieuwde hulpaanbod nog beter aansluit bij de behoeftes van rechters, partijen, hulpverleners, de Raad voor de Kinderbescherming en andere betrokkenen.

Nu door zowel rechters als piketmediators wel positieve effecten van piketmediation op de-escalatie worden gemeld, verdient het aanbeveling de mogelijkheden te onderzoeken tot het vergroten van de inzet van deze maatregel. Overwogen kan worden piketmediation toe te voegen aan het door de

gemeenten gefinancierde hulpaanbod, zodat de financiële drempel voor partijen wordt weggenomen. Voorts zou door betrokkenen gezamenlijk gezocht kunnen worden naar een werkbare modus waarbij de rechter, omwille van conflicthantering, wel enige inhoudelijke terugkoppeling krijgt over hetgeen tijdens het mediationtraject is voorgevallen, zonder dat de voor mediation belangrijke vertrouwelijkheid wezenlijk geschonden wordt. Gedacht kan worden aan het per geval door de rechter maken van een afweging tussen het belang van vertrouwelijkheid van mediation enerzijds en het belang van conflicthantering anderzijds.

7.2 Rechtbank Rotterdam

Uit dit onderzoek blijkt dat de pilotmaatregel 'één gezin, één rechter' als een succes kan worden beschouwd. Aan de maatregel 'regiezitting bij echtscheidingsverzoeken zonder ouderschapsplan' is op grote schaal in aangepaste wijze vormgegeven: in meer dan de helft van de zaken kwam de regiezitting neer op een versnelde geconcentreerde behandeling van alle verzoeken. De maatregel 'rechters beter opleiden in conflict diagnose en interventiemogelijkheden' is enigszins succesvol ingevoerd, met die kanttekening dat de rechters over de toepassing van de coachmatrix verdeeld blijven.

In het kader van dit onderzoek is een aantal positieve effecten gemeten. De maatregel 'één gezin, één rechter' leidt tot betere regie door de rechter, betere samenhang in de

behandeling van verzoeken en betere toepassing van de interventies. De doorlooptijden in de zaken met de regiezittingen zijn significant korter dan in de controlegroep, de zaken komen sneller op zitting en worden vaak in één zitting afgehandeld. Dat levert een grote tijdswinst op.

Er is geen ondersteuning gevonden voor een positief effect van de regiezitting op de-escalatie. Alhoewel er zeker positieve effecten werden gerapporteerd, merkten rechters en advocaten op dat de regiezitting ook contraproductief kan werken. Nader onderzoek is nodig om hierover uitsluitsel te kunnen geven. Daarvoor moet onder meer worden onderzocht in hoeverre de partijen uit de interventie- en controlegroep na de scheiding in een vervolgpcedure verder procederen over de kinderen.

Op basis van dit onderzoek kan een aantal aanbevelingen worden gedaan.

De maatregel 'één gezin, één rechter' moet zonder meer worden gecontinueerd. De maatregel 'regiezittingen' kan ook worden gecontinueerd, maar vraagt om meer maatwerk. Rechters moeten meer vrijheid krijgen om mede naar aanleiding van de inbreng van

advocaten te bepalen welke zaken zich voor de behandeling op een regiezitting lenen. Vervolgens moeten rechters in samenspraak met advocaten maatwerk kunnen leveren bij het bepalen welke verzoeken in welke volgorde op de regiezitting moeten worden behandeld en welke inhoudelijke beslissingen op welk moment moeten worden genomen. Daarbij moeten advocaten extra aandacht besteden aan het stadium waarin het conflict tussen partijen zich bevindt. Waar daartoe de mogelijkheid bestaat, moeten partijen voldoende tijd krijgen om met behulp van advocaten en/of mediation er zelf uit te komen. De coachmatrix moet vrijblijvend en op vrijwillige basis door rechters worden toegepast. Het dient niet onderdeel van een professionele standaard te worden. De rechters moeten meer training in conflictdiagnose en conflictbeheersing krijgen. De rechters die de coachmatrix toepassen, moeten de vrijheid behouden om naar eigen inzicht onderdelen en technieken daarvan te gebruiken. De ontwerpers van de coachmatrix zouden kunnen overwegen om minder rigide vormen van de coachmatrix te ontwerpen en meer variatie in de toepassing ervan mogelijk te maken.

Bijlagen

Bijlage 1

Onderzoeksresultaten

De opdracht voor dit onderzoek was om in een kort tijdsbestek twee lopende pilots te evalueren. Er was op geanticipeerd dat niet alle ingezette onderzoeksmethoden de gewenste resultaten zouden opleveren. Daarom werd vanaf het begin voor een multi-method-opzet gekozen (zoals beschreven in hoofdstuk 4), waarbij de verschillende methodes samen een vangnet vormen om tegenslagen te kunnen opvangen. In de eerste paragraaf worden de resultaten van het onderzoek bij de rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen uiteengezet en in paragraaf 2 worden de resultaten van het onderzoek bij de rechtbank Rotterdam beschreven.

1. Rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen

1.1 Resultaten onderzoeksvragen per maatregel

Maatregel 1. Regierechter: één echtscheiding, één rechter

Procesevaluatie

1. In hoeverre lukt het om het uitgangspunt 'één echtscheiding, één rechter' te realiseren?

Uit het dossieronderzoek blijkt dat in Groningen het merendeel van de echtscheidingsprocedures (exclusief voorlopige voorzieningen en herstelbeschikkingen) door één rechter is behandeld (zie tabel 6). Dit komt significant vaker voor in interventiezaken: daar zijn 88 van de 104 zaken (84,6%) behandeld door één rechter. In de controlezaken komt dit voor in 40 van de 104 zaken (38,5%). Hieruit blijkt een duidelijk en significant verschil ten aanzien van de controlezaken en de interventiezaken ($\chi^2 = 46,800$ (1), $p < 0,001$).

Tabel 6. Aantal rechters betrokken bij de echtscheidingsprocedure in de interventiegroep en de controlegroep

	Eén rechter		Twee of meer rechters		Totaal	
	n	%	n	%	n	%
Interventiegroep	88	84,6	16	15,4	104	100
Controlegroep	40	38,5	64	61,5	104	100
Totaal	128	61,5	80	38,5	208	100

Bron: dossieronderzoek.

De resultaten uit het dossieronderzoek stroken met het beeld dat naar voren komt uit de interviews met de rechters en de resultaten uit de expertmeeting met rechtbankmedewerkers. De algemene indruk is dat het lukt dit uitgangspunt te realiseren. Voorts blijkt dat randvoorwaarden voor een structurele goede uitvoering van de maatregel een continuïteit in rechters bij een gerecht en voldoende flexibiliteit bij het roosteren zijn.

2. Hoe ervaren de rechters en de andere betrokkenen de zittingen gehouden van 1 juni 2013 tot 1 januari 2015?

Rechters zijn zowel in de interviews als tijdens de expertmeeting positief over deze maatregel. De ervaring is dat door de bekendheid van de rechter met de zaak duidelijke afspraken met partijen konden worden gemaakt en dat partijen ook beter aan deze afspraken gehouden kunnen worden. De vervolgzitting bij dezelfde rechter verliep efficiënter omdat minder herhaling nodig was. Voor de vervolgzitting had de rechter bovendien minder voor-

bereidingstijd nodig. Daarnaast merken de rechters ook op dat partijen het prettig vonden om dezelfde rechter te treffen tijdens hun procedure.

Ook de externe professionals zijn tijdens de expertmeeting positief over deze maatregel. Een medewerker van de Raad voor de Kinderbescherming merkt op dat in een ideale situatie deze maatregel nog wordt uitgebreid in die zin dat ook steeds dezelfde zittingsvertegenwoordiger van de Raad aanwezig is en, indien maatregelen worden getroffen, ook dezelfde gezinsvoogd en/of dezelfde jeugdreclasserder.

De advocaten merken dat cliënten verwachten (ook zonder dat ze op de hoogte waren van de pilot) dat dezelfde rechter hun zaak zou behandelen. Advocaten geven aan dat partijen het vervelend vonden als ze opnieuw hun verhaal moesten vertellen.

3. Welke knelpunten doen zich daarbij voor?

Door de rechters wordt tijdens de interviews aangegeven dat de knelpunten vooral te

maken hebben met de praktische uitvoerbaarheid van het uitgangspunt. De bezetting van de rechters, verhinderdata van advocaten, verhinderdata van partijen in combinatie met de beperkte zittingsdata maakten het soms lastig de maatregel goed uit te voeren. Zo kwam een zaak soms toch bij een andere rechter, of kon een zaak langer duren, omdat het praktisch lastig was de zaak op kortere termijn bij dezelfde rechter in te plannen. Dit kan nadelig zijn voor partijen.

Een ander mogelijk knelpunt is dat de onpartijdigheid van de rechter in sommige zaken mogelijk ter discussie komt te staan. In de interviews met de rechters wordt aangegeven dat door partijen tot nu toe nog geen beroep is gedaan op het ontbreken van de objectieve onpartijdigheid van de rechter. Het is wel voorgekomen dat de rechter zelf aangaf dat de zaak beter door een collega kon worden behandeld. Rechters lijken zich bewust te zijn van het gevaar dat een 'tunnelvisie' ontstaat wanneer de rechter dezelfde partijen vaker ziet. In dat geval vindt intern overleg plaats en wordt de zaak indien nodig overgedragen aan een andere rechter.

4. Welke oplossingsmogelijkheden zijn er voor de knelpunten?

Zoals reeds vermeld, blijkt uit de interviews met de rechters en de expertmeting met de rechtbankmedewerkers dat randvoorwaarden voor een structurele en goede uitvoering van deze maatregel een continuïteit in rechters bij een gerecht en voldoende flexibiliteit bij het roosteren zijn.

Effectevaluatie

5. Hoe verhoudt het aantal zittingen in het kader van de afdoening van 'één echtscheiding, één rechter' zich tot de situatie in het recente verleden?

Uit het dossieronderzoek blijkt dat in de meeste interventiezaken één zitting heeft plaats gevonden (72 zaken, 69,2%) en in negen zaken twee of drie zittingen hebben plaatsgevonden (8,6%). In een vijfde van de interventiezaken heeft geen zitting plaatsgevonden. De redenen hiervoor zijn dat er bijvoorbeeld een ouderschapsplan tot stand is gekomen voor de zitting en/of de nevenvoorzieningen zijn ingetrokken.

Voor de controlegroep is gevonden dat in 53,8% van de zaken (56 zaken) één zitting heeft plaatsgevonden. In 16,4% van de zaken hebben 2 of 3 zittingen plaats gevonden en in een derde van de zaken (31 zaken, 29,8%) heeft geen zitting plaatsgevonden.

In de controlegroep wordt gevonden dat er significant vaker dan in de interventiegroep zaken voorkomen waarin twee of drie zittingen zijn gehouden. Ook werd in de controlegroep vaker geen zitting gehouden dan in de interventiegroep.

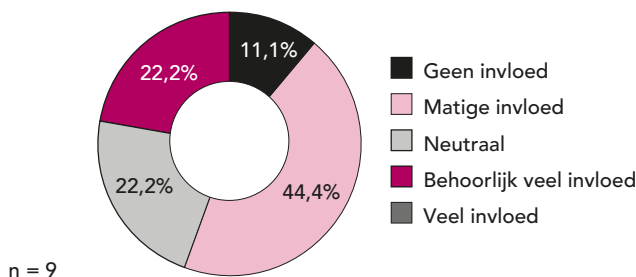
6. In hoeverre is er volgens de betrokkenen (partijen, advocaten, RvdK, rechters) sprake van (de-)escalatie of van het stoppen van verdere escalatie?

In de interviews geeft een deel van de rechters aan dat de maatregel een positief effect op de-escalatie heeft. Daarbij wordt in de eerste plaats gewezen op hun regievoering

op het proces. Al tijdens de initiële zitting is dankzij deze regierol van de rechter over en weer duidelijkheid over de verwachtingen die partijen en rechter van elkaar mogen hebben. Quote rechter:

‘Je bent als rechter al in een vroeg stadium bij het proces betrokken. Je kent partijen, je weet wat er speelt en je weet dus ook heel goed waar de pijnpunten en de punten waarop het kan ontvlammen, zitten.’

Andere rechters zijn minder positief of vinden het effect op de-escalatie moeilijk te beoordelen. In het enquêteonderzoek onder de advocaten geven vier advocaten (44,4%) aan dat sprake is van behoorlijk veel tot veel invloed van de maatregel op de-escalatie, vier advocaten zijn neutraal (44,4%) en één advocaat (11,1%) is van mening dat de maatregel geen invloed heeft op de-escalatie. Van de elf advocaten die de enquête hebben ingevuld, hebben negen advocaten deze vraag in de enquête beantwoord. De meningen van de advocaten over het effect op de-escalatie van de maatregel zijn derhalve verdeeld, zoals ook uit figuur 2 blijkt.

Figuur 2. Effect op de-escalatie van ‘één echtscheiding, één rechter’ volgens advocaten
Bron: enquête onder advocaten.

Maatregel 2. Appointering op maat: bepalen van zittingsduur

Procesevaluatie

1. In hoeverre leidt de appointering op maat tot de juiste inschatting van de zittingsduur die voldoende ruimte biedt voor de behandeling van alle relevante onderwerpen?

Uit de gegevens komt een positief beeld naar voren. Uit de vragenlijsten blijkt dat de rechters in negen zaken (75%) de geplande duur toereikend vinden. In twee zaken (16,7%) gaven de rechters aan dat de zaak te complex was om binnen de geplande zittingsduur te kunnen behandelen. In de interviews wordt door de secretarissen die betrokken zijn bij de appointering en door de rechters aangegeven dat het naar schatting in 75 tot 90% van de zaken lukte om de zittingsduur juist in te schatten. Acht advocaten (72,8%) geven in de enquête aan dat zij de inschatting van de zittingsduur van interventiezaken precies goed vinden. In totaal hebben tien van de elf advocaten die de enquête hebben ingevuld deze vraag in de enquête beantwoord.

In zaken die langer duurden dan geappointeerd was, bleek vaak op de zitting dat er meer

aan de hand was dan ten tijde van de appointering uit de stukken naar voren kwam, zoals zowel rechters als secretarissen aangeven in de interviews. Tussen het moment van appointeren en de daadwerkelijke zitting kan immers sprake zijn van gewijzigde omstandigheden, zoals escalatie, (daarmee gepaard gaande) aanvullende verzoeken of wisseling van advocaat. Daarnaast liep de behandeling van de zaak soms uit omdat bleek dat er een tolk, een maatschappelijk werker of een gezinsvoogd aanwezig was, hetgeen meer tijd kostte. Meer complexe zaken zouden eigenlijk aan het eind van de dag moeten worden gepland, zodat er ruimte is om uit te lopen, aldus de secretarissen tijdens de interviews en de expertmeeting.

2. In hoeverre beschikken de gerechtssecretarissen betrokken bij de appointering over de noodzakelijke kennis om een juiste conflict diagnose te stellen?

Rechters zijn in de interviews over het algemeen positief over de mogelijkheden van de bij de maatregel betrokken secretarissen om de zittingsduur juist in te schatten. Tijdens de interviews met de rechters werd wel opgemerkt dat de kennis met betrekking tot de financiële nevenvoorzieningen bij sommige secretarissen nog zou kunnen worden verbeterd. Daarnaast is door de secretarissen tijdens de interviews en in de expertmeeting erop gewezen dat de screening verbeterd zou kunnen worden door automatisering waarmee een koppeling gemaakt kan worden tussen de screening in zaken met betrekking tot voorlopige voorzieningen en de onderhavige scree-

ning van de bodemprocedures. Op dit moment vindt deze koppeling van informatie alleen plaats wanneer een secretaris bij toeval met meerdere procedures tussen dezelfde partijen bekend is.

Daarnaast zou een mogelijke verbetering zijn dat de advocatuur een rol krijgt bij het inschatten van de complexiteit van de zaak, gezamenlijk met de rechtbank (triage), zoals tijdens de expertmeeting met rechtbankmedewerkers werd opgemerkt. Ook tijdens de expertmeeting met externe professionals werd door een advocaat gewezen op de verantwoordelijkheid van advocaten om de rechtbank te helpen een goede scan van de complexiteit van het conflict te maken, door de rechtbank voorafgaand aan het appointeren van relevante informatie over de escalatiegraad te voorzien.

Effectevaluatie

3. In hoeverre is er volgens de betrokkenen (partijen, advocaten, RvdK, rechters) sprake van (de-)escalatie of van het stoppen van verdere escalatie?

Tijdens de expertmeeting voor rechtbankmedewerkers legde de rechter een verband tussen het scannen van dossiers ten behoeve van de appointering op maat en een effectiever gebruik van de initiële zitting.

Quote rechter:

‘Vermoedelijk door het scannen kan ik de initiële zitting veel effectiever gebruiken. Ik kan nu op de eerste zitting met voldoende tijd dingen afmaken, en voorkom zo een aanhouding op minorities.’

Maatregel 3. Piketmediation tijdens schorsing bij voorlopige voorzieningen

Procesevaluatie

1. Hoe vaak is doorverwezen naar piketmediation?

Blijkens het dossieronderzoek is in de 45 gescoorde voorlopige voorzieningenprocedures slechts vijf keer doorverwezen naar piketmediation (11,1%), zie figuur 3.

Dat zeer weinig gebruik wordt gemaakt van piketmediation is bevestigd door zowel rechters in interviews en expertmeeting als door mediators tijdens de expertmeeting. Mediators gaven wel aan dat naar hun eigen ervaring het aantal verwijzingen iets hoger zou liggen.

Effectevaluatie

2. Hoe vaak zijn partijen tot afspraken gekomen bij de piketmediator?

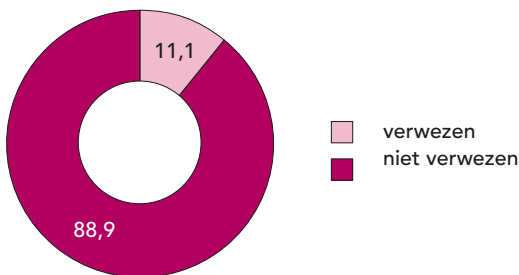
Uit het dossieronderzoek blijkt dat in de vijf zaken waarbij gebruik is gemaakt van piketmediation in vier gevallen de mediation

gedeeltelijk is geslaagd. Bij één zaak is de mediation niet geslaagd. Wanneer partijen het niet eens konden worden, had dit voornamelijk betrekking op het verzoek toevertrouwing kinderen en kinderalimentatie.

In de interviews geven de rechters aan dat piketmediation tot werkbare afspraken voor een ouderschapsplan heeft geleid. Vier van de elf advocaten die de enquête hebben ingevuld geven in de enquête aan dat zij een zaak hebben gehad waarin is doorverwezen naar piketmediation. Deze vier geven allen aan dat piketmediation bijna nooit leidt tot afspraken die gebruikt kunnen worden in een ouderschapsplan. De meningen van rechters en advocaten verschillen dus op dit punt.

3. Hoe ervaren de rechters en betrokken professionals piketmediation?

De rechters zijn in de interviews over het algemeen positief over de mogelijkheid van piketmediation. Ze geven aan dat ze in elke zaak de mogelijkheid inschatten, maar dat er toch weinig gebruik van is gemaakt. De rechters wijzen op de belasting voor piketmedia-

Figuur 3. Hoe vaak is doorverwezen naar piketmediation?

Bron: dossieronderzoek voorlopige voorzieningen.

tors die klaar zitten, maar geen partijen doorverwezen krijgen. Een andere rechter merkt op dat het lastig blijkt het terugkomen van partijen na de mediation in goede banen te leiden en dat dit vaak rommelig verloopt. De advocaten zijn dan vaak al weg.

Als redenen voor het tegenvallend gebruik wordt door de rechters het kostenaspect genoemd: partijen moesten zelf de piketmediation betalen, in tegenstelling tot het uniforme hulpaanbod dat gratis voor hen was. Het zou volgens rechters mogelijk helpen als de mediator al op de zitting aanwezig zou zijn om ook toelichting over piketmediation te geven. Door een van de rechters wordt in de interviews voorts aangegeven dat het misschien efficiënter is als partijen reeds voorafgaand aan de zitting de mogelijkheid van piketmediation wordt aangeboden.

De mediators geven tijdens de expertmeeting aan het jammer te vinden dat er zo weinig gebruik is gemaakt van de piketmediation. Zij geven aan dat uit gesprekken met de rechtbank blijkt dat dit deels veroorzaakt is doordat partijen de kosten voor piketmediation zelf moeten betalen, in tegenstelling tot het door de gemeenten gefinancierde uniform hulpaanbod, het ONS-traject in het bijzonder. Mediators menen dat partijen en de rechter daarom een voorkeur hadden voor de voor partijen gratis hulptrajecten.

Een ander belangrijk knelpunt bij piketmediation dat door zowel de rechters als de mediators in de beide expertmeetings werd genoemd, is de vertrouwelijkheid van de mediation. Als de mediation niet slaagt en partijen bij de rechter met het conflict terugkwamen,

kon vanwege het voor mediation belangrijke kenmerk van vertrouwelijkheid niet worden gesproken over wat in de mediation was voorgevallen. Er vond dus geen terugkoppeling vanuit de piketmediation plaats, in tegenstelling tot bijvoorbeeld het ONS-traject. Dit kon zorgen voor een blokkade op de zitting: de rechter merkte dat er iets aan de hand was, maar dit kon niet worden besproken.

Over de beperkte inzet van piketmediation vinden gesprekken plaats tussen de rechtbank en de mediators. Om het gebruik van piketmediation te stimuleren, gaven de mediators tijdens de expertmeeting aan bezig te zijn met het stroomlijnen van de procedure, het trainen van een groep gespecialiseerde piketmediators en het vergroten van de bekendheid met piketmediation. Ook gaven zij aan dat het wenselijk is dat ze reeds op de zitting aanwezig zijn om het nut van piketmediation nader toe te lichten.

4. In hoeverre is er volgens de betrokkenen (piketmediators, advocaten, RvdK, rechters) sprake van (de-)escalatie of van het stoppen van verdere escalatie?

In de interviews zijn de rechters over het algemeen positief over het ervaren effect van piketmediation op de-escalatie. Genoemd wordt de snelle empowerment van partijen, zoals ook uit het volgende citaat blijkt.

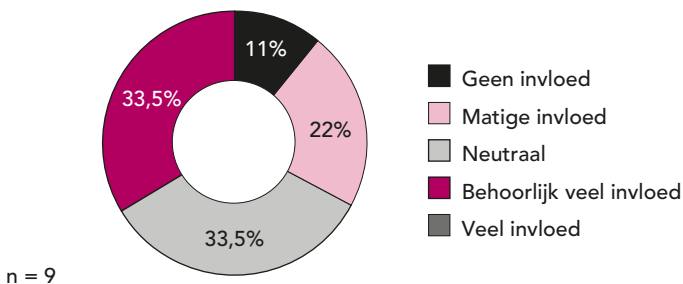
Quote rechter:

'Het feit dat mensen zelf weer een stukje regie krijgen, in een heel vroeg stadium in de procedure, dat werkt als een trein.'

Een rechter geeft in een interview aan twijfels te hebben over het effect op de-escalatie van deze maatregel, gelet op het aantal piketmediations dat niet of slechts gedeeltelijk slaagt. Als het goed gaat en het lukt dan is het de-escalerend, want daardoor kan al in een vroeg stadium worden ingegrepen. Het feit dat een mediator is mislukt, kan bij partijen echter escalerend werken, namelijk als ze elkaar de schuld geven dat deze is mislukt.

In verband met dit laatste noemt de rechter tijdens de expertmeeting de voor mediation geldende geheimhoudingsplicht, die tijdens de zitting na een mislukte mediation blokkerend kan werken. Deze rechter heeft liever een terugkoppeling van de mediation. Partijen kunnen dan op de zitting ook openlijk ruzie maken met elkaar. Een open conflict op de zitting is beter dan afgedekte agressie die vervolgens buiten de zaal weer naar boven komt. De rechter geeft aan dat er nagedacht wordt over het vinden van een goede balans tussen het voldoende waarborgen van vertrouwelijkheid van mediation enerzijds en het

voorkomen van een blokkade op de zitting door een onuitgesproken conflict anderzijds. Gevraagd naar het effect op de-escalatie van piketmediation tijdens de expertmeeting geven de mediators aan dat die anderhalf uur voor piketmediation weliswaar kort is, maar dat het gedurende die korte tijd met elkaar bezig zijn al de-escalerend werkt. Het is echter niet zo dat de vrede altijd getekend is na anderhalf uur. Een mediator geeft aan dat een aantal partijen na de piketmediation is doorgegaan in een regulier mediationtraject. Gevraagd naar hun mening over de invloed van piketmediation op de-escalatie blijken advocaten verdeeld te zijn in de enquête. Van de elf advocaten die de enquête hebben ingevuld hebben negen advocaten deze vraag in de enquête beantwoord. Drie advocaten (33,5%) menen dat sprake is van behoorlijk veel invloed van de maatregel op de-escalatie, twee advocaten (22%) menen dat sprake is van matige invloed, één advocaat (11%) meent dat sprake is van geen invloed en drie advocaten (33,5%) zijn neutraal, zie figuur 4.

Figuur 4. Invloed 'Piketmediation' op de-escalatie.
Bron: enquête onder advocaten.

Maatregel 4. Uniformering en realiseren hulpaanbod

Procesevaluatie

Ketenregie

1. Leidt de ketenregie van de rechtbank Noord-Nederland tot realisering van een uniform, adequaat en gefinancierd hulpaanbod per 1 januari 2015?

1.1 Hoe is door de diverse betrokkenen (hulpverleners, gemeenten en de rechtbank zelf) de regie door de rechtbank op het gebied van verbetering en uniformering van het hulpaanbod ervaren?

De rechters geven in de interviews aan dat ketenregie door de rechtbank heeft gezorgd voor een vergaande samenwerking tussen hulpverleners en daarnaast tot gevolg heeft gehad dat de inzet op gemeentelijk niveau op hulp bij echtscheidingen, ook voorafgaand aan de rechtbankfase, op de agenda is komen te staan.

In de interviews hebben de hulpverleners aangegeven tevreden te zijn over de ketenregie door de rechtbank. Daarbij wordt gewezen op de goede aanjagende rol van de rechtbank die zorgt voor een mooie verbinding tussen het juridische stuk en het jeugdzorgstuk.

Ook de geïnterviewde medewerker van de RIGG (Regionale Inkooporganisatie Groninger Gemeenten) is positief over de ketenregie door de rechtbank. Dankzij de pilot en de regie door de rechtbank hebben vechtscheidingen een prominente plek op de gemeen-

telijke agenda gekregen. De rechtbank neemt het initiatief en haalt ketenpartners bij elkaar. Een afgestemd hulpaanbod en een strakke procedure is – gelet op vier betrokken gerechten – belangrijk. Aangezien het hulpaanbod een klein onderdeel van de totale inkoop door gemeenten betreft, is het prima dat de regie bij de rechtbank ligt, aldus de medewerker van de RIGG.

1.2 Heeft de regiefunctie van de rechtbank volgens de diverse betrokkenen daadwerkelijk geleid tot een adequaat, uniform aanbod waarnaar door de rechtbank kan worden verwezen?

Uit de vragenlijsten, de interviews en de expertmeeting blijkt dat de rechters positief zijn over het huidige hulpaanbod. Het aanbod is volgens hen adequaat en goed doordacht. Er is passend aanbod bij de verschillende escalatiegraden van een conflict. Ook de snelheid in het opstarten van contacten is een door de rechters genoemd voordeel. Op de dag van de zitting gaat meteen een melding naar de hulpinstantie, die binnen een week contact met partijen opneemt.

Quote rechter:

‘Het uniform hulpaanbod is een prachtige aanvulling op je gereedschapskist als rechter. Je biedt een perspectief waar partijen dit niet meer zien.’

Ook de hulpverleners en de medewerker van de RIGG (Regionale Inkooporganisatie Groninger Gemeenten) zijn blijkens de interviews

tevrede over het bestaande aanbod. Aangegeven werd dat men het over het palet van het hulpaanbod opvallend snel eens was. De advocaten zijn in hun antwoorden in de enquête enigszins verdeeld over de vraag of het aanbod adequaat is. Alle elf advocaten die de enquête hebben ingevuld, hebben deze vraag beantwoord. Vier advocaten geven aan dat het hulpaanbod adequaat is, vijf advocaten zijn neutraal (niet eens/niet oneens), één advocaat is het oneens en één advocaat weet het niet.

1.3 Wat zijn de knelpunten rond het hulpaanbod en hoe kan het aanbod worden verbeterd?

De rechters geven in de interviews een aantal knelpunten in het hulpaanbod aan. Door een aantal rechters worden wachttijden bij hulpinstaties of de ontbrekende informatie daarover genoemd. De rechter geeft tijdens de expertmeeting aan dat het met de wachttijden wel meevalt. Er wordt snel telefonisch contact opgenomen door de hulpinstatie met partijen. Omdat met grote aanbieders wordt gewerkt, kan de vraag doorgaans goed verwerkt worden. Met kleinere aanbieders zou op dat punt een risico kunnen ontstaan. Een ander knelpunt is dat het bestaande aanbod wel goed, maar nog niet volledig is. Meerdere rechters geven tijdens de interviews aan dat het aanbod wel uitgebreid zou kunnen worden. Gemist worden onder andere meer mogelijkheden voor deskundige omgang, interventies voor mensen met een laag IQ of een psychiatrische stoornis, en een

mogelijkheid tot verwijzing naar een forensisch mediator. In de interviews met de rechters is daarbij wel gewezen op de grenzen van de rechter ten aanzien van het vaststellen van een psychiatrische stoornis: het huidige aanbod doet recht aan de autonomie van partijen. Bij het aanvullen van het hulpaanbod zou ook meer aandacht kunnen zijn voor de groep mensen met multiproblematiek zoals de combinatie van verslaving, armoede en persoonlijkheidsproblematiek, aldus de rechter tijdens de expertmeeting.

Tijdens de expertmeeting met externe professionals geeft een medewerker van de Raad voor de Kinderbescherming aan dat bij het bepalen van het aanbod continuïteit van zorg uitgangspunt is geweest, waarmee wordt bedoeld op het belang dat de rechtbank heeft om te kunnen blijven verwijzen naar de grote aanbieders. Knelpunt daarbij is dat er meer kleinere aanbieders zijn die geschikte hulp kunnen bieden, die nu echter geen deel uitmaken van het uniforme hulpaanbod. In reactie hierop geeft een vertegenwoordiger van de gemeenten tijdens de expertmeeting aan dat inmiddels bij de inkoop rekening is gehouden met het vernieuwde hulpaanbod. Dat kon nog niet voor 2015 omdat daar de continuïteit voor de zorg gegarandeerd moest worden, maar zeker met de aanbesteding in 2016-2017 is hier rekening mee gehouden, zodat er een meer sluitende aanpak is. Juist in overleg met de rechtbank is gekeken of de hulpvormen in het palet goed op elkaar aansluiten en is voortdurende aandacht voor de vernieuwing van het aanbod.

Een opvallende uitkomst in de enquête onder advocaten is dat een groot deel van de advocaten aangeeft dat het hulpaanbod niet tijdig beschikbaar is (zeven van de elf advocaten die de enquête hebben ingevuld). Daarbij wordt door hen voor kortere wachtlijsten gepleit. In reactie hierop geeft de rechter tijdens de expertmeeting met rechtbankmedewerkers aan dat advocaten moeten wachten op het moment dat de rechter naar een hulptraject verwijst en in de zaak dan dus niets kunnen doen, waardoor het traject in hun beleving best lang kan duren.

1.4 Heeft de regie door de rechtbank ertoe geleid dat de gemeenten daadwerkelijk de noodzakelijke hulpverlening (als gevolg van de overheveling van rijkstaken naar gemeentelijke taken) financieren?

In de interviews geven de rechters aan dat de financiering op voorhand door de gemeenten een sterk punt is en goed werkt in de praktijk. Rechters geven aan dat partijen enthousiast zijn dat de hulpverlening waarnaar verwezen wordt gratis is en dat de drempel voor het verwijzen van partijen naar de hulpverlening daardoor laag is. De mogelijke interventies zijn daardoor toegankelijker geworden. Het positieve geluid van de rechters over de voldoende financiering door de gemeenten wordt bevestigd in de interviews en tijdens de expertmeeting met de hulpverleners. Wel wordt daarbij aangetekend dat in de provincie Groningen ook zonder pilot sprake zou zijn geweest van financiering op voorhand door gemeenten, nu in die provincie voor 23

gemeenten gezamenlijk hulp wordt ingekocht door een inkooporgaan.

Uit de enquête onder advocaten rijst geen duidelijk beeld op ten aanzien van de vraag of de hulp voldoende gefinancierd is: drie advocaten zijn het eens met de vraag, één is het daarmee oneens en de anderen zijn neutraal of weten het niet. Alle elf advocaten die de enquête hebben ingevuld, hebben deze vraag beantwoord.

Effectevaluatie

2. Leidt de inhoudelijke regie van de rechter direct tot een goede verwijzing in het kader van het hulpaanbod?

2.1 Zijn de rechters van mening dat zij beter in staat zijn om adequate beslissingen over het hulpaanbod te nemen?

In de interviews geven de rechters aan dat het uniforme hulpaanbod tot duidelijkheid over en bekendheid bij de rechter van het hulpaanbod heeft geleid. Doordat de rechters beter bekend zijn met de interventies en beter zicht hebben op de zaken merken ze dat ze beter kunnen doorverwijzen. Rechters weten waarheen ze mensen sturen, waardoor ze partijen makkelijker kunnen overtuigen dat het noodzakelijk is om het devies van de rechter te volgen. Het is geen willekeurig rijtje met hulpverlening, er is goed over nagedacht en het is aangepast aan de graad van escalatie. Het pakket is nu duidelijk en overzichtelijk geworden.

Rechters geven aan zich ervan bewust te zijn dat de kans bestaat dat partijen ter zitting, onder druk van de toga of het advies van de

Raad, zich verplicht voelen om mee te werken aan een verwijzing naar hulp, terwijl ze er eigenlijk niet voor voelen of er geen vertrouwen in hebben. Ook hebben de rechters soms de indruk dat mensen er te graag gebruik van willen maken, omdat het gratis is. Niet elke zaak laat zich echter goed passen in het concrete hulpaanbod.

Quote rechter:

'Ik ben in het verwijzen naar hulp altijd kritisch en ik kijk of mensen daadwerkelijk gemotiveerd zijn en naar wat hun uiteindelijke doel is. Je merkt over het algemeen dat het heel prettig is dat de opties er zijn.'

Door rechters is in de interviews ook aangegeven dat maatwerk in hulpverlening ook voor de pilot al vanzelfsprekend was omdat, voordat het ONS-traject liep, de Raad voor de Kinderbescherming al een interventiemogelijkheid had.

Als knelpunt in het kader van de verwijzing, wordt door rechters tijdens de interviews genoemd dat de bekendheid bij advocaten met de hulpverleningsvormen beter zou kunnen, zodat zij hun partijen op dat punt beter kunnen voorlichten en voorbereiden voorafgaand aan de zitting. In dat verband hebben zij erop gewezen dat een informatiefolder over de hulpvormen voor partijen nuttig zou zijn.

Enkele rechters merken hun eigen kennisniveau als knelpunt aan bij het nemen van een beslissing al dan niet te verwijzen. Rechters geven tijdens de interviews aan dat de Raad

eigenlijk bijna altijd een van de hulpverleningsvormen adviseert. Door een rechter wordt aangegeven dat ervoor gewaakt moet worden dat partijen niet te standaard naar hulp worden doorverwezen. Een rechter wordt daarbij niet door een checklist geholpen met het maken van keuzes, aldus deze rechter. Een andere rechter geeft aan zelf redelijk zakelijk ingesteld te zijn en het in het begin lastig te hebben gevonden zo veel aanbod beschikbaar te hebben op een werkteerrein waarmee hij voordien niet bezig was. Rechters realiseren zich goed dat er geen ultieme oplossing is: er zijn grenzen aan wat je kunt doen als rechter; de rechter is geen psycholoog of mediator.

Ook als knelpunt wordt door rechters tijdens de interviews aangegeven dat weinig naar het voor kinderen bedoelde hulptraject KIES verwezen wordt. Tijdens de expertmeeting licht een rechter nader toe dat er weinig wordt doorverwezen naar kindtrajecten omdat rechters maar beperkt zicht hebben op de kinderen, in het bijzonder op de kinderen jonger dan 12 jaar. Vanwege de partijautonomie is het aan de ouders om een verwijzing naar KIES aan te kaarten, maar die doen dat zelden. De rechter ziet hierin dan ook een rol voor scholen.

Voorts geeft de Raad voor de Kinderbescherming in Groningen nu ook oudervoorlichting, waarbij ook op de mogelijkheid van KIES wordt gewezen. Vanwege het hoorrecht hebben rechters wel meer zicht op kinderen van 12-18 jaar, maar die gaan eerder naar Villa Pinedo of naar hun mentor, dan naar KIES.

Overige knelpunten die door de rechters in de interviews zijn genoemd, zijn signalen van een van beide partijen dat een hulpverlener partijdig is, dat soms sprake is van samenloop met een reeds door de huisarts ingezet hulptraject en dat de trajecten waarnaar verwezen is niet altijd effectief zijn, waarna de zaak toch weer op zitting komt.

2.2 Hoe ervaren advocaten, hulpverleners en medewerkers van de Raad voor de Kinderbescherming de kwaliteit van doorverwijzing door de rechter sinds de invoering van het uniforme hulpaanbod?

Tijdens de expertmeeting met externe professionals wees een medewerker van de Raad voor de Kinderbescherming op de tijdswinst die geboekt wordt doordat de rechtbank reeds in de verwijzingsbeschikking een voorwaardelijke opdracht aan de Raad voor de Kinderbescherming geeft om te beoordelen of aanvullend raadsonderzoek nodig is, mocht het ONS-traject waarnaar verwezen is, mislukken. Een adviesteam van de Raad besluit na een mislukt ONS-traject al dan niet aanvullend onderzoek te doen. Deze voorwaardelijke opdracht op voorhand door de rechtbank aan de Raad levert een tijdswinst van zes tot negen maanden op, doordat de zaak niet eerst weer terug naar de rechtbank hoeft voor een beslissing over aanvullend raadsonderzoek.

Een hulpverlener voegt daaraan toe dat deze werkwijze ook goed werkt bij ouders. Van tevoren krijgen ouders te horen over de voorwaardelijke opdracht van de rechtbank aan de

Raad voor de Kinderbescherming tot het beslissen over aanvullend raadsonderzoek, zodat ze weten dat er ook consequenties zitten aan het mislukken van een ONS-traject. Dit werkt tijdens het ONS-traject als een stok achter de deur. Ouders zitten er niet vrijblijvend.

In de interviews geven hulpverleners aan dat de rechter in veel gevallen tot een juiste verwijzing is gekomen. In geval van onduidelijkheid over de verwijzing is wel contact opgenomen met de rechtbank voor overleg. Naar de mening van de hulpverleners is de doorverwijzing door rechter verbeterd sinds invoering van het uniform hulpaanbod. Het hulpaanbod is duidelijker op elkaar afgestemd. Ook in procedureel opzicht is sprake van een verbetering doordat er nu sprake is van een algemeen e-mailadres in iedere provincie waar de aanmeldingen naartoe gaan. Voorts kan een herhaalde verwijzing na een niet-geslaagd hulptraject nu door afstemming met de rechtbank zinvol zijn. De hulpverleners geven wel aan dat de verwijzing eigenlijk in een vroeger stadium dan door de rechter zou moeten plaatsvinden.

Tijdens de interviews en in de expertmeeting gaven de hulpverleners aan dat het bepalen van een omgangsregeling door de rechter soms tot problemen heeft geleid. De hulpinstantie kon deze in praktisch opzicht niet altijd realiseren, bijvoorbeeld omdat omgang is bevolen op een dag waarop de hulpinstantie geen begeleiding kon bieden. Bovendien kan een door de rechter opgelegde omgangsregeling ook escalerend wer-

ken doordat een partij zich eraan kan vastklampen, hetgeen belemmerend kan werken en weerstand kan opleveren. De rechter zou slechts een bepaalde structuur moeten opnemen – bijvoorbeeld viermaal begeleide omgang, evaluatie en dan opbouwen naar zelfstandige omgang – en de invulling daarvan verder aan de hulporganisatie moeten overlaten, aldus een hulpverlener.

Tijdens de expertmeeting gaven hulpverleners aan het jammer te vinden dat niet vaker naar KIES is verwezen. Vaak gaat een van de ouders dwarsliggen, en mag het kind niet naar KIES. Het kan dan helpen als de rechter aangeeft een verwijzing naar KIES in het belang van het kind te achten, waardoor een ouder toch toestemming geeft.

Blijkens de enquête zijn met de stelling dat het uniforme hulpaanbod door de rechter adequaat wordt ingezet vijf advocaten het eens, twee zijn het oneens en de anderen zijn neutraal of weten het niet. Alle elf advocaten die de enquête hebben ingevuld hebben deze vraag beantwoord. De advocaten geven aan dat de rechter minder vaak naar hulp moet verwijzen, maar sneller duidelijkheid moet bieden door een (voorlopige) beslissing. Een hulptraject duurt lang en daarmee ook de onzekerheid en de kans op escalatie, aldus de advocaten.

2.3 Hoe vaak en naar welke vorm van hulpverlening wordt verwezen?

Uit het dossieronderzoek blijkt dat in de interventiezaken in 35 zaken naar een vorm van hulp is verwezen (33,7%). In 5 zaken zijn twee interventies ingezet, in totaal zijn er dus 40

interventies ingezet. Zo is 2 keer mediation ingezet (5%), 19 keer een verzoek gedaan om een rapport van de Raad voor de Kinderbescherming (47,5%), 17 keer Ouderschap na scheiding (ONS) (42,5%), eenmaal begeleide omgang bepaald en één keer een andere interventie (niet bekend welke). Wanneer er een combinatie was van meerdere typen hulpaanbod was dit altijd een rapport van de Raad voor de Kinderbescherming met een andere interventie.

In de controlegroep zijn ook interventies ingezet. Dit gebeurde in 26 zaken (25%). In totaal zijn 32 interventies ingezet. Ook hier werd mediation ingezet (7 zaken, 21,9%), een verzoek gedaan om een rapport van de Raad voor de Kinderbescherming (16 zaken, 50%), begeleide omgang bepaald (2 zaken, 6,3%) of de interventie ONS opgelegd (7 zaken, 21,9%). In de controlegroep zijn in 5 zaken meerdere interventies ingezet. Net als in de interventiegroep bestaat de combinatie van de interventies altijd uit een rapport van de Raad voor de Kinderbescherming met een andere interventie.

Uit het voorgaande blijkt dat in de interventiezaken in vergelijking met de controlezaken vaker lijkt te worden verwezen. Naar de aard van de interventie beschouwd, wordt in interventiezaken vaker naar het ONS-traject verwezen en minder vaak naar reguliere mediation (dus niet piketmediation) in vergelijking met controlezaken (zie tabel 7).

2.4 Is het door de rechter bepaalde hulpaanbod succesvol (in termen van de-escalatie) als gevolg van de ingezette interventies?

Tabel 7. Hoe vaak en naar welke vorm van hulpverlening wordt verwezen?

	Interventiegroep		Controlegroep	
	N	%	n	%
Mediation	2	5	7	21,9
Raadsonderzoek	19	47,5	16	50
ONS	17	42,5	7	21,9
Begeleide omgang	1	2,5	2	6,3
Overig	1	2,5	0	0
Totaal aantal interventies	40	100	32	100
<i>Combinatie raadsonderzoek en andere interventie</i>	5		5	

Bron: dossieronderzoek.

Uit het dossieronderzoek kan het succes van interventies waarnaar door de rechter is verwezen en waarover terugkoppeling plaatsvindt naar de rechtbank in de interventiezaken en controlezaken worden afgeleid. Bij de maatregelen mediation, ONS-traject en het raadsrapport vindt terugkoppeling naar de rechtbank plaats. Wat betreft de rapporten van de Raad voor de Kinderbescherming zijn echter geen succescriteria gesteld. Het rapport verschijnt en kan niet als succesvol of niet-succesvol worden gelabeld. Voor zover sprake is van verwijzing naar begeleide omgang door Humanitas vindt geen terugkoppeling naar de rechtbank plaats. Bij KIES en Traumahulp/begeleiding voor ouders die geen omgang kunnen hebben met een kind is evenmin sprake van terugkoppeling naar de rechtbank, maar naar deze interventies is niet verwezen door de rechtbank in de onderzochte zaken. Ten aanzien van deze maatregel-

len geldt dat het doel van de maatregel is om de psychische gesteldheid van een kind of een ouder te verbeteren en hierover wordt niet naar de rechtbank teruggekoppeld. Reguliere mediation maakt, evenals piket-mediation, geen deel uit van het uniform hulpaanbod dat op voorhand door de gemeente wordt gefinancierd, maar is wel in dit deel van het onderzoek betrokken. Zoals uit tabel 8 blijkt, is in de interventiezaken gebleken dat in zes gevallen het doel van de interventie is behaald. In twee gevallen betreft dit mediation (100%) en in vier gevallen het ONS-traject (23,5%). In zes andere zaken waar ONS is ingezet, is het doel niet behaald (35,3%) en in vijf gevallen is het doel deels behaald (29,4%). In de controlegroep is gebleken dat mediation in drie zaken succesvol was (42,9%) en ook drie keer voldeed de ingezette ONS-interventie aan de gestelde succescriteria

Tabel 8. Succes van interventies waarover terugkoppeling naar de rechtbank plaatsvindt

		Doel geheel behaald	Doel niet behaald	Doel deels behaald	Onbekend
Interventiezaken	Mediation	2 (100%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
	ONS	4 (23,5%)	6 (35,3%)	5 (29,4%)	2 (11,8%)
Controlezaken	Mediation	3 (42,9%)	2 (28,6%)	1 (14,3%)	1 (14,3%)
	ONS	3 (42,9%)	1 (14,3%)	1 (14,3%)	2 (28,6%)

Bron: dossieronderzoek.

(42,9%). Mediation is twee keer mislukt (28,6%) en was één keer gedeeltelijk succesvol (14,3%). Eén keer is ONS niet succesvol gebleken (14,3%) en de andere keer is gedeeltelijk het doel van het ONS-traject behaald (14,3%).

In de interviews zijn de rechters over het algemeen positief over het door hen ervaren effect van het uniform hulpaanbod op de-escalatie. Zij wijzen daarbij op het snel opstarten van contacten, doordat op de dag van de zitting meteen al een melding naar de hulpinstantie gaat die binnen een week contact opneemt met partijen. Dat werkt de-escalierend volgens de rechter, omdat het mensen vertrouwen geeft dat een deskundige meekijkt en dat er afspraken kunnen worden gemaakt. Ook wordt erop gewezen dat het aanbod aansluit bij de verschillende escalatiegraden, waardoor rechters bewust bezig zijn met niet te zwaar inzetten, maar ook niet te licht.

Eén rechter geeft aan dat het lastig te zeggen is in hoeverre het uniform hulpaanbod tot

de-escalatie leidt, nu ook een niet-uniform hulpaanbod goed kan zijn en tot de-escalatie kan leiden. De-escalatie zit in de inhoud van de hulpverlening en niet in de uniformiteit, aldus deze rechter.

De meningen van de hulpverleners in de interviews zijn verdeeld over het effect van het uniform hulpaanbod op de-escalatie. Sommige hulpverleners schatten dat in 50% van de gevallen sprake is van de-escalatie en in 25% van de gevallen van gedeeltelijke de-escalatie. Andere hulpverleners geven aan dat het effect van de maatregel op de-escalatie niet duidelijk is, zoals nader wordt toegelicht in de volgende quote.

Quote hulpverlener:

‘Omdat hulpverlening zo volop in ontwikkeling en beweging is, is het lastig het effect op de-escalatie alleen toe te schrijven aan de pilot.’

In de enquête onder advocaten is geen van de zes vormen van hulpverlening aangemerkt

als belangrijke factor die de-escalatie beïnvloedt. Alle elf advocaten die de enquête hebben ingevuld hebben de vraag beantwoord.

1.2 Resultaten onderzoeksvragen over de-escalatie en over doorlooptijden

De-escalatie

Effectevaluatie

1. Leidt de regie door de rechter tot de-escalatie van het conflict, dan wel het niet verder escaleren van het conflict?

1.1 Hoe verhoudt het aantal geschillen in de interventiegroep zich tot het aantal geschillen in de controlegroep?

Met geschil is hier bedoeld het juridische geschil over een nevenvoorziening waarover bij de rechter een verzoek is ingediend. Uit het dossieronderzoek bleek dat bij aanvang van de echtscheidingsprocedure het aantal geschillen over nevenvoorzieningen ten aanzien van kinderen in de interventie- en de controlegroep niet veel van elkaar verschilden. Zie tabel 9, eerste twee kolommen. Alleen ten aanzien van de geschillen over de verdeling van de zorg- en opvoedingstaken is wat meer verschil te zien. Een aantal nevenvoorzieningen werd tijdens de procedure ingetrokken. Deze zijn in de analyse meegenomen bij de afname van het aantal conflicten. Het aantal ingetrokken voorzieningen was in beide groepen ongeveer gelijk (tabel 9, laatste twee kolommen).

Tabel 9. Aard van het geschil en aantal ingediende en ingetrokken nevenverzoeken

Onderwerp	Geschil aan begin van procedure				Verzoek ingetrokken			
	Interventie-groep		Controle-groep		Interventie-groep		Controle-groep	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Hoofdverblijfplaats	37	35,6	31	30,4	2	5,4	3	9,7
Verdeling zorg- en opvoedingstaken	66	63,5	54	52,9	1	1,5	3	5,6
Kinderalimentatie	71	68,3	74	72,5	11	15,5	7	9,5
Verdeling huwelijks-gemeenschap	46	44,3	40	39,2	4	8,7	2	5,0
Partneralimentatie	35	33,6	39	38,3	10	28,6	12	30,8

1.2 Hoe verhoudt de afname van het aantal geschillen waarover de rechter beslist in de interventiegroep zich tot de afname daarvan in de controlegroep?

Het aantal resterende geschillen aan het einde van de procedure waarover de rechter een beslissing moest nemen, is voor de interventiegroep en de controlegroep weergegeven in tabel 10, eerste twee kolommen op basis van het dossieronderzoek. Daarnaast wordt in de laatste twee kolommen het percentage van de afname van de geschillen weergegeven ten opzichte van het totale aantal geschillen aan het begin van de procedure, inclusief de ingetrokken verzoeken. In deze laatste twee kolommen is te zien dat de afname van geschillen in de interventiegroep en de controlegroep niet veel van elkaar verschilt. Wel is

de procentuele afname van geschillen in de interventiegroep ten aanzien van alle onderwerpen (iets) groter. Ten aanzien van de nevenvoorzieningen met betrekking tot de kinderen is in de interventiegroep een iets grotere afname te zien voor de geschillen over de hoofdverblijfplaats en de verdeling van de zorg- en opvoedingstaken. Een groter verschil is te zien ten aanzien van de geschillen over de kinderalimentatie. In de interventiegroep zijn deze met 63,4 procent afgenomen tegen 45,9 procent in de controlegroep. De afname van geschillen over informatie en consultatie en gezag is wegens de te lage aantallen niet in deze analyse meegenomen. Ten aanzien van de andere nevenvoorzieningen is de afname in de interventiegroep slechts iets groter dan in de controlegroep.

Tabel 10. Aard van het geschil en afname van het aantal geschillen waarover de rechter beslist

Onderwerp	Geschil aan einde van procedure				% Afname			
	Interventie-groep		Controle-groep		Interventie-groep		Controle-groep	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Hoofdverblijfplaats	14	37,8	13	41,9	23	62,2	17	54,8
Verdeling zorg- en opvoedingstaken	22	33,3	17	31,5	44	66,7	34	63,0
Kinderalimentatie	25	35,2	35	47,3	45	63,4	34	45,9
Verdeling huwelijksgemeenschap	12	26,1	10	25,0	33	71,7	28	70,0
Partneralimentatie	16	45,7	21	53,8	17	48,6	17	43,6

Bron: dossieronderzoek.

1.3 In hoeveel zaken is een ouderschapsplan tot stand gekomen en in hoeverre is dit compleet?

Blijkens het dossieronderzoek lijken er niet-significante verschillen te bestaan tussen interventie- en controlezaken voor wat betreft het tot stand komen van een ouderschapsplan tijdens de echtscheidingsprocedure. In interventiezaken is 31 keer (29,8%) een ouderschapsplan tot stand gekomen tijdens de procedure, in controlezaken was dit 41 keer (39,4%).

In een derde van alle zaken (interventie- en controlezaken) komt tijdens de echtscheiding dus alsnog een ouderschapsplan tot stand (72 zaken, 54,6%). In 66,7% van deze zaken is het ouderschapsplan echter niet compleet. Vooral afspraken over eenhoofdig gezag en kinderalimentatie zijn niet altijd opgenomen in het ouderschapsplan.

1.4 In hoeverre is er volgens de betrokkenen (partijen, advocaten, RvdK, rechters) sprake van (de-)escalatie of van het stoppen van verdere escalatie?

De rechters geven in de vragenlijsten een gemiddelde toename in conflict van 1,8 punt (op een schaal van 0 tot 9) aan. Door het geringe aantal door rechters ingevulde vragenlijsten is het echter niet mogelijk dit te interpreteren. Mogelijk is sprake van een selectie-effect met betrekking tot de zaken waarvoor de rechters de vragenlijst hebben ingevuld.

In de enquête zijn de advocaten gevraagd aan te geven welke factoren zij van invloed achten op de de-escalatie van het conflict

tussen partijen. Alle elf advocaten die de enquête hebben ingevuld, hebben deze beantwoord. Opvallend resultaat is dat negen advocaten (81,8%) aangeven dat het familie- en sociale netwerk behoorlijk veel invloed op de-escalatie hebben. Ook aan de eigen houding, de houding van cliënt, de houding van de advocaat van de wederpartij, de houding van de wederpartij en de houding van de rechter werd door meerdere advocaten (tussen 27,3% en 54,5%) behoorlijk veel tot veel invloed toegekend. Het uniforme hulpaanbod werd door de advocaten niet gezien als belangrijke factor die de-escalatie beïnvloedt.

Doorlooptijden

Effectevaluatie

1. Hoe verhouden de doorlooptijden van datum indiening verzoekschrift echtscheiding tot eindbeschikking in de interventiezaken zich tot de doorlooptijden in zaken in de controlegroep?

Blijkens het dossieronderzoek is de gemiddelde doorlooptijd voor alle zaken 397 dagen (SD 215,6), variërend van 83 dagen tot en met een (uitzonderlijke) doorlooptijd van 1.415 dagen.

Uitgesplitst naar type zaak werd gevonden dat de gemiddelde doorlooptijd van interventiezaken korter is dan van controlezaken. Gemiddeld duurde een interventiezaak 367 dagen (SD 176,8), een controlezaak duurde gemiddeld 427 dagen (SD 245,9). Het verschil tussen de beide gemiddelden is significant ($t(185,1) = 2.020, p < 0,05$).

De rechter in de expertmeeting was verrast door de uitkomst dat de doorlooptijd in interventiezaken significant korter is. Nu vaker naar hulp lijkt te worden verwezen in interventiezaken was de verwachting dat de doorlooptijd zou oplopen. De rechter legt een verband met het scannen van zaken voor het appointeren op maat. Hierdoor kan de initiële zitting beter gebruikt worden en hoeft een zaak minder vaak op ondergeschikte punten aangehouden te worden.

2. Hoe verhoudt de tijdsduur tussen het laatste verweerschrift en de eerste zitting in zaken in de interventiegroep zich tot de tijdsduur tussen het laatste verweerschrift en de eerste zitting in zaken in de controlegroep?

In 143 zaken is het mogelijk de gemiddelde tijdsduur tussen het laatste verweerschrift en de eerste zitting te berekenen. Gemiddeld is de duur voor alle zaken 170 dagen (SD 101,4), variërend van dezelfde dag tot en met 554 dagen.

Voor interventiezaken geldt dat de gemiddelde duur tussen het laatste verweerschrift en de eerste zitting 157 dagen is (SD 102,8). Dit is korter dan de gemiddelde duur tussen het laatste verweerschrift en de eerste zitting in controlezaken, daar was de duur 186 dagen (SD 98,2). Het verschil tussen beide gemiddelden is niet significant ($t(141) = 1,673, p = 0,098$).

2. Rechtbank Rotterdam

2.1 Resultaten onderzoeksvragen per maatregel

Maatregel 1. Eén gezin, één rechter

Procesevaluatie

1. In hoeverre lukt het om het uitgangspunt 'één gezin, één rechter' te realiseren?

Uit het dossieronderzoek is gebleken dat in Rotterdam het overgrote deel van de echtscheidingsprocedures door één rechter is behandeld (geen rekening houdend met de eventuele voorlopige voorzieningenprocedure of met herstelbeschikkingen), zie tabel 11. Van de 157 zaken zijn er 139 (88,5%) door één rechter behandeld. Opvallend is dat dit vaker voorkwam in de controlegroep: daar zijn 76 van de 82 zaken (92,7%) behandeld door één rechter. In de interventiegroep kwam dit voor in 63 van de 75 zaken (84%). Dit verschil is opvallend omdat de maatregel 'één gezin, één rechter' op alle zaken van toepassing was, zowel in de interventie- als in de controlegroep.

Wanneer gekeken wordt in hoeverre de rechter in de voorlopige voorzieningenprocedure ook bij de echtscheidingsprocedure betrokken was, valt op dat dit vaak niet het geval was. Uit de gegevens weergegeven in tabel 12 blijkt dat slechts in 23,5 procent van de gevallen de rechter in de echtscheidingsprocedure dezelfde was als in de voorlopige voorzieningenprocedure. In de overige 76,5 procent van de zaken waarin een voorlopige voorzienin-

Tabel 11. Aantal rechters betrokken bij bodemprocedures

	Eén rechter		Twee of meer rechters		Totaal	
	n	%	n	%	n	%
Interventiegroep	63	84	12	16	75	100
Controlegroep	76	92,7	6	7,3	82 ¹	100
Totaal	139	88,5	18	11,5	157	100

Bron: dossieronderzoek.

Tabel 12. Aantal rechters betrokken bij bodemprocedures en VOVO

	Eén rechter bij bodemprocedure en VOVO		Verschillende rechters bodemprocedure en VOVO		Totaal	
	n	%	N	%	n	%
Interventiegroep	9	29	22	71	31	100
Controlegroep	7	18,9	30	81,1	37	100
Totaal	16	23,5	52	76,5	68	100

Bron: dossieronderzoek.

genprocedure plaatsvond, was dit niet het geval. In de interventiegroep was vaker dezelfde rechter bij de voorlopige voorzieningenprocedure en de echtscheidingsprocedure betrokken (29%) dan in de controlegroep (18,9%).

2. *Hoe zijn de ervaringen met het beleid, welke knelpunten doen zich daarbij voor en hoe kunnen deze worden opgelost?*

De geïnterviewde rechters waren over het algemeen positief over deze maatregel. De gedachte leeft dat het in veel gevallen lukte om ervoor te zorgen dat dezelfde rechter de zaak behandelde. Het is efficiënt omdat er minder voorbereidingstijd nodig is en de rechter de partijen al kent. De rechter kan duidelijke afspraken maken met partijen en daar in een later stadium naar terugkoppelen.

1. In één controlegroepzaak is onbekend hoeveel rechters betrokken zijn bij de procedure; deze zaak is niet meegenomen voor de berekeningen in de tabel.

De deskundigen in de expertmeeting gaven aan dat hun cliënten deze maatregel erg waarderen. Er werd ook opgemerkt dat het nadelige effecten heeft als de rechter geen overzicht had van wat er op een vorige zitting was gebeurd.

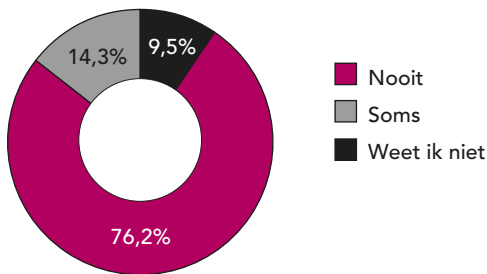
De rechters gaven ten aanzien van de ervaringen met het beleid aan dat de knelpunten zich voornamelijk rond de praktische uitvoerbaarheid voordoen. Logistiek lukte het niet altijd om het rond te krijgen door volle agenda's, ziekte en personele wisselingen. Er moet voldoende mankracht zijn, zowel bij de rechters als bij de planners.

Daarnaast werd door de rechters in de interviews aangegeven dat de onpartijdigheid van de rechter ter discussie zou kunnen komen te staan; voornamelijk als dezelfde rechter zowel de voorlopige voorzieningen- als de bodemprocedure behandelde. Het is tot nu toe volgens de rechters nog niet voorgekomen dat partijen hierover geklaagd hebben of dat een

wrakingsverzoek is ingediend. De rechters waren zich echter wel van dit gevaar bewust. Quote rechter:

'Je moet als rechter het idee hebben nog steeds met partijen in gesprek te kunnen gaan. Als partijen de rechter moe zijn of de rechter een partij moe is, moet er gewisseld kunnen worden.'

Van de 35 advocaten hebben 21 advocaten deze vraag in de enquête beantwoord. 16 (76,2%) advocaten hadden nooit zorgen over objectieve onpartijdigheid van de rechter gehad en 3 (14,3%) hadden zich daarover soms zorgen gemaakt (zie figuur 5). De aanwezigen bij de expertmeeting professionals hadden niet de indruk dat de onpartijdigheid van de rechter in gevaar kon komen, maar gaven wel aan dat het belangrijk is dat de rechter met 'een frisse blik' naar een zaak kan kijken.

n = 21

Figuur 5. Heeft u zorgen gehad over de objectieve onpartijdigheid van de rechter vanwege zijn eerdere betrokkenheid bij een zaak tussen dezelfde partijen?

Bron: enquête advocaten.

*Effectevaluatie***3. Worden voorlopige voorzieningen en nevenvoorzieningen in grotere onderlinge samenhang besproken?**

Rechters gaven tijdens de interviews over het algemeen aan dat de samenhang beter was omdat zij minder afhankelijk zijn van de kennis en input van advocaten. Ze wisten zelf goed wat al in de voorlopige voorzieningenprocedure was gebeurd en konden met partijen afspraken maken over het vervolg tijdens de voorlopige voorzieningenprocedure en hier in de echtscheidingsprocedure op terugkomen. Een rechter had het idee dat er niet veel was veranderd: er zat vaak een half jaar tussen de voorlopige voorzieningenprocedure en de bodemprocedure en dan wist je ook niet meer wat precies is besproken tijdens de eerste zitting.

Van de 35 advocaten hebben 21 advocaten deze vraag in de enquête beantwoord. Daarvan gaven 12 (57,1%) aan dat in vergelijking met de controlegroep er meer samenhang is in de behandeling van verzoeken tot nevenvoorzieningen, 4 (19%) stonden er neutraal tegenover en 4 (19%) waren het er niet mee eens dat sprake was van meer samenhang (zie tabel 13). Tijdens de expertmeeting waren de professionals erg enthousiast over de maatregel en vonden zij dat het tot meer samenhang, regie en consistentie in de afhandeling van de zaak heeft geleid.

Quote advocaat:

'Mijn cliënten vinden het verschrikkelijk als er elke keer een andere rechter zit. Heel naar, omdat je merkt dat rechters niet een goed overzicht hebben van wat er de vorige keer is gebeurd.'

4. Stelt deze maatregel de rechter beter in staat om tijdig de juiste interventies toe te passen?

Uit de interviews met de rechters bleek dat als dezelfde rechter de hele zaak inclusief de voorlopige voorzieningenprocedure behandelde, dat grotendeels wel het geval was. De rechter had meer overzicht, kende partijen beter en kon sneller terugkoppelen naar eerdere afspraken. Tijdens de echtscheidingsprocedure konden de interventies die tijdens de voorlopige voorzieningenprocedure waren toegepast met de partijen worden geëvalueerd.

Quote rechter:

'Ik probeer al zaadjes te planten. Misschien krijg ik ze nu nog niet zover dat ze gaan praten, maar ik zeg al tegen partijen dat ik er straks ook weer op terugkom. Het is ook efficiënter als je al een raadsrapport vraagt zodat dit later tijd bespaart.'

Volgens het enquêteonderzoek vonden 9 (42,8%) van de 21 advocaten die deze vraag in de enquête hebben beantwoord (totaal 35 vragenlijsten) dat de maatregel had bijgedragen aan meer samenhang in het toegepaste hulpaanbod (zie tabel 13).

Tabel 13. Effecten van het beleid één gezin, één rechter

	Eens		Niet eens/niet oneens		Oneens		Weet niet		Totaal	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Mijn indruk is dat het beleid één gezin, één rechter heeft bijgedragen aan een betere oplossing van geschillen tussen de partijen	8	38,1	8	38,1	4	19,0	1	4,8	21	100
Mijn indruk is dat het beleid één gezin, één rechter heeft bijgedragen aan een in het algemeen betere afhandeling van de zaken	8	38,1	9	42,8	3	14,3	1	4,8	21	100
Mijn indruk is dat het beleid één gezin, één rechter heeft bijgedragen aan meer samenhang in de behandeling van verzoeken tot nevenvoorzieningen	12	57,1	4	19,0	4	19,0	1	4,8	21	100
Mijn indruk is dat het beleid één gezin, één rechter heeft bijgedragen aan meer samenhang in het toegepaste hulpaanbod	9	42,8	8	38,1	3	14,3	1	4,8	21	100
Mijn indruk is dat het beleid één gezin, één rechter heeft bijgedragen aan een betere kwaliteit van de beslissingen	6	28,6	8	38,1	6	28,6	1	4,8	21	100
Mijn indruk is dat het beleid één gezin, één rechter heeft bijgedragen aan meer tevredenheid van partijen	4	19,0	10	47,6	5	23,8	2	9,5	21	100
Mijn indruk is dat het beleid één gezin, één rechter heeft bijgedragen aan een snellere behandeling van de verzoeken	8	38,1	6	28,6	6	28,6	1	4,8	21	100

Bron: enquête advocaten.²

2. Deze enquête is door 21 van de 35 advocaten aan wie de vragenlijst is voorgelegd, ingevuld.

5. In hoeverre draagt de maatregel bij aan (de-)escalatie of het stoppen van verdere escalatie?

Van de 35 advocaten hebben 21 advocaten de vraag over de de-escalerende werking van de maatregel in de enquête beantwoord. Hiervan vonden 6 advocaten (28,6%) dat de maatregel de-escalierend werkte, 8 (38,1%) stonden er neutraal tegenover, 3 (14,3%) wisten het niet en 4 (19%) waren het daarmee oneens (zie figuur 6). Rechter uitten tijdens de interviews verschillende meningen. Sommige rechters waren van mening dat de maatregel bijdroeg aan de de-escalatie omdat de rechter meer kon sturen en sneller afspraken kon maken, bijvoorbeeld al in kort geding of bij de voorlopige voorzieningenprocedure. Andere rechters hadden moeite met het beantwoorden van deze vraag omdat zij te weinig zicht op het (de-)escalierend effect hadden.

6. Draagt de maatregel bij tot een meer efficiënte behandeling van de zaak?

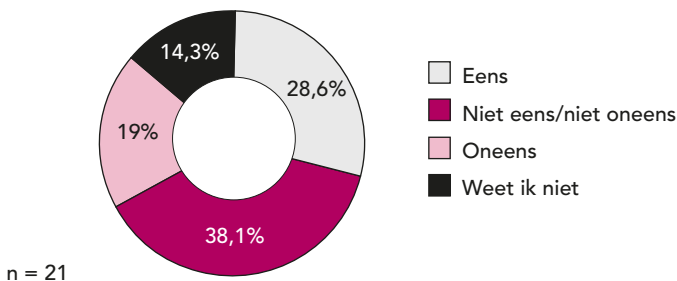
In de interviews gaven de rechters aan dat de maatregel tot een meer efficiënte behandeling van de zaken bijdroeg. Zij vonden het prettig voor rechters omdat zij niet alles weer hoeven te bespreken en omdat de partijen de rechter kennen en de rechter de partijen. De rechter had minder voorbereidingstijd nodig en kon de aantekeningen gewoon in het dossier laten zitten. Daarnaast kreeg de rechter meer grip op de zaak en meer overzicht.

Maatregel 2. Regiezitting bij echtscheidingsverzoeken zonder ouderschapsplan

Procesevaluatie

1. Ervaringen van de betrokkenen met de aparte versnelde behandeling van de voorzieningen betreffende kinderen zonder inhoudelijke beslissingen

Alle professionals hadden gemengde gevoelens ten aanzien van de aparte versnelde behandeling van de voorzieningen betreffende kinderen.

Figuur 6. Antwoorden op de vraag: mijn indruk is dat het beleid één gezin, één rechter heeft bijgedragen aan de-escalatie van het conflict tussen de partijen

Bron: enquête advocaten.

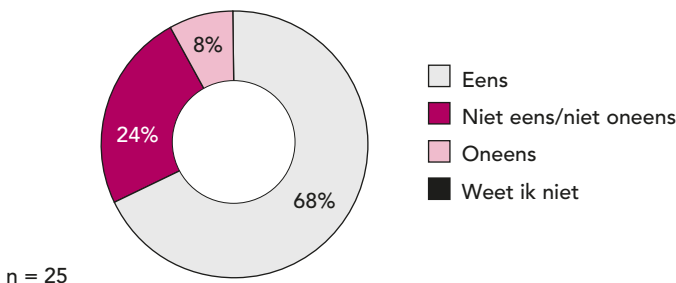
Tijdens de expertmeeting hadden de rechters en een secretaris bevestigd dat niet strikt werd vastgehouden aan het uitgangspunt dat alleen onderwerpen met betrekking tot de kinderen tijdens de zitting werden besproken. In sommige zaken kwamen ook andere onderwerpen aan bod, soms zelfs de verdeling van de gemeenschap. Het feit dat soms ook andere onderwerpen werden besproken en dat vanuit de regiezitting meteen een vervolgzitting kon worden gepland, was volgens de rechtbankmedewerkers een mogelijke verklaring voor de kortere doorlooptijden in de interventiegroep.

a. Aparte behandeling

De rechters hadden tijdens de interviews aangegeven dat de aparte behandeling van de voorzieningen betreffende de kinderen, aan de ene kant, duidelijk uitdrukte dat het beleid 'kinderen eerst' gold en de partijen ook vaak rust gaf omdat de emoties in een echtscheidingszaak in negen van de tien gevallen terug waren te voeren op gevoelens van de

ouders over de kinderen. Aan de andere kant was de aparte behandeling 'zonde' als de nevenvoorzieningen zo eenvoudig waren dat ze net zo goed samen konden worden behandeld. Bovendien konden problemen rond de verzorging en opvoeding van de kinderen soms niet worden opgelost, bijvoorbeeld omdat de moeder geen alimentatie kreeg en de woning voor de kinderen niet kon betalen, of het conflict over de financiën partijen belemmerde om goed met elkaar over de kinderen te communiceren. Een breed gedeeld oordeel van de rechters was dat de rechter de vrijheid moet hebben om te bepalen welke zaken in welke volgorde moeten worden behandeld.

Ook de advocaten waren niet unaniem positief over deze maatregel. Van de 35 advocaten hebben 25 advocaten deze vraag in de enquête beantwoord. Hiervan gaven zeventien advocaten (68%) aan dat de aparte behandeling van verzoeken betreffende kinderen voor een betere focus op het belang van de kinderen heeft gezorgd (zie figuur 7).

Figuur 7. Antwoorden op de vraag: de aparte behandeling van verzoeken betreffende kinderen bevordert dat partijen zich concentreren op het belang van de kinderen
Bron: enquête advocaten.

Verder vonden elf advocaten (44%) dat een aparte behandeling van de verzoeken betreffende kinderen aan de de-escalatie van het conflict bijdroeg, terwijl zes (24%) het hiermee oneens waren (zie figuur 8).

Acht advocaten (32%) vonden dat het conflict na de regiezitting tijdens de behandeling van de financiële zaken weer oplaaide. Aan de andere kant werd door zestien advocaten (64%) nog opgemerkt dat de aparte behandeling van verzoeken betreffende kinderen de totale procedure langer maakte dan bij een geconcentreerde behandeling van verzoeken.

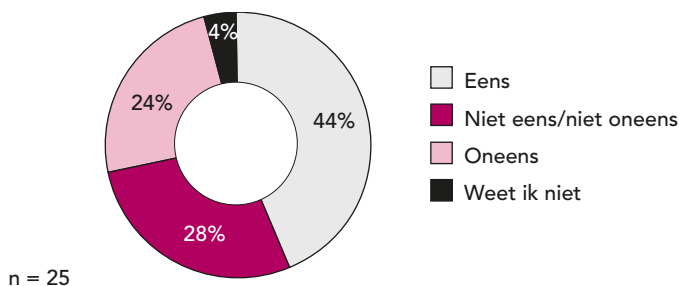
b. Versnelde behandeling

De rechters gaven in de interviews blij van gemengde gevoelens over de versnelde behandeling van de voorzieningen betreffende de kinderen. Het merendeel van de rechters gaf aan dat de versnelde behandeling sneller tot duidelijkheid leidde en ervoor zorgde dat meteen een stappenplan kon worden gemaakt. Andere rechters benadrukten dat tijdens de versnelde behandeling het

conflict tussen de partijen vaak nog erg vers was. Dat heeft zijn voordelen en zijn nadelen. Enerzijds was het conflict nog in ontwikkeling en waren partijen nog kneedbaar omdat zij zichzelf nog niet helemaal hadden ingegraven. Anderzijds kregen de partijen weinig tijd om er zelf uit te komen en was er vaak ook nog veel gaande in de zaak waardoor soms nog te weinig duidelijk was om het conflict al op te kunnen lossen. De twintig (80%) van de 25 advocaten die deze vraag in de enquête hebben beantwoord, gaven aan dat de versnelde behandeling vooral in het belang was van partijen en van de kinderen die betrokken zijn in de zaak (zie tabel 14). Dit beeld wordt tijdens de expertmeeting met de professionals bevestigd:

Quote professional:

‘Ik denk dat een regiezitting een voordeel kan zijn voor verse emoties. Ik ben er eigenlijk voor dat ouders niet zo lang zelf met het ouderschapsplan bezig zijn, maar dat veel sneller een regiezitting wordt

Figuur 8. Antwoorden op de vraag: de aparte behandeling van verzoeken betreffende kinderen lijkt bij te dragen aan de-escalatie van het conflict

Bron: enquête advocaten.

gepland. Je ziet wel dat later, als de emoties een beetje gesust zijn, ouders wel weer afspraken over de kinderen kunnen maken, maar dat duurt voor de kinderen vaak te lang.'

De meningen van de advocaten over de effecten van de versnelde behandeling van de voorzieningen betreffende de kinderen zijn verder opgenomen in tabel 14.

c. Verkorting verweertermijn

Volgens de rechters heeft de afwijking van het procesreglement, omwille van de versnelde behandeling, waardoor voor het verweerschrift op zelfstandig verzoek geen verlengde

verweertermijn geldt, in de praktijk niet tot problemen geleid. Van de 25 advocaten die deze vraag in de enquête hebben beantwoord, hebben slechts vier (16%) advocaten aangegeven dat deze afwijking tot problemen heeft geleid. Tijdens de expertmeeting bevestigden de advocaten dit beeld. Eén advocaat heeft echter opgemerkt dat deze afwijking van het procesreglement een probleem kan zijn omdat als de partijen nog aan het onderhandelen zijn, de onderhandelingen moeten worden onderbroken omdat je een verweerschrift moet indienen waarin je dingen moet zeggen die je er liever niet in zegt, omdat het escalerend werkt.

Tabel 14. Effecten van de versnelde behandeling van de voorzieningen betreffende kinderen

	Eens		Niet eens/niet oneens		Oneens		Weet niet		Totaal	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
De versnelde behandeling draagt bij aan de-escalatie van het conflict	14	56	7	28	3	12	1	4	25	100
De versnelde behandeling is in het belang van de kinderen	20	80	3	12	2	8	0	0	25	100
De versnelde behandeling heeft niet tot problemen geleid	10	40	9	36	5	20	1	4	25	100
De versnelde behandeling gaat ten koste van de kwaliteit van de behandeling van de zaak	19	76	3	12	3	12	0	0	25	100

Bron: enquête advocaten.

d. Geen inhoudelijke beslissingen

Tijdens de regiezitting zouden in principe geen inhoudelijke beslissingen moeten worden genomen door de rechter omdat de de-escalatie van het conflict centraal behoort te staan. Uit de interviews met de rechters bleek echter dat zij met dit uitgangspunt vooral pragmatisch zijn omgegaan. De rechters gaven aan dat zij naar aanleiding van de regiezittingen waar nodig vaak inhoudelijke voorlopige beslissingen en tussenbeschikkingen hebben genomen, maar wanneer de zaken zich ertoe lenen ook zaken meteen definitief hebben afgehandeld. Een gedeelde opinie was dat de rechter de vrijheid moet houden om tijdens de regiezitting gewoon inhoudelijke beslissingen te nemen. Daarbij werd opgemerkt dat het in sommige zaken heel handig was dat je de combinatie regiezitting/vervolgzitting had en je een traject kon uitzetten. In veel zaken bleef het ook gewoon bij een regiezitting. De gegevens uit de enquête van de advocaten bevestigden dit beeld. 12 (34,3%) van de 35 advocaten die deze vraag hebben beantwoord, gaven aan dat er tijdens de regiezitting waarbij zij de partijen hebben bijgestaan inhoudelijke beslissingen genomen werden door de rechter. Slechts 3 advocaten (8,6%) gaven aan dat dit niet is gebeurd. De meerderheid van de advocaten (62,9%) gaf vervolgens aan dat zij vonden dat tijdens of na regiezittingen inhoudelijke beslissingen moeten kunnen worden genomen.

2. Ontbreken ouderschapsplan als criterium voor de selectie van zaken voor regiezittingen

Uit de interviews met de rechters en de expertmeeting met de rechters en secretarissen bleek dat de heersende opinie onder de rechters was dat het ontbreken van een ouderschapsplan alleen geen juist criterium is, omdat het weinig over de ernst van een conflict zegt. Een dossier is sowieso een slechte graadmeter, omdat advocaten soms het conflict op papier nogal opblazen, of juist als minder ernstig presenteren. Meerdere rechters gaven aan dat de advocaten goed weten welke zaken voor de regiezitting geschikt zijn. Maar er moeten ook objectieve criteria zijn. Advocaten moeten bijvoorbeeld aangeven of zij tenminste een viergesprek hebben gehad, een gesprek met beide advocaten en beide partijen gezamenlijk. Er moet ook worden gekeken of al een voorlopige voorzieningenprocedure heeft plaatsgevonden, want dit is volgens de rechters een contra-indicatie voor een regiezitting. De rechter kan samen met de secretaris in het kader van de voorbereiding van een zaak voor de zitting aan de hand van een verzoek van de advocaat en een nader te ontwikkelen checklist bepalen welke zaken om een regiezitting vragen.

Van de 25 advocaten die deze vraag in de enquête hebben beantwoord, waren 15 advocaten (60%) van mening dat de zaken door de advocaten in overleg met de partijen moeten worden geselecteerd, en 7 advocaten (28%) konden zich in deze stelling niet vinden. 16 advocaten (64%) vonden daarnaast dat het ontbreken van een ouderschapsplan een

goed selectie criterium is, terwijl 7 (28%) het daarmee oneens waren.

Tijdens de expertmeeting hebben de rechters en een secretaris aangegeven dat de regiezittingen na afloop van de pilot waren voortgezet, maar dat de selectieprocedure was veranderd: de advocaten moeten nu aangeven of zij vinden dat hun zaak zich voor versnelde behandeling op de regiezitting leent; hiervoor dienen argumenten te worden aandragen. Het aanbod hiervoor wordt gedaan zodra het verweerschrift is ingediend. Door het regiebureau wordt bekeken of deze argumenten steekhoudend zijn (op dit moment is dit in ongeveer 50% van de gevallen wel en 50% niet het geval, bijvoorbeeld afhankelijk van het antwoord op de vraag of al een voorlopige voorzieningsprocedure heeft plaatsgevonden en hoever de zaak al gevorderd is). Indien dit het geval is, komt er een versnelde zitting. Indien dit niet het geval is, gaat de zaak het normale proces in. Advocaten moeten zich hiermee actief gaan inzetten om de zaak op een regiezitting te krijgen. Daarnaast wordt ook gekeken naar het standaard invoeren van een regiezitting bij verdeling en verrekening. Advocaten kunnen nu al aangeven of ze willen dat ook andere onderwerpen dan de onderwerpen met betrekking tot de kinderen tijdens de regiezitting worden behandeld. Maar hiervan wordt nog maar beperkt gebruik gemaakt.

3. Moeten regiezittingen worden gecontinueerd?

Van de 35 advocaten hebben 25 advocaten deze vraag in de enquête beantwoord. Van

deze advocaten hebben 17 advocaten aangegeven dat de regiezittingen na afloop van de pilot moeten worden gecontinueerd, 7 advocaten zijn er tegen. Tijdens de expertmeeting met de professionals werd veel enthousiasme voor de continuering van de regiezitting getoond omdat de regiezittingen meer diepgang hebben dan de reguliere zittingen (zie tabel 15).

Effectevaluatie

4. In hoeverre slaagt de rechtbank erin om in de regiezitting het verdere traject ten behoeve van de behandeling van de zaak goed uit te zetten?

Tijdens de interviews hadden de rechters aangegeven soms met het oog op de vervolgzitting heel planmatig bezig te zijn, en de ouders aanwijzingen te geven over wat ze nog moeten verzamelen en regelen met het oog op het vervolg. Soms kwam er dan nog een vervolgzitting maar soms is alles al tijdens de regiezitting opgelost. Eén rechter was van mening dat door de regiezitting sneller of beter hulpverlening kon worden ingezet. Een andere rechter gaf aan dat als je er in de regiezitting niet uitkomt, je gaat bespreken wat er naar de vervolgzitting gaat en wat er in de tussentijd moet gebeuren (mediation, raadsrapport, omgangshuis e.d.) en je maakt afspraken waarop je in de vervolgzitting terug kan komen. Nog een andere rechter zag weinig verschil met de oude situatie, waarin van een zitting en een tussenbeschikking en vervolgens een vervolgzitting sprake was. Van de 35 advocaten hebben 25 advocaten deze

Tabel 15. Meningen van advocaten over de regiezitting

	Eens		Niet eens/ niet oneens		Oneens		Weet niet		Totaal	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
De regiezittingen moeten na afloop van de pilot gecontinueerd worden	17	68	1	4	7	28	0	0	25	100
Het ontbreken van het ouderschapsplan is een goed selectie-criterium om zaken versneld op een regiezitting te laten plaatsen	16	64	2	8	7	28	0	0	25	100
De afwijking van het procesreglement waardoor voor het verweerschrift op zelfstandig verzoek geen verlengde verweertermijn geldt, heeft in de praktijk tot problemen geleid	0	0	10	40	11	44	4	16	25	100

Bron: enquête advocaten.

vraag in de enquête beantwoord. 12 (48%) van deze 25 advocaten vonden dat de rechters erin slagen om tijdens zittingen het traject voor de verdere behandeling van de zaak goed uit te zetten. Slechts 2 advocaten (8%) waren het hiermee oneens.

5. Wordt de duur van een regiezitting van 45 minuten als voldoende ervaren?

Uit het dossieronderzoek bleek dat in 48 (30,4%) van de 158 zaken geen geplande zittingsduur was aangegeven in de dossiers. Bij de controlegroep was dit het geval in ruim een derde van de zaken (32,5%, 27 zaken). In de interventiegroep was dit ook bijna een

derde (28%, 21 zaken). In 81,5% van de interventiegroepzaken waarvan de geschatte zittingsduur bekend was, is 45 minuten geschatte zittingsduur gepland (44 van de 54 zaken). Zesmaal was er 60 minuten zittingsduur geschat, en tweemaal 75 minuten en zelfs één keer 120 minuten. De definitieve duur van de zitting was in 51 zaken vastgelegd (16 controlegroepzaken en 35 interventiegroepzaken). De definitieve zittingsduur was gemiddeld 9 minuten korter dan de geplande zittingsduur. Voor de interventiegroep gold dat de definitieve zittingsduur gemiddeld bijna 3 minuten korter was dan de geplande zittingsduur. In 10 zaken uit de

interventiegroep was de geplande zittingsduur te kort (28,6%), in 9 zaken was de geplande zittingsduur precies voldoende (25,7%) en in de overige 16 zaken was de geplande zittingsduur te lang.

In de vragenlijsten ingevuld door de rechters na elke zitting is gevraagd of zij de geplande zittingsduur in een specifieke zaak als voldoende hebben ervaren. In 75% van de zaken uit de interventiegroep gaven de rechters aan dat de geplande duur voldoende was. In zeven zaken gaven de rechters aan dat de geplande duur niet voldoende was (13,5%). De rechters geven ook in de interviews aan dat 45 minuten over het algemeen voldoende tijd was, zeker als alleen de onderwerpen met betrekking tot de kinderen worden besproken. Vaak is ook nog tijd om andere zaken te bespreken; één rechter gaf aan dat 45 minuten te lang is.

Van de 35 advocaten hebben 25 advocaten deze vraag in de enquête beantwoord. In de enquête gaven 21 (84%) van deze 25 advocaten aan 45 minuten voldoende tijd te vinden. Slechts 2 advocaten vonden de duur van 45 minuten onvoldoende. Tijdens de expertmeeting met professionals gaf een medewerker van de Raad voor de Kinderbescherming juist aan dat de regiezittingen veel tijd in beslag nemen en soms uitlopen waardoor mensen lang op de gang moeten wachten. Er zou daarom misschien meer tijd voor kunnen worden vrijgemaakt in het rooster.

6. Hoe verhouden de doorlooptijden van zaken in de interventiegroep zich tot de doorlooptijden in de controlegroep

In de eerste plaats werd aan de hand van het dossieronderzoek de doorlooptijd van de hele zaak gemeten: de tijdspanne tussen de datum van de indiening van het verzoekschrift en de datum eindbeschikking. Uit het dossieronderzoek bleek dat de gemiddelde doorlooptijd voor alle zaken 259 dagen was (SD 99,2). De doorlooptijd varieerde van 13 dagen tot en met 556 dagen. De gemiddelde doorlooptijd van zaken in de interventiegroep was korter dan van de controlegroep. Gemiddeld duurde een zaak in de interventiegroep 241 dagen (SD 96,9), een zaak uit de controlegroep duurde gemiddeld 276 dagen (SD 98,9). Het verschil tussen de beide gemiddeldes is significant ($t(154) = 2,268$, $p < 0,05$).

In de tweede plaats werd de doorlooptijd van de datum van de indiening van het (eerste) verzoekschrift tot de datum van de echtscheiding gemeten. Deze gemiddelde doorlooptijd voor alle zaken was 185 dagen (SD 82,4), variërend van 47 dagen tot en met een doorlooptijd van 454 dagen. Uitgesplitst naar type zaak werd gevonden dat de gemiddelde doorlooptijd van zaken in de interventiegroep korter was dan in de controlegroep. Gemiddeld duurde een zaak uit de interventiegroep 172 dagen (SD 81,9), een zaak uit de controlegroep duurde gemiddeld 196 dagen (SD 81,6). Het verschil tussen de beide gemiddelden is marginaal significant ($t(153) = 1,869$, $p < 0,10$).

Er waren nog 53 lopende zaken die tot de pilot behoorden. Van deze 53 zaken waren 23 zaken uit de controlegroep en 30 zaken uit de interventiegroep. De datum waarop het verzoekschrift tot echtscheiding was ingediend, laat grote verschillen zien en liep uiteen van december 2014 tot en met februari 2016. De duur tot het verzoekschrift was gemiddeld 83 dagen (SD 54,1). In de interventiegroep was de duur van verzoekschrift tot verzoekschrift gemiddeld 89 dagen (SD 64,6), in de controlegroep was dit gemiddeld 75 dagen (SD 32,3).

7. Hoe verhoudt de tijdsduur tussen het laatste verzoekschrift en de regiezitting in de interventiegroep zich tot de tijdsduur tussen het laatste verzoekschrift en de eerste zitting in de controlegroep?

Uit het dossieronderzoek bleek dat het in 120 zaken mogelijk was de gemiddelde tijdsduur tussen het verzoekschrift en de eerste zitting te berekenen. De gemiddelde duur voor alle zaken was 117 dagen (SD 55,9), variërend van 44 dagen tot en met 299 dagen.

De gemiddelde duur tussen het verzoekschrift en de regiezitting was 90 dagen in de interventiegroep (SD 52,9). Dit was aanzienlijk korter dan de gemiddelde duur tussen het verzoekschrift en de eerste zitting in de controlegroep; daarin was de duur 145 dagen (SD 44,4). Het verschil tussen beide gemiddelden is significant ($t(118) = 6,137, p < 0,001$).

8. Hoe verhoudt het aantal zittingen tussen de indiening van het verzoekschrift en de eindbe-

schikking in de interventiegroep zich tot het aantal zittingen in de controlegroep?

Uit het dossieronderzoek volgt dat voor de controlegroep geldt dat in 23 gevallen geen zitting plaats heeft gevonden (27,7%), in 51 zaken heeft één zitting plaatsgevonden (61,4%) en in 9 zaken hebben twee of meer zittingen plaatsgevonden (10,8%). De cijfers voor de interventiegroep verschillen op een aantal punten van de controlegroep. Zo hebben in de interventiegroep slechts in 14 zaken geen zittingen plaatsgevonden (18,7%), in 40 zaken (53,3%) is er één zitting geweest en in 21 zaken (28%) zijn er twee of meer zittingen geweest. Vooral de laatste categorie laat duidelijke verschillen zien voor de interventie- en de controlegroep. Wanneer de gemiddelden van beide typen zaken bekeken worden, blijkt er ook een significant verschil te zijn tussen het gemiddelde aantal zittingen in de controlegroep (0,86 zittingen) en in de interventiegroep (1,11 zittingen) ($t(156) = -2,299, p < 0,05$).

De rechters verklaarden in de interviews dat er niet zo veel vervolgzittingen waren omdat soms alles al tijdens de regiezitting was opgelost. De zaken waarin vervolgzittingen voorkwamen, waren meestal aangehouden voor mediation en een enkele keer voor een raadsonderzoek.

In de 53 nog lopende zaken had nog geen zitting plaatsgevonden, in 14 zaken was er vooralsnog één zitting geweest, 9 zaken hadden al twee zittingen gehad en in één zaak waren zelfs al 4 zittingen geweest. In de interventiegroep hadden gemiddeld meer zittingen

gen (1,5 zittingen, SD 0,93) plaatsgevonden dan in de controlegroep (1 zitting, SD 0,6). Het verschil is significant ($t(27) = -2,174, p < 0,05$).

9. Leidt de regie door de rechter tot de-escalatie van het conflict, dan wel het niet verder escaleren van het conflict?

a. Hoe verhouden de geschillen in de interventiegroep zich tot de geschillen in de controlegroep?

Uit het dossieronderzoek bleek dat bij aanvang van de echtscheidingsprocedure het aantal geschillen over nevenvoorzieningen ten aanzien van kinderen in interventie- en de controlegroep niet van elkaar verschilden (zie tabel 16).

b. Hoe verhoudt de afname van de geschillen in de interventiegroep zich tot de afname in de controlegroep?

Aan het einde van de procedure waren er nog steeds nevenvoorzieningen waarover partijen het niet eens waren geworden; deze zijn weergegeven in tabel 17. Hierin wordt het percentage van de afname van de geschillen weergegeven ten opzichte van het totale aantal geschillen aan het begin van de procedure, inclusief de ingetrokken verzoeken. In deze gevallen heeft de rechter uiteindelijk een beslissing moeten nemen. Deze afname lijkt verschillen tussen de interventiegroep en de controlegroep te laten zien. Opvallend genoeg is de afname van geschillen ten aanzien van de verzoeken betreffende kinderen

Tabel 16. Aard van het geschil en aantal ingediende en ingetrokken nevenverzoeken

Onderwerp:	Geschil aan begin van procedure				Verzoek ingetrokken			
	Interventiegroep		Controlegroep		Interventiegroep		Controlegroep	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Hoofdverblijfplaats	23	30,7	27	33,6	1	4,3	5	18,5
Verdeling zorg- en opvoedingstaken	52	69,3	49	60,5	5	9,6	3	6,1
Kinderalimentatie	49	65,3	54	65,1	6	12,2	11	20,4
Gebruik echtelijke woning	20	26,7	29	35,8	3	15	4	13,8
Verdeling huwelijksgemeenschap	45	60	51	63	8	17,8	10	19,6
Partneralimentatie	31	41,3	34	42	4	12,9	9	26,5

Bron: dossieronderzoek.

groter in de controlegroep, terwijl de afname van de overige geschillen juist in de interventiegroep groter is. Zo blijkt dat de afname in geschillen over de hoofdverblijfplaats in de interventiegroep maar 56,5% is in vergelijking met 70,4% in de controlegroep. De afname van geschillen over kinderalimentatie is in de interventiegroep 49% en in de controlegroep 58,3%. De afname van geschillen over de verdeling van zorg- en opvoedingstaken is 65,4% in de interventiegroep tegenover 77,6% in de controlegroep. Afname van geschillen over informatie en consultatie en gezag kon door te lage aantallen niet worden geanalyseerd. Met betrekking tot de verzoeken betreffende partneralimentatie, boedelverdeling en gebruik van de echtelijke woning, is een omgekeerd beeld te zien. In de

interventiegroep namen de geschillen over het gebruik van de echtelijke woning maar liefst met 70% af en in de controlegroep slechts met 55,2%. Met betrekking tot de verdeling van de huwelijksgemeenschap is het verschil in de afname minder groot: 62,2% in de interventiegroep tegenover 58,8% in de controlegroep. Met betrekking tot partneralimentatie is het verschil in afname ook beperkt: in de interventiegroep 48,4% en in de controlegroep slechts 44,1%. Bij geschillen over de kinderen is de afname in de controlegroep dus sterker, en bij geschillen over de volwassenen is de afname in de interventiegroep sterker (zie tabel 17). Dit is markant, omdat de interventiegroep juist een interventie ondergaat om de geschillen omtrent de kinderen te reduceren.

Tabel 17. Aard van het geschil en afname van het aantal geschillen waarover de rechter beslist

Onderwerp	Geschil aan einde van procedure				% afname			
	Interventie-groep		Controle-groep		Interventie-groep		Controle-groep	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Hoofdverblijfplaats	10	43,5	8	29,6	13	56,5	19	70,4
Verdeling zorg- en opvoedingstaken	17	32,7	11	22,4	34	65,4	38	77,6
Kinderalimentatie	23	49,9	21	38,9	24	49,0	32	59,3
Gebruik echtelijke woning	6	30,0	10	34,5	14	70,0	16	55,2

Bron: dossieronderzoek.

Tabel 17. Aard van het geschil en afname van het aantal geschillen waarover de rechter beslist

Verdeling huwelijksgemeenschap	15	33,3	19	37,3	28	62,2	30	58,8
Partneralimentatie	15	48,4	19	55,9	15	48,4	15	44,1

Bron: dossieronderzoek.

Tijdens de expertmeeting met rechters en een secretaris werden aan de deelnemers de data met betrekking tot de afname van geschillen in de interventie- en de controlegroep gepresenteerd, en is aan de deelnemers naar een mogelijke verklaring gevraagd voor minder de-escalatie in de interventiegroep.

De rechters hebben benadrukt dat er in de eerste plaats verschil moet worden gemaakt tussen de de-escalatie van het conflict en het oplossen van een geschil.

Quote rechter:

‘Een geschil dat is opgelost, is nog weer iets anders dan de-escalatie. Wat ik me afvraag is het verschil tussen de-escalatie en conflict. Op de regiezitting is het conflict over de kinderen misschien wel gede-escalerd, maar dan laait het conflict weer op als ze voor de verdeling komen. Die golfbeweging zou ook gemeten moeten worden. Het zijn immers allemaal verschillende onderwerpen.’

Een mogelijke verklaring zou kunnen zijn dat omdat zaken in de interventiegroep eerder op zitting komen, het conflict nog groter is, waardoor het moeilijker kan zijn om partijen naar

elkaar toe te bewegen dan wanneer het enige tijd geduurd heeft. Een andere verklaring kan zijn dat de regiezitting wellicht escalerend kan werken omdat de partijen in een te vroeg stadium, wanneer het conflict nog zo pril is, over de zaken moesten nadenken.

Van de 35 advocaten hebben 25 advocaten deze vraag in de enquête beantwoord. 12 (48%) advocaten vonden dat de regiezitting aan een betere oplossing van geschillen bijdraagt. Slechts 3 advocaten (12%) vonden dat het niet het geval was.

De professionals aanwezig tijdens de expertmeeting waren ondanks de uitkomsten van het dossieronderzoek van mening dat de regiezitting de-escalerend werkt omdat er bij een gewone zitting veel meer tijd overheen gaat en er dan veel meer kans is dat er iets is gebeurd waardoor het conflict escaleert. Volgens een van hen kan het feit dat in de controlegroep de geschillen over kinderen sterker afnemen mogelijk worden verklaard doordat in de zaken in de controlegroep die langer duren de emoties al weer afgenomen zijn en het makkelijker wordt om afspraken te maken.

c. *In hoeverre draagt de regiezitting bij aan de totstandkoming van een (compleet) ouderschapsplan?*

Uit het dossieronderzoek bleek dat in de helft van alle onderzochte zaken tijdens de echtscheiding alsnog een ouderschapsplan tot stand kwam (80 zaken, 51,6%). In bijna 49% van deze zaken was het ouderschapsplan echter niet compleet. Vooral afspraken over kinderalimentatie waren niet altijd opgenomen in het ouderschapsplan.

Er leken geen verschillen te zijn tussen de interventiegroep en de controlegroep voor wat betreft het ouderschapsplan. In beide typen zaken was 40 keer een ouderschapsplan tot stand gekomen tijdens de procedure.

d. *In hoeverre draagt de regiezitting bij aan (de-)escalatie of het stoppen van verdere escalatie?*

De de-escalerende werking van de maatregel is meer kwalitatief en algemeen onderzocht aan de hand van de interviews met rechters en de antwoorden van de advocaten op de enquête. Over het (de-)escalerende effect van de regiezittingen in het algemeen zijn door de rechters tijdens de interviews de volgende uitspraken gedaan. Sommige rechters vonden dat de regiezittingen de-escalierend werkten omdat de rechter sneller kon ingrijpen en een bepaald beleid voor partijen kon uitzetten en ook omdat de meest heftige conflicten vaak over de kinderen gingen en dat, als deze conflicten zijn aangepakt, de rest daarna meestal makkelijker kon worden afgerond.

Quote rechter:

‘Zeker, de vechtscheiding gaat meestal over de kinderen, maar daaronder zit nog van alles, familieproblemen, partnerrelatie, inkomen/schulden, en dit speelt allemaal mee in het conflict. En je kunt nu gaan kijken waar het probleem precies zit, bijvoorbeeld met behulp van de coachmatrix (als het een familieprobleem is) of met andere middelen, als het een financieel probleem is, en als je dat onderscheid goed kunt maken en kunt benoemen, dan weet je wat er nodig is om het vlot te trekken. En de regiezitting geeft hier de ruimte voor.’

Eén rechter merkte op dat ook als sprake van huiselijk geweld is, de regiezitting de-escalierend werkt. Andere rechters vonden regiezittingen niet per definitie de-escalierend werken, want conflicten kunnen net zo goed over de financiën gaan. Aan de ene kant kan het conflict verder escaleren als je langer met de zitting wacht. Aan de andere kant kan het verloop van de tijd de partijen juist de gelegenheid geven om tot rust te komen en hun emoties te laten bedaren. Het ligt dus in belangrijke mate aan de zaak, maar ook aan de aanpak van de rechter.

Uit de enquête van de advocaten blijkt dat circa 12 (48%) van de 25 advocaten die deze vraag tijdens het enquêteonderzoek hebben beantwoord van mening waren dat de regiezitting bijdraagt aan de de-escalatie van het conflict, 8 (32%) advocaten waren het hiermee

Tabel 18. Invloed van regiezittingen op (de-)escalatie van het conflict tussen de partijen

	Eens		Niet eens/ niet oneens		Oneens		Weet niet		Totaal	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Regiezittingen dragen doorgaans bij aan de-escalatie van het conflict tussen partijen (geen inhoudelijke beslissingen)	12	48	8	32	3	12	2	8	25	100
Regiezittingen dragen doorgaans bij aan een betere oplossing van geschillen tussen partijen (geen inhoudelijke beslissingen)	12	48	8	32	3	12	2	8	25	100
De regiezitting draagt er toe bij dat het conflict ten tijde van de vervolgzitting merkbaar is gede-escaleerd	6	24	5	20	7	28	1	4	25	100

Bron: enquêteonderzoek advocaten.

niet eens/niet oneens, en slechts 3 advocaten (12%) vonden dat de regiezitting niet de-escalerend werkte (zie tabel 18).

Op de algemene vraag over welke factoren aan de de-escalatie van het conflict bijdragen, hebben advocaten in de aan hen voorgelegde enquête geantwoord als weergegeven in tabel 19.

In de vragenlijsten die de rechters na de zitting hebben ingevuld, was de rechters gevraagd naar de (de-)escalatie van het conflict tijdens de zitting in de betreffende zaak. De rechters vulden op een schaal van 0 tot 9 in

hoe zij voor aanvang van de zaak het conflict tussen partijen inschatten. Na de zaak werd de schaal voor de tijdspanne tussen de datum van de indiening van het verzoekschrift en de datum eindbeschikking door hen ingevuld. Voor de interventiegroep hebben 52 rechters de vragenlijsten volledig ingevuld. Voor de interventiegroep is een gemiddelde afname van 1,5 op de schaal van 0 tot 9 waargenomen. In 28 zaken is een afname (54,9%) gerapporteerd, in 18 zaken is geen afname gerapporteerd (35,3%) en in 5 zaken is er een toename in conflict aan het einde van de zaak

Tabel 19. Factoren die invloed hebben op (de-)escalatie van het conflict tussen partijen

Geef aan welke factoren in het algemeen naar uw mening invloed hebben op (de-)escalatie van het conflict tussen partijen:	Geen invloed		Matige invloed		Neutraal		Behoorlijk veel invloed		Veel invloed		Totaal	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Uw houding	1	2,9	2	5,7	1	2,9	21	60,0	10	28,6	35	100
De houding van uw cliënt	1	2,9	1	2,9	2	5,7	11	31,4	20	57,1	35	100
De houding van de advocaat van de wederpartij	1	2,9	2	5,7	1	2,9	21	60,0	10	28,6	35	100
De houding van de wederpartij	1	2,9	2	5,7	1	2,9	12	34,3	19	54,3	35	100
De houding van de rechter	1	2,9	2	5,7	6	17,1	16	45,7	10	28,6	35	100
De regiezingting	2	5,7	10	28,6	11	31,4	11	31,4	1	2,9	35	100
De aparte behandeling van verzoeken betreffende kinderen	3	8,6	8	22,9	6	17,1	18	51,4	0	0	35	100
De versnelde behandeling van de zaak	0	0	7	20,0	6	17,1	17	48,6	5	14,3	35	100
Het beleid 'één gezin, één rechter'	2	5,7	4	11,4	14	40,0	11	31,4	4	11,4	35	100
De toepassing van de coachmatrix	3	8,6	3	8,6	22	62,9	5	14,3	2	5,7	35	100
De toepassing van mediation	4	11,4	4	11,4	11	31,4	15	42,9	1	2,9	35	100
De familie of het sociale netwerk van partijen	2	5,7	3	8,6	3	8,6	21	60,0	6	17,1	35	100

Bron: enquêteonderzoek advocaten.

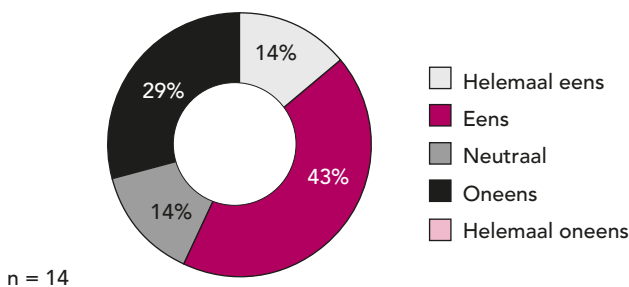
(9,8%) gerapporteerd. Voor de controlegroep zijn slechts 16 vragenlijsten volledig ingevuld. Dit belette een vergelijking tussen de interventie- en de controlegroep. Gemiddeld genomen werd door de rechters een afname in conflicten van 2,3 op de schaal van 0 tot 9 gerapporteerd. In 75% van de zaken is een afname waargenomen en in de overige zaken is geen toe- of afname gerapporteerd. Van de veertien partijen die na de afloop van de regiezitting de vragenlijst hebben ingevuld, hebben acht (57,2) aangegeven dat de regiezitting positieve invloed heeft gehad op het verminderen van de conflicten over kinderen tussen de respondent en de ex-partner. Door vier partijen (28,6%) was geen positieve bijdrage ervaren.

Maatregel 3. Rechters beter opleiden in conflict diagnose en interventiemogelijkheden

Procesevaluatie

1. In hoeverre wordt de coachmatrix door de rechters tijdens de zitting toegepast?

Uit het dossieronderzoek blijkt dat op het dossier (soms) door rechters is aangegeven of zij de coachmatrix hebben toegepast. Slechts in 40 van de 158 dossiers is door de rechters een dergelijke melding gedaan. In 32 zaken is vermeld dat de coachmatrix niet was toegepast, en in 8 zaken dat deze wel toegepast was. Deze gegevens komen niet geheel overeen met de gegevens uit de vragenlijsten die rechters waren gevraagd na afloop van elke zitting in te vullen. In deze vragenlijsten gaven de rechters aan circa 33 keer een of meer onderdelen van de coachmatrix te hebben toegepast en 10 keer de coachmatrix niet te hebben toegepast.

Figuur 9. Antwoorden op de vraag: de regiezitting heeft geleid tot het verminderen van de conflicten rond de kinderen

Bron: enquête advocaten.

Dit verschil kan worden verklaard door een onduidelijkheid over wat onder de toepassing van de coachmatrix moet worden verstaan. Tijdens de expertmeeting met de rechters en een secretaris werd namelijk duidelijk dat de invulling van het begrip 'gebruik van de coachmatrix' per rechter aanzienlijk verschilt. Sommige rechters spreken slechts van een dergelijke toepassing wanneer de coachmatrix integraal wordt toegepast, anderen ook wanneer deze gedeeltelijk is toegepast. Tijdens de expertmeeting is gebleken dat ook de rechters die de coachmatrix wel hebben toegepast, deze zelden in zijn geheel toepasten. Meestal werden delen of technieken van de matrix gebruikt. Dientengevolge kan op grond van de vragenlijsten of het dossieronderzoek niet worden geconcludeerd hoe vaak de coachmatrix is toegepast. De rechters gaven aan delen van de coachmatrix te hebben gebruikt om in sommige situaties de onderliggende gevoelens meer naar boven te krijgen en de andere partij hiervan bewust te maken. Dit gebeurde in de oude situatie ook al, maar de cursus heeft hier weer nieuwe technieken voor gegeven. Daarbij werden vooral de technieken van het omkeren (hoe zou jij je voelen in de situatie van de wederpartij?) en het identificeren van een gezamenlijk doel van partijen als toevoeging gezien van de coachmatrix. Het toepassen lukte daarnaast alleen in bepaalde zaken met bepaalde partijen. Aangegeven werd dat hoger opgeleide partijen meer weerstand leken te hebben tegen de toepassing van de matrix/het

bespreekbaar maken van gevoelens en emoties tijdens de zitting.

Effectevaluatie

2. In hoeverre beschikken de rechters en secretarissen over de voor het stellen van een conflict diagnose noodzakelijke kennis?

De rechters gaven tijdens de interviews aan dat zij geen specifieke cursus over conflict diagnose hebben gehad. Volgens een rechter heeft de cursus over de coachmatrix de rechter wel meer inzicht gegeven in het conflictniveau.

In de antwoorden van de rechters tijdens de interviews op de vraag 'Vindt u dat u nog kennis of vaardigheden mist die nodig zijn om een adequate conflict diagnose te stellen?' zeiden de rechters dat zij de volgende kennis en/of vaardigheden misten:

- Een conflict diagnosesysteem waarmee je weet wanneer je al dan niet mediation moet inzetten, hoe je met geweld in een relatie om moet gaan, hoe culturele achtergronden een rol spelen, en hoe je met bepaalde persoonlijkheden om moet gaan.

Ze voegden daar nog het volgende aan toe:

- meer oefenen met de methodes;
- intervisies met gedragswetenschappers;
- een cursus specifiek gericht op conflict diagnose (aangevoerd door meerdere rechters);
- meer kennis over wat een mediator in de praktijk doet;

- meer kennis en een uitgebreidere opleiding in conflictbeheersing op de zitting.

Daarnaast is er nog een algemeen gevoel dat duidelijker moet worden of de toepassing van de coachmatrix wel verantwoord is en wat het voor effecten heeft.

3. Zijn de betrokken rechters van mening dat ze door de opleiding en verbetering van informatie over de sociale kaart beter in staat zijn om beslissingen over het hulpaanbod te nemen?

Tijdens de interviews met de rechters kwamen verschillen in hun appreciatie van de sociale kaart naar voren. Sommige rechters zeiden dat er niets nieuws in stond. Er waren vroeger ook voldoende interventiemogelijkheden. Het is niet beter geworden met ingang van de pilot, het was al bekend en is nu nog steeds bekend. Andere rechters vonden het erg ondoorzichtig omdat het versnipperd is per regio en het lastig is overzicht te hebben van wat je wanneer kunt inzetten. Opgemerkt werd dat het met de decentralisatie onoverzichtelijker is geworden en dat er meer praktische informatie nodig is over hoe het precies werkt en wat wanneer mogelijk is. Nog andere rechters vonden het fijn dat de kaart er is, dat die veel overzicht biedt van wat er mogelijk is en dat er informatie is over de wachtlijsten. Volgens de rechters loste vooral het overzicht van de wachtlijsten veel problemen op en hielp dat vertragingen te voorkomen. Er werd gesuggereerd dat de kaart misschien verder zou kunnen worden aangevuld met informatie

over de inhoud van de hulpverlening en kosten daarvoor en wie wel en niet kunnen worden aangemeld, praktische informatie en up-to-date informatie.

De rechters gaven aan geen specifieke cursussen over de toepassing van het hulpaanbod te hebben gehad.

De professionals aanwezig op de expertmeeting hadden niet het idee dat sinds de pilot de interventies beter of anders werden toegepast. Een van de professionals had de indruk dat nu Kinderen uit de Knel favoriet is en dat het te pas en te onpas wordt toegepast.

4. Wat is de ervaring van rechters en andere betrokken professionals met betrekking tot de coachmatrix?

a. Cursus over de coachmatrix

Tijdens de interviews met de rechters werd duidelijk dat de meningen over de coachmatrix zeer verdeeld waren. Sommige rechters brachten naar voren dat zij de cursus over de coachmatrix een nuttige cursus hebben gevonden die hun inzicht heeft gegeven in de wijze waarop je als rechter bepaalde denkpatronen tijdens een procedure kunt beïnvloeden en doorbreken. Zij vonden het een verrijking van hun toolkit en zeiden dat zij de coachmatrix altijd mee naar een zitting nemen. Deze groep zou nog meer opleiding in de toepassing van de matrix willen krijgen. Andere rechters verklaarden dat zij tijdens de cursus niets hebben geleerd en dat het enige dat zij wel hebben geleerd is dat zij de matrix absoluut niet zullen toepassen. Nog een andere groep rechters zat tussen deze twee

extremen in en was van mening dat het toepassen van de echte matrix van begin tot eind wat overdreven aandoet; zij vonden de aangeraden modellen veel te strak en geloven dat iedereen deze op zijn eigen manier zal kunnen gebruiken.

b. Ervaring met de toepassing van de coachmatrix

Ook op dit punt waren de rechters erg verdeeld. Tijdens de interviews was gebleken dat sommigen de coachmatrix principieel nooit toepassen omdat zij daarvan geen voorstander zijn. Anderen zijn er in principe niet tegen, maar pasten de matrix niet toe omdat het niet bij 'hun persoonlijke stijl ter zitting past', of omdat het te veel energie kost. Rechters die de coachmatrix daadwerkelijk toepassen hebben daar de volgende ervaringen mee: Quotes rechters:

- *'Die technieken worden alleen toegepast bij de mensen die zich daarvoor lenen. Sommige mensen willen immers niet over hun problemen praten, maar willen alleen maar een beslissing.'*
- *'Ik pas het niet zo strak toe als de cursus voorschrijft.'*
- *'Als de problemen en de achterliggende emoties tijdens de zitting worden benoemd, krijgt de rechter te maken met een andere houding van de partijen dan wanneer alles binnen de juridische kaders blijft.'*
- *'Ik heb er goede ervaringen mee; het kan niet in elke zaak, maar ik heb*

goede resultaten bereikt in zaken die geheel vast leken te zitten.'

- *'Ja, je kunt partijen tot de kern van het probleem brengen en vaak vervolgens verwijzen naar mediation.'*
- *'Het nadeel is, het kost heel veel tijd. Je moet ook weer terug naar de traditionele manier van behandelen na het toepassen van de matrix. En de klacht vanuit de advocatuur was dat het leuk is als het goed gaat, maar als het niet lukt dan duurt het allemaal twee keer zolang zonder resultaat. Er moet vooral voldoende tijd en geld worden gestoken in deze maatregelen.'*

Uit de enquête van advocaten kwam naar voren dat zij en hun cliënten de toepassing van de coachmatrix als positief hebben ervaren. Volgens ruim 60% van de 35 advocaten werkte de coachmatrix niet verwarrend voor de partijen. Volgens 51% van de advocaten hebben hun cliënten de toepassing van de coachmatrix als positief ervaren.

c. Draagt toepassing van de coachmatrix bij aan het bereiken van overeenstemming door partijen tijdens de zitting?

De rechters die de coachmatrix hebben toegepast, verklaarden tijdens de interviews dat het vooral hielp om de partijen zover te krijgen om met behulp van mediation met elkaar te gaan praten. Daarbij is van belang dat de methode bij de partijen past en de inschatting juist was. Dan kun je veel bereiken. Tijdens de expertmeeting hebben de rechters daaraan

toegevoegd dat het in sommige zaken werkte, en dan lukte het om een vastgelopen zaak los te trekken of om de ex-partners tot overeenstemming te brengen. In andere zaken lukte het niet en dan stopten ze er direct weer mee. Het was erg afhankelijk van de zaak en van partijen.

d. Draagt toepassing van de coachmatrix bij tot de de-escalatie van het conflict tussen de partijen?

Deze vraag is in de enquête door alle 35 advocaten die de enquête hebben ingevuld beantwoord. 57% van de advocaten gaf aan dat het bespreken van de emotionele kant van het geschil de-escalierend werkte (zie tabel 20). Bij de beantwoording van de vraag welke factoren op de (de-)escalatie van het conflict van invloed waren, hebben de advocaten echter vrijwel alle factoren van belang geacht, behalve de toepassing van de coachmatrix. 20 (57%) van de 35 bevroegde advocaten gaven aan dat de toepassing van de coachmatrix van invloed is op de de-escalatie van het conflict tussen partijen, 6 (17%) stonden neutraal tegenover deze stelling en 8 (23%) vonden dat de toepassing van de coachmatrix geen invloed op het escalatieniveau van het conflict had.

e. Past de coachmatrix binnen de taakopvatting van de rechter?

Uit de interviews met de rechters bleek dat de rechters op dit punt verdeeld waren. De minderheid vond dat het bespreken van emoties met partijen geen taak van de rechter is.

Quote rechter:

'Je moet wel ruimte geven aan emotie. Maar wat ik heb meegemaakt toen ik in de zaal zat bij toepassing van de matrix vond ik echt heel zielig voor die mensen. Ik denk niet dat ze beter uit die zaal gekomen zijn dan toen ze erin gingen.'

Andere rechters vonden dat de coachmatrix een goed instrument voor de rechter is en binnen de rechterlijke taken valt. De rechter is geen hulpverlener, maar om een juiste beslissing te kunnen nemen, moet zij ook weten wat de partijen drijft.

'Familierecht is één en al emotie. Als je de onderlinge strijd niet aanpakt, kom je uiteindelijk niets verder.'

Benadrukt werd dat de coachmatrix niet als panacee moet worden gezien. Toepassing van de matrix moet wel bij de rechter passen. Sommige rechters kunnen er niet goed mee werken en werken met hun eigen systeem en dat kan ook heel effectief zijn. Het is een hulpmiddel en soms nuttig en soms niet, het is niet de enige juiste wijze. Uit de enquête van de advocaten kwam een positief beeld over de toepassing van coachmatrix naar voren. Slechts 11,4% van 35 bevroegde advocaten vond dat het behandelen van emoties in een zaak niet tot de taak van de rechter behoort, 71,4% was het daarmee niet eens.

Tabel 20. Meningen van advocaten over het bespreken van de emotionele kant van het geschil tijdens de zitting

Het is mijn indruk dat het bespreken van ook de emotionele kant van het geschil tijdens de zitting in het algemeen:	Eens		Niet eens/ niet oneens		Oneens		Weet niet		Totaal	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Bijdraagt aan de de-escalatie van het conflict	20	57,1	6	17,1	8	22,9	1	2,9	35	100
De sfeer tijdens de zitting in positieve zin beïnvloedt	18	51,4	9	25,7	8	22,9	0	0	35	100
Niet tot de taak van de rechter behoort	4	11,4	6	17,1	25	71,4	0	0	35	100
Verwarrend voor partijen is	5	14,3	9	25,7	21	60	0	0	35	100
Door mijn cliënten als positief is ervaren	18	51,4	9	25,7	7	20	1	2,9	35	100

Bron: enquête advocaten.

De meningen van de professionals tijdens de expertmeeting waren ook niet eenduidig. Aan de ene kant werd gezegd dat het benoemen van emoties door de rechter onontkoombaar en belangrijk is. Aan de andere kant vonden de deelnemers dat de rechter lijdelijk moet zijn en toch vooral beslissingen moet nemen. De professionals erkenden dat het benoemen en bespreken van emoties soms een doorbraak kan geven in de zaak, maar over het algemeen waren de aanwezigen het erover eens dat de rechter er is om knopen door te hakken en beslissingen te nemen en geen emotionele beerputten moet opentrekken. De

rechter heeft onvoldoende kennis, ervaring en ruimte om op de stoel van de mediator te gaan zitten. De regie van de zitting kan verloren gaan als de rechter naar allerlei emoties gaat doorvragen. De rechter kan emoties volgens de professionals wel benoemen als hij merkt dat ze spelen, maar hij moet ze niet zelf gaan opzoeken.

Bijlage 2

Scoringsformulier

dossieronderzoek

Scoringsformulier dossieronderzoek

Algemeen dossier

ID	Volgnummer Excel lijst
zaaknummer	Zaaknummer
type_zaak	Soort zaak Rotterdam (ingestroomd na 1-1-2015) 0= Geen pilotzaak (geen regie zitting, blauwe stickers) 1= Pilotzaak (regiezitting, gele stickers)
type_zaak	Soort zaak NN 0= Controlegroep (voor invoering maatregelen: vóór 1-6-2013) 1= Interventiegroep (na invoering maatregelen)
geslacht_verz	Geslacht verzoeker 0= Man 1= Vrouw
afkomst_verz	Nationaliteit verzoeker 0= Nederlands Anders = later coderen Dubbele nationaliteit is niet meegenomen en wordt gecodeerd als NL
gebdat_verz	Geboortedatum verzoeker Indien alleen jaartal bekend, 1-7 en rood gemarkeerd
woonplaats_verz	Woonplaats verzoeker
geslacht_verw	Geslacht verweerder 0= Man 1= Vrouw
afkomst_verw	Nationaliteit verweerder 0= Nederlands Anders = later coderen Dubbele nationaliteit is niet meegenomen en wordt gecodeerd als NL
gebdat_verw	Geboortedatum verweerder Indien alleen jaartal bekend, 1-7 en rood gemarkeerd
woonplaats_verw	Woonplaats verweerder
datum_huwelijk	Huwelijksdatum echtgenoten Indien alleen jaartal bekend, 1-7 en rood gemarkeerd
kinderen	Aantal minderjarige kinderen Correspondeert met het aantal geboortedata Indien er minderjarige gedurende de procedure meerderjarig zijn geworden, zijn deze kinderen NIET meegenomen in het onderzoek)
kind1	Geboortedatum mj kind 1
kind2	Geboortedatum mj kind 2
kind3	Geboortedatum mj kind 3
kind4	Geboortedatum mj kind 4
kind5	Geboortedatum mj kind 5
opmerk_kind	Opmerkingen kinderen

VoVo1 algemeen (aantallen en data van binnenkomst)

vv1	VV1 ingediend door: 0= ingediend door verzoeker echtscheiding 1= ingediend door verweerder echtscheiding
stukken_verz_vv1	Aantal processtukken in VV1 ingediend door verzoeker
stukken_verw_vv1	Aantal processtukken in VV1 ingediend door verweerder
stukken_totaal_vv1	Aantal processtukken VV1 totaal Correspondeert met aantal processtukken verzoeker+verweerder
dat_vv1	Datum indiening VV1
dat_vv1_aanv1verz	Datum Aanvulling1 verzoek VV1
dat_vv1_aanv2verz	Datum Aanvulling2 verzoek VV1
dat_vv1_aanv3verz	Datum Aanvulling3 verzoek VV1
dat_verw_vv1	Datum verweerschrift VV1
dat_vv1_aanv1verw	Datum Aanvulling1 verweer VV1
dat_vv1_aanv2verw	Datum Aanvulling2 verweer VV1
dat_vv1_aanv3verw	Datum Aanvulling3 verweer VV1
aantalzittingen_vv1	Aantal gehouden zittingen VV1
dat_zitting1vv1	Datum eerste zitting VV1
besch_vv1	Aantal beschikkingen VV1
dat_eindbesch_vv1	Datum eindbeschikking VV1
opmerkingenvv1	Opmerkingen over VV1

VoVo1 inhoud

verz_vv1w	VV1 verzocht door verzoeker Gebruik echtelijke woning
verz_vv1b	VV1 verzocht door verzoeker Beschikbaar stellen goederen dagelijks gebruik
verz_vv1tk	VV1 verzocht door verzoeker Toevertrouwing kinderen
verz_vv1rzo	VV1 verzocht door verzoeker Regeling verdeling van de zorg- en opvoedingstaken
verz_vv1ic	VV1 verzocht door verzoeker Informatie en consultatie
verz_vv1ka	VV1 verzocht door verzoeker Kinderalimentatie
verz_vv1pa	VV1 verzocht door verzoeker Partneralimentatie
tegenspraak	Verzoek op tegenspraak of niet 0= Verzoek op tegenspraak

	1= Verzoek niet op tegenspraak
verw_vv1w	VV1 verweer/zelfstandig verzoek door verweerder Gebruik echtelijke woning
verw_vv1b	VV1 verweer/zelfstandig verzoek door verweerder Beschikbaar stellen goederen dagelijks gebruik
verw_vv1tk	VV1 verweer/zelfstandig verzoek door verweerder Toevertrouwing kinderen
verw_vv1rzo	VV1 verweer/zelfstandig verzoek door verweerder Regeling verdeling van de zorg- en opvoedingstaken
verw_vv1ic	VV1 verweer/zelfstandig verzoek door verweerder Informatie en consultatie
verw_vv1ka	VV1 verweer/zelfstandig verzoek door verweerder Kinderalimentatie
verw_vv1pa	VV1 verweer/zelfstandig verzoek door verweerder Partneralimentatie
beslis_vv1w	VV1 rechter heeft beslist over Gebruik echtelijke woning
beslis_vv1b	VV1 rechter heeft beslist over Beschikbaar stellen goederen dagelijks gebruik
beslis_vv1tk	VV1 rechter heeft beslist over Toevertrouwing kinderen
beslis_vv1rzo	VV1 rechter heeft beslist over Regeling verdeling van de zorg- en opvoedingstaken
beslis_vv1ic	VV1 rechter heeft beslist over Informatie en consultatie
beslis_vv1ka	VV1 rechter heeft beslist over Kinderalimentatie
beslis_vv1pa	VV1 rechter heeft beslist over Partneralimentatie
interventie_vv1	Interventies door rechter tijdens VV1 procedure: Type interventie NN 0= geen interventie 1= Verwijzing mediation 2= Benoeming bijzondere curator 3= Verzoek om rapport Raad voor de Kinderbescherming 4= Verwijzing omgangshuis/omgangscentrum 5= ouderschap na scheiding 6= Coaching voor kinderen in echtscheidingssituaties 7= Begeleiding voor ouder zonder omgang 8= Begeleide omgang via humanitas 9= Traject Fier Fryslan 10= Combinatie, namelijk: opnemen in aantekeningen 11= Andere interventie, namelijk: opnemen in aantekeningen 99= n.v.t. want geen VV
succesi_vv1	Interventie succesvol NN 0= Onduidelijk (succescriterium niet duidelijk of geen terugkoppeling) 1= Verwijzing mediation (succescriterium: mediation geslaagd) 2= Benoeming bijzondere curator (succescriterium: afhankelijk van specifieke opdracht rechter) 3= Verzoek om rapport Raad voor de Kinderbescherming (succescriterium: afhankelijk van specifieke opdracht rechter)

	<p>4= Verwijzing omgangshuis/omgangscentrum (succescriterium: omgang gerealiseerd)</p> <p>5= ouderschap na scheiding</p> <p>6= Coaching voor kinderen in echtscheidingssituaties</p> <p>7= Begeleiding voor ouder zonder omgang</p> <p>8= Begeleide omgang via humanitas (succescriterium: omgang gerealiseerd)</p> <p>9= Traject Fier Fryslan</p> <p>10= Combinatie, namelijk: openen in aantekeningen + succescriterium</p> <p>11= Anders namelijk: opnemen in aantekeningen</p>
interventie_vv1	<p>Type interventie Rotterdam</p> <p>0= geen</p> <p>1 = Verwijzing mediation</p> <p>2 = Benoeming bijzondere curator</p> <p>3 = Verzoek om rapport Raad voor de Kinderbescherming</p> <p>4 = Verwijzing omgangshuis/omgangscentrum</p> <p>5= Ouderschap na scheiding</p> <p>6= Coaching voor kinderen in echtscheidingssituaties</p> <p>7= Begeleiding voor ouder zonder omgang?</p> <p>8= Begeleide omgang</p> <p>9= Combinatie, namelijk: opnemen in aantekeningen</p> <p>10= Andere interventie, namelijk: opnemen in aantekeningen</p> <p>99= n.v.t. want geen VV</p>
succesi_vv1	<p>Interventie succesvol Rotterdam</p> <p>0= Onduidelijk (succescriterium niet duidelijk of geen terugkoppeling)</p> <p>1 = Verwijzing mediation (succescriterium: mediation geslaagd)</p> <p>2 = Benoeming bijzondere curator (succescriterium: afhankelijk van specifieke opdracht rechter)</p> <p>3 = Verzoek om rapport Raad voor de Kinderbescherming (succescriterium: afhankelijk van specifieke opdracht rechter)</p> <p>4 = Verwijzing omgangshuis/omgangscentrum (succescriterium: omgang gerealiseerd)</p> <p>5= ouderschap na scheiding</p> <p>6= Coaching voor kinderen in echtscheidingssituaties</p> <p>7= Begeleiding voor ouder zonder omgang</p> <p>8= Begeleide omgang via humanitas (succescriterium: omgang gerealiseerd)</p> <p>9=Combinatie, namelijk: openen in aantekeningen + succescriterium</p> <p>10 = Anders namelijk: opnemen in aantekeningen</p>
zelfde_rechter	<p>Is VV1 behandeld door een rechter die betrokken was bij de bodemprocedure(zitting gehouden of beschikking gewezen)?</p> <p>0= Nee</p> <p>1= Ja</p>
Opmerkingen_inhoudvv1	Opmerkingen over de inhoud van VV1

Wijzigingsverzoek VoVo1 algemeen

wijzigingsverz_vv1	<p>Wijzigingsverzoek van VV1 ingediend door:</p> <p>0= ingediend door verzoeker echtscheiding</p> <p>1= ingediend door verweerder echtscheiding</p>
dat_wijzvv1	Datum Wijzigingsverzoek van VV1
dat_beschwizvv1	Datum Beschikking Wijzigingsverzoek van VV1
opmerkingen_wijzvv1	Opmerkingen wijzigingsverzoek VV1 algemeen

Wijzigingsverzoek VV1 inhoud

inh_wijzv1	Wijzigingsverzoek van VV1 over: 0 Gebruik echtelijke woning 1 Beschikbaar stellen goederen dagelijks gebruik 2 Toevertrouwing kinderen 3 Regeling verdeling van de zorg- en opvoedingstaken 4 Informatie en consultatie 5 Kinderalimentatie 6 Partneralimentatie 7 Combinatie, namelijk: Opnemen in aantekeningen 8 Anders, namelijk: Opnemen in aantekeningen
inh_wijzvervv1	Wijzigingsverzoek VV1 verzocht door verweerder: 0 Gebruik echtelijke woning 1 Beschikbaar stellen goederen dagelijks gebruik 2 Toevertrouwing kinderen 3 Regeling verdeling van de zorg- en opvoedingstaken 4 Informatie en consultatie 5 Kinderalimentatie 6 Partneralimentatie 7 Combinatie, namelijk: Opnemen in aantekeningen 8 Anders, namelijk: Opnemen in aantekeningen 9 Geen zelfst. Verzoek, wel verweer
beslis_wijzv1	Wijzigingsverzoek van VV1 toegewezen De verzoeken VV1 die uitdrukkelijk zijn toegewezen 0 Gebruik echtelijke woning 1 Beschikbaar stellen goederen dagelijks gebruik 2 Toevertrouwing kinderen 3 Regeling verdeling van de zorg- en opvoedingstaken 4 Informatie en consultatie 5 Kinderalimentatie 6 Partneralimentatie 7 Combinatie, namelijk: Opnemen in aantekeningen 8 Anders, namelijk: Opnemen in aantekeningen
rechter_wijz	Is bij Wijzigingsverzoek van VV1 een rechter uit de bodemprocedure betrokken? 0= Nee 1= Ja
opmerkingen_wijzv11	

Echtscheidingsprocedure algemeen

stukken_verz	Aantal processtukken door verzoeker ingediend
stukken_verw	Aantal processtukken door verweerder ingediend
stukken_totaal	Aantal processtukken echtscheidingsprocedure totaal Correspondeert met stukken door verzoeker+verweerder
aantal_rap	Aantal rapporten hulpverlening Alles wat in het dossier zit, ongeacht of dit rapporten zijn die de rechtbank heeft opgevraagd/verzocht of die partijen hebben ingebracht
dat_es	Datum Indiening verzoekschrift echtscheiding Datum stempel Rbk, dus datum binnengekomen bij rbk Geldt ook voor de aanvullingen
dat_aanv1	Datum Aanvulling1 verzoekschrift (=vermeerdering/wijziging/aanvullend/verweerschriftzelfst.vz)
dat_aanv2	Datum Aanvulling2 verzoekschrift

dat_aanv3	Datum Aanvulling3 verzoekschrift
dat_verw_es	Datum Indiening verweerschrift Datum stempel Rbk, dus datum binnengekomen bij rbk Geldt ook voor de aanvullingen
dat_aanv1verw	Datum Aanvulling1 verweerschrift (=vermeerdering/wijziging/aanvullend/zelfst.vz)
dat_aanv2verw	Datum Aanvulling2 verweerschrift
dat_aanv3verw	Datum Aanvulling3 verweerschrift
dat_rap1	Datum Rapport hulpverlening1 Datum op de rapportage
type_rap1	Type Rapport hulpverlening1
dat_rap2	Datum Rapport hulpverlening2 Datum op de rapportage
type_rap2	Type Rapport hulpverlening2
dat_rap3	Datum Rapport hulpverlening3 Datum op de rapportage
type_rap3	Type Rapport hulpverlening3
dat_rap4	Datum Rapport hulpverlening4 Datum op de rapportage
type_rap4	Type Rapport hulpverlening4
aantal_besch	Aantal inhoudelijke (tussen)beschikkingen Herstelbeschikkingen tellen <u>niet</u> mee
dat_tbesch1	Datum Tussenbeschikking1 Geen herstelstelbeschikkingen
dat_tbesch2	Datum Tussenbeschikking2 Geen herstelstelbeschikkingen
dat_tbesch3	Datum Tussenbeschikking3 Geen herstelstelbeschikkingen
dat_tbesch4	Datum Tussenbeschikking4 Geen herstelstelbeschikkingen
dat_eindbesch	Datum Eindbeschikking Deze altijd ingevuld Geen herstelstelbeschikkingen
opmerkingen_besch	Opmerkingen Herstelbeschikkingen eventueel hier opschrijven

Echtscheidingsprocedure zitting

rechter_eindbeschES	Naam rechter eindbeschikking Achternaam betrokken /toegewezen rechter eindbeschikking
totaal_zittingen	Aantal gehouden zittingen
dat_zitting1	Datum eerste zitting
dat_zitting2	Datum tweede zitting

dat_zitting3	Datum derde zitting
duur_zitting1	Geplande duur van de eerste zitting (in minuten) Rotterdam: pilotzaak heeft een regiezitting van 30/45 min en evt. tweede zitting. Niet-pilotzaak worden standaard tijden gepland, kan uit de zittingsoverzichten worden gehaald. NN: bij een pilotzaak kan uit het dossier worden gehaald. Niet voor de controlegroep, dus 666
duur_zitting1def	Daadwerkelijke zittingsduur (in minuten) Rotterdam: Kan uit formulier op dossier worden gehaald. NN: Werkelijke duur zitting is niet in de dossiers te vinden. Staat in vragenlijst.
andere_rechter	Andere rechter betrokken Zijn er zittingen/beschikkingen geweest die hebben plaatsgevonden onder leiding van een andere dan de eerstgenoemde rechter (niet zijnde in de VV procedure of herstelbeschikkingen)? 0= Nee 1= Ja
aantal_rechters	Hoeveel verschillende rechters betrokken bij procedure?
var001	Andere rechter betrokken? Zo ja, bij welke beschikking(en)
opmerkingen_zittingES	Opmerkingen zittingen ES

Echtscheidingsprocedure inhoud verzoek/verweer aanvang

Is er conflict over een bepaalde nevenvoorziening? Dan kijken of er door verzoeker en verweerder iets wordt geëist of verweer wordt gevoerd. Vergelijk de nevenvoorzieningen in de onderstaande drie kolommen. Bij twee van de drie een 1? Dan is er conflict.

Nevenvoorzieningen door verzoeker	
verz_pa	Partneralimentatie 0= Nee 1= Ja
verz_hv	Verdeling gemeenschap of afwikkeling huwelijkse voorwaarden 0= Nee 1= Ja
verz_g	Gezag (alleen bij verzoek eenhoofdig gezag) 0= Nee 1= Ja
verz_w	Hoofdverblijfplaats 0= Nee 1= Ja
verz_rzo	Verdeling zorg- en opvoedingstaken (omgangs- of contactregeling) 0= Nee 1= Ja
verz_ic	Informatie en consultatie 0= Nee 1= Ja
verz_ka	Kinderalimentatie 0= Nee 1= Ja
verz_OP	Toekenning (eenzijdig of concept of betwist) O-P: met Gezag (alleen bij verzoek eenhoofdig gezag), Hoofdverblijfplaats, Verdeling zorg- en opvoedingstaken

	(omgangs- of contactregeling), Informatie en consultatie, Kinderalimentatie 0= Nee 1= Ja
verz_voortzw	Voortgezet gebruik van de echtelijke woning (koop en huur) 0= Nee 1= Ja
verz_anders	Anders namelijk: opnemen in aantekeningen 0= Nee 1= Ja
Verweren van verweerder of zelfst. verzoek	
verw_pa	Partneralimentatie 0= Nee 1= Ja
verw_hv	Verdeling gemeenschap of afwikkeling huwelijkse voorwaarden 0= Nee 1= Ja
verw_g	Gezag (alleen bij verzoek eenhoofdig gezag) 0= Nee 1= Ja
verw_w	Hoofdverblijfplaats 0= Nee 1= Ja
verw_rzo	Verdeling zorg- en opvoedingstaken (omgangs- of contactregeling) 0= Nee 1= Ja
verw_ic	Informatie en consultatie 0= Nee 1= Ja
verw_ka	Kinderalimentatie 0= Nee 1= Ja
verw_OP	Toekenning (eenzijdig of tweezijdig) O-P: met Gezag (alleen bij verzoek eenhoofdig gezag), Hoofdverblijfplaats, Verdeling zorg- en opvoedingstaken (omgangs- of contactregeling), Informatie en consultatie, Kinderalimentatie 0= Nee 1= Ja
verw_voortzw	Voortgezet gebruik van de echtelijke woning (koop en huur) 0= Nee 1= Ja
verw_anders	Anders namelijk: opnemen in aantekeningen 0= Nee 1= Ja
Verweer van verzoeker	
verwverz_pa	Partneralimentatie 0= Nee 1= Ja

verwverz_hv	Verdeling gemeenschap of afwikkeling huwelijkse voorwaarden 0= Nee 1= Ja
verwverz_g	Gezag (alleen bij verzoek eenhoofdig gezag) 0= Nee 1= Ja
verwverz_w	Hoofdverblijfplaats 0= Nee 1= Ja
verwverz_rzo	Verdeling zorg- en opvoedingstaken (omgangs- of contactregeling) 0= Nee 1= Ja
verwverz_ic	Informatie en consultatie 0= Nee 1= Ja
verwverz_ka	Kinderalimentatie 0= Nee 1= Ja
verwverz_voortzw	Voortgezet gebruik van de echtelijke woning (koop en huur) 0= Nee 1= Ja
verwverz_anders	Anders namelijk: opnemen in aantekeningen 0= Nee 1= Ja
OP_bijverzoek	<u>Ouderschapsplan bij verzoek</u> 0= Geen ouderschapsplan 1= Betwist ouderschapsplan 2= Gedeeltelijk ouderschapsplan 3= Eenzijdig ouderschapsplan 4= Beide partijen eenzijdig ouderschapsplan
reden_geenOP	<u>Waarschijnlijke redenen ontbreken tweezijdig ouderschapsplan: Vastgesteld door onderzoekers aan de hand van het dossier</u> 0= Geen overeenstemming over de kinderen 1= Geen contact tussen ppt mogelijk 2= ppt zijn nog in overleg 3= Geen medewerking aan OP, redenen onduidelijk 4= een van beide psychisch niet in staat om een OP op te stellen
convenant	<u>Convenant bij verzoek</u> 0= Nee 1= Ja
inh_convenant	<u>Indien convenant, afspraken over:</u> 1= Partneralimentatie 2= Verdeling gemeenschap of afwikkeling huwelijkse voorwaarden 3= Voortgezet gebruik van de echtelijke woning (koop en huur)
opmerkingen_verwES	Opmerkingen verweer echtscheiding

Echtscheidingsprocedure inhoud verzoek/verweer tijdens procedure

intrekking_verw	<u>Nevenvoorzieningen door verzoeker later ingetrokken</u> 1= Partneralimentatie 2= verdeling gemeenschap/ afwikkeling huwelijkse voorwaarden 3= Gezag (alleen bij verzoek eenhoofdig gezag) 4= Hoofdverblijfplaats 5= Verdeling zorg- en opvoedingstaken (omgangs- of contactregeling) 6= Informatie en consultatie 7= Kinderalimentatie 8= Voortgezet gebruik van de echtelijke woning (koop en huur)
intrekking_verw	<u>Nevenvoorzieningen door verweerder later ingetrokken</u> 1= Partneralimentatie 2= verdeling gemeenschap/ afwikkeling huwelijkse voorwaarden 3= Gezag (alleen bij verzoek eenhoofdig gezag) 4= Hoofdverblijfplaats 5= Verdeling zorg- en opvoedingstaken (omgangs- of contactregeling) 6= Informatie en consultatie 7= Kinderalimentatie 8= Voortgezet gebruik van de echtelijke woning (koop en huur)
OP_tijdensES	<u>Ouderschapsplan tot stand gekomen tijdens procedure/eind procedure</u> 0= Nee 1= Ja
dat_OP	Indien OP: Datum ondertekening (laatste handtekening van een der partijen)
Indien OP tijdens procedure. Afspraken over:	
OP_g	Gezag (alleen bij verzoek eenhoofdig gezag) 0= Nee 1= Ja
OP_w	Hoofdverblijfplaats 0= Nee 1= Ja
OP_rzo	Verdeling zorg- en opvoedingstaken (omgangs- of contactregeling) 0= Nee 1= Ja
OP_ic	Informatie en consultatie 0= Nee 1= Ja
OP_ka	Kinderalimentatie 0= Nee 1= Ja
@819RV_OP	Wordt er door verzoeker en/of verweerder een 819 RV verzoek gedaan m.b.t. O-P? 0= Nee 1= Ja
convenant_tijdensES	Echtscheidingsconvenant afspraken tot stand gekomen tijdens procedure procedure? 0= Nee 1= Ja
Indien convenant, afspraken in convenant over:	

convenant_pa	Partneralimentatie 0= Nee 1= Ja
convenant_hv	Verdeling gemeenschap of afwikkeling huwelijkse voorwaarden 0= Nee 1= Ja
convenant_w	Voortgezet gebruik van de echtelijke woning (koop en huur) 0= Nee 1= Ja
convenant_anders	Anders namelijk: opnemen in aantekeningen 0= Nee 1= Ja
@819RV_convenant	<u>Wordt er door verzoeker en/of verweerder een 819 RV verzoek gedaan m.b.t. convenant?</u> 0= Nee 1= Ja

Echtscheidingsprocedure beschikking

toewijz_verzoekES	Echtscheidingsverzoek toegewezen 0= Nee 1= Ja
@815lid6RV	Reactie rechter op het ontbreken/onvolledigheid van het ouderschapsplan. <u>Uitdrukkelijke toepassing lid 6</u> (O-P kon redelijkwijze niet worden overgelegd) : 0= Nee 1= Ja 2= n.v.t. want OP overgelegd
Nevenvoorzieningen expliciet toegewezen in beschikking	
beslis_pa	Partneralimentatie 0= Nee 1= Ja
beslis_hv	Verdeling gemeenschap of afwikkeling huwelijkse voorwaarden 0= Nee 1= Ja
beslis_g	Gezag (alleen bij verzoek eenhoofdig gezag) 0= Nee 1= Ja
beslis_w	Hoofdverblijfplaats 0= Nee 1= Ja
beslis_rzo	Verdeling zorg- en opvoedingstaken (omgangs- of contactregeling) 0= Nee 1= Ja
beslis_ic	Informatie en consultatie 0= Nee 1= Ja
beslis_ka	Kinderalimentatie 0= Nee

	1= Ja
beslis_OP	Toekenning (eenzijdig/tweezijdig) O-P: met Gezag (alleen bij verzoek eenhoofdig gezag), Hoofdverblijfplaats, Verdeling zorg- en opvoedingstaken (omgangs- of contactregeling), Informatie en consultatie, Kinderalimentatie 0= Nee 1= Ja, eenzijdig 3= nooit over beslist 4= <u>tweezijdig OP</u> gedurende procedure, dus toegekend
beslis_voortzw	Voortgezet gebruik van de echtelijke woning (koop en huur) 0= Nee 1= Ja
beslis_anders	Andere voorzieningen namelijk: opnemen in aantekeningen 0= Nee 1= Ja
opmerkingen_beslisES	Opmerkingen beschikking ES

Conflict/overeenstemming einde procedure

overeenstemming_pa	Partneralimentatie 0= Nee 1= Ja
overeenstemming_hv	Verdeling gemeenschap of afwikkeling huwelijkse voorwaarden 0= Nee 1= Ja
overeenstemming_g	Gezag (alleen bij verzoek eenhoofdig gezag) 0= Nee 1= Ja
overeenstemming_w	Hoofdverblijfplaats 0= Nee 1= Ja
overeenstemming_rzo	Verdeling zorg- en opvoedingstaken (omgangs- of contactregeling) 0= Nee 1= Ja
overeenstemming_ic	Informatie en consultatie 0= Nee 1= Ja
overeenstemming_ka	Kinderalimentatie 0= Nee 1= Ja
overeenstemming_OP	Toekenning O-P: met Gezag (alleen bij verzoek eenhoofdig gezag), Hoofdverblijfplaats, Verdeling zorg- en opvoedingstaken (omgangs- of contactregeling), Informatie en consultatie, Kinderalimentatie 0= Nee 1= Ja
overeenstemming_voortzw	Voortgezet gebruik van de echtelijke woning (koop en huur) 0= Nee 1= Ja
overeenstemming_anders	Andere voorzieningen: opnemen in aantekeningen 0= Nee 1= Ja

OP_819RV	Indien (gedeeltelijk) ouderschapsplan tijdens procedure: opgenomen/aangehecht (819 Rv)? 0= Nee 1= Ja
convenant_819RV	Indien echtscheidingsconvenant tijdens procedure: opgenomen/aangehecht (819 Rv)? 0= Nee 1= Ja
opmerkingen_conflictES	Opmerkingen over conflict in echtscheidingsprocedure

Echtscheidingsprocedure interventies

interventie_ES	Type interventie NN 0= geen 1 = Verwijzing mediation 2 = Benoeming bijzondere curator 3 = Verzoek om rapport Raad voor de Kinderbescherming 4 = Verwijzing omgangshuis/omgangscentrum 5= ouderschap na scheiding 6= Coaching voor kinderen in echtscheidingsituaties 7= Begeleiding voor ouder zonder omgang 8= Begeleide omgang (bijv. via humanitas) 9= Traject Fier Fryslan 10 = Anders namelijk: opnemen in aantekeningen
succesi_ES	Interventie succesvol NN Voorlopig Uitschrijven!! 0= Onduidelijk (succescriterium niet duidelijk of geen terugkoppeling) 1= Verwijzing mediation (succescriterium: mediation geslaagd) 2= Benoeming bijzondere curator (succescriterium: afhankelijk van specifieke opdracht rechter) 3= Verzoek om rapport Raad voor de Kinderbescherming (succescriterium: afhankelijk van specifieke opdracht rechter) 4= Verwijzing omgangshuis/omgangscentrum (succescriterium: omgang gerealiseerd) 5= ouderschap na scheiding 6= Coaching voor kinderen in echtscheidingsituaties 7= Begeleiding voor ouder zonder omgang 8= Begeleide omgang (bijv. via humanitas) (succescriterium: omgang gerealiseerd) 9= Traject Fier Fryslan 10=Combinatie, namelijk: openen in aantekeningen + succescriterium 11= Anders namelijk: opnemen in aantekeningen 99= niet van toepassing
interventie_ES	Type interventie Rotterdam 0= geen 1 = Verwijzing mediation 2 = Benoeming bijzondere curator 3 = Verzoek om rapport Raad voor de Kinderbescherming 4 = Verwijzing omgangshuis/omgangscentrum 5= Ouderschap na scheiding 6= Coaching voor kinderen in echtscheidingsituaties 7= Begeleiding voor ouder zonder omgang? 8= Begeleide omgang 9= Combinatie, namelijk: opnemen in aantekeningen 10= Andere interventie, namelijk: opnemen in aantekeningen
succesi_ES	Interventie succesvol? (Rotterdam)
moment_interventie	Op welk moment in de ES proc.is er geïntervenieerd?
opmerkingen_algemeen	Algemene opmerkinge

Bijlage 3

Scoringsformulier voorlopige voorzieningen rechtbank Noord- Nederland, locatie Groningen

Scoringsformulier

VoVo's op tegenspraak met conflict over minderjarige kinderen periode 1-1-2015 t/m heden
Rechtbank Noord-Nederland, Locatie Groningen

1. Dossiernummer VoVo
1. Dossiernummer bodemprocedure
2. Piketmediation ingezet?
3. Zo ja, voor welke voorziening(en)?
 - Gebruik echtelijke woning
 - Beschikbaar stellen goederen dagelijks gebruik
 - Toevertrouwing kinderen
 - Regeling verdeling van de zorg- en opvoedingstaken
 - Informatie en consultatie
 - Kinderalimentatie
 - Partneralimentatie
4. Piketmediation (gedeeltelijk) geslaagd?
5. Zo ja, voor welke voorziening(en)?
 - Gebruik echtelijke woning
 - Beschikbaar stellen goederen dagelijks gebruik
 - Toevertrouwing kinderen
 - Regeling verdeling van de zorg- en opvoedingstaken
 - Informatie en consultatie
 - Kinderalimentatie
 - Partneralimentatie

Bijlage 4

Vragenlijst rechters rechtbank

Noord-Nederland, locatie

Groningen

Vragenlijst voor rechters

In de rechtbanken Noord-Nederland (locatie Groningen) en Rotterdam lopen pilots ter verdere verbetering van de kwaliteit van de behandeling van (echt)scheidingszaken tussen personen met kinderen.

De pilots worden geëvalueerd in het onderzoek

“Evaluatie pilot regierechter echtscheidingen en pilot preventie vechtscheiding”

dat wordt uitgevoerd door de Vrije Universiteit Amsterdam in opdracht van de Raad voor de rechtspraak.

Deze vragenlijst wordt u voorgelegd in het kader van die evaluatie. De vragen worden gesteld bij echtscheidingen (of voorlopige voorzieningen) op tegenspraak waarbij kinderen zijn betrokken.

Bij het beantwoorden van de vragen gaat het erom dat u uw indruk geeft. Alle gegevens worden anoniem verwerkt. Uw antwoorden worden vertrouwelijk behandeld.

Mocht u vragen hebben over het onderzoek of meer informatie willen, dan kunt u contact opnemen met prof. mr. Masha Antokolskaia M.V.Antokolskaia@vu.nl

1. Algemene gegevens

a. Zaaknummer _____

b. Regiezitting of ander type zitting?

regiezitting ander type zitting, nl. _____

c. Datum zitting _____

2. Algemene indrukken naar aanleiding van dossier en/of zitting

	ja	nee	de een wel, de ander niet	weet niet
a. De ouders zijn in staat naar elkaar te luisteren.	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
b. De ouders tonen heftige emoties.	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
c. De ouders betrekken hun kind(eren) bij hun conflicten.	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
d. De ouders zien het belang in van de aanwezigheid van beide ouders in het leven van hun kind(eren).	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

3. Mate van conflict tussen de ouders (kruis 1 antwoord aan)

- 0 De ouders hebben geen conflicten over de kinderen.
- 1 De ouders hebben meningsverschillen over de verzorging en opvoeding van de kinderen, maar kunnen die zelf overbruggen.
- 2 De ouders komen er zelf niet uit met betrekking tot de verzorging en opvoeding van de kinderen, maar responderen adequaat op door de advocaten of de rechter aangedragen voorstellen voor oplossing(s)richting(en).
- 3 De ouders hebben ernstige conflicten over de verzorging en opvoeding van de kinderen. Zij kunnen nog wel luisteren naar wat de rechter en de advocaten zeggen, maar zij zijn uit zichzelf niet meer in staat daarmee hun voordeel te doen.
- 4 De ouders zijn verwickeld in een bittere strijd over de kinderen. Zij kunnen zelfs niet meer luisteren naar wat er ter zitting wordt besproken, laat staan dat zij daarmee nog uit zichzelf hun voordeel zouden kunnen doen.

4. Inschatting van het conflict

- a. Wilt u aankruisen hoe u vóór de zitting (op basis van het dossier) de mate inschatte van het conflict tussen de ex-partners over de verzorging en opvoeding van de kinderen?

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Geen conflict

Zeer ernstig conflict

- b. Hoe schat u de mate van conflict in aan het einde van de zitting? Kruis het cijfer aan dat die mate het beste weergeeft.

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Geen conflict

Zeer ernstig conflict

5. Hulpaanbod

Bij deze vraag gaat het erom of u ter zitting met partijen heeft gesproken over een of meer van de volgende beschikbare mogelijkheden: meewerken aan mediation, begeleide omgang, een traject ouderschap na scheiding volgen (ONS), naar KIES gaan (coaching voor kinderen in scheidingssituaties), een traject volgen voor ouders die hun kinderen niet meer mogen zien, traject Kinderen uit de knel.

	ja	nee	deels	weet niet
a. Was bij de afweging of u in deze zaak ouders of kinderen zou moeten doorverwijzen naar hulp, het beschikbare hulpaanbod toereikend?	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
b. Indien u een hulpaanbod heeft gedaan: welk hulpaanbod? _____				
c. Had u een hulpaanbod willen doen dat niet beschikbaar was? Zo ja, welk? _____	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

6. Verloop van de zitting

	ja	nee	deels	weet niet
a. De houding van de advocaat van de ene partij droeg bij aan de oplossing van het conflict.	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
b. De houding van de advocaat van de andere partij droeg bij aan de oplossing van het conflict.	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
c. De geplande zittingsduur was toereikend.	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
d. De zaak was te complex om binnen de geplande zittingsduur te behandelen.	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

7. Piketmediation (alleen in te vullen bij een voorlopige voorziening)

	ja	nee	deels	n.v.t.
a. Hebt u naar piketmediation doorverwezen?	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
b. Indien ja, heeft piketmediation (deels) geleid tot afspraken tussen partijen?	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
c. Heeft het in uw visie zin gehad partijen door te verwijzen naar piketmediation, los van uw antwoord onder b?	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

Eventuele toelichting:

Hartelijk dank voor het invullen van de vragenlijst.

Wilt u uw griffier/secretaris vragen de ingevulde vragenlijst in het hiervoor bestemde bakje op de griffie te leggen? Daarvandaan gaat de lijst naar de onderzoekers.

Bijlage 5
Vragenlijst rechters rechtbank
Rotterdam

Vragenlijst voor rechters

In de rechtbanken Rotterdam en Noord-Nederland lopen pilots ter verdere verbetering van de kwaliteit van de behandeling van (echt)scheidingszaken tussen personen met kinderen. De pilots worden geëvalueerd in het onderzoek

“Evaluatie pilot regierechter echtscheidingen en pilot preventie vechtscheiding”

dat wordt uitgevoerd door de Vrije Universiteit Amsterdam in opdracht van de Raad voor de rechtspraak.

Deze vragenlijst wordt u voorgelegd in het kader van die evaluatie.

Bij het beantwoorden van de vragen gaat het erom dat u uw indruk geeft. Uw antwoorden worden vertrouwelijk behandeld. Alle onderzoeksgegevens worden anoniem verwerkt.

Mocht u vragen hebben over het onderzoek of meer informatie willen, dan kunt u contact opnemen met prof. mr. Masha Antokolskaia M.V.Antokolskaia@vu.nl

1. Algemene gegevens

a. Zaaknummer _____

b. Regiezitting of ander type zitting?

regiezitting ander type zitting, nl. _____

c. Datum zitting _____

2. Algemene indrukken naar aanleiding van dossier en/of zitting

	ja	nee	de een wel, de ander niet	weet niet
a. De ouders zijn in staat naar elkaar te luisteren.	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
b. De ouders tonen heftige emoties.	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
c. De ouders betrekken hun kind(eren) bij hun conflicten.	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
d. De ouders zien het belang in van de aanwezigheid van beide ouders in het leven van hun kind(eren).	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

3. Mate van conflict tussen de ouders (kruis 1 antwoord aan)

- [] 0 De ouders hebben geen conflicten over de kinderen.
- [] 1 De ouders hebben meningsverschillen over de verzorging en opvoeding van de kinderen, maar kunnen die zelf overbruggen.
- [] 2 De ouders komen er zelf niet uit met betrekking tot de verzorging en opvoeding van de kinderen, maar reageren adequaat op door de advocaten of de rechter aangedragen voorstellen voor oplossing(srichting)en.
- [] 3 De ouders hebben ernstige conflicten over de verzorging en opvoeding van de kinderen. Zij kunnen nog wel luisteren naar wat de rechter en de advocaten zeggen, maar zij zijn uit zichzelf niet meer in staat daarmee hun voordeel te doen.
- [] 4 De ouders zijn verwickeld in een bittere strijd over de kinderen. Zij kunnen zelfs niet meer luisteren naar wat er ter zitting wordt besproken, laat staan dat zij daarmee nog uit zichzelf hun voordeel zouden kunnen doen.

4. Inschatting van het conflict

- a. Wilt u aankruisen hoe u vóór de zitting (op basis van het dossier) de mate inschatte van het conflict tussen de ex-partners over de verzorging en opvoeding van de kinderen?

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Geen conflict *Zeernstig conflict*

- b. Hoe schat u de mate van conflict in aan het einde van de zitting?

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Geen conflict *Zeernstig conflict*

- c. Heeft u een cursus conflictdiagnose gevolgd?

ja	nee	deels	weet niet
☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

- d. Indien u vraag 4.c met 'ja' heeft beantwoord: heeft die cursus een positieve invloed gehad op uw mogelijkheden om het conflict in deze zaak in te schatten?

ja	nee	deels	weet niet
☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

e. Indien u bij vraag 4.d 'nee' of 'deels' heeft aangekruist: aan welke kennis/vaardigheden had u nog meer behoefte bij het stellen van de conflictdiagnose in deze zaak?

5. Coaching matrix

		ja	nee	deels	n.v.t.
a.	Ik heb partijen gevraagd waar zij het over eens zijn.	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
b.	Ik heb partijen gevraagd wat hen verdeeld houdt.	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
c.	Ik heb partijen gevraagd wat zij willen bereiken.	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
d.	Ik ben samen met partijen nagegaan in hoeverre hun wensen realiseerbaar zijn.	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
e.	Ik heb partijen ruimte gegeven om emoties te tonen.	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

6. Hulpaanbod en interventies

Bij deze vraag gaat het erom of u ter zitting met partijen heeft gesproken over een of meer van de volgende beschikbare mogelijkheden: meewerken aan mediation, naar een omgangshuis gaan, een bijzonder curator benoemen, een onderzoek door de Raad voor de Kinderbescherming laten uitvoeren.

		ja	nee	deels	weet niet
a.	Bij de afweging of in deze zaak een hulpaanbod of interventie aangewezen was, waren de beschikbare mogelijkheden toereikend.	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
b.	Indien u een hulpaanbod heeft gedaan of een interventie heeft toegepast: welk(e)? _____				
c.	Had u een hulpaanbod of interventie willen kiezen dat/die niet beschikbaar was? Zo ja, welk(e)? _____	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

7. Verloop van de zitting

	ja	nee	deels	weet niet
a. De houding van de advocaat van de ene partij droeg bij aan de oplossing van het conflict.	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
b. De houding van de advocaat van de andere partij droeg bij aan de oplossing van het conflict.	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
c. Het was functioneel dat in deze zaak alleen de geschillen over de kinderen zijn behandeld en niet de andere geschillen tussen de ouders.	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
d. De geplande zittingsduur was toereikend.	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
e. De zaak was te complex om binnen de geplande zittingsduur te behandelen.	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

Hartelijk dank voor het invullen van de vragenlijst.

Wilt u uw griffier/secretaris vragen de ingevulde vragenlijst in het hiervoor bestemde bakje op de griffie te leggen / in te leveren bij Shylin Bahrami. Daarvandaan gaat de lijst naar de onderzoekers.

Bijlage 6
Vragenlijst partijen rechtbank
Noord-Nederland, locatie
Groningen

INSTRUCTIE

Hartelijk dank dat we aan u een vragenlijst mogen voorleggen in het kader van het onderzoek “Evaluatie pilot regierechter echtscheidingen en pilot preventie vechtscheiding”. Het onderzoek wordt uitgevoerd door de Vrije Universiteit Amsterdam in opdracht van de Raad voor de rechtspraak. Uw deelname is zeer belangrijk om de kwaliteit van de behandeling van echtscheidingszaken met kinderen te waarborgen.

Hierna volgt een vragenlijst. Het doel van deze vragenlijst is dat naar voren komt hoe u het proces rondom echtscheidingen bij de rechter ervaart en of u verbeterpunten ziet.

In een later stadium wordt u nogmaals een vragenlijst voorgelegd met betrekking tot deze zaak.

Bij het beantwoorden van de vragen gaat het erom wat u vindt. Er is dus geen goed of fout antwoord. Denk niet te lang na over een vraag, maar vul in wat het eerste in u opkomt.

Dit wetenschappelijk onderzoek is geheel onafhankelijk van uw rechtszaak. Niemand, dus ook niet uw ex-partner, de rechter of uw advocaat, komt ooit te weten wat u invult. Deelname aan het onderzoek is geheel vrijwillig. Wel of niet deelnemen heeft geen enkele invloed op uw rechtszaak.

Uw antwoorden worden vertrouwelijk behandeld. Alle onderzoeksgegevens worden anoniem verwerkt.

In de vragenlijst vragen wij u een zaaknummer in te vullen. Dit zaaknummer is door de rechtbank aan uw zaak toegekend en staat in alle correspondentie van de rechtbank over uw zaak.

E2. Eventuele toelichting:

Sectie F: groep6

F1. 5. Hoeveel minderjarige kinderen heeft u samen met de partner van wie u nu aan het scheiden bent?

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Sectie G: groep7

G1. 6. Heeft u contact met uw kinderen sinds de relatie met uw ex-partner is verbroken?

Kies één van de volgende antwoorden.

Vaak

Soms

Bijna niet

Tot de verbreking van de relatie was er wel contact, maar nu niet meer

Er is nooit contact geweest

Sectie H: groep8

H1. 7. Heeft uw ex-partner contact met de kinderen sinds de relatie is verbroken?

Kies één van de volgende antwoorden.

Vaak

Soms

Bijna niet

Tot de verbreking van de relatie was er wel contact, maar nu niet meer

Er is nooit contact geweest

Weet ik niet

Sectie I: groep9

8. De volgende vragen gaan over de communicatie tussen u en uw ex-partner sinds de verbreking van de relatie.

I1. 8a. Hoe vaak spreekt u uw ex-partner telefonisch?

Kies één van de volgende antwoorden.

Vaak

Soms

Bijna niet

Sinds de verbreking van de relatie hebben wij geen telefonisch contact meer

Sectie J: groep10

8. De volgende vragen gaan over de communicatie tussen u en uw ex-partner sinds de verbreking van de relatie.

J1. 8b. Hoe vaak heeft u op andere wijze contact met uw ex-partner (bijvoorbeeld: brief, kaart, sms, e-mail, whatsapp)?

Kies één van de volgende antwoorden.

Vaak

Soms

Bijna niet

Sinds de verbreking van de relatie hebben wij zulke contacten nooit gehad

Sectie K: groep11

8. De volgende vragen gaan over de communicatie tussen u en uw ex-partner sinds de verbreking van de relatie.

K1. 8c. Hoe vaak ontmoet en spreekt u uw ex-partner?

Kies één van de volgende antwoorden.

Vaak

Soms

Bijna niet

Sinds de verbreking van de relatie is dat niet meer gebeurd

Sectie L: groep12

L1. 9. Welke van de onderstaande uitspraken is op u en uw ex-partner het meest van toepassing?

In de 6 maanden vóórdat de beslissing is genomen te gaan scheiden, hadden mijn ex-partner en ik conflicten

nooit zelden soms meestal altijd

.....

	nooit	zelden	soms	meestal	altijd
In de 6 maanden vóórdat de beslissing om te gaan scheiden is genomen, konden mijn ex-partner en ik conflicten zelf oplossen	☐	☐	☐	☐	☐
In de 6 maanden vóórdat de beslissing om te gaan scheiden is genomen, hadden mijn ex-partner en ik conflicten in het bijzijn van de kind(eren)	☐	☐	☐	☐	☐
Nadat de beslissing om te scheiden is genomen, hebben mijn ex-partner en ik conflicten	☐	☐	☐	☐	☐
Nadat de beslissing om te scheiden is genomen, kunnen mijn ex-partner en ik conflicten zelf oplossen	☐	☐	☐	☐	☐
Nadat de beslissing om te scheiden is genomen, hebben mijn ex-partner en ik conflicten in het bijzijn van de kind(eren)	☐	☐	☐	☐	☐

Sectie M: groep13

M1. 10. In deze vraag gaat het erom of u op dit moment conflicten ervaart in contacten met uw ex-partner over uw kind(eren).

Kruis het antwoord aan dat het meest op u van toepassing is.

	nooit	zelden	soms	meestal	altijd
Wanneer mijn ex-partner en ik praten over de opvoeding of verzorging van de kind(eren) eindigt dit in onenigheid	☐	☐	☐	☐	☐
Wanneer mijn ex-partner en ik praten over de opvoeding of verzorging van de kind(eren) is de sfeer vijandig of boos	☐	☐	☐	☐	☐
Wanneer mijn ex-partner en ik praten over de opvoeding of verzorging van de kind(eren), is het gesprek stressvol of gespannen	☐	☐	☐	☐	☐

Sectie N: groep14

N1. 11. In deze vraag gaat het erom hoe u en uw ex-partner op dit moment naar uw mening omgaan met eventuele conflicten tussen u beiden over uw kind(eren).

Kruis het antwoord aan dat het meest op u van toepassing is.

	nooit	zelden	soms	meestal	altijd
Als mijn ex-partner de contactregeling wil veranderen, werk ik mee	☐	☐	☐	☐	☐
Mijn ex-partner werkt mee als ik de contactregeling wil veranderen	☐	☐	☐	☐	☐
Ik steun en begrijp mijn ex-partner als ouder bij het opvoeden en verzorgen van mijn kind(eren)	☐	☐	☐	☐	☐
Ik denk dat mijn ex-partner mij als ouder steunt en begrijpt bij het opvoeden en verzorgen van mijn kind(eren)	☐	☐	☐	☐	☐
Wanneer ik hulp nodig heb met betrekking tot mijn kind(eren), vraag ik die aan mijn ex-partner	☐	☐	☐	☐	☐
Mijn ex-partner helpt mij bij het opvoeden van mijn kind(eren)	☐	☐	☐	☐	☐

Sectie O: groep15

O1. 12. Deze vraag gaat over conflicten met de ex-partner over de verzorging en opvoeding van de kinderen.

In welke mate zijn de conflicten tussen u en uw ex-partner over de verzorging en opvoeding van de kinderen uit de hand gelopen

helemaal niet in hoge mate

Sectie P: groep16

P1.

Deze vraag gaat over de mate van conflicten (ruzies, meningsverschillen, onenigheid, of stevige woordenwisseling) tussen u en uw ex-partner over de verzorging en opvoeding van uw kind(eren).

13. Kruis één item aan dat volgens u het meest van toepassing is op uw situatie.

- Mijn ex-partner en ik hebben geen conflicten over de verzorging en opvoeding van de kinderen.
- Conflicten over de verzorging en opvoeding van de kinderen zijn er wel, maar ik los die met mijn ex-partner op door er met elkaar over te praten.
- Mijn ex-partner en ik hebben behoorlijk veel discussies over de verzorging en opvoeding van de kinderen. Het is lastig geworden om de verschillen te overbruggen en in gesprek te blijven
- Praten met mijn ex-partner over de verzorging en opvoeding van de kinderen heeft steeds minder zin, en roept steeds meer irritaties op.
- Mijn ex-partner bevestigt in onze contacten over de verzorging en opvoeding van de kinderen steeds opnieuw dat hij problemen maakt en geen problemen oplost.
- In contacten met mijn ex-partner over de verzorging en opvoeding van de kinderen gedraagt mijn ex-partner zich slecht.
- In contacten over de verzorging en opvoeding van de kinderen stelt mijn ex-partner zich dreigend naar mij op.
- Ik heb de hoop opgegeven dat mijn ex-partner en ik de conflicten over de verzorging en opvoeding van de kinderen kunnen oplossen.
- Ik voel me zwaar beschadigd in de contacten met mijn ex-partner over de verzorging en opvoeding van de kinderen. Ik heb behoefte mijn ex-partner een lesje te leren.
- Ik ben heel boos op mijn ex-partner. Ik probeer mijn ex-partner te beschadigen, in onze contacten over de verzorging en opvoeding van de kinderen. Ik ga er zelf ook bijna aan onderdoor.

Sectie Q: groep17

- Q1. 14. Kruis hieronder het cijfer aan dat de mate van conflicten met de ex-partner over de verzorging en opvoeding van de kinderen het beste weergeeft:**

0 = geen conflict 9 = zeer ernstig conflict

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Sectie R: groep18

- R1. 15. Heeft de rechter tijdens de zitting met u gesproken over een of meer van de volgende mogelijkheden?**

Meewerken aan mediation, begeleide omgang, een traject ouderschap na scheiding volgen (ONS), naar KIES gaan (coaching voor kinderen in scheidingssituaties), een traject volgen voor ouders die hun kinderen niet meer mogen zien, traject Kinderen uit de knel.

Ja

Nee

Sectie S: groep19

- S1. 16. Is een van de volgende acties door de rechter in gang gezet?**

Meerdere antwoorden mogelijk.

Verwijzing naar mediation

Traject ouderschap na scheiding (ONS)

KIES (coaching voor kinderen in scheidingssituaties)

Begeleide omgang (omgangcentrum of omgangshuis)

Begeleide omgang (Humanitas)

Traject voor ouders die hun kinderen niet meer zien

S2. 17. Geef verder uw mening over deze acties.

	helemaal niet						heel erg
De in gang gezette actie past goed bij deze zaak	☐	☐	☐	☐
Mijn ex-partner en ik hebben deze actie nodig om onze conflicten over de verzorging en opvoeding van onze kind(eren) op te lossen	☐	☐	☐	☐
Deze actie zal positief voor mij uitpakken	☐	☐	☐	☐

Sectie T: groep20**T1. 18. Kruis telkens het antwoord aan dat het meest op u van toepassing is:**

	helemaal oneens	oneens	neutraal	eens	helemaal eens
De uitkomst van de zitting bij de rechter is dat mijn ex-partner en ik meer overeenstemming hebben over de aanpak van de conflicten rond de kinderen	☐	☐	☐
De uitkomst van de zitting bij de rechter heeft mogelijk een positieve invloed op het verminderen van de conflicten met mijn ex-partner rond de kinderen	☐	☐	☐
Na de zitting ben ik optimistisch dat ik de conflicten met mijn ex-partner rond de kinderen beter kan oplossen	☐	☐	☐
De uitkomst van de zitting heeft mogelijk tot gevolg dat de conflicten met mijn ex-partner rond de kinderen zullen toenemen	☐	☐	☐
Ik weet na de zitting beter hoe de echtscheidingsprocedure verder in zijn werk gaat	☐	☐	☐
De uitkomst van de zitting draagt mogelijk bij aan een beter contact tussen mij en mijn ex-partner	☐	☐	☐
De uitkomst van de zitting draagt mogelijk bij aan een beter contact tussen mij en de kinderen	☐	☐	☐
De uitkomst van de zitting draagt mogelijk bij aan een beter contact tussen mijn ex-partner en de kinderen	☐	☐	☐
De zitting heeft bijgedragen aan het maken van het ouderschapsplan	☐	☐	☐

Sectie U: groep21**U1. 19. Kruis telkens het antwoord aan dat het meest op u van toepassing is:**

	helemaal oneens	oneens	neutraal	eens	helemaal eens
De houding van de advocaat van mijn ex-partner heeft bijgedragen aan het verminderen van de conflicten	☐	☐	☐
De houding van mijn advocaat heeft bijgedragen aan het verminderen van de conflicten	☐	☐	☐

	helemaal oneens	oneens	neutraal	eens	helemaal eens
De houding van de advocaat van mijn ex-partner heeft bijgedragen aan het verergeren van de conflicten	☐	☐	☐	☐	☐
De houding van mijn advocaat heeft bijgedragen aan het verergeren van de conflicten	☐	☐	☐	☐	☐

Sectie V: groep22

- V1. 20. Heeft de rechter u tijdens een eerdere zitting in het kader van voorlopige voorzieningen verwezen naar een piketmediator? (Piketmediation vindt tijdens een schorsing van de zitting plaats; na de piketmediation wordt direct aan de rechter verslag uitgebracht.)**

Ja

Nee

- V2. 21. Kruis telkens het antwoord aan dat het meest op u van toepassing is:**

	helemaal oneens	oneens	neutraal	eens	helemaal eens
Het resultaat van de piketmediation geeft mij het vertrouwen dat er een beter contact met mijn ex-partner over de verzorging en opvoeding van de kinderen tot stand kan komen	☐	☐	☐	☐	☐
Na de piketmediation ben ik optimistischer dat ik de problemen met mijn ex-partner rond de kinderen beter kan oplossen	☐	☐	☐	☐	☐
De piketmediation heeft bijgedragen aan een verergering van de conflicten met mijn ex-partner over de verzorging en opvoeding van de kinderen	☐	☐	☐	☐	☐
Ik weet na de piketmediation beter hoe de echtscheidingsprocedure verder in zijn werk gaat	☐	☐	☐	☐	☐
De piketmediation heeft bijgedragen aan een beter contact tussen mij en mijn ex-partner	☐	☐	☐	☐	☐
De piketmediation heeft bijgedragen aan beter contact tussen mij en de kinderen	☐	☐	☐	☐	☐
De piketmediation heeft bijgedragen aan een beter contact tussen mijn ex-partner en de kinderen	☐	☐	☐	☐	☐
De piketmediation heeft bijgedragen aan het maken van het ouderschapsplan	☐	☐	☐	☐	☐

Sectie W: groep23

W1. 21a. Wat vond u gedurende de zitting het meest prettig?

Sectie X: groep24

X1. 21b. Wat vond u gedurende de zitting het minst prettig?

Sectie Y: groep25

Y1. U heeft nu alle vragen van deze enquête beantwoord. Voordat u drukt op 'Versturen' en de vragenlijst afsluit, heeft u de mogelijkheid om zaken die niet aan de orde zijn gekomen maar die u wel belangrijk vindt op te schrijven. Gebruik hiervoor het open veld hieronder.

Dank voor uw deelname!

Bijlage 7
Vragenlijst partijen rechtbank
Rotterdam

INSTRUCTIE

Hartelijk dank dat we aan u een vragenlijst mogen voorleggen in het kader van het onderzoek “Evaluatie pilot regierechter echtscheidingen en pilot preventie vechtscheiding”. Het onderzoek wordt uitgevoerd door de Vrije Universiteit Amsterdam in opdracht van de Raad voor de rechtspraak. Uw deelname is zeer belangrijk om de kwaliteit van de behandeling van echtscheidingszaken met kinderen te waarborgen.

Hierna volgt een vragenlijst. Het doel van deze vragenlijst is dat naar voren komt hoe u het proces rondom echtscheidingen bij de rechter ervaart en of u verbeterpunten ziet.

In een later stadium wordt u nogmaals een vragenlijst voorgelegd met betrekking tot deze zaak.

Bij het beantwoorden van de vragen gaat het erom wat u vindt. Er is dus geen goed of fout antwoord. Denk niet te lang na over een vraag, maar vul in wat het eerste in u opkomt.

Dit wetenschappelijk onderzoek is geheel onafhankelijk van uw rechtszaak. Niemand, dus ook niet uw ex-partner, de rechter of uw advocaat, komt ooit te weten wat u invult. Deelname aan het onderzoek is geheel vrijwillig. Wel of niet deelnemen heeft geen enkele invloed op uw rechtszaak.

Uw antwoorden worden vertrouwelijk behandeld. Alle onderzoeksgegevens worden anoniem verwerkt.

In de vragenlijst vragen wij u een zaaknummer in te vullen. Dit zaaknummer is door de rechtbank aan uw zaak toegekend en staat in alle correspondentie van de rechtbank over uw zaak.

Sectie I: groep9

8. De volgende vragen gaan over de communicatie tussen u en uw ex-partner sinds de verbreking van de relatie.

I1. 8a. Hoe vaak spreekt u uw ex-partner telefonisch?

Kies één van de volgende antwoorden.

Vaak

Soms

Bijna niet

Sinds de verbreking van de relatie hebben wij geen telefonisch contact meer

Sectie J: groep10

8. De volgende vragen gaan over de communicatie tussen u en uw ex-partner sinds de verbreking van de relatie.

J1. 8b. Hoe vaak heeft u op andere wijze contact met uw ex-partner (bijvoorbeeld: brief, kaart, sms, e-mail, whatsapp)?

Kies één van de volgende antwoorden.

Vaak

Soms

Bijna niet

Sinds de verbreking van de relatie hebben wij zulke contacten nooit gehad

Sectie K: groep11

8. De volgende vragen gaan over de communicatie tussen u en uw ex-partner sinds de verbreking van de relatie.

K1. 8c. Hoe vaak ontmoet en spreekt u uw ex-partner?

Kies één van de volgende antwoorden.

Vaak

Soms

Bijna niet

Sinds de verbreking van de relatie is dat niet meer gebeurd

Sectie L: groep12

L1. 9. Welke van de onderstaande uitspraken is op u en uw ex-partner het meest van toepassing?

In de 6 maanden vóórdat de beslissing is genomen te gaan scheiden, hadden mijn ex-partner en ik conflicten

nooit zelden soms meestal altijd

	nooit	zelden	soms	meestal	altijd
In de 6 maanden vóórdát de beslissing om te gaan scheiden is genomen, konden mijn ex-partner en ik conflicten zelf oplossen	☐	☐	☐	☐	☐
In de 6 maanden vóórdát de beslissing om te gaan scheiden is genomen, hadden mijn ex-partner en ik conflicten in het bijzijn van de kind(eren)	☐	☐	☐	☐	☐
Nadat de beslissing om te scheiden is genomen, hebben mijn ex-partner en ik conflicten	☐	☐	☐	☐	☐
Nadat de beslissing om te scheiden is genomen, kunnen mijn ex-partner en ik conflicten zelf oplossen	☐	☐	☐	☐	☐
Nadat de beslissing om te scheiden is genomen, hebben mijn ex-partner en ik conflicten in het bijzijn van de kind(eren)	☐	☐	☐	☐	☐

Sectie M: groep13

M1. 10. In deze vraag gaat het erom of u op dit moment conflicten ervaart in contacten met uw ex-partner over uw kind(eren).

Kruis het antwoord aan dat het meest op u van toepassing is.

	nooit	zelden	soms	meestal	altijd
Wanneer mijn ex-partner en ik praten over de opvoeding of verzorging van de kind(eren) eindigt dit in onenigheid	☐	☐	☐	☐	☐
Wanneer mijn ex-partner en ik praten over de opvoeding of verzorging van de kind(eren) is de sfeer vijandig of boos	☐	☐	☐	☐	☐
Wanneer mijn ex-partner en ik praten over de opvoeding of verzorging van de kind(eren), is het gesprek stressvol of gespannen	☐	☐	☐	☐	☐

Sectie N: groep14

N1. 11. In deze vraag gaat het erom hoe u en uw ex-partner op dit moment naar uw mening omgaan met eventuele conflicten tussen u beiden over uw kind(eren).

Kruis het antwoord aan dat het meest op u van toepassing is.

	nooit	zelden	soms	meestal	altijd
Als mijn ex-partner de contactregeling wil veranderen, werk ik mee	☐	☐	☐	☐	☐
Mijn ex-partner werkt mee als ik de contactregeling wil veranderen	☐	☐	☐	☐	☐
Ik steun en begrijp mijn ex-partner als ouder bij het opvoeden en verzorgen van mijn kind(eren)	☐	☐	☐	☐	☐
Ik denk dat mijn ex-partner mij als ouder steunt en begrijpt bij het opvoeden en verzorgen van mijn kind(eren)	☐	☐	☐	☐	☐
Wanneer ik hulp nodig heb met betrekking tot mijn kind(eren), vraag ik die aan mijn ex-partner	☐	☐	☐	☐	☐
Mijn ex-partner helpt mij bij het opvoeden van mijn kind(eren)	☐	☐	☐	☐	☐

Sectie O: groep15

O1. 12. Deze vraag gaat over conflicten met de ex-partner over de verzorging en opvoeding van de kinderen.

In welke mate zijn de conflicten tussen u en uw ex-partner over de verzorging en opvoeding van de kinderen uit de hand gelopen

helemaal niet in hoge mate

Sectie P: groep16

P1.

13. Deze vraag gaat over de mate van conflicten (ruzies, meningsverschillen, onenigheid, of stevige discussies) tussen u en uw ex-partner over de verzorging en opvoeding van uw kind(eren).

Kruis één item aan dat volgens u het meest van toepassing is op uw situatie.

- Mijn ex-partner en ik hebben geen conflicten over de verzorging en opvoeding van de kinderen.
- Conflicten over de verzorging en opvoeding van de kinderen zijn er wel, maar ik los die met mijn ex-partner op door er met elkaar over te praten.
- Mijn ex-partner en ik hebben behoorlijk veel discussies over de verzorging en opvoeding van de kinderen. Het is lastig geworden om de verschillen te overbruggen en in gesprek te blijven
- Praten met mijn ex-partner over de verzorging en opvoeding van de kinderen heeft steeds minder zin, en roept steeds meer irritaties op.
- Mijn ex-partner bevestigt in onze contacten over de verzorging en opvoeding van de kinderen steeds opnieuw dat hij problemen maakt en geen problemen oplost.
- In contacten met mijn ex-partner over de verzorging en opvoeding van de kinderen gedraagt mijn ex-partner zich slecht.
- In contacten over de verzorging en opvoeding van de kinderen stelt mijn ex-partner zich dreigend naar mij op.
- Ik heb de hoop opgegeven dat mijn ex-partner en ik de conflicten over de verzorging en opvoeding van de kinderen kunnen oplossen.
- Ik voel me zwaar beschadigd in de contacten met mijn ex-partner over de verzorging en opvoeding van de kinderen. Ik heb behoefte mijn ex-partner een lesje te leren.
- Ik ben heel boos op mijn ex-partner. Ik probeer mijn ex-partner te beschadigen, in onze contacten over de verzorging en opvoeding van de kinderen. Ik ga er zelf ook bijna aan onderdoor.

S2. 17. Geef verder uw mening over deze acties.

	helemaal niet					heel erg	
De in gang gezette actie past goed bij deze zaak	☐	☐	☐	☐
Mijn ex-partner en ik hebben deze actie nodig om onze conflicten over de verzorging en opvoeding van onze kind(eren) op te lossen	☐	☐	☐	☐
Deze actie zal positief voor mij uitpakken	☐	☐	☐	☐

Sectie T: groep20

T1. 18. Kruis telkens het antwoord aan dat het meest op u van toepassing is:

	helemaal oneens	oneens	neutraal	eens	helemaal eens
De uitkomst van de zitting bij de rechter is dat mijn ex-partner en ik meer overeenstemming hebben over de aanpak van de conflicten rond de kinderen	☐	☐	☐
De uitkomst van de zitting bij de rechter heeft mogelijk een positieve invloed op het verminderen van de conflicten met mijn ex-partner rond de kinderen	☐	☐	☐
Na de zitting ben ik optimistisch dat ik de conflicten met mijn ex-partner rond de kinderen beter kan oplossen	☐	☐	☐
De uitkomst van de zitting heeft mogelijk tot gevolg dat de conflicten met mijn ex-partner rond de kinderen zullen toenemen	☐	☐	☐
Ik weet na de zitting beter hoe de echtscheidingsprocedure verder in zijn werk gaat	☐	☐	☐
De uitkomst van de zitting draagt mogelijk bij aan een beter contact tussen mij en mijn ex-partner	☐	☐	☐
De uitkomst van de zitting draagt mogelijk bij aan een beter contact tussen mij en de kinderen	☐	☐	☐
De uitkomst van de zitting draagt mogelijk bij aan een beter contact tussen mijn ex-partner en de kinderen	☐	☐	☐
De zitting heeft bijgedragen aan het maken van het ouderschapsplan	☐	☐	☐

Sectie U: groep21

U1. 19. Kruis telkens het antwoord aan dat het meest op u van toepassing is:

	helemaal oneens	oneens	neutraal	eens	helemaal eens
De houding van de advocaat van mijn ex-partner heeft bijgedragen aan het verminderen van de conflicten	☐	☐	☐
De houding van mijn advocaat heeft bijgedragen aan het verminderen van de conflicten	☐	☐	☐
De houding van de advocaat van mijn ex-partner heeft bijgedragen aan het verergeren van de conflicten	☐	☐	☐

De houding van mijn advocaat heeft bijgedragen aan het verergeren van de conflicten

helemaal oneens	oneens	neutraal	eens	helemaal eens
☐	☐	☐	☐	☐

Sectie V: groep22

V1. 20. **Kruis telkens het antwoord aan dat het meest op u van toepassing is:**

	helemaal oneens	oneens	neutraal	eens	helemaal eens
Ik vond het fijn dat de rechter gedurende de zitting naar feiten en informatie vroeg waar we het over eens zijn	☐	☐	☐	☐	☐
Ik vond het fijn dat de rechter gedurende de zitting vroeg naar onze problemen nu, en naar waar wij op dit moment last van hebben	☐	☐	☐	☐	☐
Ik vond het fijn dat de rechter gedurende de zitting vroeg wat we willen bereiken en waar we naar toe willen	☐	☐	☐	☐	☐
Ik vond het fijn dat de rechter gedurende de zitting tezamen met mijn ex-partner en mij heeft gekeken of wat we willen bereiken realiseerbaar is	☐	☐	☐	☐	☐

Sectie W: groep23

W1. 21a. **Gaat uw zaak bij de rechter uitsluitend over de verzorging en opvoeding van de kinderen?**

Ja

Nee, de zaak gaat ook over andere geschilpunten tussen mij en mijn ex-partner (bijvoorbeeld: partneralimentatie, de woning, verdeling van inboedel, bankrekeningen)

Sectie X: groep24

X1. 21b. **Zijn de geschilpunten over de kinderen apart van de andere geschilpunten behandeld?**

Ja

Nee

Sectie Y: groep25

Y1. 21c. **Wat vond u van de afzonderlijke behandeling van de geschilpunten over de kinderen?**

	helemaal oneens	oneens	neutraal	eens	helemaal eens
Ik vond het fijn dat onze geschilpunten met betrekking tot kinderen apart van de andere geschillen zijn behandeld	☐	☐	☐	☐	☐

Ik heb de indruk dat onze geschilpunten met betrekking tot de kinderen sneller zijn behandeld doordat ze apart van de andere geschillen zijn behandeld

helemaal
oneens oneens neutraal eens helemaal
eens

.....

Sectie Z: groep26

Z1. 22a. Wat vond u gedurende de zitting het meest prettig?

Sectie AA: groep27

AA1. 22b. Wat vond u gedurende de zitting het minst prettig?

Sectie AB: groep28

AB1. U heeft nu alle vragen van deze enquête beantwoord. Voordat u drukt op 'Versturen' en de vragenlijst afsluit, heeft u de mogelijkheid om zaken die niet aan de orde zijn gekomen maar die u wel belangrijk vindt op te schrijven. Gebruik hiervoor het open veld hieronder.

Dank voor uw deelname!

Bijlage 8
Vragenlijst advocaten rechtbank
Noord-Nederland, locatie
Groningen

Vragenlijst voor advocaten (Rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen)

In de rechtbank Noord-Nederland wordt een pilot gehouden ter verdere verbetering van de kwaliteit van de behandeling van echtscheidingszaken waarbij minderjarige kinderen zijn betrokken.

Deze pilot worden geëvalueerd in het onderzoek “Evaluatie pilot preventie **vechtscheidingen en pilot regierechter echtscheidingen**” dat wordt uitgevoerd door de Vrije Universiteit Amsterdam in opdracht van de Raad voor de rechtspraak.

Deze vragenlijst wordt u voorgelegd in het kader van die evaluatie.

De vragen hebben betrekking op uw ervaringen met **pilotzaken** behandeld door de rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen. **Pilotzaken zijn echtscheidingsprocedures met minderjarige kinderen op tegenspraak waarbij een geschil bestaat over de kinderen.** Bij het beantwoorden van de vragen gaat het om uw indruk van de behandeling van de zaken, dus er is geen goed of fout antwoord. Uw antwoorden worden vertrouwelijk behandeld. Alle onderzoeksgegevens worden anoniem verwerkt.

We hopen van harte dat u meedoet met ons onderzoek. Uw deelname is zeer belangrijk voor de verbetering van de kwaliteit van de behandeling van de echtscheidingszaken met kinderen.

Mocht u vragen hebben over het onderzoek of meer informatie willen, dan kunt u contact opnemen met prof. mr. Masha Antokolskaia: M.V.Antokolskaia@vu.nl

1. Algemene gegevens

Man/vrouw

Aantal jaren werkzaam in de advocatuur _____

Aantal jaren werkzaam in de familierechtelijke praktijk _____

Aantal jaren werkzaam in de familierechtelijke praktijk
in het arrondissement Noord-Nederland _____

2. ‘Eén echtscheiding, één rechter’

De rechtbank Groningen heeft vanaf 1 juni 2013 in echtscheidingszaken op tegenspraak het beleid: ‘Eén echtscheiding, één rechter’. Daarbij heeft één rechter de echtscheiding met alle nevenverzoeken van het begin tot het einde onder zich.

[] 0 Heeft u in het arrondissement Noord Nederland locatie Groningen een of meerdere pilotzaken gehad waarop het beleid ‘één echtscheiding, één rechter’ van toepassing was?

	ja	nee	weet niet
	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃

Zo nee, of als u het niet weet, gaat u door naar vraag 3.

[] 1 Is het in die zaken gelukt om in die zaak/zaken één rechter op een zaak te houden?	Altijd ☐ ₁	Soms ☐ ₂	Nooit ☐ ₃
[] 2 Kunt u een schatting geven van het aantal zaken waarin het wel of niet is gelukt om één rechter op een zaak te houden?	Aantal zaken gelukt: ...	Aantal zaken niet gelukt: ...	

Als ik de zaken met 'één echtscheiding, één rechter' vergelijk met eerdere echtscheidingszaken met minderjarige kinderen, is het mijn indruk dat het beleid 'één echtscheiding, één rechter' in het algemeen bijdraagt aan:

	Eens	Niet eens/niet oneens	Oneens	Weet niet
a. De-escalatie van het conflict tussen de partijen	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
b. Een betere oplossing van geschillen tussen de partijen	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
c. Een betere afhandeling van de zaken	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
d. Meer samenhang in de behandeling van verzoeken tot nevenvoorzieningen	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
e. Meer samenhang in het toegepaste hulpaanbod*	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
f. Een betere kwaliteit van de beslissingen	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
g. Meer tevredenheid van partijen	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
h. Een snellere behandeling van de verzoeken	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

* (Onder hulpaanbod wordt verstaan: Ouderschap na scheiding, KIES, Begeleide omgang door Omgangscentrum, Traumahulp/begeleiding voor ouders zonder omgang, Begeleide omgang door BOR Humanitas of Traject 'Kinderen uit de knel')

3. Appointering op maat

De rechtbank Groningen past vanaf 1 juni 2013 in echtscheidingszaken op tegenspraak de maatregel 'appointering op maat' toe om de zittingsduur te bepalen rekening houdend met de ingeschatte complexiteit van de zaak. De behandelingsduur varieert van een half uur tot twee uur.

[] 0	De inschatting van de zittingsduur door de 'appointering op maat' was gemiddeld genomen in mijn zaken:	Precies goed	Te kort	Te lang
		☐ _1	☐ _2	☐ _3

4. Uniform hulpaanbod en ketenregie door de rechtbank

Met ingang van 1 januari 2015 is onder regie van de rechtbank een uniform hulpaanbod tot stand gekomen in het arrondissement Noord-Nederland, dat bij verwijzing door de rechter op voorhand gefinancierd wordt door de woonplaatsgemeente van het kind.

(Onder hulpaanbod wordt verstaan: Ouderschap na scheiding, KIES, Begeleide omgang door Omgangscentrum, Traumahulp/begeleiding voor ouders zonder omgang, Begeleide omgang door BOR Humanitas of Traject 'Kinderen uit de knel')

Het is mijn indruk dat:

	Eens	Niet eens/niet oneens	Oneens	Weet niet
a. Het hulpaanbod adequaat is	☐ _1	☐ _2	☐ _3	☐ _4
b. Het hulpaanbod voldoende gefinancierd is	☐ _1	☐ _2	☐ _3	☐ _4
c. Het hulpaanbod tijdig beschikbaar is	☐ _1	☐ _2	☐ _3	☐ _4
d. Het hulpaanbod over het algemeen effectief is	☐ _1	☐ _2	☐ _3	☐ _4
e. Het hulpaanbod door de rechter adequaat wordt ingezet	☐ _1	☐ _2	☐ _3	☐ _4
f. Heeft u suggesties voor verdere verbetering van het hulpaanbod?				

5. Piketmediation

Vanaf 1 januari 2015 kunnen partijen in Groningen bij voorlopige voorzieningen tijdens de zitting worden verwezen naar een piketmediator

	Ja	Nee	Weet niet
[] 0 Heeft u pilotzaken gehad waarin partijen voorlopige voorzieningen hebben verzocht en in die procedure naar de piketmediator zijn verwezen?	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃
[] 1 Zo ja, kunt u een schatting geven van het aantal zaken waarin dit is voorgekomen?	Aantal zaken: ...		

Zo nee, of als u het niet weet, gaat u door naar vraag 6.

	bijna nooit	regelmatig	vaak	Weet niet
a. Hoe vaak is in een zaak waarin u optrad als advocaat naar piketmediation verwezen?	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
b. Hoe vaak heeft piketmediation geleid tot afspraken die gebruikt (kunnen) worden voor een ouderschapsplan?	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
c. Indien nog geen echtscheidingsverzoek was ingediend en piketmediation is toegepast, hoe vaak heeft piketmediation dan tot een gemeenschappelijk verzoek tot scheiding geleid?	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

Wilt u uw mening geven over de volgende stellingen:

	Eens	Niet eens/niet oneens	Oneens	Weet niet
a. Piketmediation lijkt te hebben bijgedragen bijgedragen aan de-escalatie van het conflict tussen partijen	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
b. Piketmediation lijkt te hebben bijgedragen bijgedragen aan oplossing van geschillen tussen partijen	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

c. Mijn cliënt heeft piketmediation als positief ervaren	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
d. Piketmediation inspireerde partijen tot het opstarten van een regulier mediationtraject	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
e. De verwijzing naar piketmediation was een goede beslissing	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

6. De-escalatie van het conflict

Geef aan welke factoren in het algemeen in echtscheidingszaken op tegenspraak met minderjarigen naar uw mening invloed hebben op de-escalatie van het conflict tussen partijen:

	geen invloed	matige invloed	neutraal	behoorlijke invloed	veel invloed
a. Uw houding	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
b. De houding van uw cliënt	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
c. De houding van de advocaat van de wederpartij	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
d. De houding van de wederpartij	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
e. De houding van de rechter	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
f. Een regiezitting vroeg in de procedure	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
g. Het beleid 'één echtscheiding, één rechter'	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
h. Piketmediation	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
i. De familie of het sociale netwerk van partijen	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
j. Het hulpaanbod, namelijk:	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅

(1) Het hulpaanbod 'Ouderschap na scheiding'	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
(2) Het hulpaanbod 'KIES (coaching voor kinderen in echtscheidingsituaties)'	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
(3) Het hulpaanbod 'Begeleide omgang door Omgangscentrum'	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
(4) Het hulpaanbod 'Traumahulp/Begeleiding voor ouders zonder omgang'	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
(5) Het hulpaanbod 'Begeleide omgang door BOR Humanitas'	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
(6) Het hulpaanbod 'Gespecialiseerd traject 'Kinderen uit de knel''	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅

k. andere factoren, namelijk:

Hartelijk dank voor het invullen van de vragenlijst!

Bijlage 9
Vragenlijst advocaten rechtbank
Rotterdam

Vragenlijst voor advocaten – Rechtbank Rotterdam

In de rechtbank Rotterdam wordt een pilot gehouden ter verdere verbetering van de kwaliteit van de behandeling van echtscheidingszaken waarbij minderjarige kinderen zijn betrokken. Deze pilot wordt geëvalueerd in het onderzoek “**Evaluatie pilot preventie vechtscheidingen en pilot regerechter echtscheidingen**” dat wordt uitgevoerd door de Vrije Universiteit Amsterdam in opdracht van de Raad voor de rechtspraak.

Deze vragenlijst wordt u voorgelegd in het kader van die evaluatie.

De vragen hebben betrekking op uw ervaringen met **pilotzaken** behandeld door de rechtbank Rotterdam. **Pilotzaken zijn echtscheidingsprocedures met minderjarige kinderen op tegenspraak waarbij een ouderschapsplan ontbreekt.** Bij het beantwoorden van de vragen gaat het om uw indruk van de behandeling van de pilotzaken, dus er is geen goed of fout antwoord. Uw antwoorden worden vertrouwelijk behandeld. Alle onderzoeksgegevens worden anoniem verwerkt.

We hopen van harte dat u meedoet met ons onderzoek. Uw deelname is zeer belangrijk voor de verbetering van de kwaliteit van de behandeling van echtscheidingszaken met kinderen.

Mocht u vragen hebben over het onderzoek of meer informatie willen, dan kunt u contact opnemen met prof. mr. Masha Antokolskaia: M.V.Antokolskaia@vu.nl

1. Algemene gegevens

Man/vrouw

Aantal jaren werkzaam in de advocatuur _____

Aantal jaren werkzaam in de familierechtelijke praktijk _____

Aantal jaren werkzaam in de familierechtelijke praktijk
in het arrondissement Rotterdam _____

2. ‘Eén gezin, één rechter’

De rechtbank Rotterdam heeft van 1 april 2015 tot 1 april 2016 in alle zaken waarbij minderjarige kinderen betrokken zijn en die te maken hebben met het beëindigen van de relatie van hun ouders het uitgangspunt: ‘Eén gezin, één rechter’ toegepast. Dit betekent dat alle zaken tussen partijen waarbij hun minderjarige kinderen betrokken zijn in beginsel door dezelfde rechter worden behandeld.

[] 0 Heeft u in het arrondissement Rotterdam, locatie Rotterdam pilotzaken gehad waarop het beleid ‘één gezin, één rechter’ van toepassing was?

Ja nee weet
₁ ₂ ₃

Zo nee, of als u het niet weet, gaat u door naar vraag 3.

[] 1 Is het in die zaken gelukt om in die zaak/zaken één rechter op een zaak te houden?	Altijd ☐ ₁	Soms ☐ ₂	Nooit ☐ ₃	
[] 2 Kunt u een schatting geven van het aantal zaken waarin het wel of niet is gelukt om één rechter op een zaak te houden?	Aantal zaken gelukt: ...	Aantal zaken niet gelukt: ...		
	Nooit	regelmatig	vaak	
[] 2 Heeft u in deze zaken zorgen gehad over de objectieve onpartijdigheid van de rechter vanwege zijn eerdere betrokkenheid bij een zaak tussen dezelfde partijen, en zo ja, in hoeveel zaken speelde dit?	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	Weet niet ☐ ₄
[] 3 Als u zorgen heeft gehad over het ontbreken van de objectieve onpartijdigheid van de rechter, in hoeveel zaken was dit?	Aantal zaken ...			

Als ik de pilotzaken met 'één gezin, één rechter' vergelijk met andere echtscheidingszaken met minderjarige kinderen, is mijn indruk dat het beleid 'één gezin, één rechter' heeft bijgedragen aan:

	Eens ☐ ₁	Niet eens/niet oneens ☐ ₂	Oneens ☐ ₃	Weet niet ☐ ₄
a. De-escalatie van het conflict tussen de partijen	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
b. Een betere oplossing van geschillen tussen de partijen	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
c. In het algemeen een betere afhandeling van de zaken	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
d. Meer samenhang in de behandeling van verzoeken tot nevenvoorzieningen	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
e. Meer samenhang in het toegepaste hulpaanbod*	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

f.	Een betere kwaliteit van de beslissingen	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
g.	Meer tevredenheid van partijen	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
h.	Een snellere behandeling van de verzoeken	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

3. Regiezitting

Bij de rechtbank Rotterdam hebben van 1 april 2015 tot 1 april 2016 in de helft van de pilotzaken zogenaamde ‘regiezittingen’ plaatsgevonden (in de andere helft van de zaken verliep de behandeling op de gebruikelijke wijze).

**Heeft u zaken gedaan waarin dergelijke regiezittingen hebben plaatsgevonden?
Zo nee, gaat u door naar vraag 4.**

[] In (ongeveer) hoeveel regiezittingen heeft u cliënten bijgestaan? _____ (aantal)

3.1. In het kader van de regiezittingen worden de nevenvoorzieningen betreffende de kinderen in beginsel op een andere zitting behandeld dan de overige nevenvoorzieningen, waaronder die betreffende de financiën (inclusief in beginsel kinderalimentatie).

Graag uw mening over de volgende stellingen:

	Eens	Niet eens/niet oneens	Oneens	Weet niet
a. De aparte behandeling van verzoeken betreffende kinderen lijkt bij te dragen aan de-escalatie van het conflict	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
b. Door de aparte behandeling van verzoeken betreffende kinderen is de kans dat het conflict tijdens de behandeling van financiële zaken weer oplaait groot	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
c. De aparte behandeling van verzoeken betreffende kinderen bevordert dat partijen om zich te concentreren op het belang van de kinderen	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

d.	De aparte behandeling van verzoeken betreffende kinderen is in het belang van de kinderen	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
e.	De aparte behandeling van verzoeken betreffende kinderen maakt de totale procedure langer dan een geconcentreerde behandeling van alle verzoeken	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
f.	Ondanks de aparte behandeling van verzoeken betreffende de kinderen tijdens een regiezitting en de behandeling van de overige nevenvoorzieningen tijdens een vervolgzitting is de samenhang tussen alle nevenvoorzieningen voldoende gewaarborgd.	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

3.2. In het kader van de regiezittingen komen zaken waarin nevenvoorzieningen omtrent de kinderen zijn verzocht, versneld op de eerste zitting, de zogeheten regiezitting, die 45 minuten duurt.

Graag uw mening over de volgende stellingen:

		Eens	Niet eens/niet oneens	Oneens	Weet niet
a.	De zittingsduur van de regiezittingen was voldoende	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
b.	De versnelde behandeling draagt bij aan de-escalatie van het conflict	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
c.	De versnelde behandeling is in het belang van de kinderen	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
d.	De versnelde behandeling is in het belang van de advocaten	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
e.	De versnelde behandeling is in het belang van de partijen	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
f.	De versnelde behandeling gaat ten koste van de kwaliteit van de behandeling van de zaak	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

3.3. Tijdens een regiezitting concentreert de rechter zich op de-escalatie van het conflict tussen de partijen en neemt hij in beginsel nog geen inhoudelijke beslissingen.

Graag uw mening over de volgende stellingen:

	Eens	Niet eens/niet oneens	Oneens	Weet niet
a. Over het algemeen worden tijdens of na de regiezittingen geen inhoudelijke beslissingen genomen	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
b. Ik ben van mening dat tijdens of na de regiezittingen inhoudelijke beslissingen moeten worden genomen	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
c. Regiezittingen dragen doorgaans bij aan de-escalatie van het conflict tussen partijen	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
d. Regiezittingen dragen doorgaans bij aan een betere oplossing van geschillen tussen partijen	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
e. Regiezittingen leiden doorgaans tot een betere behandeling van de zaken	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
f. Mijn cliënten hebben de regiezittingen doorgaans als functioneel ervaren	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
g. Regiezittingen zijn in het algemeen functioneel voor advocaten	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
h. De rechtbank slaagt er doorgaans in om tijdens de regiezitting het traject voor de verdere behandeling van de zaak goed uit te zetten.	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

3.4. Graag uw mening over de volgende stellingen:

Eens Niet eens/niet oneens Oneens Weet niet

a.	De regiezittingen moeten na de afloop van de pilot gecontinueerd worden.	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
b.	De zaken voor de regiezitting moeten door de advocaten in overleg met de partijen worden geselecteerd	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
c.	Het ontbreken van het ouderschapsplan is een goed selectie criterium om zaken versneld op een regiezitting te plaatsen.	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
d.	De afwijking van het procesreglement waardoor voor het verweerschrift op zelfstandig verzoek geen verlengde verweertermijn geldt, heeft in de praktijk tot problemen geleid	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

4. Vervolgzitting

Na de regiezitting wordt in de regel een vervolgzitting gepland waarop de na de regiezitting resterende punten worden behandeld.

Heeft u zaken gedaan waarin na de regiezitting een vervolgzitting heeft plaatsgevonden? *Zo nee, gaat u door naar vraag 5.*

[] In (ongeveer) hoeveel vervolgzittingen heeft u cliënten bijgestaan? _____ (aantal)

Graag uw mening over de volgende stellingen:

	Eens	Niet eens/niet oneens	Oneens	Weet niet
a.	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
b.	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
c.	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
d.	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

5. Toepassing coachmatrix

Om het conflict te de-escaleren passen rechters in sommige zaken de zogenoemde 'coachmatrix' toe waarbij de rechter met partijen tijdens de zitting niet slechts over de zakelijke kant van het geschil maar ook over de emotionele kant daarvan spreekt.

Het is mijn indruk dat het bespreken van ook de emotionele kant van het geschil tijdens de zitting in het algemeen:

	Eens	Niet eens/niet oneens	Oneens	Weet niet
a. Bijdraagt aan de de-escalatie van het conflict	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
b. Partijen beter in staat stelt om hun geschillen zelf op te lossen	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
c. De sfeer tijdens de zitting in positieve zin beïnvloedt	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
d. Niet tot de taak van de rechter behoort	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
e. Verwarrend voor partijen is	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
f. Door mijn cliënten als positief is ervaren	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

6. De-escalatie van het conflict

Geef aan welke factoren in het algemeen naar uw mening invloed hebben op de-escalatie van het conflict tussen partijen:

	geen invloed	matige invloed	neutraal	behoorlijke invloed	Veel invloed
a. Uw houding	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
b. De houding van uw cliënt	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
c. De houding van de advocaat van de wederpartij	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
d. De houding van de wederpartij	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅

e.	De houding van de rechter	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
f.	De regiezitting	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
g.	De aparte behandeling van verzoeken betreffende kinderen	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
h.	De versnelde behandeling van de zaak	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
i.	Het beleid 'één gezin, één rechter'	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
j.	De toepassing van de coachmatrix	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
k.	De toepassing van mediation	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅
l.	De familie of het sociale netwerk van partijen	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄	☐ ₅

k. andere factoren, namelijk:

8. Toepassing van de sociale kaart

Sinds 1 april 2015 is een zo geheten sociale kaart ontwikkeld als hulpmiddel voor rechters om naar het juiste hulpaanbod te verwijzen of om de juiste interventiemogelijkheden in te zetten.

Het is mijn indruk dat sinds het gebruik van de sociale kaart:

	Eens	Niet eens/niet oneens	Oneens	Weet niet
a. De rechters het beschikbare hulp- en interventieaanbod beter kennen	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄
b. De verwijzingen naar het hulpaanbod of de toegepaste interventies meer adequaat en passend zijn	☐ ₁	☐ ₂	☐ ₃	☐ ₄

Hartelijk dank voor het invullen van de vragenlijst!

Bijlage 10

Interviewschema rechters
rechtbank Noord-Nederland,
locatie Groningen

INTERVIEWPROTOCOL RECHTERS - RECHTBANK NOORD-NEDERLAND, LOCATIE GRONINGEN

In de rechtbank Noord-Nederland wordt een pilot gehouden ter verdere verbetering van de kwaliteit van de behandeling van echtscheidingszaken waarbij minderjarige kinderen zijn betrokken. Deze pilot worden geëvalueerd in het onderzoek “**Evaluatie pilot preventie vechtscheidingen en pilot regierechter echtscheidingen**” dat wordt uitgevoerd door de Vrije Universiteit Amsterdam in opdracht van de Raad voor de rechtspraak.

Dit interview wordt afgenomen in het kader van die evaluatie.

De vragen hebben betrekking op uw ervaringen met **pilotzaken** behandeld door de rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen. **Pilotzaken zijn echtscheidingsprocedures met minderjarige kinderen op tegenspraak waarbij een geschil bestaat over de kinderen.**

Alle interviews zullen via een standaardprotocol verlopen. Allereerst zal worden begonnen met het ondertekenen door de respondent van een *informed consent* en een verklaring tot toestemming voor het opnemen van het interview. De onderzoeker legt de respondent het doel van het interview uit waarna het interview start. De interviews zullen *face-to-face* worden afgenomen. Een verslag van het interview zal anoniem worden verwerkt in een gezamenlijk interviewrapport.

Man/vrouw

Aantal jaren werkzaam als rechter _____

Aantal jaren ervaring als rechter in familiezaken _____

Aantal jaren ervaring als rechter in familiezaken
in de rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen _____

De belangrijkste onderwerpen in de interviews:

Per maatregel:

- Haalbaarheid/uitvoerbaarheid
- Knelpunten
- Principiële voor en nadelen
- Ervaren effect op de-escalatie

2. 'Eén echtscheiding, één rechter'

De rechtbank Groningen heeft vanaf 1 juni 2013 in echtscheidingszaken op tegenspraak het beleid: 'Eén echtscheiding, één rechter'. Daarbij heeft één rechter de echtscheiding met alle nevenverzoeken van het begin tot het einde onder zich.

- 2.1. In hoeverre is uw ervaring dat het lukt om het uitgangspunt 'Eén echtscheiding, één rechter' te realiseren?
- 2.2. Wat is uw ervaring met de praktische uitvoerbaarheid van dit beleid? Wat zijn de knelpunten? (doorvragen naar mogelijke oplossingen)
- 2.3. Wat zijn volgens u de voor- en nadelen van dit beleid?
- 2.4. Hoe beoordeelt u dit beleid, waarbij de rechter meerdere uitspraken (tussenbeschikking(en) en eindbeschikking) tussen dezelfde partijen kan doen, vanuit het oogpunt van onpartijdigheid van de rechter (met name gelet op het risico van *confirmation bias*)? Is tijdens de looptijd van deze maatregel door een partij een beroep gedaan op het ontbreken van uw objectieve onpartijdigheid vanwege uw eerdere betrokkenheid bij dezelfde partijen?
- 2.5. Bent u van mening dat deze aanpak bijdraagtaan (de-)escalatie van het conflict? Waarom wel of niet?
- 2.6. Bent u van mening dat deze aanpak bijdraagt aan een betere kwaliteit van de behandeling van de zaak en aan meer samenhang in de behandeling van nevenvoorzieningen met betrekking tot kinderen? Waarom wel of niet?
- 2.7. Bent u van mening dat deze aanpak u beter in staat stelt om tijdig de juiste interventies toe te passen? Waarom wel of niet?

3. Appointering op maat

De rechtbank Groningen past vanaf 1 juni 2013 in echtscheidingszaken op tegenspraak de maatregel 'appointering op maat' toe om de zittingsduur te bepalen rekening houdend met de ingeschatte complexiteit van de zaak. De behandelingsduur varieert van een half uur tot twee uur.

- 3.1. In hoeverre is uw ervaring dat het lukt om door de 'appointering op maat' de zittingsduur juist in te schatten?
- 3.2. Wat is uw ervaring met de praktische uitvoerbaarheid van dit beleid? Wat zijn de knelpunten? (doorvragen naar mogelijke oplossingen)

4. Uniform hulpaanbod en ketenregie door de rechtbank

Met ingang van 1 januari 2015 is onder regie van de rechtbank een uniform hulpaanbod tot stand gekomen in het arrondissement Noord-Nederland, dat bij verwijzing door de rechter op voorhand gefinancierd wordt door de woonplaatsgemeente van het kind.

(Het gaat daarbij om de volgende zes vormen van hulp: Ouderschap na scheiding, KIES, Begeleide omgang door Omgangscentrum, Traumahulp/begeleiding voor ouders zonder omgang, Begeleide omgang door BOR Humanitas of Traject 'Kinderen uit de knel')

- 4.1. Wat merkt u van de ketenregie door de rechtbank?
- 4.2. Wat is uw mening over de praktische toegevoegde waarde van een uniform aanbod? Wat zijn de knelpunten? (doorvragen naar mogelijke oplossingen)
- 4.3. Wat zijn volgens u de voor- en nadelen van ketenregie door de rechtbank?
- 4.4. Vind u dat de ketenregie door de rechtbank daadwerkelijk heeft geleid tot een adequaat, uniform aanbod waarnaar de rechter partijen kan verwijzen?
- 4.5. Bent u van mening dat de ketenregie door de rechtbank ertoe heeft geleid dat de gemeenten daadwerkelijk de noodzakelijke hulpverlening (als gevolg van de overheveling van Rijkstaken naar gemeentelijke taken) financieren?
- 4.6. Bent u van mening dat u door het uniforme hulpaanbod beter in staat bent om adequate beslissingen over de aan te bieden hulp te nemen?
- 4.7. Bent u van mening dat het door u bepaalde hulpaanbod meer succesvol (in termen van de-escalatie) is als gevolg van deze maatregel? (Doorvragen naar terugkoppeling van de interventies)
- 4.8. Bent u voldoende voorgelicht over de aard en inhoud van de verschillende hulptrajecten?

5. Piketmediation

Vanaf 1 januari 2015 kunnen partijen in Groningen bij voorlopige voorzieningen tijdens de zitting worden verwezen naar een piketmediator

- 5.1. Wat is uw ervaring met piketmediation? Maakt u gebruik van de mogelijkheid om te verwijzen naar piketmediation? Zo ja, hoe vaak? Zo niet, waarom niet?
- 5.2. Wat zijn de knelpunten? (doorvragen naar mogelijke oplossingen)
- 5.3. Bent u van mening dat piketmediation doorgaans bijdraagt aan (de-)escalatie van het conflict? Waarom wel of niet?
- 5.4. Bent u van mening dat piketmediation (vaak) leidt tot afspraken die gebruikt (kunnen) worden voor een ouderschapsplan?

6. Wat is u mening over de pilot in het algemeen?

- 6.1. Welke maatregelen uit de pilot moeten naar uw mening worden voortgezet, en in hoeverre, en welke niet?
- 6.2. Welke andere maatregelen dan deze uit de pilot zouden, naar uw mening, de-escalatie van het conflict tussen de ouders kunnen bevorderen?
- 6.3. Wat zou u verder aan de onderzoekers willen meegeven?

Bijlage 11

Topiclijst gezamenlijk interview
secretarissen rechtbank

Noord-Nederland,
locatie Groningen

TOPICLIJST SECRETARISSEN – RECHTBANK NOORD-NEDERLAND, LOCATIE GRONINGEN

In de rechtbank Noord-Nederland wordt een pilot gehouden ter verdere verbetering van de kwaliteit van de behandeling van echtscheidingszaken waarbij minderjarige kinderen zijn betrokken. Deze pilot worden geëvalueerd in het onderzoek “**Evaluatie pilot preventie vechtscheidingen en pilot regierechter echtscheidingen**”

dat wordt uitgevoerd door de Vrije Universiteit Amsterdam in opdracht van de Raad voor de rechtspraak.

Dit interview wordt afgenomen in het kader van die evaluatie.

De vragen hebben betrekking op uw ervaringen met zaken behandeld door de rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen.

Alle interviews zullen via een standaardprotocol verlopen. Allereerst zal worden begonnen met het ondertekenen door de respondent van een *informed consent* en een verklaring tot toestemming voor het opnemen van het interview. De onderzoeker legt de respondent het doel van het interview uit waarna het interview start. De interviews zullen *face-to-face* worden afgenomen. Een verslag van het interview zal anoniem worden verwerkt in een gezamenlijk interviewrapport.

Man/vrouw

Aantal jaren werkzaam als secretaris _____

Aantal jaren ervaring als secretaris
in de rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen _____

1. Appointering op maat

De rechtbank Groningen past vanaf 1 juni 2013 in echtscheidingszaken op tegenspraak de maatregel ‘appointering op maat’ toe om de zittingsduur te bepalen aan de hand van de ingeschatte complexiteit van de zaak. De behandelingsduur varieert van een half uur tot twee uur.

- 1.1. In hoeverre lukt het u om door de ‘appointering op maat’ de zittingsduur juist in te schatten?
- 1.2. Wat is uw mening over de praktische uitvoerbaarheid van de maatregel ‘appointering op maat’?
- 1.3. In hoeverre zijn er knelpunten en welke zijn deze?
- 1.4. Welke oplossingen kunt u voor deze knelpunten voorstellen?
- 1.5. Wat zou u verder aan de onderzoekers willen meegeven?

Bijlage 12

Interviewschema rechters rechtbank Rotterdam

INTERVIEWSHEMA RECHTERS – RECHTBANK ROTTERDAM

In de rechtbank Rotterdam wordt van 1 april 2015 tot 1 april 2016 een pilot gehouden ter verdere verbetering van de kwaliteit van de behandeling van echtscheidingszaken waarbij minderjarige kinderen zijn betrokken. Deze pilot worden geëvalueerd in het onderzoek **“Evaluatie pilot preventie vechtscheidingen en pilot regierechter echtscheidingen”** dat wordt uitgevoerd door de Vrije Universiteit Amsterdam in opdracht van de Raad voor de rechtspraak.

Dit interview wordt afgenomen in het kader van die evaluatie.

De vragen hebben betrekking op uw ervaringen met **pilotzaken** behandeld door de rechtbank Rotterdam, locatie Rotterdam en locatie Dordrecht. **Pilotzaken zijn echtscheidingsprocedures met minderjarige kinderen op tegenspraak waarbij een ouderschapsplan ontbreekt.**

Alle interviews zullen via een standaardprotocol verlopen. Allereerst zal worden begonnen met het ondertekenen door de respondent van een *informed consent* en een verklaring tot toestemming voor het opnemen van het interview. De onderzoeker legt de respondent het doel van het interview uit waarna het interview start. De interviews zullen *face-to-face* worden afgenomen. Een verslag van het interview zal anoniem worden verwerkt in een gezamenlijk interviewrapport.

Man/vrouw

Aantal jaren werkzaam als rechter _____

Aantal jaren ervaring als rechter in familiezaken _____

Aantal jaren ervaring als rechter in familiezaken
in het arrondissement Rotterdam _____

De belangrijkste onderwerpen in de interviews:

Per maatregel:

- Haalbaarheid/uitvoerbaarheid
- Knelpunten
- Principiële voor en nadelen
- Ervaren effect op de-escalatie

1. Pijler 1: Eén gezin, één rechter

De rechtbank Rotterdam heeft van 1 april 2015 tot 1 april 2016 in alle zaken waarbij minderjarige kinderen betrokken zijn en die te maken hebben met het beëindigen van de relatie van hun ouders het uitgangspunt: 'Eén gezin, één rechter' toegepast.

- 1.1. In hoeverre is uw ervaring dat het lukt om het uitgangspunt 'één gezin, één rechter' te realiseren?
- 1.2. Wat is uw ervaring met de praktische uitvoerbaarheid van dit beleid? Wat zijn de knelpunten? (doorvragen mogelijke oplossingen)
- 1.3. Wat zijn volgens u de principiële voor- en nadelen van dit beleid?
- 1.4. Hoe beoordeelt u dit beleid, waarbij de rechter meerdere uitspraken tussen dezelfde partijen kan doen, vanuit het oogpunt van onpartijdigheid van de rechter (met name gelet op het risico van *confirmation bias*)? Is tijdens de looptijd van deze maatregel door een partij een beroep gedaan op het ontbreken van uw objectieve onpartijdigheid vanwege uw eerdere betrokkenheid bij dezelfde partijen?
- 1.5. Bent u van mening dat deze aanpak bijdraagt tot (de-)escalatie van het conflict? Waarom wel of niet?
- 1.6. Bent u van mening dat deze aanpak bijdraagt aan een betere kwaliteit van de behandeling van de zaak en meer samenhang in de behandeling van neven- en voorlopige voorzieningen en latere verzoeken met betrekking tot kinderen? Waarom wel of niet?
- 1.7. Bent u van mening dat deze aanpak u beter in staat stelt om tijdig de juiste interventies toe te passen? Waarom wel of niet?

2. Pijler 2: Regiezitting

- 2.1. De rechtbank Rotterdam heeft van 1 april 2015 tot 1 april 2016 in de helft van de echtscheidingszaken op eenzijdig verzoek waarbij minderjarige kinderen zijn betrokken en het ouderschapsplan ontbreekt zogenaamde 'regiezittingen' toegepast,
 - 2.1.2. Hoeveel ervaring heeft u met deze regiezittingen? (doorvragen, hoeveel ongeveer)
 - 2.1.3. Is de zittingsduur van 45 minuten voor de regiezittingen naar uw ervaring passend? Waarom wel of niet?
- 2.2. In het kader van de regiezittingen worden de nevenvoorzieningen betreffende de kinderen in beginsel op een andere zitting behandeld dan de overige nevenvoorzieningen, waaronder die betreffende de financiën (inclusief in beginsel kinderalimentatie).

- 2.2.2. Wat is uw ervaring met de aparte behandeling van verzoeken betreffende de kinderen?
 - 2.2.3. Wat zijn volgens u de principiële voor- en nadelen van een dergelijke aparte behandeling?
 - 2.2.4. Vindt u dat de aparte behandeling van verzoeken betreffende de kinderen bijdraagt aan de de-escalatie van het conflict? Waarom wel of niet?
 - 2.2.5. Vindt u een dergelijke aparte behandeling efficiënt?
 - 2.2.6. Is naar uw mening bij deze maatregel, waarbij nevenvoorzieningen op aparte zittingen behandeld kunnen worden, de samenhang tussen alle nevenvoorzieningen voldoende gewaarborgd?
- 2.3. In het kader van de pilot komen de nevenverzoeken betreffende kinderen versneld op de eerste regiezitting
- 2.3.2. Wat is uw ervaring met de snelle eerste regiezitting?
 - 2.3.3. In hoeverre is naar uw mening het ontbreken van het ouderschapsplan een goed selectie criterium om zaken versneld op een regiezitting te plaatsen?
 - 2.3.4. Wat zijn volgens u de principiële voor- en nadelen van de versnelde behandeling?
 - 2.3.5. Heeft de afwijking van het procesreglement waardoor voor het verweerschrift op zelfstandig verzoek geen verlengde verweertermijn geldt in de praktijk tot problemen geleid?
 - 2.3.6. Vindt u dat versnelde behandeling van verzoeken betreffende de kinderen bijdraagt aan de-escalatie van het conflict?
- 2.4. In het kader van de regiezittingen concentreert de rechter zich op de-escalatie van het conflict tussen de partijen en neemt hij in beginsel geen inhoudelijke beslissingen
- 2.4.2. In hoeverre worden geen inhoudelijke beslissingen genomen tijdens de regiezittingen?
 - 2.4.3. Wat zijn volgens u de principiële voor- en nadelen van het uitgangspunt om tijdens regiezittingen in principe geen inhoudelijke beslissingen te nemen?
 - 2.4.4. Vindt u dat dit uitgangspunt om tijdens regiezittingen in principe geen inhoudelijke beslissingen te nemen u in staat stelt om u te concentreren op het de-escaleren van het conflict?
 - 2.4.5. Vindt u dit uitgangspunt om tijdens regiezittingen in principe geen inhoudelijke beslissingen te nemen efficiënt?
 - 2.4.6. In hoeverre slaagt u erin om tijdens de regiezitting het traject voor de verdere behandeling van de zaak goed uit te zetten?
- 2.5. Na de regiezitting wordt in de regel een vervolgzitting gepland waarin de inhoudelijke beslissingen worden genomen. De duur voor deze vervolgzitting kan op maat worden bepaald.

- 2.5.2. Hoeveel vervolgzittingen na een regiezitting heeft u bij benadering gedaan?
- 2.5.3. Was de zittingsduur adequaat ingeschat?
- 2.5.4. Wat is uw ervaring met de combinatie van regiezitting en vervolgzitting?
- 2.5.5. Wat zijn volgens u de principiële voor- en nadelen van deze combinatie?
- 2.5.6. Vindt u dat deze aanpak bijdraagt aan de-escalatie van het conflict?
- 2.5.7. Vindt u deze aanpak efficiënt?

3. Pijler 3: Opleiding van rechters en verbetering kennis van de sociale kaart

- 3.1. In 2014 kregen de rechters een cursus in het stellen van een conflictdiagnose
 - 3.1.2. Heeft u deelgenomen aan deze cursus in het stellen van een conflictdiagnose?
 - 3.1.3. Wat is uw mening over de cursus?
 - 3.1.4. Vindt u dat de cursus u in staat heeft gesteld om het conflictniveau beter in te schatten?
 - 3.1.5. Vindt u dat de cursus u in staat heeft gesteld om te verwijzen naar de juiste vorm van hulp of de juiste interventie toe te passen?
 - 3.1.6. Vindt u dat u nog kennis of vaardigheden mist die nodig zijn om een adequate conflictdiagnose te stellen?

- 3.2. Onderdeel van de opleiding is het toepassen van de 'coachmatrix'.
 - 3.2.2. Heeft u de 'coachmatrix' ooit toegepast tijdens een zitting?
 - 3.2.3. Heeft u de 'coachmatrix' in het kader van de pilot toegepast tijdens een zitting?
 - 3.2.4. Wat is uw ervaring met het toepassen van de 'coachmatrix'?
 - 3.2.5. Vindt u dat toepassing van de coachmatrix bijdraagt aan het bereiken van overeenstemming door partijen tijdens de zitting?
 - 3.2.6. Vindt u dat toepassing van de 'coachmatrix', waarbij de rechter partijen ook naar hun emoties en gevoelens kan vragen, binnen de taakopvatting van de rechter past?
 - 3.2.7. Vindt u het een goede ontwikkeling dat de 'coachmatrix' door rechters wordt toegepast? (waarom wel of niet?)

- 3.3. Sinds 1 april 2015 is een sociale kaart ontwikkeld als hulpmiddel voor rechters om de juiste vorm van hulpverlening in te zetten.
 - 3.3.2. Wat is uw ervaring met het gebruik van de sociale kaart?
 - 3.3.3. Heeft u de indruk dat u met behulp van de sociale kaart beter in staat bent om te verwijzen naar de juiste vorm van hulp of de juiste interventie toe te passen?

4. Wat is u mening over de pilot in het algemeen?

- 4.1. Welke maatregelen uit de pilot moeten naar uw mening worden voortgezet, en in hoeverre, en welke niet?
- 4.2. Welke andere maatregelen dan deze uit de pilot zouden, naar uw mening, de-escalatie van het conflict tussen ouders kunnen bevorderen?
- 4.3. Wat zou u verder aan de onderzoekers willen meegeven?

Bijlage 13

Interviewschema hulpverleners
rechtbank Noord-Nederland,
locatie Groningen

**TOPICLIJST HULPVERLENERS – RECHTBANK NOORD-NEDERLAND, LOCATIE
GRONINGEN**

Met ingang van 1 januari 2015 is onder (keten)regie van de rechtbank een uniform hulpaanbod tot stand gekomen in het arrondissement Noord-Nederland, dat bij verwijzing door de rechter op voorhand gefinancierd wordt door de woonplaatsgemeente van het kind.

Deze maatregel wordt geëvalueerd in het onderzoek “**Evaluatie pilot preventie vechtscheidingen en pilot regierechter echtscheidingen**” dat wordt uitgevoerd door de Vrije Universiteit Amsterdam in opdracht van de Raad voor de rechtspraak.

Dit interview wordt afgenomen in het kader van die evaluatie.

De vragen hebben betrekking op uw ervaringen met ketenregie door de rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen en het realiseren en de werking van de uniforme hulpaanbod. (Het gaat daarbij om de volgende zes vormen van hulp: Ouderschap na scheiding, KIES, Begeleide omgang door Omgangscentrum, Traumahulp/begeleiding voor ouders zonder omgang, Begeleide omgang door BOR Humanitas of Traject ‘Kinderen uit de knel’)

Alle interviews zullen via een standaardprotocol verlopen. Allereerst zal worden begonnen met het ondertekenen door de respondent van een *informed consent* en een verklaring tot toestemming voor het opnemen van het interview. De onderzoeker legt de respondent het doel van het interview uit waarna het interview start. De interviews zullen *face-to-face* worden afgenomen. Een verslag van het interview zal anoniem worden verwerkt in een gezamenlijk interviewrapport.

Man/vrouw

Werkzaam bij _____

Functie _____

Aantal jaren werkzaam in deze functie _____

1. Uniform hulpaanbod

- 1.1. Welke interventie(s) biedt uw organisatie aan? (bij meerdere interventies de volgende vragen over elke interventie stellen)
- 1.2. Hoe ziet het proces na doorverwijzing door de rechter eruit?
- 1.3. Op welke termijn na doorverwijzing door de rechter is de hulpverlening bij uw organisatie beschikbaar? Bestaan er wachtlijsten?
- 1.4. Bent u van mening dat de rechter adequaat doorverwijst naar de juiste/meest geschikte interventie? Is naar uw mening de kwaliteit van doorverwijzing sinds de invoering van het uniforme hulpaanbod verbeterd/verslechterd?
- 1.5. Bestaat er een mogelijkheid om 'in te grijpen' indien volgens uw organisatie niet adequaat is doorverwezen? Zo ja, gebeurt dit in de praktijk?
- 1.6. Wordt er op een juist moment/tijdstip in het conflict doorverwezen? Zou dit vroeger of later moeten gebeuren?
- 1.7. Wordt ook door andere instanties dan de rechterlijke macht naar door uw organisatie aangeboden hulp doorverwezen? Zo ja, hoe vaak komt dit voor?
- 1.8. Hoe vaak leidt door uw organisatie aangeboden hulpinterventies tot de-escalatie van het conflict? Heeft de invoering van de uniforme hulpaanbod invloed gehad op de frequentie van de-escalatie van het conflict in zaken?
- 1.9. Hoe vaak slagen de door uw organisatie aangeboden hulpinterventies? Welke factoren zijn belangrijk voor het slagen van de interventie?
- 1.10. Is het slagingspercentage sinds de invoering van het uniforme hulpaanbod verbeterd/verslechterd?
- 1.11. Vindt er een terugkoppeling naar de rechtbank plaats na het afronden van de hulpinterventie?
- 1.12. Vindt een evaluatie van het hulpverleningsproces met de ouders en/of kinderen plaats? Zo ja, wat zijn de uitkomsten daarvan?

2. Ketenregie door de rechtbank

- 2.1. Wat is uw ervaring met de ketenregie (samenwerking en het maken van afspraken tussen rechtbank, hulpaanbieders en gemeenten) door de rechtbank?
- 2.2. Wat is uw mening over de praktische uitvoering van deze ketenregie? Wat zijn de knelpunten? (doorvragen naar mogelijke oplossingen)
- 2.3. Welke interacties tussen de rechtbank, de hulpaanbieders en de gemeenten vinden/vonden plaats om het hulpaanbod verder te verbeteren en te uniformeren?
- 2.4. Wat zijn volgens u de principiële voor- en nadelen van ketenregie door de rechtbank?
- 2.5. Wat voor invloed heeft ketenregie op uw organisatie gehad?

- 2.6. Op welke wijze zijn afspraken over het aanbod en de financiering van hulpverleningsproducten tot stand gekomen? Wat was de rol van ketenregie in dit proces?
- 2.7. Op welke locatie(s) wordt de hulpverlening aangeboden? Levert de locatie in de praktijk problemen op voor de cliënten?

3. Financiering van het hulpaanbod

- 3.1. Op welke wijze wordt de hulpverlening gefinancierd?
- 3.2. Vind u dat de ketenregie door de rechtbank ertoe heeft geleid dat de gemeenten daadwerkelijk de noodzakelijke hulpverlening (als gevolg van de overheveling van Rijkstaken naar gemeentelijke taken) financieren?
- 3.3. Is er sprake van een eigen bijdrage voor de ouders? Zo ja, in hoeverre vormt dit een belemmering?

4. Wat zou u verder aan de onderzoekers willen meegeven?

Lijst van verkort aangehaalde bronnen

- Asser *Procesrecht/Giesen* 1 2015: I. Giesen, Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht. *Procesrecht. 1. Beginselen van burgerlijk procesrecht*, Deventer: Wolters Kluwer.
- De Bock 2015: R.H. de Bock, Grip op kwaliteit. Een model voor inhoudelijke kwaliteit van rechterlijke beslissingen. In: *Kwaliteit als keuze in rechtspraak, wetgeving en rechtswetenschap*. NJV Preadviezen van R.H. de Bock, P.J.P.M. van Lochem, R.A.J. van Gestel, Deventer: Wolters Kluwer 2015, p. 27-139.
- Bongers en Gerritse 2009: E. Bongers en H.A. Gerritse, De kinderrechter en omgangsprocedures: oplossings- en interventiemogelijkheden, beperkingen en knelpunten. Over de ervaringen van twee kinderrechters met de omgangspraktijk, *FJR* 2009/79.
- Brouwers 2015: Steven Brouwers, De minnelijke beslechting van familiale geschillen in België. Nieuwe wegen als gevolg van de wet van 30 juli 2013 betreffende de invoering van een familie- en jeugdrechtbank, *TMD* 2015/2, p. 19-31.
- Chin-A-Fat en M.J. Steketee 2002: B.E.S. Chin-A-Fat en M.J. Steketee, *Bemiddeling in uitvoering. Evaluatie experimenten scheidings- en omgangsbemiddeling*, 2e druk, Utrecht: Verwey-Jonker Instituut 2002.
- Chin-A-Fat en Prinsen 2010: Brigitte Chin-A-Fat en Bart Prinsen, Interview met Lex Penders, regierechter in Utrecht, *TMD* 2010/2, p. 5-11.
- Chin-A-Fat 2014/53: B.E.S. Chin-A-Fat, Vijf jaar ouderschapsplan: de vechtscheiding voorbij?, *FJR* 2014/53.
- Chin-A-Fat 2014/61: B.E.S. Chin-A-Fat, Zware inspanningsverplichting voor de rechter in omgangszaken, *EB* 2014/61.
- Coenraad 2011: L.M. Coenraad, *Conflictoplossing en scheidingsrecht*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2011.
- Coenraad 2015: L.M. Coenraad, *Procesrecht*, in: W.M. Schrama & M.V. Antokolskaia (red.), *Familierecht. Een introductie*, tweede herziene druk, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2015, p. 37-57.

- Combrink-Kuiters, Niemeijer en Ter Voert 2003: L. Combrink-Kuiters, E. Niemeijer en M. ter Voert, *Ruimte voor mediation*, Den Haag: WODC/Boom 2003.
- Combrink, Klijn, Pel en Verberk 2009: L. Combrink e.a. (red.), *Op maat beslecht. Mediation naast rechtspraak 1999-2009*, Den Haag: Sdu Uitgevers 2009.
- Commissie Wolfsen 2015: Commissie onderzoek oorzaken kostenstijgingen stelsel gesubsidieerde rechtsbijstand en vernieuwing van het stelsel (Commissie Wolfsen), *Herijking rechtsbijstand. Naar een duurzaam stelsel voor de gesubsidieerde rechtsbijstand*, 2015.
- Geurts en Ter Voert 2014/18: T. Geurts en M.J. ter Voert, Evaluatie van het ouderschapsplan en misvattingen in de media, *FJR* 2014/18.
- Geurts en Sportel 2015: T. Geurts en I.D.A. Sportel, m.m.v. E.M.Th. Beenackers en F.N. Arikan, Voorkomen van vechtscheidingen. Een literatuurstudie naar effectiviteit van verplichte mediation en scheidingseducatie, Memorandum 2015-2, Den Haag: WODC 2015.
- De Groot 2012: G. de Groot, *Rechtspraak met hart voor de zaak* (oratie VU Amsterdam), Vrije Universiteit Amsterdam 2012.
- Guiaux, Ter Voert en Zwenk 2009: Maurice Guiaux, Marijke ter Voert en Frederike Zwenk, Mediation in echtscheidingszaken: hoe eerder hoe beter, *TMD* 2009, p. 14-24.
- Hinskens-Van Neck 2014/47: M.E. Hinskens-van Neck, Effectuering van omgang na (v)echtscheiding. De positie van het omgangshuis en de dwangsom sanctie nader belicht naar aanleiding van de beschikking van de Hoge Raad van 28 maart 2014, *FJR* 2014/47, p.194-200.
- Hofhuis 2015: H. Hofhuis, Vernieuwing van het civiele proces. De regie van de rechter en de versnelling van de procedure: enkele observaties uit de praktijk, *Trema* 2015, p. 10-18.
- Ingelse 2012: Peter Ingelse, Waar zit de weerstand? Mediation mist een objectieve maatstaf voor het resultaat. *TC* 2012(2).
- Ingelse 2014: Peter Ingelse, De rechter en de mediator, *NJB* 2014/2058.
- Kinderombudsman 2014: M.N. Baracs en E.J.M. Vreeburg-van der Laan, *Vechtende ouders, het kind in de knel. Adviesrapport over het verbeteren van de positie van kinderen in vechtscheidingen*, Den Haag: De Kinderombudsman 2014.
- Kitty's ketens 2009: Barendrecht & Van Zeeland, m.m.v.a., *Kitty's ketens: meer voor minder rond rechtsbijstand. Voorstellen ontwikkeld in een interactief traject met 120 sleutelpersonen uit het veld*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2009. Tevens gepubliceerd als bijlage bij *Kamerstukken II*, 2008-2009, 31 753, nr. 1.
- Kluwer 2013: E.S. Kluwer, Het ouderschapsonderzoek: een aanpak bij vechtscheidingen, Research Memoranda Raad voor de rechtspraak 2013/1.
- Labohm 2008: A.N. Labohm, Conflictdiagnose en een methodische aanpak ter zitting in familiezaken, *EB* 2008/21, p. 51-55.
- Labohm 2009: A.N. Labohm, De regierechter, *EB* 2009, 59, p 147-153.

- Van Leuven en Chin-A-Fat 2012: C.A.R.M. van Leuven en B.E.S. Chin-A-Fat m.m.v. M.J. de Klerk en E.M. Dooting, *Voorgezet ouderschap en zorgvuldig scheiden*, Den Haag: Sdu Uitgevers 2012.
- Van Leuven 2014/71: C.A.R.M. van Leuven, Voortgezet ouderschap na scheiding, een praktijkmodel voor de rechtspraak, *EB* 2014/71.
- Van Leuven e.a. 2015: C.A.R.M. van Leuven, L. Klaver, P.H.J. Slot en J.H.M. van Oijen, Pilot: de gedragsdeskundige als bijzondere curator, *FJR* 2015/57, p. 236-239.
- Pel 2009/4: M. Pel, Conflictoplossing op maat, *EB* 2009, 4.
- De Roo en Jagtenberg 2003: A. de Roo en R. Jagtenberg, *De praktijk van toepassing van mediation in ons omringende landen*, Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam/WODC 2003.
- Smilde en Van Leuven 2013: Margreet Smilde en Cees van Leuven, Verslag van twee experimenten met een nieuw zittingsmodel. De zitting: naar de kern van de kwestie, *Trema* 2013, p. 314-320.
- Smits 2008: P. Smits, *Artikel 6 EVRM en de civiele procedure*, Deventer: Kluwer 2008.
- Spruijt 2013: E. Spruijt, Kind en (v)echtscheiding; op weg naar verbeterpunten, *FJR* 2013/86, p. 266-269.
- Teuben en Jansen 2015: K. Teuben en K.J.O. Jansen, Het Wetsvoorstel vereenvoudiging en digitalisering procesrecht. Kanttekeningen vanuit de procespraktijk, *TCR* 2015/2, p. 3-12.
- Den Tonkelaar 2015: J.D.A. den Tonkelaar, De regisserende zaaksrechter. De regierol van de rechter volgens KEI, *TCR* 2015/4, p. 105-113.
- Vlaardingerbroek e.a. 2009: P. Vlaardingerbroek, M. de Hoon & K. van Doorn, m.m.v.a., *De regierechter in echtscheidingszaken. Een onderzoek naar de pilot 'Conflictoplossing op Maat' van de sector familie- en jeugdrecht van de rechtbank Den Haag*, Arnhem: LBM 2009.
- Vlaardingerbroek en De Hoon 2010: P. Vlaardingerbroek en M.W. de Hoon, De leiding van de rechter bij echtscheiding, *FJR* 2010, p. 125-130.
- Ter Voert en Geurts 2013: M.J. ter Voert en T. Geurts, Evaluatie ouderschapsonderzoek: een eerste verkenning, WODC 2013.